

HALLITUKSEN KERTOMUS valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 2002

annettu eduskunnalle vuoden 2003 valtiopäivillä

Helsinki 2003

K 9/2003 vp

**HALLITUKSEN KERTOMUS
VALTIOVARAIN HOIDOSTA JA TILASTA
VUONNA 2002**

ANNETTU
EDUSKUNNALLE VUODEN 2003
VALTIOPÄIVILLÄ

HELSINKI 2003

<http://www.valtiokonttori.fi/hallinonohjaus/julkaisut/tilakertomukset/>

ISSN 0356-3804

EDITA PRIMA OY, HELSINKI 2003

EDUSKUNNALLE

Perustuslain 46 §:n mukaisesti Eduskunnalle annetaan hallituksen kertomus valtiovarain hoidosta ja tilasta vuonna 2002.

Kertomus sisältää myös selvityksen niistä toimenpiteistä, joihin Eduskunnan tekemät muistutukset valtiovarain hoidosta ja tilinpidosta v. 2001 ovat antaneet aiheutta sekä selvityksen verojärjestelmän kautta annettavasta tuesta.

Valtiokonttorin julkaisema valtion tilinpäätösasiakirja vuodelta 2002 on erikseen jaettu Eduskunnan jäsenille.

Helsingissä 6 päivänä kesäkuuta 2003

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Valtiovarainministeri *Antti Kalliomäki*

SISÄLLYSLUETTELO

1. Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka	7	3.12. Työministeriön hallinnonala	163
2. Valtiontalous	13	3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala	174
2.1. Valtion tulot	13	3.14. Valtiontalouden tehokkuus ja tuottavuus	186
2.1.1. Tulon ja varallisuuden perusteella kannettavat verot	15	3.15. Valtion henkilöstön tila	192
2.1.2. Liikevaihdon perusteella kannetta- vat verot ja maksut	16	4. Tilimuistutuskertomus	196
2.1.3. Valmisteverot	17	5. Verojärjestelmän kautta annettava tuki	211
2.1.4. Muut verot	17		
2.1.5. Muut tulot	18	LIITTEET	
2.1.6. Verojäämät vähenivät edelleen	18	1. Yhdistelmät valtion talousarvioista ja tilin- pääöksistä vuosilta 2001 ja 2002	219
2.1.7. Verovalvonta ja jälkitarkastukset	19	2. Talousarvion toteutuminen vuonna 2002	220
2.1.8. Harmaan talouden torjunta	20	3. Arviomäärärahojen ylitykset vuonna 2002 perusteluineen	221
2.2. Valtion menot	21	4. Valtion veroperusteiden muutokset vuonna 2002	223
Kulutusmenot	22	5. Valtion talousarviotalouden henkilöstön määrä	226
Siirtomenot	22	6. Valtion talousarviotalouden henkilöstöä kuvaava tunnuslukuja	226
Sijoitusmenot	24	7. Valtion talousarviotalouden palkkausmenot	227
Muut menot	24	8. Valtion maksamien eläkeiden lukumäärä ja eläkemenot	227
2.3. Valtiontalouden tasapaino	25	9. Valtion talousarviotalouden virkasuhteinen henkilöstö säännöllisen työajan ansioiden ja sukupuolen mukaan marraskuussa 2002	228
2.4. Euroopan unionin ja Suomen väliset raha- virrat	28	10. Valtion lainananto	229
2.5. Valtionvelka	30	11. Valtion korkotukilainat	233
2.5.1. Ulkomainen valtionvelka	31	12. Valtion takaukset	237
2.5.2. Kotimainen valtionvelka	32	13. Valtionvelka	239
3. Hallinnon tuloksellisuus	34	14. Valtion talousarviotalouden käyttöomaisuus- arvopaperit	240
3.1. Valtioneuvoston kanslia	34	15. Valtion liiketoiminta	242
3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala	39	16. Valtion talousarvion ulkopuolella olevat valtion rahastot	247
3.3. Oikeusministeriön hallinnonala	53	17. Nettotulot osakemyynnistä vuonna 2002	248
3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala	64	18. Valtion osuudet kansainvälisissä rahoituslai- toksissa	249
3.5. Puolustusministeriön hallinnonala	77	19. Valtion tuotto- ja kululaskelma sekä valtion tase	250
3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala	86		
3.7. Opetusministeriön hallinnonala	97		
3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallin- nonala	111		
3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallin- nonala	120		
3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallin- nonala	132		
3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallin- nonala	147		

Asetelmissa ja taulukoissa käytetyt symbolit

Ei mitään ilmoitettavaa	-	Ennakoarvio	*
Suure pienempi kuin puolet käytetystä yksiköstä	0	TA = Varsinainen ja lisätalousarviot	
Tietoa ei ole saatu	..	Kukin asetelmien ja taulukoiden luvuista on pyöristetty erikseen, mistä aiheutuu, että summat eivät aina täsmää.	
Loogisesti mahdoton esitettäväksi	.		

1. TALOUDELLINEN KEHITYS JA TALOUSPOLITIikka

Kansainvälisen talouden taantuma jatkui v. 2002

Maailmantalouden kasvu jatkui edelleen vaimeana v. 2002, vaikka vuoden alussa kasvu näytti jo olevan uudelleen nopeutumassa. USA:ssa esille tulleet suurten yritysten kirjanpitoepäselvyydet ja laskentatoimeen liittyvät väärinkäytökset pitivät yllä osakekurssien alamäkeä. Vuoden loppua kohden kasvanut Irakin sodan uhka lisäsi osaltaan markkinoiden epävarmuutta, mikä heikensi erityisesti investointihalukkuutta matalista koroista huolimatta. Myös öljyn maailmanmarkkinahinnat kohosivat vuoden lopulla. USA:ssa kasvu kaikesta huolimatta nopeutui yli 2 prosenttiin, mutta Euroopassa kasvu hidastui 1 prosentin tuntumaan – Saksassa lähestyttiin jopa 0-kasvua.

Euron kurssi suhteessa dollariin vahvistui selvästi v. 2002, mikä johtui kuitenkin pikemmin USA:n markkinoiden ongelmista ja vuoden loppua kohden myös sotaodotuksiin liittyvistä riskeistä. Korot laskivat edelleen maailmanlaajuisesti taantuman pitkittymisen ja inflaatiopaineiden hellittämisen takia. Euroalueella inflaatiovauhti ylitti silti edelleen tavoitteeksi asetetun 2 % energian hintojen nousun takia. Lisäksi rahan määrän 7 prosentin kasvuvauhti euroalueella ylitti selvästi sille asetetun $4\frac{1}{2}$ prosentin viitearvon, mikä johtui kuitenkin paljolti siitä, että epävarmuuksien takia sijoitukset ohjautuivat varmoina pidettyihin pankkitalletuksiin. Talouden taantuman ja pörssikurssien laskun takia eräissä Euroopan maissakin pankkien vakavaraisuus ja kannattavuus on tosin laskenut ja järjestämättömien luottojen määrä on lisääntynyt tuntuvasti.

EU:n jäsenvaltioiden finanssipoliittinen vakautuminen pysähtyi heikentyneen talouskehityksen takia v. 2001 ja Portugalissa todettiin jälkikäteen, että julkisen sektorin alijäämä suhteessa BKT:hen ylitti jo tuolloin EU:n perustamissopimuksen mukaisen 3 prosentin rajan. Vuonna 2002 Portugali sai tiukalla finanssipolitiikalla painettua alijäämäsuhteen alle 3 prosentin rajan, mutta Saksassa ja Ranskassa raja ylittyi. Koko EU-alueen julkisen talouden yhteenlaskettu rahoitusaliijäämä suhteessa BKT:hen painui 2 prosentin tuntumaan.

Suomessa yksityinen kulutus tuki työllisyyttä

Suomessa talouskasvu nopeutui kertomusvuonna $1\frac{1}{2}$ prosenttiin. Kasvua piti edelleen yllä erityisesti kotimainen kulutus, mutta myös vienti kääntyi vuositasolla selkeään nousuun edellisvuoden supistumisen jälkeen. Investoinnit kuitenkin supistuivat, paljolti kansainväliseen talouteen liittyvien epävarmuuksien takia. Jalostuselinkeinojen tuotannon kasvu jäi vajaaseen prosenttiin, yksityisten palvelujen kasvu jatkui 2 prosentin vauhtia. Suomen kokonaistuotannon arvioidaan pysyneen v. 2002 lähellä potentiaalista täyskäyttöä. Talouskasvun hitauden takia työttömyys pysyi liki ennallaan ja työttömyysaste oli 9,1 %.

Hintojen nousuvauhti Suomessa hidastui kertomusvuonna ja kuluttajahintaindeksin muutos jäi vuosikeskiarvona 1,6 prosenttiin, mikä oli alle euroalueen keskitason. Hintavakautta piti osaltaan yllä jou-

1. Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka

lukuussa 2000 allekirjoitettu kaksivuotinen tulospöytäkirja. Joulukuussa 2002 sovittiin myös uudesta maltillisesta 2-vuotisesta sopimuksesta. Reaalinen ansiotaso nousi kertomusvuonna 1,7 %, minkä lisäksi veronalennukset tukivat käytettävissä olevien tulojen reaalikehitystä. Tehdasteollisuuden hintakilpailukyky länsimarkkinoilla pysyi v. 2002 ennakkotietojen mukaan suhteellisilla yksikkötyöskutannuksilla mitattuna suunnilleen ennallaan.

1. Kansantalouden kehitys

	2002 ^{a)}	2001	2002 ^{a)}	(TAE02 ennuste)
	Miljardia euroa	Määrän muutos, %		
BKT	139,7	0,6	1,6	2,5
Tuonti	42,2	-0,2	1,7	3,2
Vienti	53,3	-2,3	5,6	3,2
Yksityinen kulutus	70,3	1,7	2,1	3,0
Julkinen kulutus	30,1	1,2	4,0	1,5
Yksityiset investoinnit	23,9	3,9	-2,2	1,9
Julkiset investoinnit	3,9	3,2	7,0	1,4
Kotimainen kysyntä	128,6	1,7	-0,1	2,4

^{a)} Tilastokeskuksen ennakkoluvut helmikuulta 2003.

	2000	2001	2002 ^{b)}	(TAE02 ennuste)
Vaihtotase, miljardia euroa	9,4	9,3	10,0	8,3
Ansiotasoindeksin muutos, %	4,0	4,5	3,3	3,2
Kuluttajahintaindeksin muutos, %	3,4	2,6	1,6	1,7
Työttömyysaste, %	9,8	9,1	9,1	8,8
Lyhyet korot (3 kk Euribor), %	4,4	4,2	3,3	4,0
Pitkät korot (valtion obligaatiot 10 v), %	5,5	5,0	5,0	5,0

Suhteessa bruttokansantuotteeseen, %

Veroaste	47,2	46,0	45,2	42,6
Julkiset menot	48,9	49,0	49,2	48,2
Julkisyhteisöjen EMU -velka	44,5	43,8	42,7	42,3
Valtionvelka	48,7	45,5	42,4	42,1

^{b)} Tilastokeskuksen ennakkoluvut helmikuulta 2003.

2. Bruttokansantuote-ennusteiden osuminen 2002

Ennusteajankohta / Ennusteen laatija	2001 IX	2002 III	2002 V	2002 IX	Ennakkoluku 28.3.2003
			%		
VM	2,5	1,6	1,6	1,3	1,6
ETLA	2,5	2,0	2,0	1,9	
SP	2,4	1,5	1,5	1,5	

Ennustevirheet aiempaa pienempiä

Syyskuussa 2001 eduskunnalle annettu vuoden 2002 talousarvioesitys pohjautui 2^{1/2} prosentin BKT:n kasvuarviolle, kun toteutuma ennakkotilaston mukaan jäi 1^{1/2} prosenttiin. Eri ennustelaitokset olivat analyyseissa lähellä toisiaan, ja kansainvälisen tilanteen heikkeneminen heijastui samaan tapaan ennusteiden tarkistuksissa. Suuri osa ennustevirheestä johtui viennistä ja teollisuustuotannosta, joiden seuraamista ja ennustamista on vaikeuttanut volyyymi- ja hintakomponentin toisistaan erottaminen nopean laadullisen muutoksen takia.

Julkisen talouden ylijäämä laskussa

Julkisen talouden rahoitusylijäämä suhteessa kansantuotteeseen v. 2002 aleni, mutta oli vielä lähes 5 % suhteessa kansantuotteeseen eli ennakkolukujen mukaan selvästi euroalueen suurin. Ylijäämä vastasi vakausohjelman sekä hallitusohjelman mukaista tavoitetta. Toteutunut ylijäämä oli selvästi ennakoitua suurempi. Parempi tulos johtui pitkälti siitä, että eräät kertaluonteiset tekijät kasasivat verokertymiä vuodelle 2002. Yhteisöveron ennakoita siirtyi yritysjärjestelyjen vuoksi vuodesta 2001 vuoden 2002 puolelle, myyntivoitoista ja optiotuloista kertyvien jäännösverojen koron nostaminen aikaisti ao. verojen maksatusta, autoveron alentaminen nosti kaupan kasvun kautta myös autoveron tuottoa. Julkisia menoja puolestaan alensi tuntuvasti korkomenojen pieneneminen. Valtiolle kirjautui liki 2 prosentin suuruinen ylijäämä, mikä vastasi myös hallitusohjelman tarkistuksessa asetettua tavoitetta.

Julkisen talouden suurena pysynyt ylijäämä johtui erityisesti vientiteollisuuden kannattavuuden ja pörssikurssien aikaisemmasta kohoamisesta, mikä vielä kertomusvuonna piti viiveiden takia suhdanneherkät verotulot korkealla tasolla. Työn verotuksen rakenteellista keventämistä jatkettiin kertomusvuonna työllisyyden parantamiseksi, mikä ajoittui suhdannepolitiikan kannalta täysin oikein.

3. Julkisyhteisöjen nettoluotonanto

	1998	1999	2000	2001	2002*
	Suhteessa bruttokansantuotteeseen, %				
Nettoluotonanto	1,3	2,0	6,9	5,1	4,7
Valtionhallinto	-1,5	-0,8	3,4	2,0	1,7
Paikallishallinto	-0,3	-0,1	0,2	-0,3	-0,3
Sosiaaliturvarahastot	3,1	3,0	3,3	3,5	3,3

Talouspolitiikassa korostui hallitusohjelman mukainen pidemmän tähtäimen rakennepoliittinen linja, jossa markkinoiden toimivuutta parannettiin lisäämällä kilpailua. Erityisen tärkeä rooli oli työhön kohdistuvilla veronkevennyksillä, joilla lisättiin työn kannattavuutta ja näin lisättiin työn tarjontaa sekä kysyntää. Samalla veronkevennyksillä luotiin edellytykset maltillisiin palkkaratkaisuihin.

Verotulojen edellisvuosien tuntuva, mutta sittenkin vain tilapäinen kasvu lisäsi julkisia menopaineita myös v. 2002. Paineet realisoituivat nopeana menojen kasvuna erityisesti kunnissa, mutta myös valtio ylitti selvästi hallitusohjelman mukaiset menokehykset.

Vakausohjelman tarkistuksessa marraskuussa 2002 Suomen kansantalouden ja myös julkisen sektorin keskipitkän aikavälin näkymiä korjattiin alaspäin. Laskelmien mukaan julkisyhteisöjen ylijäämä pienenee ja valtion ja paikallishallinnon ennakoidaan lähivuosina olevan lievästi alijäämäisiä.

1. Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka

EU:n rakennepoliittiset painotukset tukivat tasapainoista talouskehitystä

Talous- ja rahaliitto on lisännyt talouspolitiikan koordinaation tarvetta EU-tasolla ja erityisesti euroalueen piirissä. Erilaiset yhteensovittamismenettelyt liittyvät euromaiden yhteiseen etuun. Vahvistamalla julkisen talouden vakautta ja pitkän aikavälin kestävyyttä euroalueen mitassa voidaan vaikuttaa siihen, että talouspolitiikasta muodostuu kokonaisuudessaan talouskasvua ja työllisyyttä edistävää ja että se voi tukea unionin tavoitteita. Ajan myötä on käynyt yhä ilmeisemmäksi, että Euroopan taloudelliset heikkoudet ja kasvupotentiaalin puute heijastavat suurelta osin eri kansantalouksien rakenteellisia ongelmia ja vääristymiä.

Rakennepoliitiikka on noussut erityisen huomion kohteeksi varsinkin sen jälkeen, kun v. 2000 Lissabonin Eurooppa-neuvostossa EU:lle hyväksyttiin yhteinen kasvu- ja kilpailukykystrategia. Tämän strategian toteutumista on seurattu ja pyritty vauhdittamaan sen jälkeen keväisin järjestettävissä talous- ja työllisyyshuippukokouksissa, joista viimeisin pidettiin maaliskuussa 2003 Brysselissä. Strategian keskeisin ja näkyvin tavoite on koko unionialueen työllisyysasteen nostaminen vuoteen 2010 mennessä 70 prosenttiin. Merkittävä täsmennys on Tukholman Eurooppa-neuvostossa hyväksytty väestön ikääntymistä koskeva kolmihaarainen strategia, jonka mukaisesti jäsenvaltioiden tulee varautua ikääntymisen haasteisiin nostamalla työllisyysastetta, vähentämällä julkisen talouden velkaantumista sekä toteuttamalla eläke- ja terveydenhuoltojärjestelmien uudistuksia, jotka tukevat näiden järjestelmien ja julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyyttä.

Eläkepolitiikkaa koskeva yhteistyö, jota toteutetaan ns. avoimen koordinaation puitteissa, on vaatinut paitsi huomattavan työpanoksen komissiolta ja eri jäsenvaltiolta myös tuottanut selviä konkreettisia tuloksia. Monissa keskeisissä jäsenvaltioissa on toteutettu tai ollaan toteuttamassa eläkeuudistuksia, jotka vahvistavat julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyyttä sekä luottamusta talouspolitiikkaan. Uudet jäsenvaltiot, jotka liittyvät unioniin v. 2004, kohtaavat paljolti samanlaisia haasteita ja lähiaikojen tehtävä onkin kytkeä ne talouspolitiikan koordinaatioon EU-tasolla ja tukemaan yhteisten talous- ja rakennepoliittisten tavoitteiden saavuttamista.

Vakaus- ja kasvusopimuksesta on käyty keskustelua ja komissio on Eurooppa-neuvoston kehoituksesta selvittänyt tarvetta ja mahdollisuuksia tehostaa budjettipolitiikan koordinaatiota. Julkisen talouden tila ei kaikissa jäsenvaltioissa vastaa niitä tavoitteita, joiden saavuttamista perustamissopimus, euroalueen jäsenyys ja vakaus- ja kasvusopimus edellyttävät. Vakaussopimuksen mukaista ”lähellä tasapainoa tai ylijäämää” -tilaa ei ole saavutettu kaikissa maissa ja eräissä maissa kuten Portugalissa, Saksassa ja Ranskassa on syntynyt ns. ”liiallinen alijäämä”, kun julkisen talouden alijäämä on ylittänyt perustamissopimuksen mukaisen kolmen prosentin rajan.

Myöskään julkisen velkaantumisen alentuminen ei ole kaikissa maissa vastannut sitä, mitä perustamissopimus edellyttää, kun siinä todetaan, että velkaosuuden tulee pienentyä ja lähestyä riittävän nopeasti 60 prosentin viitearvoa. Neuvosto käsitteli budjettipolitiikan koordinaation tehostamista ja hyväksyi sitä koskevan raportin ennen kevään 2003 Eurooppa-neuvostoa. Tässä yhteydessä vahvistettiin mm. se linjaus, jonka euroryhmä teki jo lokakuussa 2002 ja jonka mukaan niiden euroalueen maiden, jotka eivät ole saavuttaneet vakaussopimuksen tavoitetasoa, tulee leikata vuosittain suhdannekorjattua budjettialijäämäänsä 0,5 prosenttiyksiköllä. Samalla painotettiin julkisen velkaantumisen alentamisen merkitystä.

Talousnäkymien heikkeneminen ja globaaliin talouteen liittyvät epävarmuudet ovat heikentäneet talouspoliittista ympäristöä ja osaltaan myötävaikuttaneet siihen, ettei sovittuja tavoitteita ole ollut yksinkertaista saavuttaa. Tilanne on ollut poikkeuksellinen ja osin jäsenvaltioiden kontrollin ulkopuolella. Syntyneet liialliset alijäämät ovat silti seurausta tietystä varomattomuudesta julkisen talou-

den hoidossa. Kaikki jäsenvaltiot eivät käyttäneet hyväkseen vuosikymmen vaihteen hyvää suhdan-
netilannetta julkisen talouden kestävyiden vahvistamiseksi eivätkä luoneet riittäviä turvamarginaale-
ja pahojen päivien varalta. Ongelmana on se, että tämän seurauksena euroalueen kyky sietää ulkoa
tulevia häiriöitä ja vastata niihin on heikentynyt. Tästä joutuvat kärsimään kaikki jäsenvaltiot – myös
ne, jotka ovat hoitaneet julkista talouttaan kaukonäköisesti. Suomi on toiminut aloitteellisesti puolus-
taessaan etuaan euroaluetta koskevassa politiikkakoordinaatiossa.

4. Talouden tasapaino EU-maissa

	Inflaatio	Korkotas	Julkinen sektori			
	2002	2002	Rahoitusjäämä		Bruttovelka	
		%	2001*	2002*	2001*	2002*
			Suhteessa bruttokansantuotteeseen, %			
Saksa	1,3	4,8	-2,8	-3,6	59,5	60,8
Ranska	1,9	4,9	-1,5	-3,1	56,8	59,1
Italia	2,6	5,0	-2,6	-2,3	109,5	106,7
Iso-Britannia	1,3	4,9	0,8	-1,3	39,0	38,4
Espanja	3,6	5,0	-0,1	-0,1	56,9	54,0
Alankomaat	3,9	4,9	0,1	-1,1	52,8	52,6
Belgia	1,6	5,0	0,4	0,1	108,5	105,3
Itävalta	1,7	5,0	0,3	-0,6	67,3	68,7
Ruotsi	2,0	5,3	4,5	1,3	54,4	52,6
Tanska	2,4	5,0	3,1	2,0	45,4	45,2
Suomi	1,7	5,0	5,1	4,7	43,8	42,7
Portugali	3,7	5,1	-4,2	-2,7	55,6	58,1
Kreikka	3,9	5,1	-1,4	-1,2	107,0	104,9
Irlanti	4,7	4,9	1,1	-0,1	36,8	33,3
Luxemburg	2,1	4,9	6,4	2,6	5,6	5,3

Lähde: Euroopan komissio, Tilastokeskus sekä Suomen Pankki.
Inflaatio: Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi.
Korkotas: Pitkäaikainen korko (valtion obligaatiot).

Talouspolitiikka ulkopuolisten arvioiden perusteella onnistunutta

Taloukskehitys Suomessa oli kertomusvuonna vaisua, mutta talous säilyi tasapainoisena ja kilpailuky-
kyisenä. Suuri rakenteellinen työttömyys ja matala työllisyysaste pysyivät talouspolitiikan keskeisinä
pidemmän tähtäimen ongelmina. Syksyllä 2002 syntynyt sopu eläkeuudistuksesta parantaa kannusti-
mia pysyä entistä pidempään työssä ja tätä kautta parantaa julkisen talouden pidemmän aikavälin
kestävyyttä.

Kansainväliset arviot Suomen taloudesta ja saavutetuista rakennepoliittisista edistysaskelista olivat
erittäin myönteisiä. Suomen valtion luottokelpoisuus nousi takaisin korkeimpaan mahdolliseen luok-
kaan AAA:han, kun Standard & Poor's nosti luokituksen helmikuussa 2002. Moody's Investors Ser-
vice ja Fitch nostivat Suomen korkeimpaan luokkaan jo v. 1998. Yhtäläillä myönteisiä arvioita Suomi
sai kansainvälisissä kilpailukykyraporteissa. World Economic Forum ja IMD arvioivat molemmat
Suomen olevan maailman kilpailukykyisimpien maiden kärkikolmikossa, vaikka Suomen rakennepo-
liittiset ongelmat myös ovat hyvin tiedossa.

1. Taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka

EU:n, OECD:n ja IMF:n Suomea koskevat katsaukset paneutuivat Suomen talouskehitykseen ja talouspolitiikkaan vahvasti rakennepoliittisin painotuksin. Esiin nostettiin erityisesti markkinoita koskevat rakenteelliset jäykkyydet ja kilpailun riittämättömyys, korkea verotusaste ja suuri julkinen sektori sekä väestön ikääntymisestä aiheutuvat kustannuspaineet pitkällä aikavälillä.

2. VALTIONTALOUS

2.1. VALTION TULOT

Valtiontalouden kassatulot olivat kertomusvuonna 39 077 milj. euroa. Tulot kasvoivat edellisvuodesta 4,5 %. Verot ja veronluonteiset tulot kasvoivat 2,7 %, mikä on pari prosentinkymmenystä vähemmän kuin bruttokansantuotteen arvon kasvu. Valtiontalouden verotulojen kasvua hidasti noin prosenttiyksiköllä Kansaneläkelaitoksen rahoitukseen suunnatun arvonlisäveron tuoton suoran tuloutuksen nosto 404 milj. eurosta 700 milj. euroon. Toisaalta vuoden 2002 verotulojen kasvua lisäsi runsaalla prosenttiyksiköllä verovuoden 2001 yhteisöveron tuoton siirtyminen vuodelle 2002 eräiden yritysjärjestelyjen seurauksena.

Valtion talousarvion tulot

Hallituksen esitys vuoden 2002 talousarvion tuloiksi oli täydentävä esitys mukaan lukien 35 323 milj. euroa. Eduskuntakäsittelyssä tuloarvio kasvoi nettomääräisesti 3 milj. eurolla, kun raha-automaattiyhdistyksen tuotosta tuloutettavaa osuutta korotettiin 20 milj. eurolla ja arpajaisverotuoton arviota alennettiin 17 milj. eurolla johtuen alemmasta arpajaisverokannasta. Verotuloiksi arvioitiin 30 335 milj. euroa. Tilinpäätöksessä toteutuneet verotulot jäivät 177 milj. euroa pienemmiksi kuin varsinaisessa talousarviossa oli ennakoitu. Sen sijaan tulot yhteensä ylittivät varsinaisen talousarvion tulot 1 030 milj. eurolla, mikä johtui valtaosaltaan (880 milj. euroa) vuoden kuluessa toteutuneista budjetoitua suuremmista valtion omaisuuden myyntituloista.

Vuoden 2002 aikana annettiin kaksi lisätalousarviota, joissa korotettiin tuloarvioita nettomääräisesti yhteensä 935 milj. eurolla 36,3 mrd. euroon.

Eduskunnan kesäkuussa hyväksymässä I lisätalousarviossa tuloarviota nostettiin nettomääräisesti 565 milj. eurolla. Verotuottoarviota korotettiin 69 milj. eurolla korkotulojen lähdeveron toteutuneiden kertymätietojen perusteella. Sekalaisten tulojen arviota nostettiin 224 milj. eurolla. Pääomapalautukset Arsenal Oy:stä ja Kapiteeli Oy:stä aiheuttivat 103 milj. euron korotuksen. Huoltovarmuusrahastosta tuloutettiin 60 milj. euroa. EU:n sosiaalirahastosta saatavien tulojen arviota nostettiin 58 milj.

5. Tuloarvio sekä tulot tilinpäätöksen ja talousarviotalouden kassalaskelman mukaan 2002

	Esitys tulo- arvioksi Miljoonaa euroa	Hyväksytty tuloarvio	Hyväksytyt lisäykset ja vähennykset	Tuloarviot yhteensä	Tilinpäätös	Kassa- laskelma
Os. 11 Verot ja veronluonteiset tulot	30 335	30 319	-463	29 856	30 158	30 158
Os. 12 Sekalaiset tulot	4 036	4 056	1 088	5 145	4 972	4 933
Os. 13 Korkotulot ja voiton tuloutukset .	817	817	310	1 127	1 065	1 065
Os. 15 Lainat	134	134	0	134	158	158
Yhteensä	35 323	35 326	935	36 261	36 353	36 314

2.1. Valtion tulot

eurolla. Arviota korkotuloista ja voiton tuloutuksista nostettiin 273 milj. eurolla. Osinkotuloarviota nostettiin 170 milj. eurolla korkeampien kertymätietojen perusteella. Suomen Pankin voiton tuloutusta kirjattiin 99 milj. euroa.

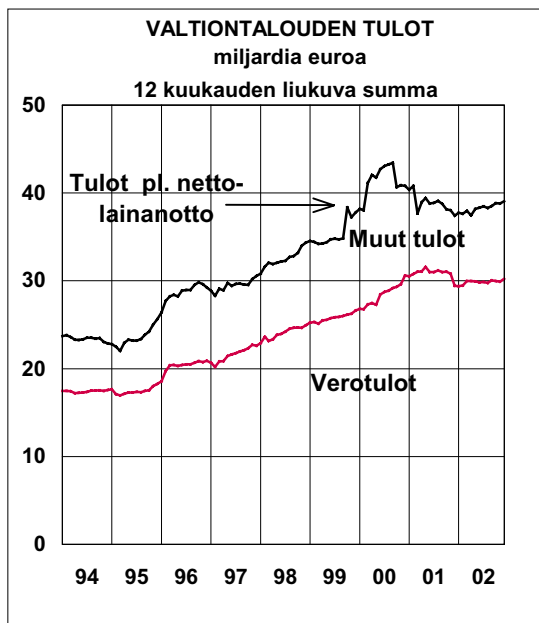
Eduskunnan marraskuussa hyväksymässä II lisätalousarviossa tuloarviota korotettiin nettomääräisesti 370 milj. eurolla. Verotuottoarviota alennettiin 532 milj. eurolla johtuen pääasiassa tulo- ja varallisuus-

6. Valtiontalouden kassatulot¹⁾ tulolajeittain

Tulolaji	2000	2001	2002	Muutos 2002/2001 %
	Miljoonaa euroa			
Tulon ja varallisuuden perusteella kannettavat verot	14 249	12 743	13 238	4
Tulo- ja varallisuusvero	13 788	12 140	12 519	3
Korkotulojen lähdevero	92	218	268	23
Perintö- ja lahjaverot	368	385	452	17
Liikevaihdon perusteella kannettavat verot ja maksut	9 892	10 225	10 232	0
Arvonlisävero	9 470	9 777	9 756	-0
Eräistä vakuutusmaksuista suoritettava vero	337	355	374	5
Apteekkimaksut	85	93	103	11
Valmisteverot	4 449	4 572	4 729	3
Tupakkaverot	576	597	600	1
Alkoholijuomaverot	1 245	1 290	1 338	4
Virvoitusjuomaverot	32	33	35	6
Energiaverot	2 596	2 652	2 756	4
Muut verot	1 967	1 822	1 953	7
Leimaverot	-20	2	1	-50
Autoverot	1 059	922	1 023	11
Moottoriajoneuvoverot	181	208	218	5
Varainsiirtoverot	415	340	338	-1
Arpajaisverot	80	91	107	18
Ajoneuvoverot	220	227	233	3
Jäteverot	33	31	32	2
Muut veronluonteiset tulot	52	62	68	10
Lästimaksut	1	1	1	0
Öljyjättemaksu	3	3	4	33
Muut verotulot	48	58	63	9
Verot ja veronluonteiset tulot yhteensä	30 609	29 424	30 220	3
Sekalaiset tulot	6 434	4 606	5 349	16
Korkotulot ja voiton tuloutukset	1 893	1 943	1 680	-14
Valtiolle takaisinmaksetut lainat	1 859	1 427	1 829	28
Tulot ilman lainanottoa	40 796	37 400	39 077	4
KASSATULOT YHTEENSÄ	40 796	37 400	39 077	4

¹⁾ Valtion talousarvion talouden tilinpäätöksen mukaiset tulot ja rahastojen tulot (pl. talousarvion ja rahastojen väliset siirrot) lisättyinä tulorästien kannan muutoksilla sekä vähennettyinä eräillä maksusuorituksilla edustamattomilla erillä.

Kuvio 1.

veron tuottoarvion alentumisesta 605 milj. eurolla. Tulo- ja varallisuusveron tuottoarvion aleneminen johtui yhteisöveron arvion pienentymisestä sekä veronsaajien jako-osuuksien muuttamisesta sekä vuodelle 2001 ja 2002 vuoden 2001 verotuksesta saatujen tietojen perusteella. Pääasiallisin syy veronsaajien jako-osuuksien muuttamiseen ennustetusta oli pääomatulojen jääminen arvioitua pienemmäksi v. 2001. Arvonlisäveron tuottoarviota alennettiin 114 milj. eurolla ja varainsiirtoveron tuottoarviota 97 milj. eurolla toteutuneiden kertymätietojen perusteella. Sekalaisten tulojen arviota nostettiin 865 milj. eurolla pääasiassa osakemyynneistä kertyneiden tulojen perusteella. Arviota korkotuloista ja voiton tuloutuksista nostettiin 37 milj. eurolla.

Tilinpäätöksessä budjettitalouden tulot olivat 36 353 milj. euroa eli 90 milj. euroa talousarviota suuremmat. Verotulot toteutuivat 300 milj. euroa budjetoitua arviota korkeampina. Sekä tulo- ja varallisuusveron että valmisteverojen tuotto toteutui noin 100 milj. euroa budjetoitua korkeampana. Tulo- ja varallisuusverosta yhteisövero kertyi 85 milj. euroa arvioitua enemmän.

Valmisteveroista energiaveron tuotto oli 90 milj. euroa budjetoitua suurempi. Lisäksi autoveron tuotto oli 73 milj. euroa arvioitua korkeampi.

Sekalaiset tulot olivat nettomääräisesti 170 milj. euroa arvioitua pienemmät, mistä suurin osa johtui Euroopan Unionin rakennerahastoista ja EU:n maatalouden ohjaus- ja tukirahaston tukiosastosta saatavien tulojen jäämisestä 195 milj. euroa budjetoitua pienemmiksi. Korkotuloja ja voiton tuloutuksia kertyi 62 milj. euroa budjetoitua vähemmän, mihin oli syynä Valtiokonttorin oman velan tilinpitokirjausperusteiden muutos.

2.1.1. Tulon ja varallisuuden perusteella kannettavat verot

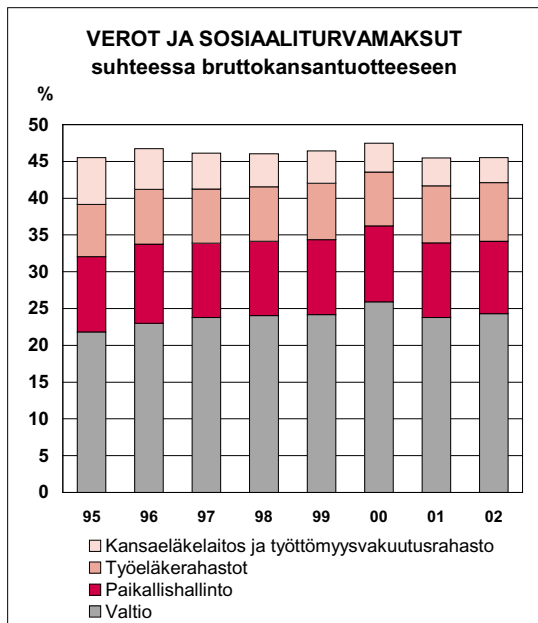
Tulo- ja varallisuusveroa kertyi valtiolle kertomusvuonna yhteensä 13 238 milj. euroa. Kertymä lisääntyi 4 %. Yhteisöverotuotto kasvoi lähes 20 %, mikä selittyy pääasiassa verokertymien ajoittumisella sekä sillä, että vuoden 2002 alusta valtion osuutta yhteisöveron tuotosta korotettiin.

Hallitusohjelman mukaan yhtenä veropolitiikan painopisteenä on ansiotulojen verotuksen keventäminen työnteon kannustamiseksi. Ansiotulojen verotusta kevennettiin valtion verotuksen osalta 470 milj. eurolla. Valtion tuloveroasteikon alin tuloaraja nousi noin 400 eurolla 11 500 euroon. Kaikkia marginaaliveroprosentteja alennettiin yhdellä prosenttiyksiköllä. Lisäksi kunnallisverotuksen ansiotulovähennyksen enimmäismäärää nostettiin 1 648 eurosta 2 140 euroon.

Yhteisöveron veronsaajaryhmien jako-osuuksia muutettiin johtuen pääosin valtion ja kuntien välisen rahoitussuhteiden kannalta kustannusneutraalista arvonlisäveron takaisinperintäjärjestelmän uudistuksesta. Valtion jako-osuus yhteisöverosta v. 2002 oli 75,08 %, kuntien jako-osuus 23,22 % ja

2.1. Valtion tulot

Kuvio 2.

seurakuntien jako-osuus 1,70 %. Kunnan asukasmäärään perustuvasta takaisinerinnästä luovuttiin ja suurin osa takaisinerittävistä määristä vähennettiin kuntien yhteisövero-osuudesta. Uudistus pyrittiin toteuttamaan valtion ja kuntien välisten rahoitussuhteiden kannalta kustannusneutraalisti, jolloin tämä lainmuutos lisää valtion yhteisöveron tuottoa noin 500 milj. eurola, mutta saamatta jääneet arvonlisäveron palautukset vähentävät valtion tuloja suunnilleen vastaavalla määrällä.

Korkotulojen lähdeveron tuotto kasvoi yli 20 % vuodesta 2001. Tähän vaikutti korkotulojen lähdeveron kertymisen ajoittuminen. Talletuskorkeiden verovapaudesta luovuttiin vuoden 2000 puolivälissä. Siten luopuminen vaikutti täysimääräisesti ensimmäisen kerran v. 2001, mikä näkyi kuitenkin vasta vuoden 2002 ensimmäisten kuukausien verokertymässä. Tämä johtuu siitä, että valtaosa talletuksista on käyttelytilejä, joista valtaosalla koron määräytymispäivä on edelleen loppuvuodesta. Näistä pidätettävä lähdevero maksetaan seuraavan vuoden alussa.

Vuoden 2001 tuloihin kohdistunut lopullinen verotus valmistui lokakuun lopussa 2002. Vuodelle 2001 määrättiin valtion tulo- ja varallisuusveroa, kunnallisveroa, kirkollisveroa, sairausvakuutusmaksua ja yhteisöveroa yhteensä 26 mrd. euroa eli 8,3 % vähemmän kuin vuodelta 2000 toimitetussa verotuksessa. Tästä luonnollisten henkilöiden tuloverot olivat 20,4 mrd. euroa, mikä oli 2,4 % vähemmän kuin edellisvuonna. Yhteisövero oli 5,6 mrd. euroa, mikä oli neljänneksen pienempi kuin v. 2000. Luonnollisille henkilöille määrätystä verosta valtion osuus oli 7,7 mrd. euroa eli 37,7 %. Yhteisöverosta valtion osuus oli 3,52 mrd. euroa eli 62,8 %.

Kotitalouksille maksetut palautukset olivat yhteensä 1,2 mrd. euroa ja perittävät jäännösverot 0,9 mrd. euroa. Yhteisöille palautettava määrä oli 0,4 mrd. euroa ja yhteisöiltä perittävät jäännösverot 0,3 mrd. euroa.

2.1.2. Liikevaihdon perusteella kannettavat verot ja maksut

Valtion arvonlisäveron tuotto jäi 9 756 milj. euroon v. 2002: tuotto pysyi näin samalla tasolla kuin edellisenä vuonna. Valtion arvonlisäveron tuoton kertymää pienensi Kansaneläkelaitoksen saaman arvonlisäveron osuuden nosto vuoden 2002 alusta lukien. Ilman Kansaneläkelaitoksen osuuden nostoa arvonlisäveron tuotto olisi kasvanut noin 2,7 prosentilla edellisestä vuodesta.

Arvonlisäverotuoton kehityksen kannalta olennainen kotitalouksien kulutus kasvoi arvoltaan 3,8 % v. 2002. Kotitalouksien kulutus muodostaa noin 60 % koko arvonlisäveron pohjasta.

Eräistä vakuutusmaksuista suoritettavien verojen kertymä kasvoi kertomusvuoden aikana 5,4 %. Vakuutusmaksuista suoritettavien verojen kertymää korotti muun muassa vuoden 2001 syyskuun terro-

ri-iskun seurauksena nousseet jälleenvakuutusmaksut, ja sijoitusmarkkinoiden heikko tilanne. Apteekkien liikevaihdon perusteella määräytyvät apteekkimaksut kasvoivat puolestaan 10,8 %. Kummankaan veromuodon veroperusteita ei muutettu.

2.1.3. Valmisteverot

Valmisteveroja kertyi 4 729 milj. euroa, jossa on noin 3,4 % kasvua edellisestä vuodesta. Valmisteveroissa ei toteutettu kertomusvuonna sellaisia veroperustemuutoksia, joilla olisi ollut merkittävää vaikutusta verotuottoihin.

Tupakkatuotteiden verollinen kulutus kasvoi v. 2002. Tupakkaveroa kertyi 600 milj. euroa, hieman enemmän kuin edellisenä vuonna.

Virvoitusjuomaveroa kertyi 35 milj. euroa, jossa on 5,5 % kasvua edellisestä vuodesta. Virvoitusjuomien kulutusta lisäsi pitkä, kuiva ja lämmin kesä.

Alkoholijuomaverokertymä kasvoi v. 2002 3,7 % edellisestä vuodesta ja oli 1 338 milj. euroa. Veroperusteissa ei tapahtunut muutoksia. Verollisen alkoholin kulutus kasvoi kertomusvuonna ennakoitua nopeammin. Kulutuksen rakenteessa tapahtui lisäksi muutoksia, ja kulutuksen kasvu suuntautui hie- man ennustettua enemmän korkeammin verotettuihin tuotteisiin.

Energiaveroa kertyi 2 756 milj. euroa, eli 3,9 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Energiaveron tuottoa lisäsi liikennepolttoaineiden kulutuksen voimakas kasvu ja keskimääräistä kylmempi loppuvuosi, mikä lisäsi muiden energiatuotteiden, erityisesti sähkön kulutusta. Bensiniin verollinen kulutus kasvoi 4 % ja dieselöljyn kulutus lisääntyi 5 %. Nestemäisten polttoaineiden valmistevero on noin 80 % koko energiaveron kertymästä ja sitä kertyi kaiken kaikkiaan 2,4 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Energiaveron veroperusteisiin ei tehty olennaisia muutoksia.

2.1.4. Muut verot

Autoveroa kertyi 1 023 milj. euroa, ja sen tuotto nousi 11 % edellisvuodesta. Uusia henkilöautoja rekisteröitiin 117 000 kappaletta eli 7 % enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Vastoin tuloarvion pohjana olleita odotuksia autokauppa piristyi keväällä 2002 vaisun edellisvuoden jälkeen. Korkeimman hallinto-oikeuden pyytämässä käytettyjen tuontiautojen verotusta koskevassa asiassa EY-tuomioistu- in antoi ratkaisunsa syyskuussa. Hallituksen esitys autoverolain muuttamiseksi annettiin joulukuussa. Käytettyjen ajoneuvojen verotusta koskevien muutosten lisäksi myös uusien henkilöautojen ja moot- toripyörien verotuksessa vero ehdotettiin laskettavaksi kotimaisten kuluttajahintojen perusteella ai- kaisemmin sovelletun tuontiarvoon perustuvan veromallin sijasta. Lisäksi uusien ajoneuvojen verota- soa esitettiin alennettavaksi noin kuudenneksella. Autoverolle määrättävän arvonlisäveron kantamis- ta esitettiin jatkettavaksi.

Varainsiirtoveroa kertyi 338 milj. euroa, eli sen tuotto oli lähes sama kuin v. 2001. Veropohjassa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia.

Arpajaisveroa kertyi 107 milj. euroa, ja sen tuotto nousi 18 % vuodesta 2001. Arpajaisverolakia muu- tettiin siten, että raha-automaattien ja kasinopelien pitämisestä suoritettava arpajaisvero nostetaan 5 prosentista 7 prosenttiin.

2.1. Valtion tulot

2.1.5. Muut tulot

Vuonna 2002 verotulot muodostivat 77 % valtiontalouden tuloista. Vuonna 2001 verotulojen osuus oli 79 %, ja v. 2000 75 %.

Verotulojen lisäksi valtiontalouteen (valtion talousarvionalous ja rahastot) kertyi 8 857 milj. euroa muita tuloja. Muut tulot lisääntyivät kertomusvuonna 11 % mikä aiheutui muun muassa valtionyhtiöiden osakemyyntitulojen lisääntymisestä. Osakemyyntituloja kertyi 1 300 milj. euroa, kun edellisellä vuonna niitä kertyi 38 milj. euroa. Valtiontalouden muita tuloja ovat sekalaiset tulot (esimerkiksi julkisista palveluista perittävät maksut ja EU:lta saadut tulot), korko- ja osinkotulot sekä valtiolle takaisin maksetut lainat.

Julkisista palveluista perittäviä maksuja ovat muun muassa tulot poliisin myöntämistä luvista, terveydenhuollon maksutulot ja erilaiset liikenteeseen liittyvät maksut. Myös kuntien, seurakuntien ja Kansaneläkelaitoksen maksamat osuudet valtion verotuskustannuksista sisältyvät sekalaisiin tuloihin. Sekalaisiin tuloihin sisältyi esimerkiksi siirrot valtion eläkerahastosta 881 milj. euroa ja tuloja rahoitusmarkkinoiden vakauttamisesta (pankkien pääomatuen takaisinmaksut) 78 milj. euroa.

Raha-automaattiyhdistyksen tuoton siirto budjettitalouteen oli 380 milj. euroa ja valtion osuus veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovaroista oli 360 milj. euroa. Euroopan Unionilta valtiontalouteen ohjautui tulonsiirtoja kassalaskelman mukaan yhteensä 966 milj. euroa.

Osinkotuloja kertyi 675 milj. euroa, ja Suomen Pankin voitosta tuloutettiin valtiolle 99 milj. euroa.

2.1.6. Verojäämät vähenivät edelleen

Verojäämien aleneminen jatkui. Verojäämät vuoden 2002 lopussa olivat 3 257 milj. euroa, kun ne edellisen vuoden lopussa olivat 3 269 milj. euroa. Verojäämät vähenivät 0,4 % edellisestä vuodesta. Vuoden 2002 lopussa oleviin verojäämiin sisältyi 515 milj. euroa vanhentumisesta riippumatta vielä muodollisesti perimiskelpoisia verojäämiä. Verojäämä on vanhentumisesta riippumatta muodollisesti perimiskelpoinen, mikäli konkurssi tai ulosottomenettely on pantu vireille ennen jäämän vanhene-misaikaa.

Vuoden 2002 lopussa jäännösveroja ja ennakoita oli jäämänä 1 391 milj. euroa vastaten 43 prosentin osuutta verojäämien kokonaismäärästä. Vuotta aikaisemmin edellä mainittuja verojäämiä oli 1 496 milj. euroa, mikä oli 46 % kaikista verojäämistä. Kertomusvuoden lopussa arvonlisäveroja ja liikevaihtoveroja oli jäämänä 1 174 milj. euroa, mikä oli 36 % verojäämistä. Vuotta aikaisemmin vastaava suhdeluku oli 34 %. Maksuunpantujen työnantajasuoritusten osuus verojäämistä oli 20 % eli 644 milj. euroa.

Jäämävelallisia oli vuoden 2002 lopussa 313 000. Uusia verojäämiä siirtyi eräpäivän jälkeiseen perintään 1 507 milj. euroa, mikä oli 33 milj. euroa vähemmän kuin edellisellä vuotena. Vuonna 2002 maksamattomia veroja lähetettiin ulosottotoimin perittäväksi yhteensä 995 milj. euroa vastaten 748 000 veroerää. Edellisen vuoden vastaavat luvut olivat 863 milj. euroa ja 671 000 veroerää.

Jäämäperinnän kertymä v. 2002 oli 1 251 milj. euroa. Edellisellä vuonna verojäämiä kertyi 1 286 milj. euroa. Kokonaiskertymästä 82,1 % kertyi verohallinnon omin toimenpitein. Ulosottoperinnässä verojäämiä kertyi 224 milj. euroa eli 17,9 % kokonaiskertymästä. Jäämäperinnässä tavoitteena oli, että kertymä vuoden alussa jääminä olevien v. 2001 maksuunpannuista veroista syntyneiden verojäämien

ja vuoden 2002 aikana perintään otettujen verojen yhteismäärästä on vähintään 40 %. Vuoden 2002 toteutuma oli 59,2 %, joten tavoite ylittyi selvästi.

7. Verojäämien rakenne

	2000	2001	2002	Muutos, %
Jäännösverot ja ennakot	1 745	1 496	1 391	-7,0
Arvonlisäverot ja liikevaihtoverot	1 195	1 116	1 174	5,2
Maksuunpannut työnantajasuoritukset	641	615	644	4,7
Muut verot	49	42	48	14,3
Yhteensä.....	3 631	3 269	3 257	-0,4

2.1.7. Verovalvonta ja jälkitarkastukset

Ennakkoperinnän ja lopullisen veron vastaavuutta seurattiin vertaamalla yhteisöjen ja luonnollisten henkilöiden jäännösverojen ja palautusten kokonaismääriä erikseen kummankin ryhmän maksuunpantujen verojen ja maksujen yhteismääriin. Vastaavuustavoitteen saavuttamisen kannalta on olennaista paitsi ennakkoperinnän osuvuus, myös se miten aktiivisesti veronmaksajat suorittavat vapaaehtoista ennakon täydennysmaksua sellaisista tuloista, joista ei voida toimittaa ennakonpidätystä tai ennakonkantoa. Ennakkoperinnän ja lopullisen veron vastaavuus oli verovuonna 2001 yhteensä 10 %, joten 11 prosentin tavoitetaso saavutettiin. Yhteisöjen ennakkoperinnän vastaavuusprosentti oli 10 %, kun vastaavuusprosentti vuotta aiemmin oli 8 %. Vastaavuuden heikkeneminen yhteisöillä edelliseen vuoteen verrattuna johtui palautusten ja ennakon täydennysmaksujen suhteen kasvusta maksuunpantuihin veroihin. Luonnollisten henkilöiden ennakkoperinnän vastaavuusprosentti oli 10 %, kun edellisenä vuonna vastaava luku oli 14 %. Ennakkoperinnän vastaavuuden parantuminen johtui luonnollisilla henkilöillä lähinnä arvopaperikaupan myyntivoittojen vähentymisestä.

Perusvalvonnassa tehtiin tuloverotuksessa verovuotta 2001 koskevia lisäyksiä verotettavaan tuloon luonnollisille henkilöille 431 milj. euroa ja yhteisöille 1 006 milj. euroa. Kasvua edelliseen vuoteen verrattuna oli luonnollisten henkilöiden osalta 1,3 % ja yhteisöjen osalta 15,9 %.

Vuonna 2002 arvonlisäverotuksen viranomaisaloitteisia maksuunpanoja tehtiin 734 milj. euroa. Työnantajasuoritusten vastaavia maksuunpanoja oli 352 milj. euroa. Vuoden 2001 vastaavat luvut olivat arvonlisäveron osalta 648 milj. euroa ja työnantajasuoritusten osalta 329 milj. euroa.

Erityisvalvonnassa tehtiin v. 2002 yhteensä 4 947 (ml. harmaan talouden tarkastukset) verotarkastusta. Tarkastuksista 64 % tehtiin verotarkastusyksiköiden ja 36 % verotoimistojen toimesta. Verotarkastusyksiköiden tekemiin tarkastuksiin käytettiin 503 henkilötyövuotta ja verotoimistojen tekemiin 127 henkilötyövuotta. Verotarkastuksiin käytetty henkilötyövuosien määrä pysyi edellisen vuoden tasolla sekä verotarkastusyksiköissä että verotoimistoissa.

Tarkastusten perusteella pantiin maksuun yhteensä noin 180 milj. euroa (ml. harmaan talouden tarkastukset), kun vastaava edellisen vuoden määrä oli 214 milj. euroa. Edelliseen vuoteen verrattuna maksuunpantujen verojen määrät alenivat, mutta tarkastusten lukumäärä kasvoi hieman.

Tullilaitos teki 389 jälkitarkastusta. Jälkitarkastusten lukumäärä laski 3 % ja niihin perustuva lisäkan-to lähes 30 % edellisvuodesta.

2.1. Valtion tulot

8. Verotarkastusten perusteella maksuunpannut verot verolajeittain

Verolaji	1999	2000	2001	2002	Muutos, %
		Miljoonaa euroa			
Välitön verotus	126	181	136	131	-3,7
Välillinen verotus	56	30	44	30	-31,8
Ennakkoperintä	42	28	35	19	-45,7
Yhteensä	224	239	214	180	-15,9

2.1.8. Harmaan talouden torjunta

Verohallinto osallistui Viranomaisyhteistyön kehittämisprojektin toimintaan. Projektin tehtävänä on parantaa viranomaisten valmiuksia paljastaa harmaata taloutta, selkeyttää kokonaiskuva harmaasta taloudesta ja talousrikollisuudesta sekä tehostaa viranomaisten yhteistyötä. Projekti tekee aloitteita lainsäädäntöön tai viranomaistoiminnan parantamiseksi sekä kehittää menetelmiä talousrikosten ennalta torjumiseksi. Projektiin osallistuivat vero- ja tullihallinnon lisäksi poliisi ja ulosottolaitos.

Harmaata taloutta koskevia verotarkastuksia tehtiin 739 kappaletta, joista ns. tarkastusiskuja oli 54. Viranomaisyhteistyössä tehtyjen tarkastusiskujen määrä laski, mihin oli syynä mm. usean erittäin suuritöisen kohteen yhtäaikainen tarkastaminen ja poliisin resurssipula. Paljastetun harmaan talouden määrä oli noin 85 milj. euroa, josta esitettiin perittäväksi erilaisia veroja ja maksuja noin 47 milj. euroa. Tarkastuksissa paljastui 301 epäiltyä veropetosta tai kirjanpito- tai velallisen rikosta. Kuittikauppaa todettiin harjoitetun 34 tapauksessa ja ns. pimeitä työntekijöitä löytyi 1 000 henkilöä.

9. Harmaan talouden verotarkastukset

	1999	2000	2001	2002	Muutos, %
Tarkastettuja yrityksiä, kpl	873	709	655	739	12,8
Ns. tarkastusiskuja, kpl	133	113	119	54	-54,6
Paljastettu harmaa talous, milj. euroa	94	95	66	85	28,8
Maksuunpanoesitys, milj. euroa	56	54	43	47	9,3
Epäilty rikos, kpl	337	368	335	301	-10,1

2.2. VALTION MENOT

Valtion menopolitiikan tavoitteet viime vuosille oli kirjattu hallitusohjelmaan, ja sen mukaan budjet-timenot eivät saisi hallituskaudella ylittää kiintein hinnoin vuoden 1999 varsinaisen talousarvion ta-soa. Vuodelle 2002 budjetoidut määrärahat ylittivät tavoitetason yli neljällä prosentilla. Lopulliset menot jäivät kuitenkin tilinpäätöksen mukaan pienemmiksi kuin budjetoidut, ja toteutunut ylitys jäi lopulta noin kahteen prosenttiin.

Valtiontalouden kassamenot ilman valtionvelan nettokuoletuksia olivat kertomusvuonna 36,9 mrd. euroa. Menot kasvoivat käyvin hinnoin vain 1½ % edellisestä vuodesta, joten ne supistuivat kiintein hinnoin hieman. Maltilliseen kokonaismenojen kehitykseen kertomusvuonna vaikutti erityisesti ve-lanhoitomenojen tuntuva väheneminen edelleen. Myös valtion sijoitusmenot, lähinnä finanssisijoi-tukset vähenivät edellisen vuoden korkealta tasolta. Menojen kasvua hillitsi jossain määrin myös Kansaneläkelaitoksen lisääntyneen rahoitustarpeen kattaminen lisäämällä arvonlisäverotuoton suo-raa tuloutusta Kelalle 300 milj. eurolla.

10. Menoarvio sekä menot tilinpäätöksen ja talousarvion talouden kassalaskelman mukaan 2002

	Esitys meno- arvioksi	Hyväksytty menoarvio	Hyväksytyt lisäykset ja vähennykset	Menoarviot yhteensä	Tilinpäätös	Kassa- laskelma ¹⁾
	Miljoonaa euroa					
21 Pl. Tasavallan presidentti	6	6	0	6	6	6
22 Pl. Eduskunta	102	88	0	88	84	81
23 Pl. Valtioneuvosto	37	37	0	37	37	37
24 Pl. Ulkoasiainministeriön hallinnonala .	709	712	4	715	698	686
25 Pl. Oikeusministeriön hallinnonala	564	564	8	572	570	578
26 Pl. Sisäasiainministeriön hallinnonala .	1 304	1 313	24	1 337	1 302	1 286
27 Pl. Puolustusministeriön hallinnonala ..	1 716	1 715	7	1 722	1 712	1 729
28 Pl. Valtiovarainministeriön hallinnonala	5 682	5 689	-52	5 637	5 455	5 343
29 Pl. Opetusministeriön hallinnonala	5 466	5 478	39	5 518	5 437	5 435
30 Pl. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala	2 466	2 466	30	2 496	2 448	2 430
31 Pl. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala	1 312	1 318	88	1 406	1 397	1 389
32 Pl. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala	875	875	178	1 053	1 027	972
33 Pl. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala	8 004	8 147	60	8 207	8 098	8 090
34 Pl. Työministeriön hallinnonala	1 975	2 083	75	2 158	1 984	1 977
35 Pl. Ympäristöministeriön hallinnonala ..	620	622	3	625	622	615
36 Pl. Valtionvelan korot	3 743	3 767	-97	3 670	3 624	3 624
37 Pl. Valtionvelan vähentäminen	678	444	568	1 012	1 010	1 010
Yhteensä	35 260	35 326	935	36 261	35 511	35 286

¹⁾ Ilman varastojen muutoksia, -1 milj. euroa.

2.2. Valtion menot

Valtion kassamenojen menolajeittainen tarkastelu tässä perustuu valtion talousarvion mukaiseen menojen luokitteluun, mikä ei kaikilta osin anna oikeaa kuvaa kehityksestä. Esimerkiksi kulutusmenoihin luettaviin toimintamenoihin sisältyy runsaasti investointimenoja. Tätä menoluokitusta käytetään tässä kertomuksessa viimeistä kertaa, sillä valtion talouden seurantalaskelmat ja raportointijärjestelmät on uudistettu vuoden 2003 alusta lukien.

Kulutusmenot

Valtion kulutusmenot kasvoivat nimellisesti yli 5 % ja reaalisesti noin 2 % edelliseen vuoteen verrattuna. Lähes puolet valtion kulutusmenoista on palkkoja, sosiaalivakuutusmaksuja ja muita työvoimakustannuksia. Valtion henkilöstön palvelusuhteen ehtoista sovittiin 15.12.2000 allekirjoitetulla sopimuksella vuosille 2001 ja 2002. Vuonna 2002 palkkoja tarkistettiin 1.3.2002 lukien 30 euron yleiskorotuksella kuukaudelta, vähintään 1,9 % ja 0,3 prosentin järjestelyvaralla. Valtion henkilöstön ansiotasoindeksi arvioidaan nousseen vuodesta 2001 vuoteen 2002 keskimäärin 3,6 %, josta 2,3 % aiheutui sopimuskorotuksista ja 1,3 % sopimuksen soveltamisesta ja valtion palkkaseurantaselvityksen mukaisista tarkistuksista. Valtion työvoimakustannukset yhteensä, mm. palkat ja sosiaalivakuutusmaksut, olivat kertomusvuonna 4,7 mrd. euroa, ja niiden kasvu 5,8 %. Palkkasumma eli varsinaiset palkkamenot ilman sosiaalivakuutusmaksuja oli 3,7 mrd. euroa. Valtion budjettitalouden henkilöstö kasvoi 2 700 hengellä, josta lähes puolet oli lisäystä opetusministeriön alueella lähinnä yliopisto- ja korkeakouluopetuksessa. Henkilöstö lisääntyi tuntuvimmin lisäksi mm. sisäasiainministeriön, ympäristöministeriön ja työvoimaministeriön hallinnonalueilla. Henkilöstön määrä vuoden lopulla oli noin 123 300. Valtion henkilöstö oli kertomusvuonna 5,2 % koko työllisestä työvoimasta ja 22 % julkisen sektorin työvoimasta. Valtion palkkausjärjestelmän perusteellinen uudistus oli käynnissä kertomusvuonna, ja uuden järjestelmän piirissä oli vajaa viidennes henkilöstöstä. Tavoitteena on saada uudistus kokonaisuudessaan käyttöön vuoden 2003 aikana.

Valtion eläkemenojen kasvu on parin viime vuoden aikana selvästi nopeutunut ja kertomusvuonna eläkkeiden nimellinen kasvu oli 5,3 %. Omaeläkkeiden lukumäärä nousi 4 %. Puolustusvoimien materiaalihankintojen kassamenot lisääntyivät v. 2002 noin 3 %. Materiaalihankintojen painopiste oli maavoimien valmiusyhtymien varustamisessa.

Siirtomenot

Valtion menoista yli puolet käytetään nykyisin erilaisiin siirtomenoihin: kuntien palvelutoimintojen menojen ja sosiaaliturvarahastojen maksamien etuuksien rahoitukseen, elinkeinotukeen sekä valtion suoraan maksamiin tulonsiirtoihin kotimaahan ja ulkomaille.

Kuntien valtionavut kasvoivat kertomusvuonna 5 %. Verrattain suureen kasvuun jo kolmantena vuotena peräkkäin vaikuttivat tuntuvasti valtion ja kuntien välisen kustannusten jaon tarkistus 0,25 mrd. euroa ja 1,5 prosentin indeksitarkistus 0,1 mrd. euroa. Kuntien menoja ja valtionapuja kasvattivat lisäksi mm. aikuisten hammashuollon laajentaminen uusiin ikäluokkiin ja esiopetukseen liittyvät tehtävät. Elinkeinotuesta kaksi kolmannesta on tukea maataloudelle; koko elinkeinotuki väheni prosentin. Viljelijöille maksettava maa- ja puutarhatalouden tulotuki kasvoi 3 % noin 1,8 mrd. euroon. EU:n rahoitusosuus oli 0,7 mrd. euroa ja Suomen rahoitusosuus 1,0 mrd. euroa. Valtionavut kotitalouksille kääntyivät nousuun, kertomusvuonna lisäys oli 5 %. Välittömien työttömyysturvamenojen vuosia kestänyt alentuminen kääntyi selvään kasvuun. Työttömien lukumäärän alentuminen lähes pysähtyi ja keskimääräinen työttömyysaste jäi edellisen vuoden tasolle. Työttömyyskorvauksia parannettiin jonkin verran ja korvauspäivien lukumäärä kasvoi. Kertomusvuonna valtion maksamat peruspäivärahat, työmark-

11. Valtiontalouden kassamenot¹⁾ menolajeittain

Menolaji	2000	2001	2002	Muutos 2002/2001 %
	Miljoonaa euroa			
Kulutusmenot	9 989	10 132	10 672	5
Eläkkeet	2 422	2 575	2 692	5
Puolustusvoimien kaluston hankkiminen	620	533	546	3
Muut kulutusmenot	6 947	7 025	7 434	6
Siirtomenot	18 146	18 810	19 701	5
Valtionavut kunnille ja kuntayhtymille ym	5 251	5 622	5 913	5
Valtionavut elinkeinoelämälle	2 997	3 157	3 131	-1
Valtionavut kotitalouksille ja yleishyödyllisille yhteisöille	6 059	6 028	6 341	5
Siirrot talousarvion ulkopuolisille tileille	1 346	1 495	1 690	13
Erittelemättömät siirrot kotimaahan	971	951	1 016	7
Siirrot ulkomaille	1 522	1 557	1 610	3
Sijoitusmenot	2 401	2 793	2 384	-15
<i>Reaalisijoitukset</i>	<i>475</i>	<i>363</i>	<i>417</i>	<i>15</i>
Kaluston hankinta	88	74	54	-28
Talonrakennukset	90	52	64	22
Maa- ja vesirakennukset	296	237	299	26
<i>Lainat ja muut finanssisijoitukset</i>	<i>1 926</i>	<i>2 429</i>	<i>1 967</i>	<i>-19</i>
Valtion varoista myönnettävät lainat	1 718	1 786	1 791	0
Muut finanssisijoitukset	208	644	176	-73
Muut menot	5 743	4 662	4 133	-11
Valtionvelan korot	5 748	4 403	3 914	-11
Muut ja erittelemättömät menot	-5	260	221	-15
Varastojen muutos (kasvu +)	-1	-1	-1	-31
Menot ilman valtionvelan nettokuoletuksia	36 278	36 397	36 891	1
Valtionvelan nettokuoletukset	4 505	1 286	286	-78
YHTEENSÄ	40 784	37 683	37 177	-1

¹⁾ Valtion talousarvion talouden tilinpäätöksen mukaiset menot ja rahastojen menot (pl. talousarvion ja rahastojen väliset siirrot) lisättyinä siirrettyjen määrärahojen ja menorästien kannan muutoksilla ja vähennettynä eräillä maksusuorituksilla edustamattomilla erillä.

kinatuki ja ansioturvan rahoitusosuus yhteensä kasvoivat 13 %; näiden osuus valtion budjetin mukaisista kotitalouksien valtionavuista oli neljännes, 1,6 mrd. euroa. Lapsilisiä maksettiin 1,4 mrd. euroa, lähes sama summa kuin edellisenä vuonna. Muita suurimpia valtion rahoittamia kotitalouksille maksettavia etuuksia ovat opintotuki, yhteensä 0,7 mrd. euroa ja asumistuki, 0,4 mrd. euroa, kumpikin kasvoivat pari prosenttia.

Valtionosuudet kansaneläke- ja sairausvakuutusmenoista kasvoivat 13 %. Valtion rahoitusosuutta lisäsivät eläkkeensaajien sairausvakuutusmaksun ja yksityisen työnantajan kansaneläkevakuutusmaksun alentaminen. Maksujen alentamisen lisäksi erityisesti sairausvakuutuskorvausten nopea kasvu lisäsi rahoitustarvetta. Tulonsiirrot ulkomaille kasvoivat verrattain vähän, kun Euroopan unionin vuoden 2001 budjetin ylijäämää voitiin käyttää vuoden 2002 maksujen hyvityksiin. Kehitysyhteistyömenot kasvoivat edelleen kertomusvuonna.

2.2. Valtion menot

Sijoitusmenot

Valtion reaali-investoinnit lisääntyivät talousarvioluokituksen mukaan käyvin hinnoin 15 %. Budjetin menolajiluokituksessa suuri osa kone- ja laiteinvestoinneista sisältyy toimintamenoihin (kulutusmenoihin), ja tämän vuoksi budjettiluokituksen mukaiset laskelmat eivät anna oikeaa kuvaa valtion investointien kehityksestä. Kansantalouden tilinpidon mukaan valtion investoinnit kasvoivat kertomusvuonna kiintein hinnoin 3 %. Valtion finanssisijoitukset vähenivät edellisestä vuodesta pääasiansiksi, että edelliseen vuoteen ajoittui poikkeuksellisen suuri valtion pääomapanostus Sonera Oyj:öön. Aravalainojen maksatukset vähenivät 6 prosentilla 0,7 mrd. euroon.

Muut menot

Vuodesta 2001 alkaen ns. velanhallintakustannukset siirrettiin uuteen pääluokkaan valtionvelan nettokuoletusten yhteyteen. Varsinaiset korkomenot vähenivät 11 % velkakannan alentumisen ja velan keskimääräisen koron laskun ansiosta. Valtionvelan keskimääräinen korko oli kertomusvuoden lopussa 5,2 % eli 0,4 prosenttiyksikköä alempi kuin vuotta aiemmin.

2.3. VALTIONTALouden TASAPAINO

Vuoden 2002 talousarvioesityksen ylijäämä (tulot miinus menot ilman nettokuoletuksia) oli 0,5 mrd. euroa Eduskuntakäsittelyssä esityksen menojen loppusumma (pl. velan kuolekukset) nousi 0,3 mrd. euroa. Esityksen antamisen jälkeen tarkentuneiden arvioiden vuoksi merkittiin talousarvioon 65 milj. euroa hallituksen esitystä enemmän. Eduskunnan hyväksymän budjetin mukaan valtionvelan vähentämiseen osoitettiin 0,4 mrd. euroa, josta noin puolet varsinaisiin velan nimellisarvoisiin nettokuoletuksiin ja toinen puoli velanhallintamenoihin, jotka vähentävät velkaa ja korkokustannuksia myöhemmin.

Kertomusvuonna annettiin kaksi lisätalousarviota täydennyksineen, joihin merkittiin lisämäärärahoja, ilman nettokuoletuksia, yhteensä 0,5 milj. euroa. Menojen lisäyksestä valtaosa kohdistui kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalalle sekä velanhallintamenoihin. Velan nettokuoletuksiin varattiin 0,4 mrd. euron lisävarat.

Tilinpäätöksen mukaan valtion tulot ilman lainanottoa olivat 92 milj. euroa suuremmat kuin budjetoidut, ja menot (ilman nettokuoletuksia) 750 milj. euroa pienemmät. Tilinpäätöksen mukainen nettoraahoitusylijäämä oli 0,8 mrd. euroa suurempi kuin budjetoitu eli 1,5 mrd. euroa. Nettokuolekukset olivat tilinpäätöksen mukaan 0,7 mrd. euroa.

12. Talousarvion ulkopuoliset valtion rahastot

	2000	2001	2002
	Miljoonaa euroa		
Verotulot ¹⁾	58	60	62
Sekalaiset tulot	488	1 060	747
Eläkemaksut	1 140	1 186	1 285
Korkotulot	561	641	640
Siirrot talousarviosta	22	3	6
Tulot pl. rahoitustaloustoimet ..	2 269	2 950	2 739
Lainojen takaisinmaksut	1 753	1 229	1 671
Tulot yhteensä	4 022	4 179	4 409
Kulutusmenot	143	239	182
Siirtomenot	799	784	705
Reaalisijoitukset	1	0	0
Korkomenot	448	390	329
Siirrot talousarvioon	413	829	985
Menot pl. rahoitustaloustoimet	1 804	2 242	2 200
Lainananto	1 647	1 714	1 711
Menot yhteensä	3 451	3 956	3 911
Tuloylijäämä (+)	465	708	538
Nettorahoitusylijäämä (+)	571	223	498

¹⁾ Huoltovarmuusmaksu, öljysuojamaksut sekä palosuojelumaksu.

Talousarvionalouden kassaperusteinen nettoraahoitusylijäämä oli 1,7 mrd. euroa eli hieman suurempi kuin tilinpäätöksessä.

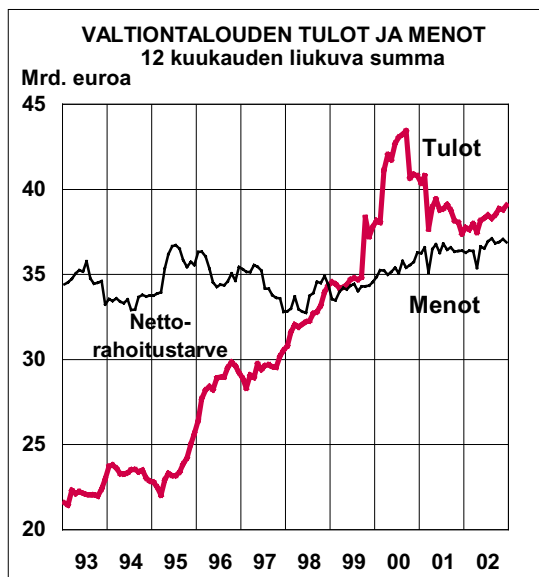
Valtiontalouden kassatuloihin ja -menoihin sisällytetään budjettitalouden lisäksi budjetin ulkopuoliset valtion rahastot. Rahastojen tulot kasvoivat yli 5 %, ja kun menot jäivät hieman edellisvuotisia pienemmiksi rahastojen talous vahvistui.

Koko valtiontalouden kassatulot olivat 39,1 mrd. euroa. Tulot kasvoivat 4½ %, josta kuitenkin 3½ prosenttiyksikköä aiheutui osakkeiden myynnistä saatujen tulojen kasvusta. Menot ilman velan kuoletuksia olivat 36,9 mrd. euroa. Valtiontalouden kassaperusteinen nettoraahoitusylijäämä oli kertomusvuonna 2,2 mrd. euroa. Ylijäämä kasvoi 1,2 mrd. eurolla, ja ylijäämä nousi lähinnä osakemyynneistä saatujen 1,3 mrd. euron ansiosta. Ylijäämää käytettiin velan lyhentämiseen.

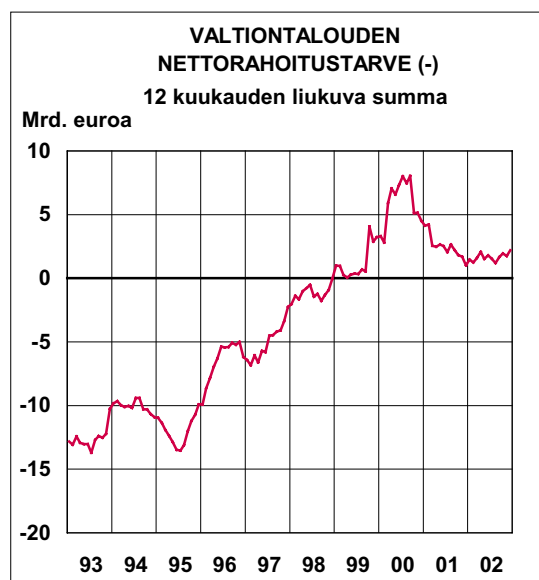
2.3. Valtiontalouden tasapaino

Hallituksen valtion taloudelle asettama tasapainotavoite, $1\frac{1}{2}$ –2 prosentin ylijäämä suhteessa kokonaistuotantoon mitattuna kansantalouden tilinpidon käsittein täyttyi edelleen hyvin. Valtionhallinnon rahoitusylijäämä (nettoluotonanto) oli 1,7 % suhteessa kansantuotteeseen, vain 0,3 prosenttiyksikköä pienempi kuin v. 2001. Heikentyneestä talouskehityksestä huolimatta valtion tulokehitys oli kohtuul-

Kuvio 3.

Kuvio 4.

13. Valtiontalouden tasapaino

	2000	2001	2002
	Miljoonaa euroa		
Talousarviotalous			
Tulot ilman rahoitus-			
taloustoimia	37 871	34 644	36 156
Menot ilman rahoitus-			
taloustoimia	33 752	33 346	34 369
Tuloylijäämä (+)	4 119	1 298	1 786
Takaisin maksettavat lainat	106	198	158
Lainananto ja muut			
finanssisijoitukset	-279	-716	-256
Finanssisijoitukset, netto ...	-173	-518	-98
Nettorahoitusylijäämä (+)	3 947	780	1 689
Rahastotalous			
Tulot ilman rahoitus-			
taloustoimia	2 269	2 950	2 739
Menot ilman rahoitus-			
taloustoimia	1 804	2 242	2 200
Tuloylijäämä (+)	466	708	538
Takaisin maksettavat lainat	1 753	1 229	1 671
Lainananto ja muut			
finanssisijoitukset	-1 647	-1 714	-1 711
Finanssisijoitukset, netto ...	106	-485	-40
Nettorahoitusylijäämä (+)	572	223	498

Valtiontalous¹⁾

Tulot ilman rahoitus-			
taloustoimia	38 937	35 973	37 248
Menot ilman rahoitus-			
taloustoimia	34 352	33 967	34 924
Tuloylijäämä (+)	4 585	2 006	2 325
Takaisin maksettavat lainat	1 859	1 427	1 829
Lainananto ja muut			
finanssisijoitukset	-1 926	-2 429	-1 967
Finanssisijoitukset, netto ...	-67	-1 002	-138
Nettorahoitusylijäämä (+)	4 518	1 004	2 187

¹⁾ Talousarviotalouden ja rahastojen tuloja ja menoja ei voi sellaisinaan laskea yhteen keskinäisten siirtojen vuoksi.

linen osin vuoteen 2002 tilapäisesti kasautuneiden tuloerien ansiosta. Tilinpidon laskelmissa omaisuuden myynti ei vaikuta rahoitustasapainoon, toisaalta tilinpidon laskentasäännöt alensivat korkomenoja ennakoituakin enemmän.

Valtionvelka oli vuoden 2002 lopussa 59,3 mrd. euroa, mikä oli 42,4 % kokonaistuotantoon suhteutettuna. Korkeimmillaan valtion velkaantuneisuus eli velan suhde BKT:een oli vuoden 1996 lopussa, 67,5 %. Valtiontalouden lyhytaikaiset rahoitusvaraukset kasvoivat kertomusvuonna viidenneksen 5,6 mrd. euroon. Hallituksen ohjelmassa ollut valtion velalle asetettu tavoite, velka suhteessa kansantuotteeseen tulee painaa alle 50 prosentin ilman osakemyyntitulojen vaikutusta, saavutettiin niukasti jo vuoden 2001 lopussa. Vuoden 2002 lopussa tämä suhdeluku oli 47¹/₂ %.

2.4. EUROOPAN UNIONIN JA SUOMEN VÄLISET RAHAVIRRAT

Vuoden 1995 alussa Suomi liittyi Euroopan unionin jäseneksi. Siitä alkaen Suomen valtio on maksanut EU:lle vuosittain maksuosuuksia ja saanut varoja EU:n hyväksymiin ohjelmiin ja tarkoituksiin.

Nettomaksajatarkastelun rinnalla tulee arvioida myös jäsenyyden muita vaikutuksia. Jäsenyydestä aiheutunut hallintotyö on lisännyt henkilöstömäärää ja hallintokustannuksia. EU-jäsenyyden etuja ovat kasvaneen ulkoisen turvallisuuden ohella mm. pääsy laajoille sisämarkkinoille ja niitä koskevaan päätöksentekoon sekä EMU -jäsenyyteen. Suomen parempi tunnettavuus vaikuttaa myönteisesti kansainväliseen kauppaan, matkailuun, kulttuurielämään jne. Nämä edut ovat todellisia vaikkakin vaikeasti mitattavia.

Suomen valtio on maksanut EU:lle vuosittain maksuosuuksina laskennalliseen arvonlisäveropohjaan sekä bruttokansantuloon perustuvia maksuja. Laskennallinen arvonlisäveropohja on kaikissa jäsenmaissa sisällöltään samanlainen riippumatta siitä, millaisiksi todelliset arvonlisäveropohjat ovat muodostuneet esimerkiksi jäsenyysneuvotteluissa. Vuosina 1995–2002 näitä maksuosuuksia on maksettu 0,7–1,1 mrd. euroa vuodessa, yhteensä 7,9 mrd. euroa. Näiden lisäksi Suomi on maksanut jäsenosuuksensa EU:n talousarvion ulkopuolisille yhteisöille: Euroopan hiili- ja teräsyhteisölle (EHTY), Euroopan kehitysrahastolle (EKR) ja Euroopan investointipankille (EIP). Vuosina 1995–2002 näitä jäsenosuuksia on maksettu yhteensä 0,25 mrd. euroa. Suomen maksut EU:lle ovat olleet vuosittain 2¹/₂–3 % valtiontalouden menoista.

Vastineeksi Suomi on saanut EU:lta varoja EU:n hyväksymiin tarkoituksiin valtion talousarviotalouteen ja eräisiin talousarvion ulkopuolisiin rahastoihin sekä valtiontalouden ohi suoraan paikallishallinnolle ja yksityiselle sektorille. Näitä varoja on saatu rakennerahastoista, maatalouden ohjaus- ja tukirahaston tukiosastolta ja muualta EU:n talousarviosta.

Vuosina 1995–2002 valtiontalouteen on saatu yhteensä 7,9 mrd. euroa, mistä maatalouden osuus oli 5,4 mrd. euroa eli 69 %. EU:lta saatujen varojen osuus valtiontalouden tuloista ilman lainanottoa on vaihdellut runsaasta 2 prosentista runsaaseen 3 prosenttiin. EU:n talousarvion loppusumma on ollut samaa suuruusluokkaa suhteessa jäsenvaltioiden julkisiin menoihin. EU:lta saatujen varojen merkitys on valtiontalouden ja kansantalouden kannalta vähäinen, mutta alueellisesti ja rakenteellisesti niillä on todellista merkitystä. Monista lähinnä teknisluonteisista syistä EU:lta saadut varat ovat kertyneet hitaammin kuin mitä Suomen valtio on niitä maksanut EU:n nimissä eteenpäin. Erotuksen valtio on rahoittanut omalla lainanotollaan. EU maksaa aikanaan kaikki Suomelle kuuluvat varat.

Valtiontalouden kassaperusteista nettomaksaja-asemaa tarkasteltaessa voidaan todeta Suomen vuosina 1995–2002 olleen nettosaaja neljänä vuonna ja nettomaksaja samoin neljänä vuonna. Tuona tarkastelukautena valtiontalous oli nettomaksaja yhteensä 0,2 mrd. euroa. On luonnollista, että Suomi osallistuu EU:n hallintokuluihin ja on taloudellisesti kehittyneenä maana muutoinkin nettomaksaja.

¹ Valtiovarainministeriön budjettiosasto on myös vuosittain tarkastellut EU:n ja Suomen välisiä rahavirtoja. Budjettiosaston perinteinen tarkastelu käyttää suoriteperusteisia lähinnä tilinpäätöksen lukuja. Se ei sisällä kaikkia valtiontalouden EU:lta saamia tuloja (esim. nettobudjetoiduille menomomenteille saatuja varoja). Toisaalta se sisältää ns. EU:n traditionaaliset omat varat, joita ovat lähinnä EU:n ulkopuolelta Suomeen tulleista tuonnista kannetut tullit sekä eräät maatalouteen liittyvät maksut. Näistä tulleista ja maksuista valtio luopui Suomen liittyessä Euroopan unioniin. Kirjausperusteen ja kattavuuden erilaisuudesta johtuu, että nämä kaksi laskelmaa päättyvät erilaisiin nettomaksaja-asemiin, jotka eivät ole keskenään vertailukelpoisia.

2.4. Euroopan unionin ja Suomen väliset rahavirrat

14. Rahavirrat EU:n ja Suomen valtiontalouden välillä, milj. euroa (kassalaskelma)

	1996	1997	1998	1999	1995– 1999	2000 ⁴⁾	2001 ⁴⁾	2002	1995– 2002
Tulot EU:lta valtion talousarviotalouteen									
Euroopan sosiaalirahastolta (ESR)	9,9	144,1	76,6	74,3	368,7	201,1	29,8	77,2	676,8
EU:n maatalouden ohjaus- ja tukirahaston ohjausosastolta (EMOTRO-O)	59,5	129,8	34,8	72,7	347,2	186,2	12,2	10,1	555,7
Euroopan aluekehitysrhastolta (EAKR)	26,9	84,5	108,6	62,9	312,0	166,3	8,1	100,7	587,2
EU:n kalatalouden ohjaamisen rahoitusväli- neeltä (KOR)	5,2	0,0	13,2	1,6	22,3	4,7	0,4	1,4	28,7
<i>Rakennerahastoilta yhteensä</i>	<i>101,4</i>	<i>358,4</i>	<i>233,2</i>	<i>211,6</i>	<i>1 050,1</i>	<i>558,3</i>	<i>50,6</i>	<i>189,3</i>	<i>1 848,3</i>
EU:n maatalouden ohjaus- ja tukirahaston tukiosastolta (EMOTRO-T)									
Talousarvion tuloihin muualta EU:n talousar- viosta ¹⁾	161,5	86,2	53,5	23,5	793,6	26,3	22,7	61,4	904,0
Talousarvion nettobudjetoituihin menoihin EU:n talousarviosta ²⁾	8,2	9,6	40,2	46,5	108,6	47,8	45,7	59,3	261,3
<i>Talousarviotalouteen yhteensä</i>	<i>794,2</i>	<i>871,7</i>	<i>751,7</i>	<i>713,7</i>	<i>3 758,1</i>	<i>1 231,5</i>	<i>843,1</i>	<i>1 069,3</i>	<i>6 902,0</i>
Tulot EU:lta valtion rahastotalouteen									
EU:n maatalouden ohjaus- ja tukirahaston tu- kiosastolta Maatalouden interventiorahastoon saadut tulot	118,2	139,0	133,8	133,7	593,1	122,5	98,2	103,1	916,8
EU:n maatalouden ohjaus- ja tukirahaston ohjausosastolta Maatilatalouden kehittämis- rahastoon saadut tulot	1,0	8,6	–	2,4	11,9	25,5	9,3	6,3	53,0
<i>Rahastotalouteen yhteensä</i>	<i>119,2</i>	<i>147,6</i>	<i>133,8</i>	<i>136,0</i>	<i>605,0</i>	<i>147,9</i>	<i>107,5</i>	<i>109,4</i>	<i>969,9</i>
EU:LTA SUOMEN VALTIONTALOUTEEN									
YHTEENSÄ	913,4	1 019,2	885,4	849,7	4 363,1	1 379,5	950,6	1 178,7	7 871,9
Suomen valtion talousarviotaloudesta EU:n talousarvioon									
Suomen maksusuodet EU:lle ³⁾	796,9	904,3	1 006,8	1 088,0	4 519,0	1 101,1	1 112,6	1 122,9	7 855,6
Suomen valtion talousarviosta EU:n talousarvion ulkopuolisille EU:n yksiköille									
Suomen vuosimaksu Euroopan hiili- ja teräs- yhteisölle (EHTY)	5,7	–	–	–	11,4	–	–	–	11,4
Suomen maksut Euroopan kehitysrhastolle (EKR)	–	–	16,3	5,3	21,6	5,3	–	3,0	29,9
Suomen maksut Euroopan investointipankil- le (EIP)	85,1	41,9	–	–	208,4	–	–	–	208,4
EU:n talousarvion ulkopuolelle yhteensä	90,8	41,9	16,3	5,3	241,4	5,3	–	3,0	249,7
SUOMEN VALTION TALOUSARVIOSTA									
EU:LLE YHTEENSÄ	887,8	946,2	1 023,0	1 093,3	4 760,3	1 106,5	1 112,6	1 125,8	8 105,3
NETTO	25,7	73,0	–137,6	–243,6	–397,2	273,0	–162,1	52,9	–233,4

¹⁾ Sisältää mm. EU:n traditionaalisten varojen kantopalkkiot ja siirtymäkorvaukset.

²⁾ Vuosien 1995–1997 tiedot perustuvat kyselyihin eivätkä välttämättä ole kattavia. Vuosien 1998–2002 tiedot perustuvat liikekirjan-
pitoon. Aikaa myöten on opittu käyttämään hyväksi EU:n tarjoamia mahdollisuuksia, mikä osaltaan selittää aikasarjan kasvua.

³⁾ Arvonlisäveropohjaan ja bruttokansantuloon perustuva maksu.

⁴⁾ Vuosien 2000 ja 2001 tiedot sisältävät vanhan ja uuden ohjelmakauden tietoja.

2.5. VALTIONVELKA

Valtionvelka oli vuoden 2002 päättyessä nimellisarvoltaan 59 253 milj. euroa, kun sulautetaan valtion sisäiset velat. Sulauttamaton velka, josta valtio on vastuussa veronmaksajille, oli 62 907 milj. euroa (ilman alla olevissa taulukoissa olevaa oikaisuerää ja reposalkkua). Vuotta aiemmin valtionvelka oli 61 760 milj. euroa. Vähennys oli 2 507 milj. euroa eli 4,1 %. Vuonna 2001 velka väheni 2,6 %. Velan markkina-arvo oli vuoden 2002 lopussa 64 mrd. euroa. Ulkomaisen velan osuus oli kertomusvuoden päättyessä 13 %.

Talousarviotalouden bruttolainanotto v. 2002 oli 34 155 milj. euroa ja nimellisarvoiset nettokuoletukset 660 milj. euroa. Talousarviotalouden velan hoitomenot ilman kuoletuksia olivat yhteensä 3 624 milj. euroa. Korot olivat kertomusvuonna 3 602 milj. euroa ja lainojen liikkeeseenlasku-, lunastus- ym. palkkiot ja kulut 22 milj. euroa.

Kertomusvuoden päättyessä velkakannan keskimääräinen nimelliskorko oli 5,2 % ja keskimääräinen takaisinmaksuaika 4 v. 5 kk. Mikäli kaikki toteutuneet ja ennakoitut lainakustannukset muutetaan vuotuiseksi koroksi, efektiivinen keskikorko oli 5,5 %. Efektiiviset kustannukset on laskettu ottamalla huomioon kaikki toteutuneet kustannukset (myös valuuttakurssimuutokset) ja tarkasteluhetken jälkeen erääntyvät korot ja kuoletukset. Valuuttakursseina on käytetty tarkasteluajankohdan kurseja, minkä vuoksi kustannukset eivät sisällä tulevien valuuttakurssimuutosten vaikutuksia.

15. Valtionvelka¹⁾

	1998	1999	2000	2001	2002	Muutos 2002/2001 %
	Miljoonaa euroa					
KOTIMAINEN VELKA	46 320	48 304	56 814	55 323	55 110	-0
Pitkäaikainen velka	43 703	46 924	51 915	48 517	47 948	-1
Talousarviotalouden velka	39 222	42 443	48 218	46 519	45 932	-1
Rahastotalouden velka	4 481	4 481	3 697	1 998	2 016	1
Lyhytaikainen velka	2 617	1 380	4 899	6 806	7 162	5
Talousarviotalouden velka	2 580	1 338	4 128	6 773	7 127	5
Rahastotalouden velka	37	42	771	33	35	6
ULKOMAINEN VELKA	26 464	22 855	9 590	9 082	7 797	-14
Pitkäaikainen velka	26 464	22 855	9 590	9 082	7 797	-14
Talousarviotalouden velka	26 209	22 643	9 590	9 082	7 797	-14
Rahastotalouden velka	255	212	—	—	—	—
YHTEENSÄ	72 784	71 159	66 404	64 405	62 907	-2
Oikaisuerä ²⁾	-2 088	-2 134	-1 628	-855	-502	
Reposalkku ³⁾	-900	-973	-1 340	-1 790	-3 152	
VALTIONVELKA	69 796	68 052	63 436	61 760	59 253	-4

¹⁾ Vuoden lopussa.

²⁾ Vuosina 1998–2002 vähennetty valtion eläkerahastolta ja valtion ydinjätehuoltorahastolta otettu velka.

³⁾ Vähennetään sisäisenä velkana.

16. Valtionvelka lainatyypeittäin

	Velka 31.12. 2001	Nostot	Kuoletuks ¹	Valuutta- kurssien muutokset	Velka 31.12. 2002	Netto- korot
Miljoonaa euroa						
KOTIMAINEN VELKA	55 323	35 995	36 207	-1	55 110	3 267
Pitkäaikainen velka	48 517	10 210	10 778	-1	47 948	3 074
– yleisöobligatiolainat	45 450	10 130	10 285	-1	45 294	2 906
– muut joukkovelkakirjalainat	447	–	50	–	397	31
– velkakirjalainat	2 620	80	443	–	2 257	137
Lyhytaikainen velka	6 806	25 785	25 429	–	7 162	193
– velkasitoumukset	6 773	12 537	12 183	–	7 127	190
– rahoitustodistukset ja velkakirjat ..	33	224	222	–	35	1
– lyhytaikaiset luotot	–	13 024	13 024	–	–	2
ULKOMAINEN VELKA	9 082	–	428	-857	7 797	552
Pitkäaikainen velka	9 082	–	428	-857	7 797	552
– obligaatiolainat	6 654	–	339	-589	5 726	439
– muut joukkovelkakirjalainat	1 426	–	75	-200	1 151	67
– velkakirjalainat	1 002	–	14	-68	920	46
YHTEENSÄ	64 405	35 995	36 635	-858	62 907	3 819
Oikaisuerä ¹⁾	-855	–	-353	–	-502	-28
Reposalkku ²⁾	-1 790	–	–	–	-3 152	-80
VALTIONVELKA	61 760	35 995	36 282	-858	59 253	3 711

¹⁾ Vähennetty valtion eläkerahastolta ja valtion ydinjätehuoltorahastolta otettu velka ja tapahtumat.

²⁾ Vähennetty lainaustoimintaa varten emitoidut viitelainat.

2.5.1. Ulkomainen valtionvelka

Ulkomainen valtionvelka väheni kertomusvuonna 9 082 milj. eurosta 7 797 milj. euroon. Valtion asuntorahastoa varten laskettiin liikkeeseen 1 500 milj. dollarin laina, joka vaihdettiin euromääräiseksi eikä se siten vaikuta ulkomaisen velan määrään. Kuoletuksia maksettiin 428 milj. euroa. Valuuttakurssien muutosten nettovaikutus kertomusvuoden aikana pienensi ulkomaista velkaa 857 milj. eurolla. Ulkomaisen velan vähennys oli 1 285 milj. euroa eli 14 %. Korkoja maksettiin 552 milj. euroa eli 13 % vähemmän kuin v. 2001.

Kertomusvuoden päättyessä ulkomaisesta velkakannasta oli 73 % obligaatiolainoja, 15 % muita joukkovelkakirjalainoja ja 12 % velkakirjalainoja.

Ulkomaisen valtionvelan keskimääräinen takaisinmaksuaika vuoden 2002 lopussa oli 3 v. 5 kk eli 10 kk lyhempi kuin vuotta aikaisemmin. Velasta 80 % eli 6 216 milj. euroa maksetaan takaisin kuoletuksien mukaisesti seuraavan viiden vuoden kuluessa. Kuoletuksia erääntyy maksettavaksi 5–10 vuoden kuluttua 933 milj. euroa ja sen jälkeen 648 milj. euroa.

Eri valuuttojen osuudet ulkomaisesta velkakannasta kertomusvuoden päättyessä olivat seuraavat:

USD 36 % GBP 29 % DKK 0 %
JPY 29 % CHF 6 %

2.5. Valtionvelka

17. Valtionvelan keskimääräiset efektiiviset kustannukset ja nimelliskorot, %

Vuosi	Kotimainen		Ulkomainen		Koko velka	
	Efektiiviset kustannukset	Nimellis-korko	Efektiiviset kustannukset	Nimellis-korko	Efektiiviset kustannukset	Nimellis-korko
1998	6,6	7,1	6,7	6,2	6,6	6,8
1999	6,4	7,0	8,3	6,5	6,7	6,9
2000	6,3	6,0	8,4	6,5	6,6	6,2
2001	5,8	5,5	8,7	6,2	6,2	5,6
2002	5,2	5,1	7,6	6,3	5,5	5,2

Kertomusvuoden päättyessä ulkomaisen valtionvelan pääoman markkavasta-arvolla painotettu nimellinen keskiporko, 6,3 %, oli 0,1 prosenttiyksikköä edellisvuotista korkeampi. Mikäli toteutuneet valuuttakurssien muutokset ja lainakustannukset muutetaan vuotuisiksi koroksi, oli todellinen keskiporko 7,6 %; se on laskettu vuodenlopun valuuttakurssien mukaan ja on siis tulevien lainakustannusten osalta ennuste, joka muuttuu valuuttakurssikehityksen mukaisesti.

2.5.2. Kotimainen valtionvelka

Vuonna 2002 sulauttamaton kotimainen valtionvelka pieneni 55 324 milj. eurosta 55 110 milj. euroon. Uusia lainoja otettiin 35 995 milj. euroa ja kuoletuksia maksettiin 36 207 milj. euroa. Pitkääikaista velkaa otettiin 10 210 milj. euroa (ml. ulkomaisen velan yhteydessä mainittu euroiksi vaihdettu dollarilaina) ja kuoletettiin 10 778 milj. euroa. Nostettujen pitkäaikaisten lainojen alin nimelliskorko oli 3,1 % ja ylin 5,375 %, laina-ajat vaihtelivat kolmesta vuodesta yhteentoista vuoteen.

Valtio laski liikkeeseen uuden v. 2013 erääntyvän sarjaobligaatiolainan, jota emittoitiin 6 500 milj. euroa.

Valtio osti ennen aikaisesti takaisin vuosina 2003, 2006, 2008 ja 2010 erääntyviä sarjaobligaatiolainoja yhteensä 5 747 milj. euron arvosta.

Kertomusvuonna tehtiin yksi koronvaihtosopimus v. 2013 erääntyvään sarjaobligaatiolainaan sekä kahdeksan velkasalkkuun kohdistuvaa koronvaihtosopimusta. Lisäksi tehtiin aiemmin mainittuun uuteen dollarilainaan koronvaihtosopimus ja kolme valuutanvaihtosopimusta. Osa v. 2006 erääntyvään sarjaobligaatiolainaan aiemmin tehdystä koronvaihtosopimuksista purettiin.

Valtio laski liikkeeseen neljä yleisölle tarkoitettua kolmen vuoden euromääräistä tuotto-obligaatiolainaa. Lainojen korot olivat 3,1 – 4,0 % ja emissiokurssi vaihtuva. Lainojen yhteismäärä oli 185 milj. euroa.

Lyhytaikaisia valtion velkasitoumuksia nostettiin talousarviotalouteen 12 537 milj. euroa. Tähän sisältyi USD-määräisiä velkasitoumuksia vasta-arvoltaan 3 259 milj. euroa, jotka vaihdettiin euromääräisiksi. Vuoden lopussa velkasitoumuskanta oli 7 127 milj. euroa eli 5 % suurempi kuin edellisvuoden lopussa. Valtion kassavaihteluiden tasaamiseksi valtio otti 1–4 päivän lyhytaikaista luottoa 13 024 milj. euroa. Maatalouden Interventiorahaston rahoitustodistuksia emittoitiin 224 milj. euroa.

Lainanotosta 82 % oli lainoja, joiden laina-aika on enintään 5 vuotta. Vastaava suhdeluku v. 2001 oli niinikään 82 %. Uusista lainoista 18 % oli sellaisia, joiden laina-aika on viittä vuotta pidempi.

18. Velkakannan keskimääräinen takaisinmaksuaika vuoden lopun kannan mukaan

Vuosi	Kotimainen velka	Ulkomainen velka	Koko velka
1998	4 v 10 kk	5 v 4 kk	5 v 0 kk
1999	4 v 5 kk	5 v 2 kk	4 v 6 kk
2000	4 v 5 kk	4 v 11 kk	4 v 6 kk
2001	4 v 1 kk	4 v 3 kk	4 v 2 kk
2002	4 v 7 kk	3 v 5 kk	4 v 5 kk

Vuonna 2002 otettujen lainojen (pois lukien lyhytaikaiset luotot) keskimääräinen nimelliskorko oli 2,2 % ja keskimääräinen efektiivinen kustannus 3,6 %. Uusista lainoista 35 % oli nollakorkoisia valtion velkasitoumuksia.

Vuoden päättyessä kotimaisesta velkakannasta 87 % oli pitkäaikaista ja 13 % lyhytaikaista. Kotimaisen valtionvelan keskimääräinen takaisinmaksuaika vuoden 2002 lopussa oli 4 v. 7 kk eli kuusi kuukautta pidempi kuin edellisenä

vuonna. Noin 61 % eli 33 513 milj. euroa maksetaan kuoletusehtojen mukaisesti takaisin seuraavan viiden vuoden kuluessa. Kuoletuksia erääntyy maksettavaksi 5–10 vuoden kuluttua 14 623 milj. euroa ja sen jälkeen 6 974 milj. euroa.

Kotimaisesta valtionvelasta maksettiin korkoja nettomääräisesti 3 267 milj. euroa eli 13,3 % vähemmän kuin edellisenä vuonna.

3. HALLINNON TULOKSELLISUUS

3.1. VALTIONEUVOSTON KANSLIA

Toimintaympäristö

Kulunut vuosi oli Euroopan unionin toiminnan kannalta merkittävä, kun unionin jäseneksi hyväksyttiin 10 uutta valtiota. Unionin kehittäminen sai vauhtia konventista, jonka selvitystehtävä jatkuu edelleen v. 2003. Molemmissa valtioneuvoston kanslialla oli kansallisesti tärkeä rooli. Kotimaisilla työmarkkinoilla saavutettiin jälleen keskitetty tulopoliittinen ratkaisu, joka rauhoitti kansainvälisen suhdannekehityksen kaventamia markkinoita.

Valtioneuvoston kanslia asetti kesällä 2002 turvallisuuspoliittisen seurantaryhmän. Ryhmä nimitettiin toistaiseksi, kuitenkin enintään siihen saakka, kun valtioneuvosto antaa seuraavan turvallisuuspoliittisen selonteon eduskunnalle v. 2004. Ryhmä koostuu hallituspuolueiden ja oppositiopuolueiden eduskuntaryhmien edustajista. Ryhmän tarkoituksena on tarkastella Suomen turvallisuuspoliittista toimintaympäristöä. Syksyllä 2002 asetettiin työllisyystyöryhmä selvittämään linjauksia ja keinoja rakenteellisen työttömyyden vähentämiseksi. Työryhmä sai tehtäväkseen esittää myös muut linjaukset ja keinot, joilla voidaan nostaa työllisyysastetta ja turvata riittävä työpanos.

Hallinnon kehittäminen, sen palvelukyvyyn turvaaminen ja aluekehitys ovat olleet hallituksen huolenpidon kohteena koko hallituskauden. Hallitus käynnisti valtion keskushallinnon yksikköjen ja toimintojen alueellistamisen osana aluepolitiikan ja seutukuntayhteistyön tehostamisohjelmaa. Tavoitteet on kirjattu toukokuussa 2002 annettuun lakiin valtion yksikköjen ja toimintojen sijoittamista koskevasta päätösvallasta. Ministeriöistä kehitetään strategisiin tehtäviin keskittyviä yksiköitä ja ministeriöistä ja muusta keskushallinnosta siirretään alue- ja paikallistasolle tehtävät, joiden osalta se on mahdollista. Tätä työtä on tehty kanslian johdolla tiiviisti.

Tulostavoitteiden toteutuminen

Valtioneuvoston kanslian päämääränä v. 2002 on ollut toimialansa osalta hallituksen toimintapolitiikan toteuttaminen hallitusohjelman ja sitä täydentävien hallituksen linjanmääritysten ja tavoitteiden

19. Valtioneuvoston käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2002

Pl. luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrärahat	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2003	
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta				
	Miljoonaa euroa					
2301	Valtioneuvosto	3,6	—	3,6	3,6	—
2302	Valtioneuvoston kanslia	17,5	3,2	20,7	17,7	2,9
2303	Oikeuskanslerinvirasto	2,4	0,1	2,5	2,3	0,2
2327	Poliittisen toiminnan avustaminen	11,8	—	11,8	11,8	—
2399	Valtioneuvoston muut menot	1,7	1,2	2,9	2,3	0,2
Yhteensä		37,0	4,5	41,5	37,7	3,3

20. Valtioneuvoston määrärahat

PL 23	TP 2001	TA 2002	TP 2002
	Miljoonaa euroa		
Valtioneuvosto	3,8	3,6	3,6
Valtioneuvoston kanslia	19,1	17,5	17,5
Oikeuskanslerin virasto	2,3	2,4	2,4
Poliittisen toiminnan avustaminen	11,8	11,8	11,8
Valtioneuvoston muut menot	1,7	1,7	1,3
Yhteensä	38,7	37,0	36,6
Yksittäisiä merkittäviä määrärahoja:			
Puoluetuki	11,8	11,8	11,8
Kunniamerkit	0,4	0,4	0,4
Suomen sotasurmatutkimus 1914–1922	0,3	0,3	0,3

21. Toiminnan kustannukset

	2000	2001	2002
Toiminnan kulut, milj. euroa	25,4	26,3	25,0
Pääomakustannukset, milj. euroa	0,2	0,3	0,3
Kustannukset yhteensä, milj. euroa	25,6	26,6	25,3
Henkilömäärä vuoden lopussa	279	282	287
Toiminnan kustannukset / henkilö, euroa	91 933	94 498	88 181

22. Valtioneuvoston yleisistunnon päätökset

	2001	2002
Henkilöstöasiat	157	215
Normipäätökset / hallinnollinen jaotus	3	6
Valtioneuvoston asetus	356	309
Hallintopäätökset	24	29
Periaatepäätökset / suunnitelmat	16	12
Sivuelinorganisaatiot	110	92
Taloudellinen ohjaus	111	85
Lupa-asiat	22	17
Selonteko / tiedonannot Eduskunnalle ...	4	7
Eduskunnan kirjelmät	13	18
Tasavallan Presidentti / hallitus	4	23
Tulosopimukset / VES/TES	3	1
Valtioneuvoston kirjelmä	89	80
Kv- ja Eu-asioita	49	43
Muut	4	3
Yhteensä	965	940

mukaisesti. Valtioneuvoston kanslian työn tarkoituksena on varmistaa tasavallan presidentin ja valtioneuvoston päätöksenteon sujuvuus sekä pääministerin toimintaedellytykset antamalla poliittisia, toiminnallisia ja hallinnollisia palveluja.

Valtioneuvostolakitoimikunta jätti mietintönsä pääministerille 4.10.2002. Laki sisältäisi keskeiset säännökset valtioneuvoston organisaatiosta, asioiden ratkaisemisesta sekä päätöksentekojärjestyksestä valtioneuvostossa sekä ministeriöissä. Laissa vahvistettaisiin pääministerin asemaa. Toimivalta määrätä ministerin sijaisuuksista siirrettäisiin tasavallan presidentiltä valtioneuvostolle. Lisäksi toimikunta ehdotti ministeriöiden johtamisjärjestelmän vahvistamista siten, että ministerien tueksi voitaisiin tarvittaessa nimittää valtiosihteereitä. Valtiosihteerien tarve arvioitaisiin kunkin hallituksen muodostamisen yhteydessä. Eduskunta ei kuitenkaan laajentanut valtiosihteerijärjestelmää nykyisestäään käsitellessään hallituksen esitystä. Lait tulivat voimaan 1.4.2003.

Euroopan unioni päätti joulukuussa jäsenyysneuvottelut kymmenen maan kanssa. Myös Kaliningradin kauttakulkuasian järjestäminen eteni suotuisasti. Suomi osallistui aktiivisesti neuvottelujen ja laajentumisprosessin edistämiseen. Suomi korosti, että objektiivisia kriteerejä ja eriyttämisperiaatetta on noudatettava neuvottelujen loppuun asti. Hallitus on seurannut aktiivisesti hallitustenvälistä konferenssia (HVK) valmistelevan laajapohjaisen valmistelukunnan, konventin työtä sekä pyrkinyt konventin ja tiiviiden eurooppalaisten yhteyksiensä kautta määrätietoisesti edistämään Suomen keskeisiä painopisteitä EU:n kehittämisessä.

Suomen ensisijainen tavoite EU:n ulkosuhteiden hoidossa on vakauden turvaaminen unionin lähialueilla. Suomi vaikutti v. 2002 aktiivisesti EU:n sotilaallisen ja siviilikriisinhallintakyvyn kehittämiseen. Suomen tavoitteen mukaisesti EU:n ja Naton välisistä pysyvistä yhteistyöjärjestelyistä päästiin sopimukseen. Tämä mahdollisti EU:n ensimmäisten sotilaallisten kriisinhallintooperaatioiden valmistelun.

3.1. Valtioneuvoston kanslia

23. Tasavallan presidentin valtioneuvostossa tekemät päätökset

	2001	2002
Hallituksen esitykset / lakien vahvistus .	455	518
Muut Eduskunta-asiat	27	13
Asetukset	58	74
Henkilöstöasiat	89	68
Kansainväliset asiat	95	88
Ahvenanmaan asiat	15	14
Valtioneuvostoa koskevat asiat	5	12
Armonanomukset	225	178
Avioliittoerivapaudet	2	–
Hengenpelastusmitalit	8	14
Arvonimet	255	219
Virka-ansiomerkit	920	1 469
Muut	4	1
Yhteensä	2 158	2 668

24. Valtioneuvoston istunnot

Vuosi	EU- minis- terivalio- kunta	Raha- asiain- valio- kunta	Hallituksen neuvottelut ja iltakoulut	Valtio- neuvos- ton is- tunnot	Tasaval- lan pre- sidentin istunnot
2000	–	68	11	72	42
2001	32	58	20	63	48
2002	37	67	30	72	43

25. Puoluetuki 2002

	Miljoonaa euroa
Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue r.p.	3,070
Suomen Keskusta r.p.	2,834
Kansallinen Kokoomus r.p.	2,716
Vasemmistoliitto r.p.	1,181
Ruotsalainen kansanpuolue r.p.	0,649
Vihreä Liitto r.p.	0,649
Suomen Kristillisdemokraatit (KD) r.p.	0,590
Perussuomalaiset r.p.	0,059
Ahvenanmaa	0,059
Yhteensä	11,807

ryhmän muistioon, jonka perusteella kansliassa valmisteltiin valtionhallinnon viestintäsuositus. Suositus linjaa valtionhallinnon viestintää. Keskeistä valtionhallinnon viestinnässä ovat avoimuus ja aktiivisuus. Lisäksi vuorovaikutteisuuden panostetaan entistä enemmän.

Valtioneuvoston kanslian tietohallinto järjestettiin uudella tavalla vuoden 2002 alusta. Valtiovarainministeriössä aloitti toimintansa valtioneuvoston tietohallintoyksikkö, jonne siirrettiin valtioneuvos-

Kertomusvuonna toteutettiin myös EU:n ensimmäinen kriisinhallintaharjoitus.

Pohjoisen ulottuvuuden uutta toimintaohjelmaa varten hyväksyttiin suuntaviivat. Samalla todettiin, että uusi toimintasuunnitelma on hyväksyttävä vuoden 2003 aikana, niin että se astuu voimaan vuoden 2004 alusta. Pohjoisesta ulottuvuudesta on muodostunut vakiintunut unionin politiikka. Suomi jatkoi EU:n pohjoisen ulottuvuuden politiikan aktiivista kehittämistä vaikuttamalla suuntaviivojen laatimiseen toisen toimintaohjelman valmistelemiseksi. Suomi järjesti neljä pohjoisen ulottuvuuden foorumia.

Puheenjohtajamaiden järjestys vuoteen 2007 saakka hyväksyttiin osana laajentumisneuvotteluja. Suomen seuraava EU-puheenjohtajuus on vuoden 2006 syyskaudella. Suomalaisten rekrytoimiseen EU:n elimiin kiinnitettiin kertomusvuonna erityistä huomiota. EU-työskentelymahdollisuuksista kertovien Internet-sivustojen valmistelut aloitettiin. Erityistä huomiota kiinnitettiin myös yhteydenpidon tiivistämiseen komission suomalaisvirkamiesten kanssa.

Valtioneuvoston kanslia osallistui aktiivisesti valtiovarainministeriön johtamaan valtion keskushallinnon kehittämishankkeeseen, jossa valtioneuvoston toimintatapojen uudistaminen on ollut korostuneesti esillä. Kanslian toiminnan kannalta merkittävimpiä muutoksia ovat toteutuessaan ohjelmajohtamismallin käyttöönotto ja hallitusohjelman seurannan uudistaminen sen mukaisesti. Kanslia käynnisti kertomusvuoden lopulla uudistuksen käytännön valmistelut ja asetti toimeenpanoa ohjaavan työryhmän.

Valtioneuvoston kanslia antoi uuden valtionhallinnon viestintäsuosituksen 23. toukokuuta 2002. Viestintäsuositus perustuu valtionhallinnon viestintää 2000-luvulla pohtineen työ-

ton kansliasta tietohallinnon tehtävät ja resurssit mukaan lukien henkilöt. Yksikköön siirrettiin myös valtioneuvoston puhelinvaihe ja muille ministeriöille tarjotut telepalvelut. Vastuu omasta tietohallinnosta jäi kuitenkin kanslialle. Valtioneuvoston kanslialle jäi edelleen vastuu tiettyjen, ministeriöille yhteisten sovellusten ylläpidosta ja kehittämisestä, näitä ovat valtioneuvoston sähköinen päätöksentekojärjestelmä (PTJ), EU-asianhallintajärjestelmä (EUTORI), valtioneuvoston intranet (Senaattori) ja valtioneuvoston Internet-sivut, joista EUTORI otettiin tuotantokäyttöön syksyllä 2002.

Hallitusohjelman tavoitteiden toteutumisesta koko hallituskaudelta saatujen tietojen perusteella laadittiin Paavo Lipposen II hallituksen ohjelman seurantaraportti. Raportissa on arvioitu sitä, miten hallitusohjelman tavoitteissa on onnistuttu sekä sitä, miten keskeiset toimenpiteet ja hankkeet ovat toteutuneet. Keskeisinä piirteinä nousivat esiin pitkäjänteinen ja vakaa talouspolitiikka, Euroopan unionin yhteinen raha- ja talouspolitiikka, hyvinvointiyhteiskunnan edellyttämien peruspalvelujen turvaaminen, kestävä kehitys ja ympäristön suojele sekä toimivat yhteistyösuhteet yhteiskunnan eri toimijoihin nähden.

26. Valtioneuvoston kanslian tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002	Muutos
	Miljoonaa euroa		
Toiminnan tuotot	0,19	0,16	-0,03
Toiminnan kulut	-26,32	-25,02	1,30
JÄÄMÄ I	-26,13	-24,86	1,27
Rahoitustuotot ja -kulut	-	-	-
Satunnaiset tuotot ja kulut	-	-	-
JÄÄMÄ II	-26,13	-24,86	1,27
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-11,81	-11,81	-
JÄÄMÄ III	-37,94	-36,67	1,27
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-2,58	-2,14	0,44
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-40,52	-38,81	1,71

27. Valtioneuvoston kanslian tase

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002	Muutos
	Miljoonaa euroa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	-	0,03	0,03
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SJOITUKSET	6,12	5,27	-0,85
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	0,09	0,08	-0,01
VASTAAVAA YHTEENSÄ	6,21	5,38	-0,83
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	2,53	2,04	-0,49
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	3,68	3,34	-0,34
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	6,21	5,38	-0,83

3.1. Valtioneuvoston kanslia

Tulevaisuusfoorumit 2002 olivat sarja alueellisia keskustelutilaisuuksia, joissa käsiteltiin kansallisia ja alueellisia tulevaisuuden kysymyksiä. Tulevaisuusfoorumit käynnistettiin hallituksen aloitteesta, ja valmisteluosapuolina toimivat valtioneuvoston kanslia, alueelliset työryhmät ja eduskunnan tulevaisuusvaliokunta. Tulevaisuusfoorumit 2002 olivat jatkoa vuosina 1998 ja 2000 järjestetyille vastaville tilaisuuksien sarjoille.

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

Oikeuskanslerinvirasto on valtioneuvoston oikeuskanslerin johdolla toimiva itsenäinen toimintayksikkö. Oikeuskanslerin päätehtävät ovat valtioneuvoston toiminnan laillisuuden valvonta ja yleinen laillisuusvalvonta. Lisäksi oikeuskansleri antaa oikeudellisia tietoja ja lausuntoja tasavallan presidentille, valtioneuvostolle ja ministeriöille. Oikeuskansleri valvoo myös, että asianajajat noudattavat hyvää asianajajatapaa. Oikeuskansleri antaa toiminnastaan vuosittain kertomuksen eduskunnalle ja valtioneuvostolle.

Oikeuskansleri on laillisuusvalvojana läsnä valtioneuvoston esittelyissä ja esiteltäessä asioita valtioneuvostossa tasavallan presidentille. Laillisuusvalvonnassa kiinnitetään erityistä huomiota perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Valvonnassa tulee käsiteltäviksi myös Suomen jäsenyyteen Euroopan unionissa liittyvien asioiden kansallista valmistelua koskevia kysymyksiä.

Oikeuskanslerinvirastossa on kolme toimintayksikköä: valtioneuvostoasiain osasto, oikeusvalvontaosasto ja hallintoyksikkö. Vuoden 2002 päättyessä viraston palveluksessa oli 33 virkamiestä.

Eräitä tunnuslukuja vuosilta 2000–2002

	2000	2001	2002
Saapuneet kantelut	1 282	1 292	1 459
Ratkaistut kantelut	1 231	1 393	1 320
Omat aloitteet	26	17	17
Kirjalliset lausunnot	37	26	39

Kanteluasioissa tehtiin ns. toimenpideratkaisuja 96 (142/2001 ja 178/2000).

Toimenpideratkaisujen osuus tutkittavaksi otetuista kanteluista oli 12 % (18 %/2001 ja 16 %/2000).

3.2. ULKOASIAINMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö ja tulostavoitteet

Vuoden 2002 merkittävimmät tapahtumat Suomen ja ulkoasiainministeriön toimintaympäristössä olivat Irakin laajamittainen ja koko kansainvälistä yhteisöä ravistellut kriisi, päätös Euroopan unionin (EU) laajentumisesta kymmenellä uudella jäsenmaalla sekä Pohjois-Atlantin puolustusliiton (NATO) päätös kutsua seitsemän Itä-Euroopan maata jäsenyysneuvotteluihin. Pohjois-Korean ydinaseuhka nousi uudella painolla turvallisuuspoliittisen huomion kohteeksi. Globalisaation hallinnan edistämisen osalta vuoden huippukohtia olivat Johannesburgin kestävän kehityksen huippukokous ja Monterreyn kehitysrahoituskokous. Terrorismin vastainen toiminta jatkui voimakkaana; turvallisuuspoliittisena huolenaiheena oli erityisesti pelko joukkotuhoaseiden leviämisestä ääriryhmien tai niitä tukevien valtioiden käyttöön.

Ulkoasiainministeriön toimintalohtojen keskeiset tavoitteet vuodelle 2002 määriteltiin talousarviossa, jossa korostuivat teemoina Euroopan unionin laajentumisen ja jäsenyyttä hakeneiden maiden integraatiopyrkimysten tukeminen Suomen kansalliset edut turvaten, lähialueyhteistyön toteuttaminen hallituksen hyväksymän strategian pohjalta ja vakauttamiseen tähtäävien toimenpiteiden tukeminen, Suomen aseman vahvistaminen eurooppalaisessa turvallisuuskehityksessä, Suomen kaupallis-taloudellisten etujen edistämien ulkomaankaupan vapautta edistämällä ja suomalaisyritysten kilpailuasemaa turvaamalla, hallituksen hyväksymän kehitysmaapoliittisen linjauksen toteuttaminen, YK:ssa toimiminen ulkoasiainhallinnon YK-strategian mukaisesti, ihmisoikeuksien edistäminen toimimalla kansainvälisessä yhteisössä, Suomen kansalaisille tarkoitettujen konsulipalveluiden toteuttaminen sekä hallinnonalan kehittämissuunnitelman toteuttaminen.

Ulkoasiainministeriö vaikuttajana

EU:n laajentuminen

Yksi ulkoasiainministeriön tärkeimmistä haasteista v. 2002 oli Euroopan unionin laajentumisneuvottelujen loppuunsaattaminen menestyksekkäästi sovittuja neuvotteluperiaatteita noudattaen ja aika-aulun mukaisesti. EU:n laajentumisneuvotteluja jatkettiin kahdentoista hakijamaan kanssa ja vuosi huipentui neuvottelujen päättämiseen kymmenen hakijamaan kanssa. Kyproksen, Latvian, Liettuan, Maltan, Puolan, Slovakian, Slovenian, Tšekin, Unkarin ja Viron on tarkoitus liittyä unionin jäseniksi 1. toukokuuta 2004.

Laajentumisneuvottelut keskittyivät loppuvaiheessa pitkälti rahoitusvaikutuksiltaan merkittäviin maatalous-, aluepolitiikka- ja budjettikysymyksiin. Suomen etujen valvominen neuvotteluissa edellytti ministeriöltä työmäärältään huomattavia ponnisteluja, sillä ministeriö vastasi tiukan aikataulupaineen alaisena Suomen kansallisen kannanmuodostuksen koordinoinnista sekä kantojen valmistelusta yhteistyössä muiden ministeriöiden ja valtioneuvoston kanslian kanssa.

Suomi tuki monin tavoin hakijamaiden valmistautumista EU-jäsenyyteen mm. jakamalla Suomen kokemuksia EU:n jäsenmaana. Erityisesti Baltian maiden jäsenysvalmiuksia tuettiin taloudellisesti lähialueyhteistyövaroin sekä suomalaisasiantuntijoiden osallistumisella laajasti EU:n rahoittamiin

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

hakijamaiden hallinnon kehittämishankkeisiin. Jäsenyysneuvottelujen aikana ulkoasiainministeriö kävi kahdenvälisiä keskusteluja hakijamaiden kanssa Suomelle ja hakijamaille tärkeistä neuvottelukysymyksistä.

EU:n tulevaisuustyö

Euroopan unionin tulevaisuutta pohtiva valmistelukunta eli konventti aloitti työnsä helmikuussa. Konventin on tarkoitus valmistella kesään 2003 mennessä esitys unionin uudeksi perustuslailliseksi sopimukseksi. Tulevaisuustyön päätavoitteena oli tehdä unionista kansalaisten näkökulmasta avoimempi ja ymmärrettävämpi sekä vastata unionin laajentumisen, globalisoituvan maailmantalouden ja uusien turvallisuusuhkien haasteisiin. Lopulliset päätökset uudistuksista tehdään hallitusten välisessä konferenssissa v. 2004.

Ulkoasiainministeriö jakoi yhdessä valtioneuvoston kanslian EU-sihteeristön kanssa käsittelyvastuun unionin perussopimusten muuttamista koskevista asioista ja asetti asiantuntemuksensa tulevaisuuskonventin suomalaisjäsenten käyttöön. Erityisen keskeinen ministeriön rooli oli yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla sekä unionin ulkosuhteiden tehokkuuden ja johdonmukaisuuden kehittämisessä. Suomen konventtiedustajat kokoontuivat ulkoasiainministeriön ja muiden hallinnonalojen edustajien kanssa ennen konventin istuntoja niin Helsingissä kuin Suomen EU-edustustossakin. Lisäksi ministeriö tuotti suomalaisedustajien käyttöön taustamateriaalia konventissa käsitellyistä asiakokonaisuuksista sekä edustustoverkostoaan hyödyntäen keräsi tietoa ja analysoi eri tahojen tulevaisuuskeskusteluun liittyviä kannanottoja.

Lähialueet ja pohjoinen ulottuvuus

Ulkoasiainministeriö valmistautui EU:n laajentumisen myötä edessä oleviin muutoksiin sekä Suomen kahdenvälisessä lähialueyhteistyössä että Pohjoismaiden ministerineuvoston lähialueyhteistyössä samoin kuin Pohjoismaiden ja Baltian maiden yhteistoiminnassa. Ministeriö valmisteli Suomen neuvottelupositiot Euroopan unionin pohjoisen ulottuvuuden toimintaohjelman uudistamiseksi. Uuden toimintaohjelman suuntaviivoihin saatiin mukaan Suomen kannalta keskeiset asiat, kuten Suomen ehdotus sosiaali- ja terveysalan kumppanuusohjelman laatimiseksi. Ulkoasiainministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö teettivät yhdessä kumppanuusohjelmaa koskevan tausta-asiakirjan sekä Suomen lähialueyhteistyön sosiaali- ja terveysalan toimintasuunnitelman vuosille 2003–2005.

Venäjä

Ulkoasiainministeriö osallistui vahvalla panoksellaan Euroopan unionin ulkosuhteita koskevaan kannanmuodostukseen unionin Venäjä-politiikan osalta. EU:n Venäjän-suhteissa nousivat esille erityisesti Kaliningrad, viisumikysymykset, terrorismin vastainen taistelu, energiadialogi, yhteinen eurooppalainen talousalue sekä Venäjän jäsenyysehdokkuus Maailman kauppajärjestössä WTO:ssa.

Suomen ja Venäjän kahdenvälinen yhteistyö jatkui tiiviinä. Ulkoasiainministeriön työskentely Suomen ja Venäjän välisen rajanylityspaikkaverkoston kehittämiseksi huipentui Imatran-Svetogorskin ja Sallan raja-asemien avaamiseen kansainväliselle liikenteelle. Periaatesopimukseen päästiin myös Kuusamon rajanylityspaikan kansainvälistämisestä. EU:n ja Venäjän marraskuisen huippukokouksen tärkein tulos oli Kaliningradin kauttakulkuliikennettä koskeva ratkaisu, jonka muotoutumiseksi Suomen tavoitteiden mukaisesti ulkoasiainministeriö toimi tuloksellisesti.

Suomen ja Venäjän keskinäinen talousyhteistyö kehittyi pääosin myönteisesti. Ulkoasiainministeriö toimi sihteeristönä maiden välisessä talouskomissiossa. Moskovassa maaliskuussa järjestetyn suomalais-venäläisen metsäalan huippukonferenssin tuloksena maiden pääministerit sopivat korkean tason metsäalan työryhmän perustamisesta talouskomission yhteyteen. Suomen ja Venäjän välinen sopimus sijoitusten edistämisestä ja vastavuoroisesta suojelemisesta parafoitiin maaliskuussa. Sopimuksen allekirjoittaminen kuitenkin lykkääntyi Venäjän esitettyä yllättäen muutoksia Suomen kannalta keskeisiin sijoitusten kohtelua koskeviin pykäliin.

Itä-Eurooppa ja Keski-Aasia

Ulkoasiainministeriö valmisteli Suomen kannan EU:n laajentumisen myötä unionin uusiksi rajanaapureiksi tulevia Ukrainaa, Valko-Venäjää ja Moldovaa koskevaan ns. uuden naapurisuuden aloitteeseen. Paljolti Suomen aloitteellisuuden ansiosta Kööpenhaminan Eurooppa-neuvosto päättikin pyytää komissiota ja EU:n korkeaa edustajaa laatimaan hankkeesta päätelmät alkuvuonna 2003. Ministeriön vastuutehtäviin kuului niinikään Etelä-Kaukasiassa sijaitsevan Vuoristo-Karabahin konfliktin rauhanomaista ratkaisua neuvottelevan ns. Minskin prosessin seuraaminen.

Ulkoasiainministeriö nimitti syyskuussa Afganistaniin Helsingistä käsin toimivan kiertävän suurlähettilään ja avasi yhteystoimiston Kabuliin. Kertomusvuonna Suomi tuki aktiivisesti Afganistanin rauhanprosessia ja jälleenrakennusta. Tammikuussa 2002 pidetyssä Tokion maksulupauskonferenssissa Suomi lupasi tukea kehitysyhteistyövaroillaan Afganistanin jälleenrakennusta yhteensä 30 milj. eurolla vuosina 2002–2004. Vuonna 2002 Suomen apu oli 13,2 milj. euroa, josta seitsemän miljoonaa ohjattiin sisällissodan ja kuivuuden uhrien auttamiseen, pakolaisten ja sisäisten pakolaisten paluumuuton tukemiseen sekä miinanraivaukseen. Lisäksi tuettiin ihmisoikeuskomission työtä ja lisääntymisterveydenhuoltoa.

EU:n yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka

Euroopan unionissa jatkui työ sotilaallisen- ja siviilikriisinhallintavalmiuksien kehittämiseksi. Sotilaallisten kriisinhallintavalmiuksien tavoitteena on, että unionilla olisi v. 2003 kyky lähettää 50 000–60 000 sotilaan vahvuinen rauhanturvajoukko kriisialueelle. Vuonna 2002 aloitettiin EU:n ensimmäisen sotilaallisen kriisinhallintaoperaation valmistelut: unionin on määrä ottaa johtaakseen NATO:lta Makedonian (FYROM) operaatio keväällä 2003. Ulkoasiainministeriö valmisteli ja koordinoi Suomen toimintaa EU:n kriisinhallintaan liittyvissä kysymyksissä. Loppuvuodesta saatiin EU:n ja NATO:n kesken aikaan periaatepäätös pysyvistä yhteistyöjärjestelyistä kriisinhallintaoperaatioissa, mikä parantaa merkittävästi edellytyksiä kehittää EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa.

Ministeriö koordinoi ja valtaosin myös toteutti Suomen osallistumisen EU:n ensimmäiseen omaan kriisinhallintaharjoitukseen, joka testasi unionin päätöksentekomekanismeja ja -rakenteita. Keskeisellä sijalla harjoituksessa oli EU:n käytössä olevien siviili- ja sotilaallisten keinojen yhteensovittaminen sekä unionin eri instituutioiden ja jäsenmaiden välinen vuorovaikutus.

Suomi osallistui myös EU:n siviilikriisinhallinnan – johon kuuluvat siviilipoliisi- ja pelastustoiminta sekä oikeusvaltion ja siviilihallinnon vahvistaminen – kehittämiseen. Merkittävä tulos oli päätös ja valmisteluiden aloittaminen EU:n ensimmäisessä kriisinhallintaoperaatiossa, Bosnia-Herzegovinan poliisioperaatiossa, johon Suomesta osallistuu 24 poliisia ja oikeusvaltiokehittämisen asiantuntijaa. EU tehosti siviilikriisinhallinnan kehittämistä ja koordinointia myös muissa kansainvälisissä järjestöissä.

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

NATO ja euroatlanttinen kumppanuus

Pohjois-Atlantin puolustusliitto NATO esitti sen ja Euroatlanttisen kumppanuusneuvoston (EAPC) huippukokouksessa Prahassa marraskuussa 2002, että Bulgaria, Latvia, Liettua, Romania, Slovakia, Slovenia ja Viro voisivat aloittaa jäsenyysneuvottelut järjestön kanssa. Liittymispöytäkirjat allekirjoitetaan maaliskuun 2003 lopussa, mitä seuraa sopimusten ratifioimisprosessi. Ulkoasiainministeriö seurasi ja raportoi tiiviisti järjestön laajentumisprosessista ja sen merkityksestä Suomen lähialueiden turvallisuuspoliittiselle kehitykselle. Laajentumisprosessin ohella ministeriö seurasi myös NATO:n sisäistä kehitystä, järjestön ja Venäjän sekä sen ja EU:n välisten suhteiden kehittymistä.

NATO:n rauhankumppanuusohjelma muodostaa Suomen muodollisen yhteyden liittokuntaan. Suomi pyrki edelleen kehittämään yhteistyössä Ruotsin kanssa euroatlanttista kumppanuusneuvostoa ja rauhankumppanuusyhteistyötä siten, että yhteistyö palvelisi Suomen ja Ruotsin kaltaisten maiden tarpeita jatkossakin. Suomen ja Ruotsin ulkoasiain- ja puolustusviranomaisten yhdessä valmistelemien aloitteiden sisältö tuli hyvin huomioiduksi Prahan loppuasiakirjoissa.

NATO:n siviilisektorin merkitys on viime aikoina kasvanut huomattavasti, minkä vuoksi suomalaisviranomaisten pyrkimyksenä on ollut tiivistää keskinäistä yhteistyötään. Ministeriö toimi viranomaisyhteistyön koordinoijana rauhankumppanuutta koskevissa asioissa ja järjesti aiheesta kaksi viranomaiskokousta.

Kansainvälinen terrorismin vastainen yhteistyö

Ulkoasiainministeriö koordinoi Suomen osallistumista terrorismin vastaiseen toimintaan sekä kotimaan viranomaisten kesken että useilla monenkeskisillä foorumeilla. Euroopan unionin terrorismin vastaisen toimintaohjelman toimeenpano eteni hyvin ja muodosti aikaisempaa selkeämmin osan unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa.

Kotimaassa ministeriö laajensi terrorismin rahoituksen vastaisia pakotteita yhteistyössä rahoituslaitosten kanssa. Terroritekoihin osallisten tahojen varojen jäädyttämiseen velvoittivat useat YK:n ja EU:n päätökset. Ulkoasiainministeriö vastasi päätösten toimeenpanosta ja niiden edellyttämistä lakimuutoksista. Samalla ministeriö pyrki EU:n kautta vaikuttamaan siihen, että YK:n turvallisuusneuvosto ottaisi pakotepäätöksissään aikaisempaa paremmin huomioon yksilön oikeusturvanäkökohdat. Aktiivinen toiminta EU:n kautta johtikin parannuksiin turvallisuusneuvoston pakotekäytännössä, mm. pakotelistalta poistamista koskevan menettelyn ja humanitaarisia poikkeuksia koskevan päätöslauselman hyväksymiseen.

Ulkoasiainministeriö valmisteli terrorististen pommi-iskujen vastaisen yleissopimuksen ja terrorismin rahoituksen vastaisen yleissopimuksen ratifioinnin Suomen osalta, minkä seurauksena Suomi vahvisti kaikki kaksitoista YK:n piirissä laadittua terrorisminvastaista yleissopimusta. Ministeriö myös raportoi YK:n turvallisuusneuvoston terrorismin vastaiselle komitealle Suomen kansallisista toimista terrorisminvastaisen päätöslauselman toimeenpanemiseksi.

Kansainvälinen rikostuomioistuim

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön voimaantulo heinäkuun alussa oli tärkeä saavutus EU-maille, jotka kaikki ovat perussäännön sopimuspuolina sitoutuneet historian ensimmäisen pysyvän kansainvälisen rikostuomioistuimen pikaiseen perustamiseen. Jo 89 valtiota on ratifioinut perus-

säännön. Suomi kuului alusta alkaen tuomioistuinhankeeseen näkyviin tukijoihin ja ulkoasiainministeriö antoi merkittävän panoksen tuomioistuimen perustamisesta käytyihin neuvotteluihin. Tuomioistuin aloittaa työnsä keväällä 2003, kun sen syyttäjä on valittu. Pohjoismaat tukivat osastopäällikkö Erkki Kourulan ehdokkuutta Kansainvälisen rikostuomioistuimen tuomarivaalissa, ja hänet valittiin tuomarinvirkaan helmikuussa 2003.

Selvitys voimankäytön oikeutuksesta

Ulkoasiainministeriö antoi keväällä eduskunnalle selvityksen voimankäytön oikeutuksesta kansainvälisessä oikeudessa. Selvityspyynnössä kiinnitettiin huomiota erityisesti humanitaarista interventiota koskevaan kehitykseen, ja pyydettiin arviota siitä, ovatko kansainvälisen oikeuden voimankäyttöä koskevat normit kaikilta osin riittäviä nykyisiä konflikteja silmälläpitäen. Ministeriön selvitys tarkasteli voimankäyttöä koskevien normien sisältöä ja tulkintojen kehittymistä kylmän sodan jälkeisellä kaudella. Yksipuolisen tai muun ilman YK:n valtuutusta tapahtuvan humanitaarisen intervention lisäksi käsiteltiin myös YK:n turvallisuusneuvoston valtuutuskäytäntöä samoin kuin itsepuolustusoikeutta ja sen uusia tulkintoja etenkin terrorismin vastaisen toiminnan johdosta. Selvityksessä todettiin kylmän sodan jälkeisen kehityksen asettaneen YK:n peruskirjan turvallisuusjärjestelmän koetukselle. Yleinen voimankäytön kieltö on kuitenkin pysynyt voimankäyttöä koskevana perusnormina. Monipuolinen ja lähtökohtia ajankohtaisten voimankäyttöön liittyvien kysymysten arvioinnille antava selvitys julkaistiin sittemmin ministeriön julkaisusarjassa 5/2002.

WTO-kauppaneuvottelut

Ulkoasiainministeriön kauppapoliittisen toiminnan tavoitteena on edistää maailmankaupan sääntöpohjaista vapauttamista olemassa olevia sääntöjä edelleen kehittäen ja varmistaen, että tehtyjä sopimuksia ja sääntöjä sovelletaan yhtäläisesti kaikkialla. Lisäksi ministeriön tavoitteena on vahvistaa Maailman kauppajärjestöä (WTO) ja kansainvälistä kauppajärjestelmää, sisällyttää kehitysmaat paremmin kauppajärjestelmään ja selkeyttää kaupan ja siihen liittyvien kysymysten suhdetta.

Ulkoasiainministeriölle oli suurena haasteena Suomen osallistuminen ensimmäistä kertaa EU:n jäsenenä maailmanlaajuiselle kauppaneuvottelukierrokselle, jolla on ennätysmäisen laaja asialista ja aikaa vain vuoden 2005 alkuun. Vuoden 2002 aikana ministeriö vastasi pohjustavasta valmistelutyöstä kauppaneuvottelukierroksen eri neuvottelualueilla. Ministeriö johti eri suomalaistahojen näkemysten yhteensovittamista Suomen kannaksi, ja ajoi sitä edelleen EU:n kannaksi kauppaneuvotteluissa.

Suomi toimi aktiivisesti myös Venäjän WTO-jäsenyyssprosessin edistämiseksi. Suomelle on tärkeää, että sen kauppapoliittiset erityisintressit otetaan Venäjän liittymisprosessissa huomioon ja että liittyminen tapahtuu WTO:n jäsenyyssvelvoitteiden mukaisesti.

Viennin ja yritysten kansainvälistymisen edistäminen

Ulkoasiainministeriö kehitti palvelujaan Suomen viennin ja suomalaisten yritysten kansainvälistymisen edistämiseksi ja huolehti ohjeilla ja koulutuksella siitä, että edustustot omaksuivat yhtäläisen käsityksen velvollisuuksistaan viennin ja kansainvälistymisen edistämistyössä (VKE).

Ministeriö tiivistä yhteistyötään muiden VKE-toimijoiden kanssa, liittyi mukaan ns. Inno-organisaatioiden (Finnvera, Finpro, Tekes, TE-keskukset/KTM, Sitra, Teollisuussijoitus) yhteistyöhön ja tiedotti aktiivisesti yritysmaailmalle ja muille toimijoille VKE-palveluistaan esitteillä ja verkkosivuilla.

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

Vienninedistämismatkat olivat tukena yritysten vientiponnisteluille ja avasivat niille ovia partnerimaiden päättävien viranomaisten luo. Vienninedistäminen oli tavoitteena ministereiden muillakin matkoilla, samoin kuin joillakin Tasavallan presidentin vierailuilla.

Investointisuoja

Suomen ulkomaisia suoria sijoituksia turvaava verkosto käsittää tällä hetkellä lähes viisikymmentä kahdenvälistä investointisuoja-sopimusta. Suurin osa sopimuksista on neuvoteltu vasta viime vuosina. Suomen elinkeinoelämän kansainvälistymisessä sopimusverkoston edelleen kehittäminen on ensiarvoisen tärkeätä. Ulkoasiainministeriö jatkoi sopimusneuvotteluja yhteistyössä Suomen teollisuuden ja muiden viranomaisten kanssa. Vuoden 2002 aikana allekirjoitetuista sopimuksista on erityisesti mainittava Iran ja Intia. Useiden muiden maiden, mm. Venäjän, Kiinan, Saudi-Arabian ja Thaimaan kanssa jatkettiin neuvotteluja.

Kehitysyhteistyön uusi lähestymistapa

Vuoden 2002 aikana ulkoasiainministeriö kehitti toimintatapojaan vastatakseen kansainvälisiin kehityspoliittisiin haasteisiin. Kehitysmaiden aseman kokonaisvaltainen ja pysyvä parantaminen edellyttää johdonmukaista toimintaa kahden- ja monenvälisissä ulkopoliittisissa yhteyksissä globalisaation hyötyjen oikeudenmukaisemman jakautumisen puolesta. Euroopan unionin konventtityössä ulkoasiainministeriö vaikutti siihen, että kehityskysymykset säilyisivät edelleen keskeisinä EU:n laajentumissa.

Köyhyyden vähentäminen on Suomen kehitysmaapolitiikan tärkein päämäärä. Päämäärän saavuttamiseksi on tuloksellista, että kehitysapu perustuu yhteistyömaiden omiin köyhyydenvähentämisstrategioihin. Ulkoasiainministeriö osallistui v. 2002 pitkäaikaisissa yhteistyömaissa kansallisten köyhyyden vähentämisstrategioiden laatimiseen. Ne ovat kehitysyhteistyön tärkeä uusi työkalu. Yhteistyön hallinnossa käytetään ja tuetaan yhteistyömaiden omia hallinnollisia rakenteita ja toimintamenetelmiä. Samalla varmistetaan aiempaa paremmin se, että kehitysapu kohdentuu köyhyyden vähentämisen kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Kumppanimaiden omien köyhyystilanteen seurantarjestelmien avulla myös Suomen avun vaikuttavuutta pystytään tulevaisuudessa arvioimaan aiempaa paremmin.

Uusi köyhyyden vähentämiseen poikkileikkaavasti pohjautuva lähestymistapa asettaa aivan uudenlaisia haasteita koko ministeriön ja erityisesti kehitysyhteistyöhallinnon osaamiselle, työtapoille, hallinnollisille käytännöille sekä resurssien kohdentamiselle. Ministeriö kartoitti näitä haasteita ja aloitti kokeiluhankkeita vuoden 2002 aikana.

Kehitysyhteistyön vaikuttavuuden kasvu

Valtioneuvoston vuoden 2001 periaatepäätöksessä määritellään miten kehitysmaapolitiikan tavoitteet toiminnallistetaan Suomen kehitysyhteistyössä. Toimintaa keskitetään harvempiin maihin ja järjestöihin sekä suurempiin kokonaisuuksiin tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden varmistamiseksi. Periaatepäätöksen pohjalta ulkoasiainministeriö keskittyi v. 2002 kehitysyhteistyön laadun parantamiseen kehittämällä tavoitteiden ja sisällön järjestelmällisyyttä sekä toimintatapoja ja järjestelmiä.

Vuoden aikana saatiin päätökseen Suomen kehitysyhteistyöhistorian laajin evaluaatiokokonaisuus, johon kuului kahdeksan maaohjelman evaluaatio sekä niiden pohjalta laadittu synteetitutkimus. Suo-

men kehitysyhteistyötä vaivaa tutkimuksen mukaan osittain sama ongelma kuin kansainvälistä kehitysyhteistyötä yleisemminkin: avunantajan määrittelemät tavoitteet korostuvat avunsaajan todellisten tarpeiden kustannuksella ja kehittyneet maat odottavat kehitysmailta tuloksia sellaisten ongelmien ratkaisuisa, joista niiden itsensä pitää kantaa erityistä vastuuta. Esimerkkinä tutkimuksessa oli ympäristön tilan heikkeneminen, joka on seurausta ennen kaikkea kehittyneiden maiden kestäättömistä kulutustottumuksista. Tutkimuksen mukaan yksittäisissä hankkeissa tavoitteisiin on usein päästy. Varsinkin Vietnamin ja Mosambikissa Suomen harjoittaman kehitysyhteistyön vaikutukset köyhyyden vähenemiseen ovat olleet myönteisiä. Kuitenkaan tulokset eivät yksiselitteisesti osoittaneet, että köyhyden vähentämisessä olisi aina onnistuttu.

Vuoden 2002 aikana ministeriö vei eteenpäin Suomen kahdenvälisen kehitysyhteistyön keskittämistä. Niiden maiden osalta, joiden pitkäaikaisesta kahdenvälisestä lahjamuotoisesta hankeyhteistyöstä Suomi on luopumassa, ulkoasiainministeriö laati siirtymästrategioita. Lisäksi ministeriö aloitti Egyptin ja Namibian siirtymästrategioiden valmistelun. Määräaikaisen yhteistyön maista Länsi-Balkanin ja Etelä-Afrikan strategiat olivat valmistuneet jo aiemmin. Ministeriö sai myös valmiiksi strategian yhteistyöstä Itä-Timorin kanssa sekä valmisteli Afganistanin strategiaa.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti ulkoasiainministeriö solmi Suomelle keskeisten YK-järjestöjen kanssa ensimmäistä kertaa monivuotisia rahoitussitoumuksia. YK:n kehitysohjelman (UNDP) kanssa ulkoasiainministeriö teki sitoumuksen, joka ulottuu vuoteen 2004 saakka. YK:n lastenrahas-tolle (UNICEF) ja YK:n väestörahas-tolle (UNFPA) ministeriö antoi vuoteen 2003 ulottuvat sitou-mukset.

Kehitysrahoitus

Hallitusohjelman mukaisesti Suomi lisää kehitysyhteistyövaroja ja tavoittelee YK:ssa sovitun suosituksen mukaista 0,7 prosentin bruttokansantulo-osuutta (BKTL) taloudellisen tilanteen niin salliessa. Talouspoliittinen ministerivaliokunta puolsi määrärahojen kasvattamista osana budjettikehysneuvoteluja Monterreyn kehitysrahoituskokouksen alla maaliskuussa 2002. Sen mukaisesti kehitysyhteistyövarojen BKTL-osuutta nostettiin niin, että hallituksen talousarvioesityksessä vuodelle 2003 kehitysyhteistyömäärärahojen kokonaistaso oli 0,348 % BKTL:stä, kun se vuoden 2002 talousarvioesitystä laadittaessa oli ollut 0,341 % BKTL:stä. EU-maat päättivät 0,39 prosentin BKTL-osuuskeskiarvon saavuttamisesta vuoteen 2006 mennessä.

Valtioneuvos Harri Holkerin selvitysryhmä ehdotti aikataulua kehitysyhteistyön määrärahojen kasvattamiselle. Välitavoitteena on saavuttaa 0,55 prosentin BKTL-osuus v. 2007 ja YK:n suosittelema 0,7 prosentin osuus v. 2010. Korotus toteutettaisiin asteittain siten, että kehitysyhteistyön laatu ja vaikuttavuus pysyvät korkeatasoisina. Ulkoasiainministeriö avusti selvitysryhmän työtä.

Johannesburgin ja Monterreyn YK-konferenssit

Ulkoasiainministeriö valmisteli Suomen osallistumisen kehitysrahoituskokoukseen Monterreyssä Meksikossa ja kestävä kehityksen huippukokoukseen Johannesburgissa Etelä-Afrikassa. Ne pyrkivät osaltaan vastaamaan globalisaation haasteisiin kansainvälisen yhteistyön avulla, edistämään YK:n Vuosituhattajulistuksen tavoitteiden saavuttamista sekä lisäämään YK-toiminnan johdonmukaisuutta.

Monterreyssä Maailmanpankki, Kansainvälinen valuuttarahasto ja alueelliset kehitysrahoituslaitokset vahvistivat sitoutumisensa YK:n vuosituhannen kehitystavoitteisiin. Kokouksessa hyväksyttiin

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

Suomen tukema ajatus ns. laajasta kehitysrahoituksesta, jonka mukaan kehitysrahoituksen on tultava virallisen kehitysavun lisäksi kohdemaiden omasta rahoituksesta, yksityisistä investoinneista, kaupasta ja velkahelpotuksista.

Johannesburgin kestävän kehityksen huippukokous sopi poliittisen julistuksen lisäksi konkreettisista toimenpiteistä köyhyyden vähentämiseksi, tuotanto- ja kulutustapojen muuttamiseksi sekä luonnonvarojen ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi. Muita keskeisiä aiheita olivat kauppaa ja rahoitusta koskevat kysymykset, terveys, Afrikan kysymykset, naisten asema, kestävän kehityksen sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus sekä ihmisoikeuskysymykset.

Ulkoasiainministeriö koordinoi Suomen huippukokousvalmistelut. Valmistelu tapahtui avoimesti ja laajalla pohjalla. Suomen kansallisesta valmistelusta kantoi päävastuun Kestävän kehityksen toimikunta, jonka alaisessa ”Johannesburg 2002” -toimikunnassa olivat laajasti edustettuina niin valtionhallinto, kunnat, kansalaisjärjestöt kuin tiedeyhteisökin. Ulkoasiainministeriö järjesti useita seminaareja ja nimitti EU-koordinaation kehittämiseksi erityisen kestävän kehityksen suurlähettilään. Muut EU-maat seurasivat tässä pian Suomen esimerkkiä.

Helsinki-prosessi

Osana globalisaation hallinnan edistämistä käynnistettiin Helsinki-prosessi, jonka tavoitteena on oikeudenmukaisuuden ja demokratian lisääminen kansainvälisissä suhteissa sekä yhtäältä etelän ja pohjoisen sekä toisaalta julkisen sektorin ja kansalaisyhteisön välisen vuorovaikutuksen parantaminen. Ministeriö järjesti joulukuussa kansainvälisen Helsinki-konferenssin, johon osallistui noin 150 hallitusten, kansalaisjärjestöjen ja muiden globalisaation parissa keskeisesti työskentelevien tahojen edustajaa. Ulkoasiainministeriölle Helsinki-konferenssi toimi avoimena ja erilaisia näkemyksiä tuovana aivo-riihenä globalisaation hallinnan edistämiseen tähtäävän työn jatkamiseksi.

Konferenssissa todettiin tarve jatkaa eri toimijoiden välistä keskustelua sekä konkreettisten toimien valmistelua. Puheenjohtajana toiminut Suomi otti vastuulleen seurantajärjestelmän luomisen.

Ihmisoikeuksien edistäminen

Ihmisoikeuksien edistäminen maailmanlaajuisesti on ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskeisiä alueita. Ulkoasiainministeriö jatkoi aktiivista ja aloitteellista ihmisoikeuspolitiikkaa, jossa huomioidaan muita heikommassa asemassa olevien oikeuksien korostaminen sekä muun muassa taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien näkeminen kiinteästi kansalais- ja poliittisten oikeuksien rinnalla.

YK:n tasolla ministeriö jatkoi moniperusteisen syrjinnän vastaista toimintaansa. YK:n yleiskokouksen kolmannessa komiteassa päätöslauselma laittomista, summittaisista ja mielivaltaisista teloituksista hyväksyttiin selkein luvuin, ja termi ”seksuaalinen suuntautuneisuus” (sexual orientation) hyväksyttiin ensimmäistä kertaa yleiskokouksen päätöslauselmassa Suomen aloitteesta.

Suomen kahdenvälisissä suhteissa ihmisoikeuskysymykset ovat vakiinnuttaneet asemansa ja ne ovat esillä maiden välisessä kanssakäymisessä säännöllisesti kaikilla tasoilla. Ihmisoikeuksia edistetään muun muassa vuoropuhelun, yhteistyön ja koulutuksen keinoin, kun tälle on tosiasiallisesti edellytyksiä. Ministeriö jatkoi ihmisoikeusasioissa aktiivista vuoropuhelua kansalaisyhteiskunnan kanssa. Kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunnan kanssa tiivis yhteistyö keskittyi YK:n ihmisoikeusasioihin, naisten, lasten ja alkuperäiskansojen oikeuksiin sekä rasismi- ja vähemmistökysymyksiin.

Konsulipalvelut

Ulkoasiainministeriön konsulipalvelujen tavoitteena on antaa suomalaisille asianmukaista tietoa, apua ja suojelua ulkomailla sekä palvella ulkomaalaisia Suomen ulkomaanedustustoissa esimerkiksi viisumikysymyksissä. Vuonna 2002 konsulipalveluiden painopisteenä olivat suomalaisten avustaminen, lapsioikeudelliset kysymykset mukaan lukien lapsikaappaukset ja matkustusturvallisuuteen liittyvä palvelutoiminta.

Ulkomailla pulaan joutuneiden suomalaisten määrä on kasvanut tasaisesti matkailun ja kansainvälisen kanssakäymisen lisääntyessä. Samalla tapaukset ovat myös vaikeutuneet. Yhä useammin ulkomailla vaikeuksiin joutuvilla on terveys- ja päihdeongelmia. Myös omatoimisen matkailun kasvaminen on lisännyt jatkuvasti ulkoasiainministeriön konsulipalvelupaineita. Vuonna 2002 erityisesti Intiassa ja Thaimaassa esiintyi vaikeita avustustapauksia.

28. Konsulitehtävien suoritteita, kpl tai milj. euroa

	2001	2002
Varojen välitys talletusta vastaan	167	163
Taloudellinen pikkuapu	89	77
Takaisinmaksusitoumukset	284	146
Olosuhdetiedustelut	369	402
Sairaus- ja kuolemantapaukset	787	575
Rikoksen uhrin	1 155	1 022
Yritysten avustaminen	172	149
Pidätetyt ja vangitut	215	191
Rikoksentehtävien luovuttaminen	29	19
Tuomittujen siirtäminen	6	9
Syytteen siirtämisasiat	1	3
Virka-apupyynnöt ministeriön kautta	253	236
Virka-apupyynnöt ministeriön ohi	596	652
Tiedoksiannot	758	1 023
Virkatodistukset, henkilö- ja osoitetiedustelut	1 236	1 225
Jäämistöasiat	180	189
Notaariasiat	4 680	4 383
Väestörekisteri-ilmoitukset	4 236	4 127
Merenkulkuun liittyvät tehtävät	37	26
Isyyden selvittäminen	266	230
Elatusapuasiasiat	377	372
Lasten suojelutarpeen selvittäminen	33	28
Lapsikaappaukset	28	32
Kansalaisuusasiat	1 217	2 907
Asevelvollisuusasiat	975	454
EU- ja pohjoismaiden kansalaisten avustaminen	35	22
Omaisille tilitettyjä jäämistövaroja, milj. euroa	2,6	2,0
Viisumit, kpl	407 086	444 651
Viisumit, milj. euroa	12,9	14,4
Oleskelu- ja työluvut, kpl	35 614	22 446
Oleskelu- ja työluvut, milj. euroa	2,0	2,1
Passit, kpl	19 467	16 810
Passit, milj. euroa	1,3	1,1

Ministeriö panosti edelleen asiakaspalvelun kehittämiseen ja aloitti todennäköisesti ensimmäisenä maailmassa matkusturvallisuustiedotteiden välittämisen matkapuhelimiin. Asiakkaan kohtaamisesta järjestettiin koulutusta tavoitteena entistä suurempi asiakastyytyväisyys.

Julkisuusdiplomatia

Ulkoasiainministeriö tehosti toimintansa vaikuttavuutta ja työskenteli Suomen tunnettuuden ja arvostuksen kohottamiseksi julkisuusdiplomatian keinoin. Ulkopoliittikan viestintätuen ja Suomi-informaation keskeisenä välineenä olivat ministeriön verkkosivut, joista Virtual Finland-palvelujen kävijämäärä kasvoi kolmeen miljoonaan. Ministeriön kutsusta Suomessa vieraili 270 ulkomaalaista toimittajaa ja kulttuurivaikuttajaa.

Suomalaisen kulttuurin esittelyssä ministeriö panosti mm. Aasiaan, kun Finnish Design 125 -näyttely aloitti kierroksensa Australiasta ja Uudesta Seelannista ja suomalainen nykytanssi esittäytyi Japanissa. Suomalaisen jugendkauden suurkatselmus Berliinissä sai innostuneen vastaanoton.

Ministeriö tehosti myös kotimaista viestintää toiminnastaan ja palveluistaan ja tarjosi ulkopoliittikan asiantuntemustaan aktiivisesti muun muassa median käyttöön. Julkisuuslain hengessä ministeriö ryhtyi julkaisemaan verkkosivullaan mm. edustustojen mediakatsauksia sekä taloudellisia raportteja asemamaistaan.

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

Organisaatio, henkilöstö, talous

Vuosi 2002 oli ulkoasiainministeriön strategisen johtamisen ja suunnittelun uudistamis- ja kehittämisvuosi. Suorana vastauksena *Ulkoasiainhallinto 2000*-selvityksestä saatuun eduskunnan ja muiden tahojen palautteeseen ministeriö käynnisti työn johtamisen ja toimintatapojen kehittämiseksi sekä organisaation virtaviivaistamiseksi. Suuri osa uudistuksista otettiin virallisesti käyttöön 1.1.2003, mutta niiden valmistelu ja koekäyttö vaikutti myönteisesti toimintatapoihin jo vuoden 2002 aikana. Uudistukset jatkuvat.

Toiminnan suunnittelu

Ulkoasiainministeriö määrittä uuden toiminta-ajatuksen ja pitkällä aikavälillä tavoiteltavan vision. Toiminta-ajatuksena on edistää suomalaisten turvallisuutta ja hyvinvointia. Syvenevän yhteistyön maailmassa tämä tarkoittaa kansainvälisen yhteisvastuun rakentamista ja rauhan vahvistamista demokratian, tasa-arvon, ihmisoikeuksien kunnioituksen, kestävän kehityksen ja oikeusvaltioperiaatteen pohjalta. Kansainvälisten suhteiden osajana ulkoasiainministeriö valmistelee ja toteuttaa Suomen ulkopolitiikkaa sekä yhdistää eri tahojen asiantuntemuksen kansalliseksi toimintalinjaksi.

Tavoitteiden arviointia ja mitattavuutta koskevaa työtä tehtiin sekä ministeriön sisällä että vaihtamalla kokemuksia muun valtionhallinnon ja muiden maiden ulkoasiainministeriöiden kanssa. Työtä tukee valtion keskushallinnon kehittämishanke, jossa samoja kysymyksiä tutkitaan koko valtionhallinnon tasolla.

Strategia antaa jatkossa pohjan ulkoasiainministeriön toiminnan suunnittelulle, tavoitteiden ja painopisteiden määrittelylle sekä voimavarojen kohdistamiselle niiden mukaisesti. Ministeriön vuosien 2004–2007 toiminta- ja taloussuunnitelma laadittiin jo käynnissä olleen strategiayön pohjalta.

Johtamisjärjestelmät

Vuoden 2002 aikana ulkoasiainministeriö valmisteli ja koekäytti johtamisjärjestelmäänsä tehtäviä muutoksia. Vuoden 2003 alussa perustettiin ministeriön strateginen johtoryhmä, ns. avainryhmä. Se vastaa ministeriön kokonaisohjauksesta, tavoitteiden ja painopisteiden määrittelystä sekä voimavarojen kohdistamisesta. Näin päätökset tuotiin ensimmäistä kertaa yhteen paikkaan. Myös ministeriön toiminnallista johtamista tehostettiin vahvistamalla operatiivista ohjausryhmää. Se vastaa operationaalisten tehtävien yhteensovittamisesta, jolla pyritään parantamaan ministeriön eri toimintalohkojen keskinäistä johdonmukaisuutta.

Organisaatorakenne

Vuoden 2002 aikana ulkoasiainministeriö valmisteli uuden globaaliasioiden linjan perustamista. Linjalle siirrettiin valtaosa YK-järjestelmän poliittisista ja kehitysasioista, ihmisoikeusasiat, kansainväliset kehitysrahoituslaitokset sekä humanitaarinen apu. Tehtäviä hoidettiin aikaisemmin hajautetusti poliittisella, kehitysyhteistyö- ja kauppapoliittisella osastolla. Tavoitteena on parantaa Suomen ulkosuhteiden johdonmukaisuutta sekä ministeriön ja monenkeskisten edustustojen yhteistyösuhdetta. Linja aloitti toimintansa 1.1.2003.

Ministeriön organisaatiohierarkiaa madallettiin poistamalla linjat poliittiselta ja kauppapoliittiselta osastolta. Loppuvuonna ministeriö valmisteli organisaatiouudistuksen seuraavaa vaihetta, jossa vahvistetaan aluelinjojen roolia ministeriön sisällä, jatketaan hierarkian madaltamista ja toimintojen virtaviivaistamista.

Edustustoverkko

Edustustojen toiminta muodostaa oleellisen osan ministeriön toiminnasta. Vuoden 2002 aikana Suomen valtiojohto päätti varautumisesta uusien edustustojen avaamiseen Euroopan unionin laajentumisen myötä. Ministeriö alkoi valmistella edustustojen avaamista Bratislavaan Slovakiaan ja Ljubljanaan Sloveniaan v. 2004 ja Nikosiaan Kyprokselle viimeistään v. 2005. Samoin aloitettiin suunnittelutyö pääkonsulaatin perustamiseksi Kantonin Kiinaan v. 2004. Toiminnallisista syistä ministeriö sulki Suomen edustustot Hararessa, Tripolissa ja Beirutissa ja valmisteli Kuwaitissa sijaitsevan edustuston lakkauttamista. Tässä yhteydessä ministeriö päätti Tunisin, Damaskoksen, Abu Dhabin ja Maputon suurlähetystöjen vahvistamisesta alueellisiksi edustoiksi.

Ministeriö arvioi jatkuvasti edustustoverkon kattavuutta ja toimivuutta suhteessa Suomen tavoitteisiin ja ympäristön muutoksiin. Pitkäjänteisen suunnittelun merkitys korostuu. Aluelinjat vastasivat entistä selkeämmin maaedustustojen ja ministeriön välisestä yhteistyö- ja ohjaussuhteesta sekä resurssikysymysten priorisointiesityksistä. Ministeriö tehosti edustustojen päälliköiden kaudelleen laatimien toimintasuunnitelmien käsittelyä. Suunnitelmat laaditaan nyt tiiviissä vuoropuhelussa edustuston ja aluelinjan välillä. Näkemykset saatetaan yhteen koordinaatiomekanismeissa, joka varmistaa, että edustuston toiminta suunnitellaan ministeriön kokonaistavoitteiden pohjalta. Eräillä aluelinjoilla aloitettiin pilottiluonteisesti aluelinjan ja edustuston päällikön keskustelut, joissa yhteisesti linjataan vuosittaisia painopisteitä.

Henkilöstötiedot vuodelta 2002

Ulkoasiainministeriön strategiaprosessissa on keskeiseksi tavoitteeksi ja voimavaraksi määritelty osaava ja innostunut henkilöstö, joka tekee vaativan, vaihtelevan ja palkitsevan työuran. Vuonna 2002 ministeriön henkilöstön kokonaisvahvuus oli 969 henkilötyövuotta. Vastaava luku edustustojen osalta oli yhteensä 1 599, josta lähetettyjen virkamiesten osuus oli 669 henkilötyövuotta. Ministeriö rekrytoi vuoden aikana 23 uutta diplomaattivirkamiestä sekä 22 uutta toimistosih- teeriä. Edustustoissa tapahtuvaa poistumaa on voitu osittain paikata palkkaamalla henkilökuntaa asemamaista. Henkilöstön ryhmät ja sijoituspaikat ilmenevät oheisesta taulukosta.

29. Ulkoasiainministeriön henkilöstö vuonna 2002

Henkilöryhmä	Ministeriö	Edustustot	Yhteensä
Yleisuran virat	683	565	1 248
Erytisvirat	140	14	154
Työsopimussuhteiset ..	59	31	90
Muut	91	50	141
Asemamaasta palkatut	–	930	930
Yhteensä	973	1 590	2 563

Työhyvinvointi

Ulkoasiainhallinnossa valmisteltiin työhyvinvointitoiminnan kytkentää strategiaan ja tulosohjaukseen. Työkyvyn ylläpitotoimien tulosten seurannan edellyttämiä raportointivälineitä kehitettiin rakennettaviksi uudistettavana olevaan henkilötietojärjestelmään.

Uuden palkkausjärjestelmän valmistelu

Muun valtionhallinnon tapaan ulkoasiainministeriö valmistautui siirtymään uuteen palkkausjärjestelmään. Siirtymisen valmistelussa ministeriö panosti erityisesti esimiesten kouluttamiseen tavoite- ja kehityskeskustelujen käymiseen sekä vaativuuden arviointiin. Henkilöstölle järjestettiin samansisältöistä koulutusta, joka painottui vaativuusarvioinnin perusteisiin. Tavoite- ja kehityskeskustelut ovat vakiintuneet osaksi työyksiköiden toimintaa.

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

Uuden palkkausjärjestelmän piiriin tulee kuulumaan alkuvaiheessa yli tuhat virkamiestä, joiden työskentelypaikat sijaitsevat ministeriön lisäksi lähes sadassa ulkomaanedustuksen toimipisteessä. Lisäksi virkamiesten siirtymävelvollisuus asettaa suuret vaatimukset uuden palkkausjärjestelmän edellyttämälle suoritusarviointijärjestelmälle. Vuoden lopussa uudistuksen valmistelut olivat loppusuoralla ja ja ministeriössä vallitsi valmius uuteen palkkausjärjestelmään siirtymiseksi seuraavan toimintavuoden aikana.

Talouden tarkastelu

Tilikauden 2002 tilinpäätös oli ensimmäinen tilinpäätös euroissa. Euroon siirtymisen myötä ulkoasiainhallinnon käyttämistä valuutoista poistui markan lisäksi 11 muuta eurooppalaista valuuttaa. Kaikkiin rahayksikköä käsitteleviin tietojärjestelmiin tehtiin etukäteen euroa varten tarvittavat muutokset, ja niissä olleet markkatiedot konvertoitiin tarpeellisin osin euroiksi.

Toiminnan tuotot (21 milj. euroa) kattoivat noin 10 % toiminnan kuluista. Maksullisen toiminnan tuotot olivat 18 milj. euroa ja ne kasvoivat edellisvuoteen verrattuna oli 7,9 %. Tilikauden aikana ei myyty omaisuutta samassa laajuudessa kuin vuoden 2001 aikana, joten muut toiminnan tuotot pieneneivät runsaan miljoonan euron tasolle.

Rahoitustuottoihin ja -kuluihin sisältyvät antolainoihin, ensisijaisesti kehitysluottoihin, ja pitkäaikaiseen vieraaseen pääomaan liittyvät tuotot ja kulut. Pitkäaikaisen vieraan pääoman pieneneminen taseessa alensi myös rahoituskuluja. Satunnaisiin tuottoihin kirjattiin vahingonkorvauksia, ja kuluihin sisältyvät satunnaiset, valtioiden välisiin sopimuksiin perustuvat maksusuodet ja tileistä poistot.

Toiminnan kulut kasvoivat kokonaisuudessaan 3 %. Henkilöstökulujen osuus toiminnan kuluista oli 39,5 %, jossa kasvua oli vajaat 4 %. Toiminnan kulujen vähennys, valmistus omaan käyttöön 6 milj. euroa, on aktivoitu taseeseen rakennusten ryhmään.

Taseen loppusumma oli 388,2 milj. euroa. Käyttöomaisuuden ja muiden pitkäaikaisten sijoitusten osuus oli lähes 80 % taseen loppusummasta. Rakennusmaiden arvoa ovat korottaneet Vilnasta (349 823 euroa) ja Pietarista (3,2 milj. euroa) hankitut tontit. Göteborgin virka-asunnon myynnin yhteydessä myyty tontti vähensi rakennusmaiden arvoa 67 275 eurolla. Tilikauden aikana Canberran kanslian valmistuminen korotti rakennusten arvoa.

Vaihto- ja rahoitusomaisuuden pitkäaikaisten saamisten vähennys muodostui kehitysluottojen lyhennyksistä, sekä takuumaksujen ja pitkäaikaisten vuokraennakoiden palautuksista. Efta-maiden Portugalin teollistamisrahasto maksoi viimeisen lyhennyserän.

Pankkitilien saldot muodostuivat edustustojen ulkomaisilla pankkitileillä olevista katteista 31.12.2002, jossa on mukana jo tammikuun maksuliikettä varten toimitettu lähetys (5 milj. euroa). Vuonna 2002 kassamenot olivat 629,2 milj. euroa ja kassatulot 27,4 milj. euroa.

Ulkoasiainhallinnon pääluokassa 24 oli v. 2002 määrärahoja käytettävissä yhteensä 772,2 milj. euroa. Tästä 56,8 milj. euroa siirtyi aikaisemmilta vuosilta. Määrärahojen seuraavalle vuodelle siirtyvä osuus kasvoi vuoden 2001 tilinpäätöksen 56,8 milj. eurosta 63,9 milj. euroon vuoden 2002 tilinpäätöksessä.

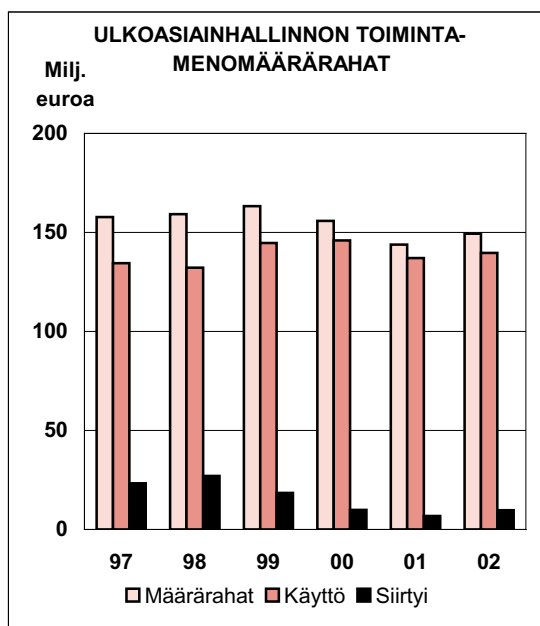
Luvun 24.01. määrärahoja käytettiin toimintamenoihin sekä kiinteistöistä aiheutuneisiin menoihin. Vuoden 2002 tilinpäätöksessä toimintamenoäärärahaa siirtyi vuodelle 2003 9,6 milj. euroa. Toi-

mintamenomäärärahan käyttö kasvoi vuodesta 2001 2,3 milj. euroa. Kiinteistömäärärahoissa siirtyi vuodelle 2003 pääosa Pietarin uudisrakennushankkeeseen varatuista määrärahoista.

Kansainvälisen kehitysyhteistyön määrärahat luvussa 24.30. ovat tasaisesti lisääntyneet hallitusohjelman mukaisesti. Vuonna 2002 ne kasvoivat edellisestä vuodesta yhteensä 28,0 milj. eurolla. Samalla niiden käyttö lisääntyi. Kehitysyhteistyön määrärahoja siirtyi vuodelle 2003 yhteensä 29,6 milj. euroa, joka on 4,6 milj. euroa vähemmän kuin edellisessä tilinpäätöksessä. Lähialueyhteistyöhön osoitettiin luvussa 24.50. 35,3 milj. euroa v. 2002. Luku on hallinnonaloittain jakamaton. Ulkoasiainministeriö käytti siitä v. 2002 13,6 milj. euroa, joka oli 2,8 milj. euroa enemmän kuin v. 2001. Jakamatonta vuosien 2001 ja 2002 määrärahaa siirtyi vuodelle 2003 yhteensä 12,7 milj. euroa.

Hallinnonalan muihin menoihin luvussa 24.99. myönnettiin yhteensä 144,3 milj. euroa. Määrärahoista lähes kaikki olivat arviomäärärahoja. Suurin osa määrärahoista käytettiin kansainvälisten järjestöjen jäsenmaksujen ja rahoitusosuuksien maksuun. Tarkoitukseen myönnetystä 69,5 milj. euron määrärahasta käyttö oli 57,2 milj. euroa. Käyttämättömän määrärahan kasvu vuodesta 2001 johtui osittain euron vahvistumisesta dollarin suhteen. Toinen suuri erä luvussa 99 oli suomalaisten rauhanturvajoukkojen ylläpitomenot, joihin myönnettiin talousarviossa 48,9 milj. euroa. Määrärahat asetettiin tilijaottelussa puolustusministeriön käyttöön.

Kuvio 5

Maksullinen toiminta

Ulkoasiainhallinnon keskeiset julkisoikeudellisten suoritteet ovat viisumit, oleskelu- ja työluvat sekä passit. Liiketaloudelliset suoritteet koostuvat pääosin tilojen vuokrauksesta.

Julkisoikeudellisista suoritteista kertyneet tuotot lisääntyivät vuodesta 2001 vuoteen 2002 runsaalla 8 prosentilla lähes 18 milj. euroon. Maksullisen toiminnan tuotot ovat kasvaneet enemmän (+15 %) kuin suoritteisiin kohdennettavat välittömät erilliskustannukset (+11 %). Käyttäjäämäprosentti, joka osoittaa käyttäjäämän osuuden suhteessa tuottoihin, noudattaa edellisvuoden tasoa. Maksullisen toiminnan osuus edustuston ja ministeriön yhteiskustannuksista on kasvanut. Laskelma osoittaa 4,4 milj. euroa ylijäämää ja kustannusvastaavuusprosentti, joka kertoo tuottojen osuuden kokonaiskustannuksista, on 137. Näin ollen julkisoikeudellisten suoritteiden tuotoilla on katettu suoritteisiin kohdennetut kustannukset.

Liiketaloudellisten suoritteiden kustannusseuranta käynnistettiin v. 2002 viidessä edustustossa: Brysselissä, Moskovassa, Pekingissä, Tokiossa ja Washingtonissa. Kustannusseuranta toteutettiin samantyyppisin laskelmin kuin julkisoikeudellisten suoritteiden osalta on käytössä. Seuranta-aika oli 1.4.–31.12.2002. Vuokratuista toimitiloista on vuokralaisilta peritty tilojen käyttöosuutta vastaava vuokra ja valtion omistamista tiloista paikallista käypää markkinavuokraa vastaava vuokra. Tilojen käyttökorkvaukset on peritty aiheuttamisperiaatteen mukaisesti. Seurantajakson aikana kustannusvastaavuusprosentti oli 114

3.2. Ulkoasiainministeriön hallinnonala

ja käyttöjäämäprosentti 34. Toiminnan tuotot olivat 826 993 euroa ja ylijäämä 13 % eli 103 912 euroa. Seurannan piiriin on jatkossa tarkoitus ottaa kaikki ne edustustot, joiden vuokratulot ylittävät vuositasolla 100 000 euroa. Tavoitteena on saavuttaa kannattava, vähintään kustannukset kattava toiminta kaikissa niissä edustustoissa joissa on vuokraustoimintaa.

30. Ulkoasiainministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2002

Pl.luku	Määrärahat Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta	Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2003
2401 Ulkoasiainhallinto	166,61	12,51	178,67	159,01	19,66
2430 Kansainvälinen kehitysyhteistyö	369,58	34,20	403,78	373,00	29,60
2450 Yhteistyö Keski- ja Itä-Euroopan, Venäjän ja muiden IVY-maiden kanssa	35,32	16,86	52,18	26,14	26,04
2499 Ulkoasiainministeriön hallinnonalan muut menot	144,28	2,10	146,38	128,55	2,14
Yhteensä	715,34	65,67	781,01	686,70	77,44

31. Ulkoasiainministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002	Muutos
	Miljoonaa euroa		
Toiminnan tuotot	27,07	21,17	-5,90
Toiminnan kulut	-208,90	-215,26	-6,36
JÄÄMÄ I	-181,83	-194,09	-12,26
Rahoitustuotot ja -kulut	-4,42	0,89	5,31
Satunnaiset tuotot ja kulut	0,01	-0,22	-0,23
JÄÄMÄ II	-186,23	-193,42	-7,18
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-387,64	-429,46	-41,82
JÄÄMÄ III	-573,87	-622,88	-49,00
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-5,92	-6,31	-0,39
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-579,80	-629,19	-49,39

32. Ulkoasiainministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002	Muutos
	Miljoonaa euroa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	-	-	-
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SJOITUKSET	303,16	307,57	4,41
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	84,34	80,61	-3,73
VASTAAVAA YHTEENSÄ	387,51	388,18	0,68
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	328,24	301,15	-27,08
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	59,27	87,03	27,76
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	387,51	388,18	0,68

3.3. OIKEUSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristön kuvaus

Oikeusministeriön ensimmäinen oikeuspolitiikan strategia valmistui joulukuussa 2002. Asiakirja sisältää hallinnonalan tärkeimmät linjaukset asioissa, joissa kehittämistarve on suurin. Tavoitteet on asetettu ulottumaan vuoteen 2012. EU-jäsenyys merkitsee oikeusministeriön toimialan kansainvälisyyttä. Kansainvälisen ympäristön häiriöt ovat korostaneet hyvin toimivan oikeuslaitoksen merkitystä Suomen yhteiskunnalle.

Toiminnan ja tuloksellisuuden kuvaus

Perustuslain toimeenpano ja hallinnon kehittäminen

Perustuslakiuudistuksen toimeenpanon seurannasta valmistui perustuslain seurantaryhmän selvitys, jonka mukaan uudistuksen keskeiset tavoitteet ovat toteutuneet hyvin ja kokonaisuutena uusi perustuslaki on osoittautunut toimivaksi. Selvitys annettiin eduskunnalle tammikuussa 2003 pääministerin ilmoituksella.

Perusoikeuksien täsmentämistä on jatkettu uudistamalla sananvapauden käyttöä joukkoviestinnässä ja siihen liittyvää vastuuta koskeva lainsäädäntö. Uudessa kielilaissa korostuu yksilön oikeus omaan kieleensä sekä viranomaisten velvollisuus oma-aloitteisesti huolehtia kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Hyvän hallinnon takeiden toteuttamiseksi ja oikeusturvan edistämiseksi hallintoasioissa on säädetty uusi hallintolaki. Sähköistä viranomaisasiointia koskeva lainsäädäntö on laajennettu koskemaan hallintotoiminnan lisäksi lainkäyttöä ja ulosottoa.

Vaalijärjestelmää on eräin osin teknisesti uudistettu. Uudistuksessa on otettu huomioon kuntajaon ja maakuntajaon muutoksista aiheutuneet kuntien vaalipiireihin kuulumista koskevat muutokset. Samassa yhteydessä on kotimaan yleisistä ennakoäänestyspaikoista päättäminen annettu kuntien tehtäväksi. Valtion ja kuntien välistä vaalikustannusten jakoa on tässä yhteydessä muutettu siten, että valtio pääosin vastaa valtiollisten vaalien ja kunnat kunnallisvaalien kustannuksista.

Saamelaisten maahan, veteen, luonnonvaroihin ja perinteisiin luontaiselinkeinoihin liittyvien oikeuksien järjestämistä koskevien säännösten uudistamiseksi on valmisteltu hallituksen esitystä, jonka tavoitteena on turvata saamelaisten alkuperäiskansojen oikeudet ylläpitää ja kehittää kulttuurimuotoaan ja perinteisiä elinolojaan. Sen sisällöstä ei kuitenkaan ole saavutettu riittävää yksimielisyyttä. Valmisteluun liittyen on käynnistetty Lapin maa-oikeustutkimus, joka koskee entisten Kemin ja Tornion Lappien alueen asutus- ja väestöhistoriaa, maankäyttöä ja maanomistusoloja.

Lainvalmistelun laatu ja säädösinformaatio

Lainvalmistelua ja sen johtamista on kehitetty hyväksytyjen kehittämisohjelmien mukaisesti päätaavoitteena lainvalmistelun laadun parantaminen ja suunnitelmallisuuden lisääminen. Kehittämisohjelmien toteuttaminen edellyttää valtioneuvostotason yhteistyötä.

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

Suomi on Norjan ohella vuosina 2002–2003 OECD:n maatutkimuksen kohdemaana. Helmikuussa 2003 julkaistu OECD:n analyysiin perustuva tutkimusraporttiluonnos sisältää useita konkreettisia toimenpide-ehdotuksia lainvalmistelun laadun kehittämiseksi. Lopullinen raportti valmistuu toukuussa 2003.

Oikeusministeriön Finlex -säädöstietopankkia uudistettiin ottamalla käyttöön tietokanta, joka sisältää kaikki säädökset ajantasaisina sekä suomen- että ruotsinkielellä.

Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston tarkastustoimisto tarkasti vuoden 2002 säädöskokoelmassa julkaistuista laeista yhteensä 73 % sekä laeista ja tasavallan presidentin ja valtioneuvoston asetuksista yhteensä 60 %.

Euroopan unioni ja kansainvälinen yhteistyö

Euroopan unionin rikosoikeudellisessa yhteistyössä saavutettiin poliittinen yhteisymmärrys ehdotuksesta varojen tai todisteiden jäädyttämistä koskevaksi puitepäätökseksi, ehdotuksesta puitepäätökseksi lahjonnan torjumisesta yksityisellä sektorilla, ehdotuksesta puitepäätökseksi konfiskaatiosta ja ehdotus neuvoston puitepäätökseksi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta. Keväällä 2002 vakinaistettiin Eurojust-yksikkö, jonka tehtävänä on tehostaa vakavan järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa parantamalla tutkinta- ja syytetoimien koordinointia jäsenvaltioiden välillä. Yksikössä on yksi jäsen jokaisesta jäsenvaltiosta.

Yksityisoikeudellista yhteistyötä jatkettiin tavoitteena päästä päätösten vastavuoroiseen tunnustamiseen pilottihankkeena riidattomat saatavat. Niin sanottu Bryssel I-asetus tuomioistuinten toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla tuli voimaan 1.3.2002. Ehdotuksessa neuvoston asetukseksi lapsen huoltoa koskevissa asioissa saavutettiin poliittinen yhteisymmärrys kaapatun lapsen palauttamista koskevista säännöksistä. Euroopan siviilioikeudellinen verkosto aloitti virallisesti toimintansa 1.12.2002. Vuonna 2002 nimettiin verkoston jäsenet ja valmisteltiin ensimmäiset tietosivut yleisölle suunnattuun Internet-sivustoon.

Kahdenvälinen oikeusyhteistyö erityisesti Baltian maiden ja Venäjän kanssa on edelleen laajentunut ja tehostunut tavoitteena oikeudellisen osaamisen välittäminen ja oikeusviranomaisten välisen suoran yhteistyön kehittäminen. Vankeinhoidon alalla annettiin asiantuntija-apua mm. Viron Tarttoon rakennetun vankilan suunnittelussa, rakentamisessa ja henkilökunnan kouluttamisessa.

Euroopan unionin tulevaisuutta koskevassa keskustelussa on yhdessä valtioneuvoston EU-sihteeristön kanssa valmisteltu Suomen kantoja ja avustettu suomalaisia edustajia keskustelua varten asetetun valmistelukunnan työssä.

Kansalaisten oikeussuhteet

Osakeyhtiölain kokonaisuudistuksen valmistelua on jatkettu ja selvitetty uuden osakeyhtiölain ja muun lainsäädännön välisiä yhteensovittamistarpeita. Työryhmän ehdotus kokonaisuudistukseksi on tarkoitus saada valmiiksi keväällä 2003.

Henkilövahinkojen korvaamista koskevien vahingonkorvauslain säännösten uudistamista on jatkettu. Tavoitteena on edistää korvauskäytännön yhdenmukaisuutta ja parantaa sekä vahinkoa kärsineiden että korvausvelvollisten asemaa selkeyttämällä ja täsmentämällä lainsäädäntöä.

Vuoden 2002 maaliskuun alusta tuli voimaan uudistus, jossa säänneltiin kansainvälisiä perimystilanteita ja saatettiin ajan tasalle avioliittoa koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset. Uudet säännökset pyrkivät ottamaan huomioon yleisen kansainvälistymisen ja ihmisten lisääntyneen liikkuvuuden sekä suojaamaan oikeussuhteita, joilla on kansainvälinen tausta.

Vuoden 2002 maaliskuussa tuli voimaan laki rekisteröidystä parisuhteesta, jolla tehtiin mahdolliseksi samaa sukupuolta olevien parien suhteen virallistaminen. Samaa sukupuolta olevat parit saivat pääsääntöisesti samat oikeudet ja velvollisuudet kuin avioparit, vaikka kyseessä on avioliitosta erillinen oikeudellinen instituutio.

Hallitus antoi kesäkuussa 2002 eduskunnalle esityksen hedelmöityshoitoa ja isyyslain muuttamista koskeviksi laeiksi. Kun ilmeni, että eduskunta ei hyväksyisi esitykseen sisältyvää ratkaisua, jolla pyrittiin sovittamaan yhteen yksinäisten naisten ja lapsen etu, hallitus peruutti esityksen.

Maksuhäiriöt ja niistä selviytyminen

Heinäkuussa 2002 voimaan tulleilla viivästyskorkosäännöksillä alennettiin viime vuosikymmenen lamavelkojen korkotasoa ja laajennettiin mahdollisuutta sovitella viivästyskorkoja. Velkajärjestelyä koskevalla lain muutoksella helpotettiin velkajärjestelyyn pääsyä ja lievennettiin velallisen lisämaksuvelvollisuutta lisääntyneistä tuloistaan. Eduskunta hyväksyi helmikuussa 2003 velkojen vanhentumissäännöksiä koskevan uudistuksen, jolla lyhennettiin yleinen katkaistavissa oleva vanhentumisaika kolmeen vuoteen.

Pankit ja valtiovalta allekirjoittivat vapaaehtoisia velkasovintoja koskevan ohjelma-asiakirjan toukuussa 2002, ja perintäalan keskeiset toimijat liittyivät siihen omilla sitoumuksillaan kesän aikana. Marraskuun loppuun mennessä pankit ja perintätoimistot olivat lähettäneet yli 22 000 yhteydenotto-kirjettä käynnistääkseen neuvottelut velallisten kanssa ja sovintojen tekemisessä on päästy alkuun.

Tammikuussa 2002 valmistui ehdotus uudeksi konkurssilaiksi. Ehdotetussa konkurssilaissa kevennettäisiin konkurssihallintoa ja otettaisiin käyttöön julkisselvitys, jolla pyritään mm. ehkäisemään konkurssipesiin liittyviä väärinkäytöksiä.

Ulosoton kokonaisuudistusta ja ulosoton tietojärjestelmän uudistamista on jatkettu. Velalliskohtaista asioiden hoitoa tukevassa menettelyssä tavoitteena on tehostaa ulosottoa, tukea velallisen omatoimista suoritusta ja vähentää pitkäkestoisen ulosoton haittoja. Uusi ulosottolainsäädäntö ja sen mukainen ulosottomenettely edellyttävät uutta tietojärjestelmää, minkä uudistamisen aikataulu on viivästynyt. Tietojärjestelmä ei ole käyttöön otettavissa suunnitellulla tavalla 1.3.2003 vaan 1.3.2004.

Elinikäiseen ulosottoon liittyvien haittojen poistamiseksi eduskunnalle annettiin v. 2001 hallituksen esitys, jonka mukaan luonnollista henkilöä koskeva ulosotto peruste olisi pantavissa täytäntöön 15 tai 20 vuotta. Eduskunta on hyväksynyt esityksen, johon sisältyvät muutokset on tarkoitus saattaa voimaan 1.3.2004.

Vuonna 2002 ulosotossa käsiteltiin 2,6 milj. asiaa ja viivästysseuraamuksineen 3 427 milj. euroa. Ulosottovelallisten määrä oli vuoden lopussa 330 740, mikä oli 16 000 vähemmän kuin edellisen vuoden lopussa. Ulosottoapiirien tulostavoitteet toteutuivat suurimmaksi osaksi. Ulosottoapiirit tilittivät hakijoille 614 milj. euroa, mikä on 11 % enemmän kuin edellisellä vuonna. Valtiolle tilitettäviä ulosottomaksutuloja kertyi 46 milj. euroa. Parantuneeseen perintätulokseen vaikuttanee osaltaan voimakas panostus henkilöstön koulutukseen ja siten aikaisempaa suurempi panostus ongelmavelallisiin.

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

33. Ulosottolaitoksen tulostavoitteiden toteutuminen

	Tavoite 2002	Toteu- tuma 2002	Vertailu tavoitt., %, kk, %-yks.	Vertailu edell. v. %, kk, %-yks.
Euroa/käsitelty asia				
Erillisvirastot	27	26	-2	-5
Ulosotto-osastot	25	24	-2	-4
Ulosotto-osastot (nimismiespiirit)	17	18	8	1
Käsitellyt asiat/henkilö- vuosi	1 730	1 755	1	9
Keskimääräinen käsitte- ly aika, kk	6,8	7,3	0,5	-0,2
Onnistunut perintä, % asiamääristä	40	38,2	-1,8	-1,4
Onnistunut perintä, % euromääristä	19	20,2	1,2	-0,3

ten käsittelyyn. Syynä siihen, että käsittelyai-
katavoitteesta jäätin keskimäärin kaksi viik-
koa ja asioiden täytäntöönpanon onnistumis-
tavoitteesta 1,4 prosenttiyksikköä, on lähinnä
käsiteltäväksi saapuneiden asioiden kokonais-
määrän odotettua suurempi lisääntyminen ja
euromäärältään suurien yksityisoikeudellisten
saatavien lisääntyminen.

Vuonna 2002 erikoisperinnän vastuulle siir-
rettiin yli 76,5 milj. euron ulosottoasiat. Eri-
koisperintäyksiköt tilittivät velkojille tilasto-
vuonna yli 12,8 milj. euroa kun vastaava määrä
v. 2001 oli 9,9 milj. euroa. Muulle ulosotolle
tai muille viranomaisille ulosmitattavaksi tai
takavarikoitavaksi osoitettiin omaisuutta yh-
teensä 11,8 milj. euron arvosta. Summaan si-
ältyvät myös konkurssipesille osoitettu omai-
suus.

Oikeusturva

Kesäkuussa 2002 voimaan tullut yleisen oikeusavun ja maksuttoman oikeudenkäynnin korvannut oi-
keusapu-uudistus mahdollistaa kansalaisille aiempaa tasavertaisemmat mahdollisuudet saada oikeu-
dellista apua. Uudistukseen liittyvät toimet on toteutettu suunnitelmien mukaisesti. Uudistuksen seu-
ranta- ja arviointitutkimus on aloitettu.

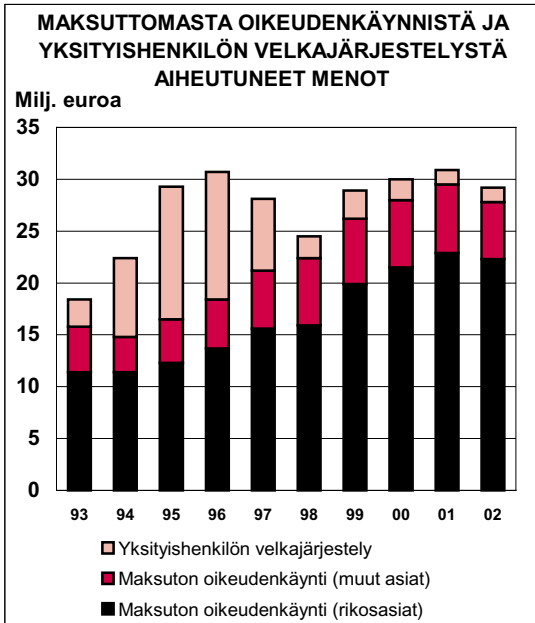
Käsiteltyjen asioiden määrä oikeusaputoimistoissa oli v. 2002 noin 51 800 asiaa, mikä oli 5,3 %
vähemmän kuin edellisenä vuonna. Tulostavoitteiden asettaminen vuodelle 2002 oli hankalaa, kos-
ka uudistuksen vaikutusten etukäteisarviointi oli vaikeata. Oikeusaputoimistot odottivat toteutu-
nutta suurempaa asiamäärien lisäystä. Lisäksi julkisten oikeusavustajien työmäärä oikeusapupää-
tösten tekemisessä lisääntyi lainuudistuksen yhteydessä. Vuonna 2002 oikeusaputoimistot tekivät
22 607 taloudellista selvitystä yksityisten asiamiesten asiakkaille, jotka hakivat maksutonta oikeu-
denkäyntiä, yleistä oikeusapua tai julkista puolustajaa. Tämän lisäksi taloudellinen selvitys laaditi-
tiin jokaisessa oikeusaputoimiston hoidettavaksi tullessa asiassa. Oikeusaputoimistojen v. 2002
käsittelemistä asioista noin 34 prosentissa annettiin oikeudellinen neuvo, asiakirjan laatimiseen
päätyi noin 24 %, asioista käsiteltiin tuomioistuimissa 24 % ja loput 18 % päättyivät joko hallinto-
viranomaisen käsittelyyn tai muuhun toimen-
piteeseen.

34. Oikeusaputoimistojen tulostavoitteiden toteutuminen

	Tavoite 2002	Toteu- tuma 2002	Vertailu tavoitt., %, kk	Vertailu edell. v. %, kk
Euroa/käsitelty työyksikkö	79	88	11	17
Käsitelty työyksikkö/ henkilötyövuosi	553	458	-17	-13

Vuonna 2002 yksityisille avustajille makse-
tut palkkiot ja kulukorvaukset olivat 27,8 milj.
euroa, mikä on 6 % vähemmän kuin v. 2001.
Maksuton oikeudenkäynti myönnettiin 33 400
asiassa, jolloin maksuttoman oikeudenkäyn-
nin menot olivat 833 euroa/asia. Lisäksi sel-
vittäjälle maksettiin yksityishenkilön velka-
järjestelylain perusteella korvauksia 1,4 milj.
euroa.

Kuvio 6.

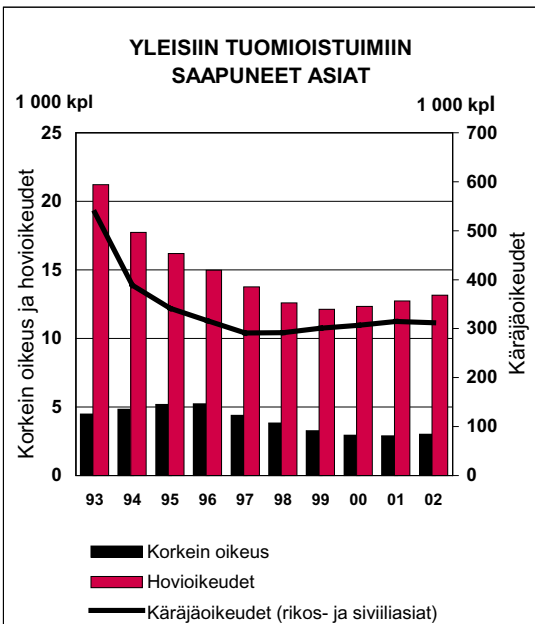

Tuomioistuimiin saapuneiden asioiden määrä on viime vuosina hieman noussut. Yleisissä tuomioistuimissa kasvua on rikosasioissa, sen sijaan riita-asioiden määrä on vähentynyt. Hallintotuomioistuimissa asiamäärien 6 prosentin kasvu johtuu rakennus- ja ympäristöasioista, ulkomaalaisasioista sekä veroasioista. Vuonna 2000 voimaan tullut uusi maankäyttö- ja rakennuslaki on lisännyt kaava- ja poikkeuslupa-asioiden määrää.

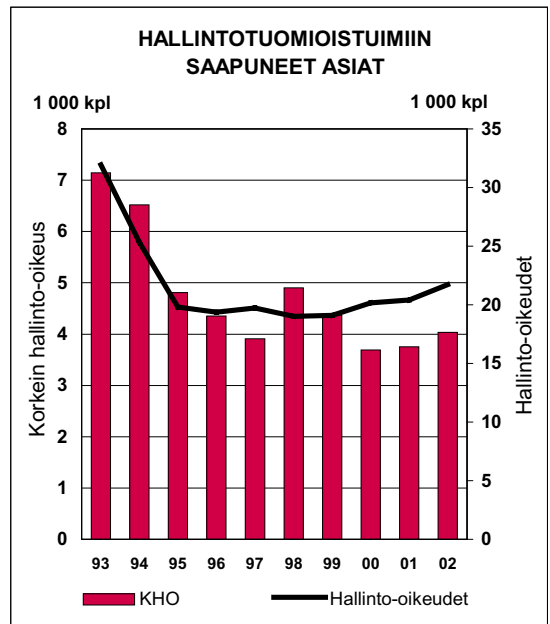
Tuomioistuinten väliset erot ruuhkautumiskehityksessä ja käsittelyajoissa ovat edelleen huomattavia. Väestökehityksen myötä palvelujen kysyntä on kasvanut varsinkin Etelä-Suomen kasvukeskusten tuomioistuimissa. Valtaosassa tuomioistuinta ratkaistujen asioiden määrä on kasvanut edelliseen vuoteen verrattuna ja toiminnan tehokkuudelle asetetut tulostavoitteet ovat toteutuneet. Keskimääräinen käsittelyaika yleisesti ottaen kuitenkin hieman piteni.

Riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyä on uudis-

Kuvio 7.

Kuvio 8.

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

35. Tuomioistuinlaitoksen tulostavoitteiden toteutuminen

	Tavoite 2002	Toteuma 2002	Vertailu tavoit- teeseen
Keskimääräinen käsitte- ly aika (kk)			
Korkein oikeus			
– valituslupa-asiat	5	5,3	0,3 kk
– asiaratkaisut	16	18,2	2,2 kk
Korkein hallinto-oikeus	8	11,2	3,2 kk
Hovioikeudet	8,2	8,3	0,1 kk
Hallinto-oikeudet	7,7	8,0	0,3 kk
Käräjäoikeudet			
– rikosasiat	3,8	3,5	–0,3 kk
– laajat riita asiat	8,0	9,0	1,0 kk
– summaariset asiat	2,2	2,3	0,1 kk
– velkajärjestelyasiat	6,3	6,5	0,2 kk
Vakuutus oikeus	12,0	13,8	1,8 kk
Työtuomioistuin	5,0	4,5	–0,5 kk
Markkinaoikeus/- tuomioistuin		5,3	
Euroa/ratkaistu asia			
Korkein oikeus	2 040	1 976	–3 %
Korkein hallinto-oikeus	1 955	2 076	6 %
Hovioikeudet	2 664	2 561	–4 %
Hallinto-oikeudet	1 218	1 216	0 %
Käräjäoikeudet	609	643	6 %
Vakuutus oikeus	488	481	–1 %
Työtuomioistuin	7 664	7 224	–6 %
Markkinaoikeus/- tuomioistuin		5 245	

tettu vuoden 2003 alussa voimaan tulleilla säännöksillä. Juttujen valmistelua kevennetään ja eri käsittelyvaiheiden päällekkäisyyttä karsitaan tavoitteena nykyistä nopeampi, halvempi ja tehokkaampi oikeudenkäynti. Oikeusministeriössä on selvitetty myös riita-asioiden sovittelujärjestelmän kehittämismahdollisuuksia. Rikosasioiden käsittelyn kehittämistä koskevien säännösten valmistelua on jatkettu. Eduskunta on hyväksynyt hallituksen esityksen laiksi eräiden todistelun kiireelliseksi julistamista ja ylimääräistä muutoksenhakua koskevien säännösten muuttamiseksi. Tavoitteena on lisätä menettelyn tehokkuutta ja joustavuutta sekä parantaa asianomistajien asemaa ja todistajien suojaa.

Oikeudenkäyntien avoimuuden ja julkisuuden parantamiseksi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien säännösten uudistamista on jatkettu. Uudistuksella pyritään turvaamaan myös tuomioistuinten mahdollisuus suojata yksityisyyttä ja merkittäviä yleisiä etuja.

Tuomioistuinten laatuhankeilla pyritään parantamaan tuomioiden, oikeudenkäyntimenettelyjen ja käsittelyaikojen yhdenmukaisuutta. Turun hovioikeuspiiriin käräjäoikeuksissa on aloitettu v. 2002 oikeudenkäytön laadun parantamiseen tähtäävä projekti ja Rovaniemen hovioikeuspiiriin vastaava hanke on käynnistynyt v. 1999. Muutoksenhakua kuvaavat ti-

lastot osoittavat, että Rovaniemen laatutyö on vähentänyt muutoksenhakua suhteessa muihin hovioikeuspiireihin.

Hovioikeusmenettelyä on kehitetty tavoitteena tehostaa asian valmistelua ja pääkäsittelyn järjestämistä sekä keventää suullisen todistelun vastaanottamista hovioikeuden pääkäsittelyssä. Hovioikeusmenettelyn eriyttämisellä eli seulonnalla mahdollistetaan valitusten käsittely siinä laajuudessa kuin oikeussuojatarpeet sitä edellyttävät.

Hovioikeuksien piirijakojen muuttamisesta on valmistunut ehdotus, jonka tarkoituksena on helpottaa hovioikeuksien asiamäärien epätasaisen jakautumisen aiheuttamaa ruuhkautumisongelmaa. Työryhmä esittää, että yhteensä 13 käräjäoikeutta siirrettäisiin toiseen hovioikeuspiiriin. Tavoitteena on työmäärän tasaaminen hovioikeuksien välillä.

Ylimääräisiä muutoksenhakukeinoja selvittäneen toimikunnan loppumietintö valmistui loppuvuonna. Hallituksen esitystä valmistellaan tarkoituksena antaa se vuoden 2003 aikana. Vakuutus oikeutta koskevalla lainsäädäntöuudistuksella on vahvistettu ja selkiytetty sosiaaliasioiden muutoksenhakujärjestelmää sekä tehostettu vakuutus oikeuden toimintaa.

Kilpailuneuvoston ja markkinatuomioistuimen tilalle perustettu uusi erityistuomioistuin, markkina-oikeus, aloitti toimintansa maaliskuussa 2002. Kemin ja Tornion käräjäoikeuksien tuomiopiirit yhdisyivät kesäkuussa 2002. Asunto-oikeudet lakkautettiin tammikuussa 2003, jolloin samasta ajankohdasta lukien kaikki huoneenvuokrasuhteesta johtuvat riidat käsitellään käräjäoikeuksissa yhdenmukaisessa menettelyssä.

Tuomarikoulutuksen kehittämistä valmistellut työryhmä on antanut mietintönsä. Tuomarin virkaan pätevyitymistä varten on tarkoitus luoda koulutusjärjestelmä, joka turvaa tuomareilta vaadittavan korkean ammattitaidon. Koulutusjärjestelmää ohjaisi ja sisällöstä päättäisi perustettava tuomarikoulutuslautakunta.

Kriminaalipolitiikka

Rikoslain 1980-luvulla aloitettu kokonaisuudistus on valmistumassa. Uudistuksella on pyritty luomaan tarkoituksenmukaisesti toimivat kriminalisoinnit ja johdonmukaisesti toisiinsa suhteutetut rangaistusuhat ottamalla samalla huomioon vakiintuneet rikosoikeudelliset oikeusturvatakeet. Kaikki vankeusuhkaiset rangaistussäännökset on siirretty rikoslakiin ja rikosten tunnusmerkistöt on porrastettu johdonmukaisesti törkeyden mukaan. Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevat uudistetut säännökset tulevat voimaan viimeistään 1.1.2004. Talousrikosten syytteen saattamista ja rikoshyödyn takaisinsaantia on tehostettu uudistamalla talousrikoksia koskevaa sääntelyä sekä pakkokeinolain hukkaamiskieltoa, vakuustakavarikkoo ja telekuuntelua koskevaa sääntelyä. Ensin mainittuun esitykseen sisältyvät lainmuutokset tulevat voimaan 1.4.2003.

Rikoksen uhrin aseman parantamista selvittäneen toimikunnan esittämät muutosehdotukset otetaan huomioon henkilövahinkojen korvaamista koskevien säädösten uudistamisen yhteydessä. Vuoden 2002 aikana laadittiin ohje rikoksen uhreille ja se on tarkoitus kääntää useille kielille.

Uuden rikosoikeudellisen seuraamuksen, sopimushoidon, valmistelua on jatkettu sopimushoitotoimikunnan mietinnön ja siitä saatujen lausuntojen pohjalta. Uudella seuraamuksella pyritään vähentämään sellaisten rikoksentehtäjäiden uusimisalttiutta, joiden rikollisuuteen ovat vaikuttaneet päihdeongelmat.

Vankeuslain, tutkintavankeuslain ja ehdonalaista vapauttamista koskevien rikoslain säännösten valmistelua on jatkettu ja niitä koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa v. 2003. Vankeuden tavoitteena olisi entistä selvemmin uusintarikollisuuteen vaikuttaminen sekä rikoksettoman elämäntavan ja vängin yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen.

Yhdyskuntapalveluun sisältyvien uusintarikollisuuden ehkäisemistä tukevien toimintaohjelmien laajuutta pyritään lisäämään ja laatua monipuolistamaan sekä yhdyskuntapalveluun tuomitun velvollisuuksia ja hänelle laadittavan palvelusuunnitelman sisältöä täsmentämään yhdyskuntapalvelua koskevan lain muutoksilla.

Kansallisen rikosentorjuntaohjelman tavoite paikallisen rikosentorjuntatyön synnyttämisestä tai aktivoimisesta on toteutunut varsin hyvin. Vuoden 2002 joulukuussa oli 316 kunnassa laadittu turvallisuussuunnitelma tai rikosentorjuntaohjelma ja lähes kaikissa kunnissa ainakin alustava ohjelma. Hallitukselle on esitetty vuoden 1999 kansallisen rikosentorjuntaohjelman seurantaraportti tammikuussa 2003. Uusina kehittämisalueina suositellaan muun muassa tiedon levittämistä hyviksi osoittautuneista käytännöistä, turvallisuustilannetta ja -kehitystä kuvaavien mittareiden luomista ja väkivallan keskeisiin lajeihin, huumorikollisuuteen ja talousrikoksiin, keskittyviä erityisohjelmia.

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

Rikosasioiden käsittelyyn osallistuvien viranomaisten yhteistyön kehittämiseksi on jatkettu v. 2001 käynnistettyä rikosasioiden toimintoketjuhanketta.

Nuorten tekemien rikosten nopeutettua käsittelyä koskeneet kokeilut ovat osoittaneet, että käsittely-aikoja voidaan lyhentää merkittävästi. Myös sosiaalihuollon toimet on mahdollista kytkeä nykyistä tiiviimmin rikosoikeusjärjestelmän toimintaan. Nopeutettua ja yhteiskunnan tukijärjestelmiin paremmin integroitua käsittelyä on laajennettu jo yli kymmenelle uudelle alueelle tavoitteena, että kokeilussa kehitetyt toimintatavat vakiinnutettaisiin tavanomaisiksi työtavoiksi koko maassa. Nuorten rikoksentekeijöiden seuraamusjärjestelmän sekä esitutkinta- ja oikeudenkäyntilainsäädännön uudistamista on jatkettu valmistelutoimikunnassa.

Eri seuraamuksiin tuomittujen yhteiskuntaan sijoittumisen edistämiseksi ja uusintarikollisuuden vähentämiseksi on jatkettu *Yhteistyössä rikoksettomaan elämään* -hankkeen tavoitteiden mukaisten toimintamallien käyttöönottoa. Toiminta keskitetään erityisesti nuoriin ja syrjäytymisvaarassa oleviin. Käytännön työ on jo käynnissä Hämeenlinnan ja Lahden seutukunnan alueella.

Syyttäjät ratkaisivat v. 2002 yhteensä 86 131 asiaa. Talousrikossyyttäjät nostivat syytteen 190 jutussa. Syyteharkinta suoritettiin 58 prosentissa asioista alle kuukaudessa ja 91,5 prosentissa asioista alle kuudessa kuukaudessa. Alle 2 prosentissa asioista syyteharkinta kesti yli vuoden.

36. Syyttäjänvirastojen ja -osastojen tulostavoitteiden toteutuminen

	Tavoite 2002	Toteu- tuma 2002	Vertailu tavoitt., %	Vertailu edell. v. %
Euroa/käsittely asia	262	290	11	3
Erillisvirastot	274	309	13	5
Syyttäjä-osastot	252	275	9	1
Käsittely asia/henkilötyövuosi	180	167	-7	1
Erillisvirastot	175	168	-4	-4
Syyttäjä-osastot	162	166	2	2

Yhdyskuntapalvelun toimeenpanossa on tavoitteena palvelun alkaminen kuukauden kuluessa siitä, kun tuomittu on määrätty ilmoittautumaan aluetoimistossa. Tämä toteutui 67 prosentissa kaikista tapauksista. Yhdyskuntapalvelun aloittaneista suoritti palvelun loppuun noin 80 %. Siihen, ettei tavoitetta pystytty saavuttamaan, ovat vaikuttaneet mm. tuomittujen entistä yleisemmät päihdeongelmat.

Vuonna 2002 vankiloissa oli keskimäärin 3 433 vankia, mikä on 9,5 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Vankiloihin tuli vuoden 2002 aikana tutkintavangit mukaan lukien 7 451 vankia, mikä oli 312 vankia enemmän kuin

v. 2001. Huumerikollisten määrä vankiloissa on kasvanut parissa vuodessa 35 prosentilla. Vankien määrän kasvuun ovat jossain määrin vaikuttaneet rikollisuudessa tapahtuneet laadulliset muutokset. Samaan suuntaan ovat vaikuttaneet eräät säädosmuutokset kuten törkeän pahoinpitelyn vähimmäisrangaistuksen nostaminen v. 2001. Entistä suuremman osan henkirikoksiin syyllistyneistä on katsottu toimineen täydessä ymmärryksessä. Lisäksi on ilmeistä, että myös rangaistus- ja vangitsemiskäytännössä on tapahtunut muutoksia.

37. Vankilukuarvio, avolaitostytäntöönpanon osuus ja yksikkökustannukset

	Tavoite/Arvio 2002	Toteutuma 2002	Poikkeama tavoitteesta	Muutos ed. vuodesta
Vankeja keskimäärin	3 200	3 433	7,3 %	9,5 %
Rangaistusta suorittavista vangeista keskimäärin avolaitoksessa	28,9 %	26,7 %	-2,2 %-yks.	-2,2 %-yks.
Toimintamenot/vanki, euroa	45 185	43 949	-2,7 %	-2,4 %

38. Yhdyskuntaseuraamusten toimeenpano

	Toteutunut 2001	TA 2002	Toteutunut 2002	Poikkeama tavoitteesta, %
Yhdyskuntapalvelu:				
Aloitettuja toimeenpanoja	3 193	3 400	3 378	-1
Suoritettuja tunteja	254 238	245 000	242 703	-1
Euroa/tunti	28,6		28,9	
Ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta:				
Valvottavia keskimäärin	1 220	1 400	1 347	-4
Valvontapäiviä	445 118		491 655	
Euroa/valvontapäivä	5,0		5,1	
Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta:				
Valvottavia keskimäärin	1 624	1 650	1 614	-2
Valvontapäiviä	592 760		589 110	
Euroa/valvontapäivä	3,2		3,9	
Nuorisorangaistus:				
Tuomioita	50	120	28	-77

Vuonna 2002 aktiivitoimintoihin osallistui päivittäin 59 % kaikista vangeista. Vankiloissa on aiempaa enemmän tutkintavankeja, joilla ei ole työvelvollisuutta. Entistä suurempi osa vangeista on pitkään jatkuneen päihteiden käytön, sairauksien ym. syiden vuoksi työkyvyttömiä. Myös turvallisuuden varmistamiseen liittyvät vankien erilläänpitotarpeet vaikeuttavat kokopäiväistä vankien toimintaan sijoittamista. Toiminnan sisällön keskeisenä kehittämistavoitteena v. 2002 oli päihteettömän ja rikoksettoman elämäntavan tukeminen vankeusaikana siten, että siihen tähtäävän ohjelman suorittaa vuoden aikana loppuun vähintään 1 000 vankia, joista 30 % vähintään 70 tuntia kestävään ohjelman. Tällaisen ohjelman loppuun suorittaneita oli yhteensä 1 002, joista 53 % suoritti vähintään 70 tunnin ohjelman.

Vantaan vankila aloitti toimintansa maaliskuussa 2002 ja samaan aikaan lakkautettiin Helsingin tutkintavankila Katajanokalta. Uusi vankila toimii ensisijaisesti tutkintavankien sijoituspaikkana ja vastaa Vankeinhoitolaitokselle kuuluvasta pääkaupunkiseudun vanginkuljetuksesta.

Vankeinhoidon toimintaympäristössä ja vankien ominaisuuksissa tapahtuneiden muutosten aiheuttamien kehittämispaineiden johdosta huhtikuussa 2002 käynnistettiin vankeinhoitolaitoksen organisaation ja toimintatapojen kehittämistä selvittänyt hanke, jonka 1. vaiheen raportti valmistui joulukuussa 2002.

Maksullinen palvelutoiminta

Oikeusministeriön hallinnonalan toiminnan tuotot olivat kertomusvuonna 100,4 milj. euroa. Näistä maksullisen toiminnan tuotot olivat 94 % ja niitä kertyi yhteensä 94,8 milj. euroa. Maksullisen toiminnan tuotot kasvoivat edellisestä vuodesta 5 %. Maksullisen toiminnan tuotoista 80 % kertyi erilislakien mukaisista suoritteista ja 20 % maksuperustelain mukaisista suoritteista.

Ulosottomaksutulojen kustannusvastaavuus oli 89 %, tuomioistuintulojen 43 %, sekä oikeusapumaksutulojen 81 % ja 35 %. Vankeinhoitolaitoksen työtoiminnan kustannusvastaavuus oli 59 %, palvelusuhdeasuntojen 43 % ja laitostuomien 88 %.

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

Hallinnonalan tilinpäätöslaskelmat

Tuotto- ja kululaskelma

Oikeusministeriön hallinnonalan kulut olivat kertomusvuonna 462,7 milj. euroa tuottoja suuremmat. Kertomusvuoden laskelman vertailtavuutta edellisen vuoden laskelmaan heikentää 1.8.2001 tapahtunut kriminaalipoliittisten tehtävien uudelleenorganisointi.

Toiminnan kulut kasvoivat 39,4 milj. euroa eli 8 %. Henkilöstökulut, joihin sisältyvät myös vankipalikat sosiaaliturvamaksuineen, olivat toiminnan kuluista 71 %, palveluiden ostot 12 %, vuokrat 10 % sekä aineiden ja tarvikkeiden ostot 6 %. Henkilöstökulut kasvoivat 25,9 milj. euroa eli 7 % ja henkilötyövuosien määrä 3 %. Vuokratulot lisääntyivät edellisestä vuodesta 4,4 milj. euroa eli 9 %, mikä johtuu ensi sijassa vankilakiinteistöjen vuokrien kasvusta ja vuokratun kone- ja laitekannan lisääntymisestä. Siirtotalouden kulut vähenivät 8 milj. euroa, mikä johtuu pääosin Kriminaalihuoltoyhdistykselle kuuluneiden tehtävien siirrosta kriminaalihuoltolaitokselle v. 2001. Myös maksuttomista oikeudenkäynneistä aiheutuvia korvauksia maksettiin edellistä vuotta vähemmän. Muut pakolliset maksut ovat sakkotuottoja ja niitä kertyi 1,4 milj. euroa edellistä vuotta enemmän.

39. Oikeusministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002	Muutos
		Miljoonaa euroa	
Toiminnan tuotot	95,86	100,35	4,49
Toiminnan kulut	-518,46	-557,82	-39,36
JÄÄMÄ I	-422,57	-457,47	-34,90
Rahoitustuotot ja -kulut	0,00	0,05	0,05
Satunnaiset tuotot ja kulut	3,62	-0,59	-4,21
JÄÄMÄ II	-418,95	-458,00	-39,05
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-40,22	-32,28	7,94
JÄÄMÄ III	-459,17	-490,28	-31,11
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	27,06	27,55	0,49
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-432,11	-462,74	-30,63

Tase

Oikeusministeriön hallinnonalan taseen loppusumma pieneni 3,6 milj. euroa.

Kansallisuusomaisuus on siirtynyt Senaatti-kiinteistöjen hallintaan 1.1.2002. Aineettoman käyttöomaisuuden kirjanpitoarvo kasvoi 4,1 milj. euroa. Lisäys johtuu atk-järjestelmien kehittämisestä. Aineellisen käyttöomaisuuden kirjanpitoarvo väheni 3,3 milj. euroa ja käyttöomaisuusarvopaperien arvo 1 milj. euroa, mikä johtuu ensi sijassa siitä, että Rikosseuraamusviraston käyttöomaisuutta siirrettiin kertomusvuoden alussa Senaatti-kiinteistöjen hallintaan. Rahojen, pankkisaamisten ja muiden rahoitusvarojen tasearvo pieneni 3,5 milj. euroa, mikä johtuu ensi sijassa ulosottolaitoksen haltuun jätettyjen vieraiden varojen vähenemisestä. Oma pääoma väheni tilikaudella 6,7 milj. euroa. Pääoman siirrot lisäsivät omaa pääomaa 456 milj. euroa ja tilikauden kulujäämä vähensi sitä 462,7 milj. euroa. Valtion hoitoon jätetyt vieraat varat sisältävät ulosottolaitoksen haltuun jätetyt vieraat varat, vankien

3.3. Oikeusministeriön hallinnonala

rahavarat sekä työ- ja takuuaikaiset vakuudet ja ne vähenivät kertomusvuonna 3,4 milj. euroa. Siirtovelkojen määrä kasvoi 4,8 milj. euroa, mikä johtuu lähinnä lomapalkkavelkojen kasvusta. Siirtovelat sisältävät lomapalkkavelkoja 52,2 milj. euroa.

40. Oikeusministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12. 2001	Tilinpäätös 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	0,76	0,00	-0,76
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET	39,12	39,05	-0,07
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	89,81	87,05	-2,76
VASTAAVAA YHTEENSÄ	129,68	126,09	-3,59
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	-25,67	-32,37	-6,70
ARVOSTUSERÄT	—	—	—
VIERAS PÄÄOMA	155,35	158,47	3,12
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	129,68	126,09	-3,59

Talousarvion toteutumalaskelma

Oikeusministeriön hallinnonalan menoihin pääluokassa 25 myönnettiin vuoden 2002 talousarviossa määrärahoja yhteensä 572,5 milj. euroa eli 30,1 milj. euroa (6 %) enemmän kuin edellisenä vuonna. Määrärahoihin sisältyy 8,3 milj. euroa lisätalousarvioissa myönnettyjä määrärahoja. Edellisiltä vuodelta siirrettyjä määrärahoja oli käytettävissä 34,9 milj. euroa, joten käytettävissä olevat määrärahat olivat yhteensä 607,4 milj. euroa. Määrärahoja käytettiin yhteensä 578,2 milj. euroa ja 25,9 milj. euroa (5 %) enemmän kuin edellisenä vuonna. Virastojen ja laitosten toimintamenomäärärahoja käytettiin 523,6 milj. euroa ja 31,9 milj. euroa (7 %) enemmän kuin edellisenä vuonna. Virastojen ja laitosten toimintamenot olivat 8,1 milj. euroa suuremmat kuin vuoden 2002 talousarviossa myönnetty toimintamenomäärärahat. Vuodelle 2003 siirrettiin määrärahoja 27,2 milj. euroa, mikä on 7,7 milj. euroa (20 %) vähemmän kuin edellisenä vuonna. Arviomäärärahojen ylitysluvat olivat yhteensä 1,2 milj. euroa.

41. Oikeusministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2002

Pl. luku	Määrärahat		Käytettävissä	Käytetty	Siirretty
	Varainhoito-	Edellisiltä	olleet	tai	vuodelle
	vuodelta	vuosilta	määrärahat	peruutettu	2002
	Miljoonaa euroa				
2501 Ministeriö ja sen yhteydessä toimivat viranomaiset	41,19	2,45	43,64	42,57	2,10
2510 Tuomioistuinlaitos	201,74	10,06	211,80	203,23	8,57
2530 Oikeusapu	50,96	7,39	58,35	50,33	4,89
2540 Syyttäjä- ja ulosottolaitos	105,70	7,83	113,53	107,02	6,52
2550 Rangaistusten täytäntöönpano	172,23	7,17	179,40	174,28	5,12
2570 Vaalimenot	0,67	0,00	0,67	0,76	0,00
Yhteensä	572,49	34,90	607,39	578,19	27,20

3.4. SISÄASIAINMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Hallinto, kunnat ja aluekehitys

Tietoyhteiskuntakehitys mahdollistaa sektorirajat ylittävien palveluiden tuottamisen ja antaa mahdollisuuksia järjestää alueellisia palveluita uudella tavalla. Sähköisen henkilökortin ja sosiaaliturvakortin yhdistäminen tarjoaa tulevaisuudessa vahvan alustan lisääntyville verkkopalveluille.

Seutuistuminen näkyy yksityisten palvelujen hakemisena kuntaa laajemmalta alueelta ja seudullisen työmatkaliikenteen lisääntymisenä. Kuntien taloudellinen tilanne ajaa niitä voimakkaammin yhteistyöhön. Palveluita tuotetaan yhä enemmän seudullisesti. Seutuyhteistyökokeilusta annettu laki syventää yhteistyötä kokeiluseuduilla.

Vuoden 2002 alussa tuli voimaan valtionosuuksien tasausta ja yleisen valtionosuuden perusteita koskeva kunnallistalouden vakauttamispaketti. Kuntien vuoden 2002 tilinpäätöksiä ennakkotiedot osoittavat, että valtion toimenpiteet kuntatalouden vakauttamiseksi olivat tehokkaita. Jo vuoden 2001 tilinpäätöksissä nähtävissä ollut kuntien talouskehityksen koheneminen voimistui, ja kuntatalouksien eriytymiskehitys pysähtyi. Vuonna 2002 rahoitusasema parani pääosassa kuntia. Vuosikate parantui merkittävästi noin 300 kunnassa vuoteen 2001 verrattuna. Negatiivisen vuosikatteen kuntien määrä aleni 117 kunnasta 52 kuntaan.

Sisäisiä alueelliseen kehitykseen vaikuttavia muutostekijöitä ovat väestön ikääntyminen, muuttoliike ja keskittyminen. Talouden kasvun taittuessa maan sisäinen muuttoliike on hieman hidastunut, mutta silti muuttoliike on leimannut väestökehitystä ja väestö keskittyy edelleen asutuskeskuksiin.

Sisäinen turvallisuus

Poliisin tehtävämäärä kasvoi hieman verrattuna edelliseen vuoteen. Kiireellisesti hoidettavia A-luokan tehtäviä oli 3,2 % tehtävien kokonaismäärästä.

Poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä oli 737 382, joka on 1,1 % alhaisempi kuin edellisenä vuonna. Rikoslakirikosten määrä kasvoi hieman, samoin omaisuusrikosten määrä. Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten määrä kasvoi 2 %.

Huumausainerikosten määrän kasvu pysähtyi. Poliisin tietoon tulleiden huumausainerikosten tilastointikäytäntö muuttui uusien kirjaamisohjeiden sekä huumausaineen käyttörikoksen aiheuttamien muutosten vuoksi. Tämän vuoksi poliisin tietoon tulleiden huumausainerikosten lukumäärätiedot eivät siten ole täysin vertailukelpoisia edellisvuosiin nähden.

Liikenneturvallisuus kasvoi liikenneturvallisuusindeksin mukaan. Sen arvo v. 2002 oli 125, kun se

edellisenä vuonna oli 118. Liikenteessä kuolleiden määrä väheni ennakkotietojen mukaan edelliseen vuoteen verrattuna. Myös loukkaantumiset vähenivät.

Poliisin lupapalveluissa siirryttiin nettobudjetointiin tehtyjen päätösten mukaisesti. Lupapalveluille asetettu tulotavoite saavutettiin.

Tulipalojen määrä on viime vuoden aikana kasvanut 30 % edelliseen vuoteen verrattuna. Vuonna 2001 tulipalojen määrä oli noin 11 700, kun v. 2002 tulipalojen määrä kasvoi 15 200:aan. Kasvu johtui erityisesti maastopalojen määrän (5 110 kpl) kasvusta lämpimän ja vähäsateisen kesän vuoksi. Liikennevälinepalojen määrä (2 690 kpl) on myös kasvussa. Sen sijaan rakennuspalojen määrä (3 430 kpl) on kääntynyt laskuun. Kaikista tulipaloista arviolta 51 % aiheutui ihmisen toiminnasta ja arviolta 22 % tulipaloista on ollut tahallaan sytytettyjä. Tulipaloissa kuoli viime vuonna Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön (SPEK) tietojen mukaan 86 ihmistä. Tilanne on huonontunut vuoteen 2001 verrattuna, jolloin tulipaloissa kuolleita oli 77. Vuoden 2000 tulipaloissa menehtyi 85 ihmistä.

Pelastustoimen järjestelmän kehittäminen on edennyt suunnitelmien mukaan. Laki pelastustoimen alueiden muodostamisesta (1214/2001) tuli voimaan 1.1.2002. Sen mukaan kunnat ovat velvolliset järjestämään pelastustoimen palvelut yhteistoiminnassa valtioneuvoston määräämillä alueilla 1.1.2004 alkaen. Valtioneuvosto päätti keväällä 22 pelastustoimen alueen perustamisesta. Määräaikaan vuoden 2002 loppuun mennessä pelastustoimen 22 alueesta 20 alueella oli päästy sopimukseen yhteistoiminnasta.

Syksyllä 2002 annettiin eduskunnalle hallituksen esitys pelastuslaiksi (HE 192/2002), joka korvaa voimassa olevan pelastustoimilain. Lailla toteutetaan pelastustoimen alueellistamisen edellyttämät lainsäädännön muutokset uutta järjestelmää vastaavaksi. Alueen pelastustoimen vastuulle siirretään pääosin pelastustoimilaissa kunnan vastuulle säädetyt pelastustoimen tehtävät ja vastuut.

Hallitus esitti eduskunnalle syksyllä 2002 hätäkeskuslain muuttamista siten, että turvallisuusviranomaisia yhteisesti palveleva valtion hätäkeskusjärjestelmä ulotettaisiin myös pääkaupunkiseudun kuuteen kuntaan, jotka ainoina maassa alun perin jäivät yhtenäisjärjestelmän ulkopuolelle (HE 193/2002). Uudistuksen jälkeen hätänumero olisi koko maassa 112.

Euroopan unionin piirissä on valmisteltu unionin toimintavalmiuksien parantamista siviilikriisinhallintatehtävissä. Myös unionin neuvoston perustaman hätäviestintäjärjestelmän sekä arviointi- ja koordinoitiryhmien sekä avustusyksiköiden ennalta kartoittamista, yhteiskoulutusta sekä nopeaa mobilisointia varten perustetun mekanismin valmisteluja on jatkettu. Terrorismin ja joukkotuhoaseiden käytön varalle tapahtuva varautuminen on korostunut kansainvälisessä yhteistyössä.

Euroopan unionin yhteisen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan saavuttamista on pyritty edistämään korostamalla jäsenvaltioiden lainsäädännön yhdenmukaistamista.

Euroopan unionin neuvosto hyväksyi keväällä 2002 kokonaisvaltaisen toimintasuunnitelman laitoman maahanmuuton ja ihmiskaupan torjumiseksi. Suunnitelma sisältää viisumipolitiikkaan, tietojen vaihtamiseen ja analysointiin, rajanylitystä edeltäviin toimiin, rajavalvontaa koskeviin toimiin sekä takaisinotto- ja palautuspolitiikkaan liittyviä toimia ja toimenpiteitä. Komissio antoi vihreän kirjan jäsenvaltioissa laittomasti oleskelevien henkilöiden palauttamista koskevasta yhteisön politiikasta.

Käytännössä yhteisen maahanmuuttopolitiikan luominen on edennyt hitaasti. Maahanmuuttokysymyksissä on kyse valtioiden perinteisesti vahvaan suvereniteettiin kuuluvasta politiikasta. Huippuko-

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

kouksissa ilmaistujen poliittisten suuntaviivojen siirtäminen käytäntöön niin, että se yhdenmukaistuu, tuleekin todennäköisesti viemään aikaa enemmän kuin Amsterdamin sopimuksessa ja huippukouksissa on asetettu tavoitteeksi.

Rajatilanne valtakunnan rajoilla säilyi rauhallisena. Laiton maahantulo Venäjältä Suomeen pysyi melko vähäisenä ja tilanne vakaana, mutta näennäisesti rauhallisen rajatilanteen takana piilee merkittäviä uhkia sisäiselle turvallisuudelle. Yksittäiset havainnot kertovat Venäjän rajavaltion vaikeuksista säilyttää aiempi hyvä taso. Rajanylitysliikenne, erityisesti viisumivollisten matkustajien määrä, Suomen ja Venäjän välisellä rajalla jatkoi voimakasta kasvuaan. Merialueella ei tapahtunut vakavia onnettomuuksia.

Venäjän rajavartiopalvelu jatkoi resurssiensa suuntaamista etelärajoille, missä yleinen tilanne sekä huumeiden ja ihmisten salakuljetus on vakava ja kasvava ongelma. Henkilöstöä ja vartioasemia supistettiin muun muassa Suomen rajalta. Sama suuntaus jatkuu lähivuosina. Vaikka rajavartiopalvelun mukaan Suomen vastainen raja pyritään pitämään rauhallisena ja toimivana myös jatkossa, vastuu yhteisen rajan valvonnasta jää enenevästi Suomen rajavartiolaitokselle. Suomen rajavaltionjärjestelmän ylläpitäminen toimivana ja jatkuvasti kasvava rajanylitysliikenne edellyttivät rajavartiolaituksen voimavarojen lisäämistä. Vuoden 2002 talousarvioesityksen käsittelyn yhteydessä eduskunta päätyikin turvaamaan rajavartiolaituksen määrärahatason, joka mahdollisti henkilöstön lisäämisen itärajalle erityisesti rajatarkastuksiin, mutta myös rajavaltion.

Sisäasiainministeriön hallinnonalan määrärahat

Sisäasiainhallinnon toimintamenomomenttien kaksivuotisten siirtomäärärahojen siirtyvällä erällä mitaten rahoitusasemaansa vahvistivat Ulkomaalaisvirasto, poliisitoimi, pelastustoimi ja rajavartiolaitys. Poliisin toimintamenomomentin siirtyvä erä kohosi kohtuulliseen 6,2 prosenttiin budjettirahoituksesta ja oli 31,3 milj. euroa.

42. Sisäasiainministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2002

Pl. luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2003
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
2601 Sisäasiainministeriö	25,4	2,1	27,5	25,6	1,9
2602 Ulkomaalaisvirasto	8,9	0,0	8,9	8,4	0,5
2605 Lääninhallitukset	48,7	4,0	52,7	48,9	3,8
2606 Rekisterihallinto	26,7	10,3	37,0	30,0	7,0
2607 Kihlakunnat	40,5	1,6	42,1	40,7	1,4
2675 Poliisitoimi	542,8	21,6	564,4	529,6	34,8
2680 Pelastustoimi	36,4	7,6	43,9	32,3	11,6
2690 Rajavartiolaitys	188,4	12,3	200,8	186,3	14,4
2697 Avustukset kunnille	231,6	0,0	231,6	230,4	0,0
2698 Alueiden kehittäminen	188,1	3,9	192,0	154,4	3,0
Yhteensä	1337,5	63,4	1400,9	1286,6	78,4

Tulokset tulosalueittain

Alue- ja paikallishallinto

Kihlakuntahallinto

Lääninhallitukset ja kihlakunnannimismiehet ovat yhteispalvelua koskevan valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti edistäneet yhteispalvelun käyttöönottoa. Poliisipalvelut ovat mukana 141 yhteispalvelupisteessä ja maistraatit 80 pisteessä. Yhteispalvelupisteiden kokonaismäärä on 187. Yhteispalvelun kehittäminen on saatu osaksi julkisen hallinnon sähköisen asiointin toimintaohjelmaa 2002–2003. Yhteispalvelua koskeva lainsäädännön uudistustyö on aloitettu.

Lääninhallitukset

Lääninhallitusten tehtäviä ja toimintaa on kehitetty valtion alueellisena turvallisuuden ja hyvinvoinnin asiantuntijavirastona. Vaarallisten eläintautitilanteiden torjumiseksi lääninhallitusten eläinlääkintähuoltoa ja elintarvikevalvontaa vahvistettiin lisävoimavaroin. Peruspalvelujen arviointimenetelmiä ja arviointitulosten hyväksikäyttöä on parannettu. Poikkeusoloihin varautumiseen on kiinnitetty erityistä huomiota. Alueellisia valmiusharjoituksia on pidetty jonkun verran aikaisempaa enemmän. Kuntien valmiussuunnittelua on seurattu ja tarjottu siihen asiantuntija-apua.

Aluehallinnon kehittäminen

Kolmelta riippumattomalta tutkijalta tilattu aluehallinnon ja sen kehittämistarpeiden kokonaisarviointi valmistui syyskuussa 2002. Arvio on osaltaan pohjana laajemmalle keskustelulle aluehallinnon uudistustarpeesta.

Keskushallinnon toimintojen alueellistamista pääkaupunkiseudun ulkopuolelle on jatkettu. Laki valtion yksikköjen ja toimintojen sijoittamista koskevasta toimivallasta (362/2002) annettiin toukokuussa 2002. Sisäasiainministeriö on osaltaan, aiemmin tehtyjen päätösten lisäksi, sijoittanut turvallisuusalan valvontayksikön Mikkeliin.

Selvitysmies Juhani Perttunen teki ehdotuksen Kainuun hallintokokeilun sisällöstä. Ehdotuksen pohjalta valmisteltiin hallituksen esitys Kainuun hallintokokeilulaiksi. Se annettiin eduskunnalle 18.10.2002 (HE 198/2002). Hallintokokeilua sovelletaan Kainuun maakunnassa lukuun ottamatta Vaalan kuntaa. Kokeilussa kootaan uudella tavalla maakunnan tasolle merkittävästi sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetustoimen tehtäviä ja päätösvaltaa sekä maakuntaan kohdistuvaa kehittämisrahoitusta. Päätösvaltaa käyttää yleisillä vaaleilla valittava maakuntavaltuusto, joka ensi kerran valitaan vuoden 2004 kunnallisvaalien yhteydessä. Laki on voimassa vuoden 2012 loppuun.

Rekisterihallinto

Hallitus antoi 1.11.2002 eduskunnalle esityksen laeiksi väestötietolain ja henkilökorttilain muuttamisesta. (HE 236/2002). Siinä otetaan huomioon sähköisiin allekirjoituksiin liittyvä yleislaki. Sähköisen asiointin kehittämiseksi yhdistetään sähköinen henkilökortti ja sosiaaliturvakortti yhteiseksi valtion viranomaisen antamaksi sähköisen asiointin asiointikortiksi.

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

Oikeusministeriön kanssa yhteistyössä käynnistettiin holhoustoimen uudistuksen seurantatutkimus. Holhoustehtävien hallinnoinnin tarve on kasvanut odotettua enemmän holhoustapahtumien lisääntyessä. Tehtäväalue muodostaa maistraattien koko työpanoksesta jo lähes neljäsosan.

Kunnat

Eduskunnalle annettiin v. 2002 hallituksen esitys laiksi kunnallisesta viranhaltijasta ja laiksi kuntalain muuttamisesta sekä hallituksen esitys kunnalliseksi eläkelajiksi ja kunnallisen eläkelain voimaantuloajaksi, jota täydennettiin erillisellä hallituksen esityksellä. Eduskunta hyväksyi hallituksen esityksiin sisältyneet lait ja ne tulevat voimaan v. 2003.

Vuoden 2002 alussa tuli voimaan uusi laki kuntajakolain yhdistymisavustussäännöksistä. Kuntien määrä väheni vuoden 2003 alussa kahdella. Lisäksi vuoden 2003 alussa tuli voimaan pienempiä kuntajaotuksen muutoksia neljällä alueella.

Harkinnanvaraista rahoitusavustusta jaettiin syyskuussa 20 kunnalle ja marraskuussa 89 kunnalle, yhteensä 54,2 milj. euroa.

Kunnallistalouden ja -hallinnon neuvottelukunnassa arvioitiin valtioneuvoston vuosien 2003–2006 menokehysten sekä valtion vuoden 2003 talousarvioesitysten vaikutuksia kuntatalouteen. Neuvottelukunnassa käsiteltiin myös kuntien talouteen ja hallintoon vaikuttavat hallituksen esitykset.

Kuntien valtionosuusjärjestelmän toimivuus

Seurantaselvitysten perusteella on arvioitavissa, että valtionosuusjärjestelmän kokonaisuus, joka muodostuu tehtäväkohtaisista valtionosuuksista, yleisestä valtionosuudesta, valtionosuuksien tasauksesta ja harkinnanvaraisesta rahoitusavustuksesta sekä perustamishankkeiden valtionosuuksista, on pääperiaatteiltaan toimiva. Toimivuus on parantunut valtionosuuksien tasokorotusten ansiosta. Järjestelmän uudistamistarpeet kohdistuvat lähinnä sen yksittäisiin määräytymisperusteisiin.

Kansalaisvaikuttaminen

Kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia käsittelevä valtioneuvoston osallisuusselonteko annettiin eduskunnalle huhtikuussa 2002. Hankkeen tulokset koottiin yhteen ja hanke päättyi kesäkuussa 2002.

Aluekehitys

Vuoden 2002 talousarviossa (muutettu lisätalousarvioilla) sai EU:n rakennerahastojen valtion vastinrahoituksen momentilta (26.98.62) tehdä myöntämisspäätöksiä yhteensä 29,3 milj. eurolla. Momentilla (26.98.61) sisäasiainministeriön hallinnonalan osuus Euroopan aluekehitysrahastosta oli 20,1 milj. euroa. Lisäksi sisäasiainministeriön hallinnonalalla oli käytettävissä Euroopan sosiaalirahaston osuutta 2,6 milj. euroa.

EU:n tavoite 1 ja 2 -ohjelmavarat osoitettiin vuoden alussa täysimääräisinä eri ministeriöille ja maakuntien liitoille, mikä varmisti ohjelmien sujuvan toteuttamisen ja varojen tehokkaan käytön alueilla. Sisäasiainministeriön hallinnonalalla voidaan arvioida syntyneen v. 2002 noin 240 uutta työpaikkaa ja 30 uutta yritystä EU-osarahoitteen toiminnan tuloksena. Lisäksi on turvattu tai säilytetty noin

640 työpaikkaa. Vuosi 2002 oli Interreg ja Urban yhteisöaloiteohjelmien ensimmäinen täytäntöönpanovuosi. Vuoden loppuun mennessä oli sidottu kolmasosa koko ohjelmakauden EU-rahoituksesta.

Valtion vuoden 2002 talousarvioon varattiin 16,6 milj. euroa maakunnan kehittämisrahaa. KehittämISRahasta osoitettiin 7,7 milj. euroa käytettäväksi aluekeskusohjelmien ja kaupunkipoliittisten toimien rahoittamiseen ja 5,1 milj. euroa osaamiskeskusohjelmaan. Muuhun kansalliseen kehittämistoimintaan osoitettiin 3,8 milj. euroa, josta maakuntien käyttöön osoitettiin 3,1 milj. euroa.

Osaamiskeskusohjelmaa toteutettiin 14 alueellisessa osaamiskeskuksessa sekä elintarvike- ja puututealan valtakunnallisissa verkosto-osaamiskeskuksissa. Osaamiskeskusten tavoitteena on huippuosaamisen hyödyntäminen yritystoiminnan, työpaikkojen luomisen ja alueellisen kehittämisen voimavarana. Valmistuneen väliarviointin mukaan ohjelmalle asetetut tavoitteet ovat toteutuneet hyvin. Ohjelman on arvioitu myötävaikuttaneen vuosina 1999–2002 yli 300 osaamisintensiivisen yrityksen syntymiseen sekä yli 16 000 työpaikan syntymiseen tai uudistumiseen. Ohjelman välillisistä vaikutuksista merkittävimmät saavutukset ovat olleet alueiden tuotantorakenteen uusiutuminen ja elinkeinorakenteen monipuolistuminen.

Aluekeskusohjelmaa toteutetaan 34 ohjelmaan nimetyllä alueella ja ohjelman ulkopuolinen arviointi on käynnistynyt. Aluekeskusten, maakuntien liittojen ja valtion aluehallinnon yhteistyö on tiivistynyt. Aluekeskusten ja valtionhallinnon neuvottelumenettelyä kokeillaan kahden maakunnan pilottihankkeena. Aluekeskusten verkottumista on tuettu. Aluekeskusten asema on otettu huomioon valtioneuvoston hyväksymässä valtion toimintojen alueellistamisen strategiassa.

Alue- ja osaamiskeskusohjelmien ohella v. 2002 maakunnan kehittämisrahalla rahoitettiin maakuntien kehittämisstrategioita tukevia seudullisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti tärkeitä hankkeita. Näiden hankkeiden tuloksena voidaan arvioida syntyneen 20 uutta työpaikkaa.

Kansallisen aluepolitiikan lähtökohtia ja vaikuttavuutta on analysoitu muun muassa *Aluekehittämisstrategia 2013*-hankkeessa. Aluekehittämisstrategiatyöryhmän mietintö julkaistiin 6.3.2003.

Sisäasiainministeriön johdolla on valmisteltu aluelainsäädännön uudistus, jonka tavoitteena on kansallisen aluepolitiikan tehostaminen nykyisellä rakennerahastokaudella (2002–2006). Uusi alueiden kehittämislaki (602/2002) annettiin 12.7.2002 ja se tuli voimaan 1.1.2003. Valtioneuvoston asetus alueiden kehittämisestä (1224/2002) ja valtioneuvoston asetus alueiden kehittämistoimenpiteiden rahoituksesta (1225/2002) annettiin 19.12.2002 ja myös ne tulivat voimaan 1.1.2003.

Poliisitoimi

Turvallisuusbarometrikyselyn mukaan kansalaisten kokemaa turvallisuuden tunne on aiempien vuosien tasolla. Katuturvallisuusindeksillä mitaten turvallisuustaso on hieman laskenut. Alueelliset ja paikalliset turvallisuussuunnitelmat on laadittu lähes koko maan kattavasti.

Keskimääräinen valtakunnallinen toimintavalmiusaika eli aika hälytyksestä siihen, kun ensimmäinen poliisipartio on paikalla, oli v. 2002 11 minuuttia. Tulos on hieman parempi kuin edellisellä vuonna. Helsingissä keskimääräinen toimintavalmiusaika oli 7,9 minuuttia. Keskimääräisesti pisimpään poliisipartion paikalle tulo kesti Itä-Suomen läänissä, jossa keskimääräinen toimintavalmiusaika oli 13,5 minuuttia.

Huumausainerikollisuuden torjunta on suunnitelmallista ja poliisin huumausaineiden vastaisen stra-

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

tegian mukaista. Yhteistyö tällä alueella lisääntyi sekä poliisin yksiköiden välillä että muiden viranomaisten kanssa. Poliisin tietoon tulleiden huumausainerikosten määrään kasvu on onnistuttu pysäyttämään. Myös törkeiden huumausainerikosten määrän kasvu on pysähtynyt. Huumausainetakavarikkosten määrä pysyi edellisvuoden tasolla. Takavarikkotilastoista puuttuu rangaistusvaatimusmenettelyllä hoidettujen huumausaineen käyttörikosten yhteydessä tehdyt takavarikot, joita oli v. 2002 yhteensä 535 kpl.

Merkittävä osa kansainvälisistä, ammattimaisista ja järjestäytyneistä rikollisryhmistä toimii huumausainerikollisuudessa. Vuonna 2002 Suomessa toimi yhteensä 29 EU:n kriteerit täyttävää järjestäynyttä rikollisryhmää ja 44 muuta ryhmää. Näistä ensiksi mainittujen määrä on edellisvuotta alhaisempi mutta jälkimmäinen edellisvuotta huomattavasti suurempi. Yhteensä näillä ryhmillä on jäseniä noin 750.

Talousrikoksista tehtyjen rikosilmoitusten määrä kasvoi merkittävästi. Vuonna 2002 tehtiin uusia ilmoituksia 1 472, mikä on 161 ilmoitusta enemmän kuin edellisenä vuonna. Samaan aikaan päätettyjen juttujen määrä väheni vuoden 2001 määrästä (1459) 1333:een. Takaisinsaadun rikoshyödyn määrä oli 30,2 milj. euroa (35,6 milj. euroa v. 2001). Takaisinsaadun rikoshyödyn osalta tulos on hyvä, sillä vuoden 2002 takaisinsaadun rikoshyödyn määrä kertyi useammasta yksittäisestä tapahtumasta kuin v. 2001. Tutkinta-ajan kasvu on ollut vuosina 1997–2001 jatkuvaa, mutta v. 2002 keskimääräinen tutkinta-aika laski 10 vuorokautta (369 vrk). Tämä johtui osaltaan käynnistetyistä tutkinta-aikojen lyhentämiseen tähtäävästä kehittämisprojektista.

Edellä kuvatuista hyvistä tuloksista huolimatta talousrikollisuuden torjunnassa on ongelmia. Osa ongelmista johtuu rikostutkintaa yleisesti vaivaavista ongelmista, kuten palkkauksesta johtuvista vaikeuksista rekrytoida tutkijoita. Talousrikostutkintatyön sitovuuden ja kuormittavuuden vaikutus näkyy erityisesti juttujen keskimääräisten tutkinta-aikojen kasvuna. Nykyinen tutkijakunta ikääntyy ja samaan aikaan uusien tutkijoiden rekrytoiminen voi vaikeutua.

Epäilyttävistä liiketoimista tehtyjen ilmoitusten määrä laski hieman edellisestä vuodesta ja 4,2 % näistä johti esitutinnan käynnistämiseen. Rahanpesun torjunnan resursseja vahvistettiin ottaen huomioon myös lainsäädännön tulevat muutokset.

Euron käyttöönotto sujui hyvin. Viime vuonna väärennetyjä euroseteleitä tavattiin Suomessa yhteensä 181 kpl. Euroopassa uuden valuutan väärennystapausten määrä kasvoi vuoden loppua kohden mentäessä.

Rikoksia selvitettiin vähemmän kuin v. 2001. Poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista selvisi 59,7 %, omaisuusrikoksista 34,4 % ja henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista 76,3 %.

Poliisipalvelujen tilan selvittämiseksi asetettiin v. 2002 laaja hanke selvittämään poliisin rikostutkinnan tilaa ajalla 1980–2002. Selvityksen mukaan omaisuusrikosten selvitystaso on laskenut olennaisesti 1990-luvun aikana. Suurin syy tähän on tutkittavien juttujen määrän kasvu suhteessa tutkijoiden määrään. Vuonna 2002 Suomessa oli keskimäärin 624 asukasta yhtä poliisimiestä kohden kun vastaa-va EU-maiden keskiarvo on 300 asukasta poliisimiestä kohden.

Poliisin valtakunnallinen visio ja strategia tarkistettiin vuoden 2002 aikana. Strategista ohjausta kehitettiin mm. tasapainotetun arvioinnin (BSC) käyttöönottoa jatkamalla sekä tulosohjausjärjestelmää kehittämällä. Hankkeeseen liittyy Tampereen yliopiston toteuttama evaluaatiotutkimus, joka valmistui vuoden 2003 alussa.

Poliisin palveluksessa olevan henkilöstön keski-ikä v. 2002 oli 41,8 vuotta ja poliisimiesten keski-ikä

43. Poliisitoimen keskeiset tunnusluvut

Tunnusluvut	Toteutuma 1998	Toteutuma 1999	Toteutuma 2000	Toteutuma 2001	Tavoite/ toteutuma 2002
Keskimääräinen toimintavalmiusaika kiireellisenä ja viipymättä hoidettavissa A- luokan tehtävissä, minuuttia	14,4	13,4	11,9	11,2	13 / 11
Toimintavalmiusaika 70%:ssa kiireellisissä A-luokan tehtävissä, keskimäärin enintään minuuttia	14	13	11	11	13 / 11
Poliisin paljastamien törkeiden huuhausainerikosten määrä.					
Lähde: Tilastokeskus	539	958	740	847	1 000 / 746
Törkeät yksilöön kohdistuvat rikokset, selvitysprosentti	80,1	83	79,7	82,2	80 / 79,9
Takaisin saatu talousrikoshyöty (ohjelma)	30 milj. € (26%)	29 milj. € (23%)	41,4 milj. € (64%)	31,8 milj. € (30,6%)	30,3 milj. €/ 30,2 milj. € (29 %)
Vakavat tieliikenneonnettomuudet	6 902	6 988	6 607	6 390	6 800 / 6 182**
Katuturvallisuusindeksi*. Vuosi 1999=100	103,3	100	93,1	96,57	100 / 95,95
Rattijuoppojen määrä / 10 000 kuljettajaa.					
Lähde: Kansanterveyslaitos	21	16	17	14	16 / 18
Toimintamenomomentilta palkattu henkilöstö					
– poliisimiehet, keskimäärin	7 889	7 960	8 030	8 202	8 220 / 8 283***
– muu henkilöstö, keskimäärin	2 742	2 543	2 623	2 647	2 600 / 2 691
Poliisikoulussa					
– aloittaneet	361	312	426	361	288 / 360
– valmistuneet	216	312	192	311	426 / 389

* Katurauhaan ja katuväkivaltaan liittyvien poliisille ilmoitettujen rikosten (ryöstöt, pahoinpitelyt, vahingonteot, rattii- ja liikennejuopumukset) painotetun lukumäärän suhde alueen asukasmäärään. Mitä suurempi luku, sitä parempi turvallisuus. Vuosi 1999 = 100 (perusindeksi 22,4).

** ennakkotieto

***luku sisältää opiskelijat, joiden määrä oli v. 2002 538.

44. Poliisin palvelusten kysyntä ja toiminnan laajuus

	Toteutunut 1999	Toteutunut 2000	Toteutunut 2001	Arvio / toteutuma 2002
Hälytystehtävien lukumäärä	865 000	909 114	922 322	920 000–950 000/ 927 981
Lähde: poliisin tulostietojärjestelmä				
Kiireelliset A-luokan hälytystehtävät	57 000	37 859	33 563	35 000–40 000/ 29 808
Poliisin tietoon tulleet rikoslakirikokset	508 865	528 946	514 391	530 000–560 000/ 517 461
Poliisin selvittämät rikoslakirikokset	284 878 (56%)	306 962 (58%)	313 228 (60,9%)	291 000–330 000/ 308 683 (59,7%)
Poliisin myöntämät keskeiset luvat, lukumäärä .	882 978	879 157	888 140	900 000/ 888 186
Toimipaikat, lukumäärä	256	250	250	220 / 2741
– joista avoinna joka arkipäivä	246	240	240	220 / 218

Kiireellisenä hoidettavien A-luokan hälytystehtävien määrän kehitys johtuu tilastointiohjeiden tarkistamisesta ja yhdenmukaistamisesta.

¹ Kattava palveluverkkoselvitys toteutettiin v. 2002. Tässä yhteydessä kävi ilmi, että yksi lääni oli ilmoittanut toimipaikkojen lukumäärän noin 50 toimipaikkaa pienemmäksi kuin mitä se todellisuudessa oli.

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

45. Poliisitoimen kustannukset

	2001	2002
Kustannukset avainprosesseittain, 1 000 €		
Ennalta estävä toiminta	247 542 (44,79 %)	248 932 (43,25 %)
Maksulliset lupapalvelut	38 249 (6,92 %)	36 696 (6,38 %)
Muu ennalta estävä toiminta	209 293 (37,87 %)	211 917 (36,82 %)
Muu maksullinen toiminta	0	319 (0,06 %)
Hälytystoiminta	45 691 (8,27 %)	59 952 (10,42 %)
Tutkinta	231 702 (41,93 %)	232 815 (40,45 %)
Muut tehtävät	27 678 (5,01 %)	33 888 (5,89 %)
Kustannukset / henkilötyövuosi, 1 000 €	57,94	58,64
Tutkinnan kustannukset, €		
Kustannukset/poliisin tietoon tullut rikos	310,76	315,73
Kustannukset/selvitetty rikos	429,40	445,38
Hälytystehtävien kustannukset, €		
Kustannukset/hälytystehtävä	49,54	64,60

40,9 vuotta. Poliisin peruskoulutukseen haki yhteensä 1 846 henkilöä, joista koulutuksessa aloitti 360 opiskelijaa. Aloitaneiden määrä on alhainen ottaen huomioon tulevien vuosien poistuman. Määrää ei ole kuitenkaan voitu lisätä resurssien puutteen vuoksi.

Pelastustoimi

Pelastustoimi saavutti melko hyvin kaikki vuoden 2002 keskeiset tulostavoitteet. Pelastustoimen kehittämishanke sekä hätäkeskusjärjestelmän uudistus ovat edenneet suunnitellussa aikataulussa.

Hätäkeskustoiminnan tavoitteena oli, että toiminta käynnistetään siten, että hätäkeskukset voidaan perustaa suunnitellun aikataulun mukaisesti. Lisäksi tavoitteena oli, että hätäkeskustoiminnan laadukkuus, saatavuus ja tasapuolisuus turvataan siirryttäessä uuteen järjestelmään. Hätäkeskuspalveluiden laadussa, saatavuudessa ja tasapuolisuudessa ei esiintynyt merkittäviä puutteita kertomusvuoden aikana. Hätäkeskuslaitos on erityisesti kiinnittänyt huomiota kansalaisten palvelujen tasapuoliseen turvaamiseen omalla äidinkielellään. Lapin ja Pohjanmaan hätäkeskukset aloittivat toimintansa joitakin alkuhankaluuksia lukuun ottamatta suunnitellusti. Kaakkois-Suomen hätäkeskuksen rakennuksen valmistuminen viivästyi kaksi kuukautta ja toiminta käynnistettiin hajautetusti. Viranomaisradioverkon yhtäaikaiseen käyttöönottoon on liittynyt jonkin verran teknisiä ohimeneviä ongelmia, mutta niitä ei voida täysin välttää tämän suuruisissa uudistuksissa.

Etelä-Savon ja Pohjois-Savon hätäkeskuksia suunniteltiin sekä Pohjois-Savon hätäkeskuksen rakennustyöt käynnistettiin. Toimitilojen hankinta käynnistettiin Varsinais-Suomen, Hämeen ja Pirkanmaan hätäkeskuksien osalta. Tämän lisäksi käynnistettiin myös hankesuunnittelu pääkaupunkiseudun sekä Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun hätäkeskuksien vaihtoehtoisten toiminta- ja tilahankintaratkaisujen kartoittamiseksi.

Hätäkeskuksien kokonaispuhelumäärät ovat kasvaneet vuoden 2002 aikana noin 4,9 % edellisestä vuodesta. Hätäkeskuksien vastaanottamien ilmoitusten kokonaismäärä on lisääntynyt 2,6 %. Hätäkeskuksien tavoitteena oli v. 2002 vastata vähintään 90 prosenttiin kiireellisistä hätäpuheluista keskimäärin alle 10 sekunnissa. Hätäkeskuslaitoksen ilmoittamien tietojen mukaan keskimääräinen vas-

46. Tutkinnot ja koulutettavapäivät

	2000		2001		2002	
	Tavoite	Toteuma	Tavoite	Toteuma	Tavoite	Toteuma
Tutkinnot	210	205	171	168	159	166
Koulutettavapäivät	71 250	68 259	70 180	70 793	73 550	71 384
– ammattikursseja	52 250	48 183	51 680	49 604	56 050	53 227
– lyhytkursseja	19 000	20 076	18 500	21 189	17 500	18 157
Koulutettavapäivän hinta (€) ..	118	131	122	125	126	138

tausaika oli 7,08 sekuntia eli selvästi alle tavoitteen. Tehtäväksiantoa edellyttävistä hätäilmoituksista 90 prosentissa aika ilmoituksesta tehtäväksiantoon oli viime vuonna 95 sekuntia eli 5 sekuntia yli tavoitteen. Hälytystoiminnasta aiheutuvat kustannukset asukasta kohti olivat 8,4 euroa eli asetetun tavoitteen mukaiset.

Pelastusopisto ei aivan saavuttanut sille asetettuja tulostavoitteita. Pelastusopistosta valmistui ammattitutkinnon suorittaneita yhteensä 166 kappaletta, kun tavoitteena oli 159 tutkintoa. Ylitys johtui AMK -opiskelijoiden ennakoitua aikaisemmasta valmistumisajankohdasta. Koulutettavapäivätavoitetta Pelastusopisto ei aivan saavuttanut. Ammatillisen peruskoulutuksen koulutettavapäivätavoitteenä oli 56 050, mutta tavoitteesta jäätii noin 3 000 koulutettavapäivää. Ammatillisen lisäkoulutuksen määrällinen tavoite ylitettiin noin 600 koulutettavapäivällä. Koulutettavapäivän hintatavoitteeksi oli asetettu 126 euroa. Toteuma oli 138 euroa eli tavoite ylitettiin 12 eurolla. Pelastusopiston tiukan taloudellisen tilanteen vuoksi opisto on järjestänyt suunniteltua enemmän maksullisia, asiakkaan toiveiden mukaisesti räätälöityjä kursseja.

Maahanmuutto- ja pakolaispolitiikka

Hallituksen esitys uudeksi kansalaisuuslaiksi annettiin eduskunnalle lokakuussa ja hallituksen esitys uudeksi ulkomaalaislaiksi annettiin eduskunnalle joulukuussa. Lainmuutosehdotus oleskeluluvan myöntämisen edellytysten tiukentamisesta entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin oleville (nk. inkeriläiset) annettiin eduskunnalle syyskuussa 2002.

Ulkomaalaislakia muutettiin tilapäisestä suojelusta annetun direktiivin edellyttämällä tavalla. Myös säilöönottoa koskevia säännöksiä on muutettiin. Ulkomaalaislakia on muutettu myös maastapoistamispäätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun direktiivin mukaisesti.

Ulkomaalaisviraston tekemien päätösten määrä vastasi jokseenkin vireille tulleiden asioiden määrää, joten ruuhkien purkaminen ei edistynyt. Asiamäärät lisääntyivät edelliseen vuoteen verrattuna 24,5 %. Suurimmat lisäykset olivat turvapaikkahakemuksissa ja takaisinotoissa, joiden molempien määrät lähes kaksinkertaistuivat. Ulkomaalaisviraston ratkaisemien asioiden määrä lisääntyi 11,9 % siitä huolimatta, että virasto on joutunut toteuttamaan koko vuoden ajan tiukkoja säästötoimia, joihin on liittynyt henkilöstömäärän vähentäminen.

Läpivientiajat lyhentyivät keskimäärin hieman useimmissa asiaryhmissä. Turvapaikkahakemusten keskimääräinen käsittelyaika lyheni yli kolme kuukautta. Poikkeuksena lyhenemisestä olivat pakolaisten ja vastaavien henkilöiden perheen yhdistämiset sekä kansalaisuusselvitykset ja -tiedustelut. Perheen yhdistämisten viivästyminen johtui määrärahojen puutteen johdosta hidastuneista DNA-tes-

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

teistä. Kansalaisuusselfivityksien- ja tiedustelujen hidastuminen johtui niiden lisääntymisestä ja voimavarojen keskittämisestä ensisijaisesti kansalaisuushakemusten käsittelyyn.

Turvapaikkakuulustelujen siirto poliisilta ulkomaalaisvirastolle hidastui viraston taloudellisen tilanteen johdosta.

Rajojen vartiointi

Rajavartiolaitos saavutti pääosin vuoden 2002 tulostavoitteet ja suoriutui hyvin sille säädetystä kansallisista ja kansainvälisistä velvoitteista. Rajavartiolaitos vastasi osana valtakunnan sisäistä turvallisuusjärjestelmää rajavalvonnasta ja rajatarkastuksista. Rajatilanne on hallittu ja rajalla on vallinnut hyvä järjestys. Rajatarkastukset toteutettiin kattavasti ulkorajalla ja sisärajalla ylläpidettiin valmius rajatarkastusten palauttamiseen.

Rajavartiolaitos jatkoi kansainvälistä yhteistyötään Venäjän, Baltian maiden ja Pohjoismaiden rajavalvonnasta vastaavien viranomaisten kanssa tavoitteenaan Suomen sisäisen turvallisuuden lisääminen. Rajavartiolaitos tuki Euroopan unionin jäseniksi pyrkivien Baltian maiden rajavalvonnan kehittämistä unionin vaatimusten mukaiseksi. EU:n operatiivisen rajavalvontayhteistyön kehittämisessä rajavartiolaitoksella oli merkittävä rooli.

Rajavartiolaitoksen tuloksellisuuden laskentajärjestelmä uudistettiin v. 2002. Tämän vuoksi tuloksellisuudesta ei esitetä tunnuslukuja, vaan valtion vuoden 2002 talousarviossa esitettyjen keskeisimpien panos- ja tuotostietojen toteuma.

47. Rajavartiolaitoksen panostietoja

	2000	2001	2002
Toimintamenot, milj. euroa.....	152	145	150
Henkilötyövuodet, htv	3 065	3 072	3 091

Toimintamenot ovat kassamenoja vuoden 1995 määrärahan arvossa.

Rajatilanteesta ja rajatapahtumista välitettiin tiedot valtakunnan johdolle ja muille tahoille tavoitteiden mukaisesti. Rajavalvonta ylläpidettiin Schengenin säännösten edellyttämällä minimitasolla. Rajatilanne Suomen ja Venäjän välillä säilyi vakaana. Tilanteisiin pystyttiin varautumaan molemmiin puolin rajaa ja näin toimintaa kyettiin tehostamaan oikea-aikaisesti. Luvattomia rajanylityksiä estettiin rajanylityspaikkojen ulkopuolella 48 kappaletta. Luvat-

tomiin rajanylityksiin kyettiin pääsääntöisesti vaikuttamaan tärkeimmillä alueilla välittömästi. Rajatapahtumat selvitettiin ja tutkittiin pääosin alle kolmessa vuorokaudessa.

Partiointi väheni edelleen, vaikka tavoitteena oli saada se lisääntymään. Partiointi jäi myös itärajalla alle tavoitteen, vaikka siellä laskua oli-

kin vain kolmisen prosenttia. Merkittävin syy tavoitteesta poikkeamiseen oli palvelukseen otetun lisähenkilöstön oleminen peruskoulutuksessa. Kiinteän valvonnan osalta tavoite ylittyi. Rajavalvontaan käytettiin 57 % kaikista resursseista, mikä on samalla tasolla viime vuoden kanssa.

48. Rajavalvonta

	2000	2001	2002
Partiointi, 1 000 tuntia	430	410	392
Kiinteä valvonta, 1 000 tuntia	720	830	881
Toimintamenot, milj. euroa.....	87	84	87
Henkilötyövuodet, htv	1 762	1 782	1 784

Toimintamenot ovat kassamenoja vuoden 1995 määrärahan arvossa.

Rajavartiolaitoksen valvontavastuulla olevilla Euroopan unionin ulkorajan rajanylityspai-

koilla liikenne oli yhteensä 14,5 milj. henkilöä. Rajatarkastukset kyettiin tekemään kattavasti. Rajavartioviranomaiset käännyttivät valtakunnan rajoilta yhteensä 3 500 (3 900/2001) henkilöä. Maahan-tulo vastoin säädettyä järjestystä kyettiin pääsääntöisesti estämään. Rajavartioviranomaiset vastaan-ottivat noin 1 000 turvapaikkahakemusta (420/2001).

Itärajan ylitti 6,1 milj. henkilöä. Viisumivelvollisten, käytännössä venäläisten, matkustajien määrä kasvoi yli 20 %. Liikenne ruuhkautui ajoittain vilkkaimmilla raja-asemilla. Syynä oli Suomen puolel-la erityisesti rajanylityspaikkojen rakenteelliset puutteet. Tärkein syy lähtevän liikenteen ruuhkiin on

edelleen Venäjän raja-asemien hidas tarkastus-toiminta. Rajatarkastuksiin käytettiin 36 % kaikista resursseista, missä on hieman kasvua viime vuoteen verrattuna.

49. Rajatarkastukset

	2000	2001	2002
Rajatarkastukset ulkorajalla, milj. kpl	13,9	14,4	14,5
Tarkastusprosentti ulkorajalla ...	98 %	99 %	100 %
Ulkomaalaislain rikkomukset, kpl	2 700	2 700	3 060
Rikoslain rikkomukset, kpl	850	840	1 030
Tieliikennelain rikkomukset, kpl	4 000	3 200	1 500
Poliisin kuuluttamat, kpl	1 900	2 200	2 000
Toimintamenot, milj. euroa	55	51	55
Henkilötyövuodet, htv	1 114	1 085	1 122

Toimintamenot ovat kassamenoja vuoden 1995 määrärahan arvossa.

50. Meri- ja muu pelastustoimi

Perustietoja	2000	2001	2002
Pelastussuoritteet (kpl)	1 680	1 770	1 760
Harjoitus- ym. suoritteet (kpl)	570	550	175
Estetyt merionnettomuudet (kpl)	7	21	7
Pelastettu avuntarpeesta (hlöä)	2 700	2 900	3 200
Pelastettu hengenvaarasta (hlöä)	300	1 000	2 000
Toimintamenot (milj.euroa)	3	2	2
Henkilötyövuodet (htv)	52	46	37

Toimintamenot ovat kassamenoja vuoden 1995 määrärahan arvossa.

51. Sotilaallinen maanpuolustus

Perustietoja	2000	2001	2002
Koulutusvuorokaudet, vrk	135 000	142 000	165 000
Toimintamenot, milj. euroa	7	8	7
Henkilötyövuodet, htv	137	159	148

Toimintamenot ovat kassamenoja vuoden 1995 määrärahan arvossa.

Suomen meripelastuspalvelun toimivuus säilytettiin korkealla tasolla viranomaisten ja vapaaehtoisen meripelastuspalvelun yhteistyöl-lä. Merivartiostoissa ylläpidettiin jatkuvaa meripelastuspalvelun johtamis-, viestitys- ja suoritusvalmiutta. Vaaratilanteiden kokonai-säärä oli 1 500. Kaikkiin merihätätapauksiin kyettiin osoittamaan apua. Avun osoittamiseen meni yli yksi tunti 26 tapauksessa. Rajavar-tiolaitos osallistui 72 etsintään ja kuljetti 135 kertaa potilaita sairaanhoitoon muualta kuin mereltä. Meri- ja muuhun pelastustoimeen käytettiin hieman yli 1 % kaikista resursseis-ta.

Rajavartiolaitos huolehti aluevalvonnasta val-vonta-alueellaan rajavalvonnan ja rajatarkas-tusten yhteydessä. Asevelvolliset koulutettiin tavoitteiden mukaisesti. Varusmiesten koulu-tusvuorokausia kertyi 159 000. Kertausharjoi-tuskoulutusta annettiin 6 600 koulutusvuoro-kautta. Palvelukseen astuneista varusmiehistä 80 % oli kotiutettaessa sijoituskelpoisia raja-joukkoihin.

Sotilaalliseen maanpuolustukseen käytettiin 5 % kaikista resursseista, joka oli hieman vähem-män kuin edellisenä vuonna, mutta vähän enem-män kuin vuodelle 2002 suunniteltiin. Talou-dellisuus ja tuottavuus paranivat, koska enemmän koulutusvuorokausia tuotettiin vuotta 2001 vä-häisemmällä henkilöstöllä ja samantasoisella taloudellisella panostuksella. Vuonna 2001 jär-jestetyt useammat kertausharjoitukset sitoivat vuotta 2002 enemmän henkilöstön työpanos-ta.

3.4. Sisäasiainministeriön hallinnonala

Maksullinen toiminta

52. Sisäasiainhallinnon kustannusvastaavuuslaskelma, milj. euroa

	2000	2001	2002
Tuotot	57,9	56,5	61,9
Erilliskustannukset	-53,1	51,0	57,9
Käyttäjäämä	4,7	5,5	4,0
Osuus yhteiskustannuksista ..	-17,6	-17,5	17,5
Kustannukset yhteensä	-70,8	-68,5	75,4
Ylijäämä/alijäämä	-12,9	-12,0	-13,5
Kustannusvastaavuus, %	77,7	82,5	82,1

Poliisin lupapalvelussa siirryttiin nettobudjetointiin v. 2002. Koko hallinnonalan tuotoista poliisin osuus 53 % . Poliisin maksullinen toiminta on omakustanteista. Muiden maksullinen toiminta on alijäämäistä. Euromääräisesti suurimmat alijäämät ovat rekisterihallinnossa ja rajavartiolaitoksessa. Rajavartiolaitoksen alijäämä johtuu työsuhdeasuntojen laskennallisista pääomakustannuksista.

53. Sisäasiainministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002	Muutos
	Miljoonaa euroa		
Toiminnan tuotot	83,6	90,4	6,8
Toiminnan kulut	-947,7	-1 027,9	-80,2
JÄÄMÄ I	-864,0	-937,5	-73,5
Rahoitustuotot ja -kulut	0,1	0,1	0,0
Satunnaiset tuotot ja kulut	0,8	1,6	0,8
JÄÄMÄ II	-863,2	-935,9	-72,7
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-738,2	-667,7	70,5
JÄÄMÄ III	-1 601,4	-1 603,6	-2,2
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	43,6	49,6	6,0
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-1 557,8	-1 554,0	3,8

54. Sisäasiainministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002	Muutos
	Miljoonaa euroa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	-	-	
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET	477,42	480,69	4,27
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	131,95	135,41	3,46
VASTAAVAA YHTEENSÄ	609,37	616,10	6,73
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	366,41	340,85	-25,56
ARVOSTUSERÄT	-	-	
VIERAS PÄÄOMA	242,96	275,25	32,29
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	609,37	616,10	6,73

3.5. PUOLUSTUSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Turvallisuusympäristö ja puolustuspolitiikka

Valtioneuvoston ohjesäännön 16 §:n mukaan (voimaan 7.4.2003) puolustusministeriön toimialaan kuuluvat: puolustuspolitiikka, sotilaallinen maanpuolustus, kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittaminen sekä sotilaallinen kriisinhallinta- ja rauhanturvaamistoiminta.

Euroopassa on jatkunut demokraattinen uudistus- ja vakauskehitys, jossa Euroopan unionin ja Naton jäsenpiirin laajentumisella on ollut keskeinen merkitys. Globalisaatiokehityksen vaikutukset ovat turvallisuuden suhteen pääosin myönteisiä, joskin kehitykseen liittyy uudenlaisten turvallisuusuuhkien ongelmia. Kansainvälisen riippuvuuden lisääntyminen parantaa keinoja turvallisuuden lujittamiseen. Tämä edellyttää laajapohjaisen kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön kehittämistä.

Globaalin turvallisuusympäristön muutokset vaikuttavat Suomen kansalliseen turvallisuuteen. Uudet epäsymmetriset uhat, mm. terrorismin luonteen muuttuminen ja tietosodankäynti, aiheuttavat paineita arvioida uudelleen uhkien ennaltaehkäisyä ja hallintaa. Tämän tueksi tarvitaan systemaattista tutkimusta, jolla aihepiirin kehittämistä seurataan ja ennakoidaan.

Euroopan unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa on Helsingin Eurooppa-neuvoston linjausten mukaisesti vahvistettu luomalla unionille turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (European Security and Defence Policy, ESDP). EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikka tähtää EU:n kriisinhallintakyvyn kehittämiseen vuoden 2003 loppuun mennessä ja tätä kautta unionin poliittisen toimintakyvyn parantamiseen. Euroopan unionilla on edellytykset kehittyä kriisinhallinnassa uskottavaksi toimijaksi myös sotilaallisesti. Unionin sotilaallisten voimavarojen kehittäminen on edennyt suunnitellusti. Suomi on osoittanut EU:n sotilaallisen kriisinhallintakyvyn kehittämiseen monipuolisen joukkopoolin. Sama joukkopooli on ilmoitettu myös kansainvälisille järjestöille (YK, Nato/EAPC). Joukot kuuluvat lisäksi myös yhteispohjoismaiseen joukkopooliin (NORDCAPS) sekä SHIRBRIG-järjestelyyn. Myös aseidenriisunta- ja asesulkukysymyksillä on ollut merkittävä rooli EU:n yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Yhteisö pyrkii lujittamaan monenvälisiä ja sopimusvaraisia aseidenriisuntajärjestelyjä.

Naton piirissä on käynnissä syvälinen ja liittoutuman tulevaisuuden kannalta tärkeä muutosprosessi. Liittoutuma on muuttuneen uhkakuvansa seurauksena kehittämässä johtamis- ja joukkorakennettaan sekä keinovalikoimaansa vastauksena uusiin haasteisiin. Naton laajentuminen kasvattaa turvallisuuden ja vakauden aluetta Euroopassa ja samalla myös Itämeren alueella.

Kertomusvuonna *Turvallisuus- ja puolustussasiain komitea* määrittä yhteiskunnan elintärkeät toiminnot, ylläpidettävät ja kehitettävät järjestelmät ja toiminnot sekä niiden strategiset tehtävät ja suorituskykyvaatimukset. Komitea käynnisti yhteistoiminnassa kaikkien ministeriöiden kanssa strategian valmistelun. Työ valmistuu kesään 2003 mennessä. Tarkoituksena on, että valtioneuvosto antaisi asiaa koskevan periaatepäätöksen ja päätöksen perusteluosan muodostaiksi komiteassa hyväksytty yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia-asiakirja.

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

Tuloksellisuuden kuvaus

55. Puolustusministeriön hallinnonalan määrärahojen käyttö

	Käytetty 2000	Käytetty 2001	Myönnetty 2002	Siirretty aiemmilta vuosilta	Käytetty 2002	Siirretty vuodelle 2003 tai säästö
Miljoonaa euroa						
Sotilaallinen maanpuolustus ¹⁾	1 653	1 590	1 675	264	1 693	246
Toimintamenot	985	1 023	1 131	14	1 107	38
Puolustusmateriaalihankinnat	619	532	517	237	546	207
Muut sijoitusmenot ¹⁾	48	35	27	14	40	1
Kv. rauhanturvaamistoiminta ²⁾	33	7	34	–	24	10
PLM:n ja hallinnonalan muut menot yhteensä ¹⁾	13	13	13	1	12	2
Hallinnonala yhteensä	1 699	1 610	1 722	265	1 730	258

¹⁾ Puolustusministeriön luvussa budjetoidut hallinnonalan rakentamisesta ja peruskorjauksesta sekä kiinteistöjen ostosta ja pakkolunastuksesta aiheutuvat menot (momentit 27.01.74 ja 87) on esitetty taulukossa vuosien 2000–2002 osalta sotilaallisen maanpuolustuksen kohdassa "Muut sijoitusmenot".

²⁾ Kansainvälisen rauhanturvaamistoiminnan luvut eivät sisällä ulkoasiainministeriön pääluokassa budjetoituja momentin 24.99.22 määrärahoja. Momentin 27.30.24 "Kansainvälisen puolustuspoliittisen yhteistyön menot" vuodesta 2001 lähtien sisältyvät puolustusministeriön menoihin.

Valtioneuvoston vuosina 1997 ja 2001 antamissa turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa on tarkasteltu puolustusvoimien tehtäviä ja kehittämistä, sekä esitetty, miten puolustusvoimien voimavarat on mitoitettava ja järjestettävä. Vuoden 2001 selontekoon sisältyi lisäksi esityksiä kansainvälisen kriisinhallinnan ja varautumisen kehittämiseksi sekä toimista yhteiskuntaan kohdistuvien uhkien ehkäisemiseksi. Vuoden 2001 selonteon rationalisointihyödyt realisoituvat täysimääräisesti vasta vuodesta 2007 alkaen.

Puolustushallinnon käytettävissä olleet määrärahat mahdollistivat vuoden 2002 tärkeimpien tulostavoitteiden toteutumisen. Tilinpäätöksen mukaan hallinnonalan määrärahojen käyttö oli yhteensä noin 1 712 milj. euroa (1 653 milj. euroa/2001).

Hallinto

Puolustusministeriö siirtyi kertomusvuonna uusittuun organisaatioon ja johtamiskäytäntöön. Osastojen määrä supistettiin neljästä kolmeen. Suoraan kansliapäällikön alaisuudessa ja osastojaosta erillään toimivat ministeriön sisäisiä asioita hoitava hallintoyksikkö, tiedotusyksikkö, turvallisuus- ja puolustusasiankomitean sihteeristö sekä hallinnonalan tarkastusta koordinoiva tarkastusyksikkö. Ministeriön virka- ja tehtävarakennetta sekä johtamisjärjestelmää muutettiin. Ministeriö toimii osana valtioneuvostoa ja hallinnonalamensa strategisena ohjaajana. Hallinnonalan johtamisessa noudatetaan tulosjohtamisen periaatteita. Kertomusvuonna laadittiin johtamista tukeva ministeriön strateginen suunnitelma.

Puolustusministeriö käynnisti hallituksen vuoden 2001 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa esitettyjä puolustusvoimien tehtäviä ja organisaatiota koskevat toimet. Puolustusministeriön päätöksellä lakkautettiin seuraavat puolustusvoimien joukko-osastot ja asevarikot: Varsinais-Suomen Il-

matorjuntarykmentti, Kymen Ilmatorjuntarykmentti, joiden toiminta siirrettiin Panssariprikaatiin ja Karjalan Prikaatiin perustettuihin ilmatorjuntapatteristoihin, sekä Hangon Rannikkopatteristo ja Iisalmen Asevarikko. Puolustusministeriö teki lisäksi päätöksen seuraavien asevarikkojen lakkauttamisesta vuoden 2003 lopussa: Vammalan Asevarikko, Oriveden Asevarikko, Suojeluvarikko ja Sääksjärven Asevarikko. Lakkautusten johdosta puolustusvoimien käytöstä vapautuu alueita Iisalmissa, Jyväskylän maalaiskunnassa, Orivedellä, Vammalassa, Turun Sirkkalassa ja Heikkilässä, Hangossa ja Kymenlinnassa.

Kohteena oleville paikkakunnille ministeriö perusti työryhmiä, joiden tehtävänä on minimoida muutoksista kunnille ja puolustusvoimien henkilöstölle aiheutuvia haittavaikutuksia. Työryhmissä on mukana ko. kuntien, TE-keskusten sekä sidosryhmien edustajia. Puolustusvoimat on pyrkinyt työllistämään rakennemuutoksen seurauksena vapautuvat henkilöt, järjestämällä heille mahdollisuuden sijoittua muihin tehtäviin puolustusvoimissa tai muiden työnantajien palvelukseen.

Organisaatiomuutokset koskivat yhteensä lähes 700 henkilöä. Lakkautusten johdosta 270 henkilön työpaikka puolustusvoimissa on siirtynyt toiselle paikkakunnalle. Uusiin tehtäviin puolustusvoimiin on sijoitettu noin 50 henkilöä. Irtisanottujen vajaan 40 henkilön osalta uudelleen sijoittamistoimia jatketaan v. 2003.

Puolustusministeriö aloitti yhdessä pääesikunnan oikeudellisen osaston kanssa esivalmistelut puolustusvoimista annetun lain ja asevelvollisuuslain uudistamiseksi. Vuoden 2001 selonteossa esitettiin ajankäytettäväksi aseellisesta palveluksesta asetuksella (635/1968) säädettyä vapauttamismenettelyä. Turvallisuus- ja puolustusasiain komitean sihteeristö on ryhtynyt selvittämään niitä lainsäädäntötarpeita, mitä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamista koskeva strategia tulee vaatimaan.

Ministeriön ja Pääesikunnan yhteistyönä valmisteltiin luonnos hallinnonalan yhteiseksi tietohallintostrategiaksi, joka määritteli perusteet ja menettelyt tietohallinnon ohjaamiseksi, koordinoimiseksi ja kehittämiseksi koko hallinnonalalla. Ministeriön siirtymiseksi atk-pohjaiseen asianhallintajärjestelmään toteutettiin kertomusvuonna järjestelmää koskeva käyttäjäkoulutus ja järjestelmä otettiin käyttöön vuoden 2003 maaliskuussa.

Puolustusministeriön periaatepäätöksellä käynnistettiin v. 2001 puolustushallinnon kumppanuusohjelmassa puolustusvoimien tukipalvelujen kartoittaminen. Alkukartoituksen pohjalta ministeriö käynnisti kertomusvuonna kumppanuusohjelman ja määritteli ohjauskirjeessään sen uudet kehittämisalueet sekä sen organisoinnin. Ohjausryhmän tehtävänä on ohjata kumppanuusohjelmaa ja tehdä ohjelman tulosten perusteella esitykset toimintamallien laajemmasta hyödyntämisestä. Seurantaryhmän tehtävänä on tukea ja edistää kumppanuusohjelmalle asetettujen tavoitteiden välittämistä puolustushallinnon ja muun yhteiskunnan välillä. Kumppanuusryhmä koordinoi kumppanuusohjelman toteutusta, ohjaa pilotihankkeita ja raportoi ohjausryhmälle ohjelman etenemisestä. Uusien kehittämisalueiden hankkeiden käynnistämiseksi puolustusministeriö antoi lokakuussa ohjauskirjeen, jonka perusteella Pääesikunta antoi marraskuussa toimeenpanokäskyn uusien pilotihankkeiden käynnistämiseksi.

Puolustusvoimien palkatun henkilöstön määrä oli 16 341 (16 485/2001). Tulostavoite oli pysyttää palkatun henkilöstön määrä vuoden 2001 tasolla. Henkilöstön lähtövaihtuvuus oli 5 % ja virkojen täyttöaste oli 95,5 %.

Valmius ja aluevalvonta

Kertomusvuonna määritettiin 2010-luvun puolustusjärjestelmän suunnitteluperusteet, joiden pohjalta aloitettiin puolustusvoimien pitkän tähtäyksen suunnitelmien laadinta. Nämä antavat samalla pe-

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

rusteita valtioneuvoston vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon valmistelulle.

Strategisen iskun ennaltaehkäisy ja torjunnan suunnitelmien tarkistaminen ja kehittämistoimet saatettiin loppuun. Kehitystoimien tulokset testattiin vuoden 2002 valmius- ja pääsotaharjoituksessa, minkä yhteydessä määriteltiin uudet kehitystoimet vuosille 2003–2004.

Operatiivisen suunnittelun painopiste oli ”Ahmavaara 2000”-harjoituksessa havaittujen kehittämistarpeiden toteuttamisessa sekä strategisen iskun ennaltaehkäisy ja torjunnan suunnitelmien testaamisessa puolustusvoimien valmius- ja pääsotaharjoituksessa.

Puolustusvoimien valmius- ja pääsotaharjoitus ”Ukkosilma 2002” toteutettiin kesäkuussa. Tavoitteena oli harjoitella strategisen iskun torjuntaa pääkaupunkiseudulla ja Etelä-Suomen alueella, testata operatiivisten ja tulenkäytön johtamisjärjestelmien toimivuutta, harjoitella hävittäjä- ja ilmatorjunnan yhteistoimintaa, kouluttaa ilmavoimien reserviläisiä joukkokokoonpanoissa sodan ajan tehtävissä sekä harjoitella yhteistoimintaa eri puolustushaarojen ja raja- ja siviiliviranomaisten kanssa. Harjoituksen tavoitteet saavutettiin hyvin.

Puolustusvoimien valmiusharjoituksen tavoitteena oli testata operatiivisia suunnitelmia sekä Pääesikunnan ja sen alaisten johtoportaiden operatiivista johtamiskykyä. Harjoitukseen osallistuivat puolustusvoimien yksiköiden lisäksi myös puolustusministeriö ja rajavartiolaitos. Valmiusharjoitus onnistui hyvin ja sen tavoitteet saavutettiin.

Valtakunnan ja maanpuolustuksen ylimmän johdon käytettävissä oleva tilannekuva kyettiin säilyttämään tulostavoitteen mukaisella tasolla. Ilmavalvonta säilyi edellisvuoden tasolla. Merialueiden pintavalvonta pysyi tavoitetasolla. Vedenalaisessa valvonnassa jatkettiin uusien kuuntelujärjestelmien käyttöönottoa. Aluevalvonnan tulostavoite saavutettiin tyydyttävästi.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta teki laajan kansalaisten maanpuolustustahtoa mitanneen mielipide- ja asennetutkimuksen. Suomalaisten maanpuolustustahto on pysynyt edelleen kansainvälisestäikin vertailtuna erittäin korkeana. Tutkimuksen mukaan 78 % suomalaisista oli sitä mieltä, että Suomen on puolustauduttava, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta. Kielteisen vastauksen antoi 17 %. Lähes 60 % katsoi Suomella olevan hyvät mahdollisuudet puolustautua tavanomaisin asein käytävissä sodassa.

Koulutus

Varusmiespalvelukseen astui kertomusvuonna 28 022 henkilöä (31 878/2001 ja 29 553/2000), joista naisten luku oli 389 (477/2001 ja 437/2000). Palvelusvuorokausien määrä oli lähes 6,6 miljoonaa. Kertomusvuonna 30 vuotta täyttäneestä ikäluokasta on suorittanut varusmiespalveluksen 82,3 %, mikä ylitti tulostavoitteen. Maastovuorokausien määrä oli 180 vuorokautta palvelevien kohdalla keskimäärin 49 vuorokautta. Varusmiespalveluksen keskeytti noin 13,5 % palvelukseen astuneista. Siviilipalvelukseen määrättyjen luku laski edellisvuoden 2 745:stä 2 424:ään. Näiden osuus kutsuntaikäluokasta on laskenut vuodesta 2000 kertomusvuoteen 7,6 prosentista 7,3 prosenttiin.

Kertausharjoituksissa koulutettiin 31 052 reserviläistä, koulutussuoritteen ollessa yhteensä 164 080 kertausharjoitusvuorokautta (167 331/2001 ja 162 447/2000). Suoritemäärän väheneminen edellisvuodesta johtui osin lykkäysten ja harjoitusten aikana keskeyttäneiden määrän lisääntymisestä. Kertausharjoituksissa olleiden reserviläisten palvelusmotivaatio on noussut tasaisesti kolmen vuoden aikana 3,8:sta 4,2:een (asteikolla 1–5).

Puolustusvoimien vapaaehtoisissa harjoituksissa koulutettiin noin 12 964 henkilöä (13 600/2001 ja 15 300/2000). Vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen kehittämiseksi käynnistettiin tulostavoitteen mukaisesti selvitystyö.

Maanpuolustuskoulutus ry järjesti noin tuhat vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen kurssia (883/2001). Näihin osallistui 31 520 henkilöä (23 711/2001). Kurssien suoritettua oli noin 44 000 henkilövuorokautta (46 899/2001).

Uusimuotoisen upseerikoulutuksen toimeenpanoa jatkettiin käynnistämällä reservinupseerin jatkokutkintoon tähtäävä koulutus.

Kansainvälisiin harjoituksiin osallistuttiin lähes tulostavoitteen laajuudessa. Suurimmat harjoitukset, joihin Suomi osallistui, olivat maaliskuussa pidetty ”Strong Resolve 02” ja elokuussa pidetty ”Nordic Peace 02”. Näihin osallistuneiden suomalaisten joukkojen vahvuudet olivat vajaat 350 henkilöä. Johtamisjärjestelmähanke eteni suunnitelman mukaisesti.

Materiaalihallinto

Suomi osallistui kertomusvuoden aikana eurooppalaisen puolustusmateriaaliyhteistyön kehittämiseen Länsi-Euroopan puolustusmateriaalijärjestön (WEAG), EU:n kansallisten puolustusmateriaalijohtajien kokousten ja POLARM-työryhmän kautta.

Suomi on eräiden muiden Euroopan liittoutumattomien maiden ohella tehnyt puitesopimuksen yhteistyöstä Nato-maiden materiaalihuoltolaitoksen (NAMSA) kanssa, joka keskitetysti hankkii ja ylläpitää tiettyjen puolustusjärjestelmien ja -tarvikkeiden varaosia. Tämä sopimus osaltaan vähentää puolustusvoimien materiaalialan riippuvuutta alkuperäisistä materiaalitointajista ja vahvistaa puolustusvoimien huoltovarmuutta. Vuonna 2001 allekirjoitetulla, kertomusvuonna voimaan tulleella Pohjoismaiden yhteistyösopimuksella luotiin poliittiset ja oikeudelliset puitteet sopimuspuolten puolustusteollisuuden yhteistyön laajentamiselle sekä huoltovarmuusjärjestelyille.

Puolustusministeriön johtamissa kahdenvälisissä puolustusmateriaalialan yhteistyökokouksissa pyrittiin edistämään viranomaistoimin kansallisen puolustusteollisuutemme vientihankkeita ja teollista yhteistyötä. Materiaaliyhteistyön perustana olevaa yhteistoimintapöytäkirja- (MoU) ja valtiosopimusverkostoa kehitettiin edelleen.

YK:n, ETYJin ja EU:n toimeenpanemiin kansainvälisiin kriisinhallintatehtäviin suunnittelemaat joukot ja valmiudet luodaan Naton rauhankumppanuusohjelman suunnittelu- ja arviointiprosessin (PARP) mukaisesti. Prosessissa pyritään kehittämään joukkojen yhteistoimintakykyä ja varustuksen yhteensopivuutta operaatioissa. Suomi on osallistunut tähän jo vuodesta 1995 lähtien.

Kertomusvuonna valmisteltuun ja eduskunnalle annettuun vuoden 2003 talousarvioon sisällytettiin 201,6 milj. euron tilausvaltuus, Suomen sotataloudellisen kehittämisen tilausvaltuus (STALVA), jonka maksut ajoittuvat vuosille 2003–2008. Tilauksvaltuus painottuu vuoden 2001 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon linjausten mukaisesti raskaalta ampumatarviketeollisuudelta tehtäviin hankintoihin ja kehittämisohjelmiin, joilla pystytään ylläpitämään ja kehittämään maamme huoltovarmuuden kannalta tärkeän teollisuuden tuotantoedellytyksiä. Tilauksvaltuuden hankintojen valmistelu aloitettiin alan teollisuuden kanssa kertomusvuonna niin, että jo alkuvuodesta 2003 saatiin tilauksin sidottua runsaat 70 % tilauksvaltuuden vuosien 2003–2004 rahoitusosuuksista. Tilauksvaltuudella parannetaan ampumatarvikkeiden huoltovarmuutta ja luodaan edellytyksiä alan rakennejärjestelyille.

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

Tavoitteena on samalla siirtää entistä selvemmin tuotteiden suunnittelun ja valmistelun kokonaisvastuuta teollisuudelle. Myös käynnissä olevilla valmiusyhtymien varustamisen ja pääkaupunkiseudun puolustuksen tilausvaltuuksilla rahoitetaan useita sellaisia hankkeita, joissa kotimaisella puolustustarviketeollisuudella on merkittävä asema. Näitä hankintoja ovat esim. maavoimien lämpökamera, jalkaväen taistelusimulaattori, neliakselinen taisteluajoneuvo (AMV) ja kranaatinheitinajoneuvo (AMOS), jonka kehittämistä jatketaan hankeyhteistyönä Ruotsin kanssa. Tästä hankkeesta on kiinnostunut mm. USA:n puolustusvoimat.

Kertomusvuonna perustettiin puolustusvoimien teknologianeuvosto, jonka tarkoituksena on ohjata puolustusmateriaaliseen valmiuteen liittyvää tutkimus- ja kehitystoimintaa. Neuvosto edistää puolustusvoimien, tutkimusyhteisön ja teollisuuden välistä tiedonkulkua puolustusmateriaalihankintoja koskevista suunnitelmista, tutkimus- ja tuotekehittelytarpeista sekä valmistuksessa tarvittavasta teknologiasta. Puolustusmateriaalihankintojen kotimaisuusasteen mittaamista ja raportointia koskeva kehittämissuunnitelma aloitettiin. Kotimaisuusasteen kehityksestä raportoidaan ensimmäisen kerran vuodelta 2003.

Puolustusmateriaalihankinnat -momentin (27.10.16) määrärahojen käytölle ja sitomiselle asetettuja tulostavoitetta ei saavutettu. Vuodelle 2003 siirrettyjen määrärahojen osuus kertomusvuonna käytettävissä olleista määrärahoista oli 27 %, kun tavoite oli enintään 15 %. Sitomattomien määrärahojen osuus käytettävissä olleista määrärahoista oli 7 %, kun tavoite oli 5 %. Tulostavoitteista jääminen aiheutui lähinnä pitkittyneistä hankintaneuvotteluista, joiden seurauksena toimitukset ja maksut viivästysivät suunnitellusta. Vuodelle 2003 siirrettyjen määrärahojen prosenttiosuus kuitenkin laski edellisvuoden 31 prosentista.

Kiinteistö ja ympäristöhallinto

Puolustusministeriön, valtiovarainministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön 22.9.2000 allekirjoittaman aiesopimuksen mukaisesti puolustushallinnon maa- ja vesialueet siirrettiin 1.1.2002 Metsähallituksen hallintaan. Samalla myös koko puolustusministeriön metsätoimi henkilöstöineen siirtyi uudelle omistajalle. Metsähallituksen hallintaan siirtyneet alueet vuokrattiin puolustusvoimien käyttöön. Vuoden lopussa puolustusvoimilla oli käytössään yhteensä noin 300 000 ha maa- ja vesialueita.

Pääosa työsuhteasunnoista luovutettiin Kruunuasunnot Oy:lle 1.1.2002 lukien.

Kertomusvuonna jatkettiin valtion kiinteistöstrategian mukaisesti kiinteistöhallintouudistuksen valmistelua. Ministeriöiden väliset yhteistoimintasopimukset, puolustusvoimien ja tulevien kiinteistöjen haltijoiden väliset puitesopimukset ja vuokrasopimusmallit valmisteltiin. Puolustushallinnon rakennettu kiinteistökanta siirrettiin 1.1. 2003 Senaatti-kiinteistöille, Ilmailulaitokselle ja Tiehallinnolle. Vuoden 2003 alusta lukien puolustushallinto kokonaisuudessaan siirtyi strategian mukaiseen uuteen kiinteistötoimintamalliin.

Puolustushallinnon rakentamisinvestointeihin käytettiin kertomusvuonna 26,9 milj. euroa. Hallinnonalan käytössä oli toimitiloja kertomusvuoden lopussa yhteensä noin 3,5 milj. htm².

Kertomusvuonna aloitettiin ympäristöselvitykset eräissä puolustusvoimien lakkautettavissa kohteissa.

Kansainvälinen rauhanturvaamistoiminta

Kriisinhallintatehtäviin määritetyt joukot koulutettiin tulostavoitteen mukaisesti. Kansainvälisiin harjoituksiin osallistuttiin, pl. kolme esikuntaupseerien seminaaria, joihin ei voitu henkilöresurssien vuoksi

lähettää osallistujia. Kriisinhallinnan ja EU:n tiedustelutuki ei ollut lukumääräisesti tavoitteiden mukaista puutteellisen henkilöstön vuoksi.

Rauhanturvaamistoiminnan toteuttaminen onnistui hyvin. Suomella oli v. 2002 eri rauhanturvaoperaatioissa runsaat tuhat rauhanturvaajaa. Näistä Nato-johtoisissa operaatioissa Balkanilla 925 henkilöä, YK-operaatioissa 43 henkilöä ja ISAF-operaatioissa Afganistanissa 50 henkilöä. Loppuvuonna supistettiin suunnitelmien mukaisesti Suomen osasto Bosnia- Herzegevinassa. Lisäksi aloitettiin valmistelut Suomen rauhanturvaamistoiminnassa v. 2003 tapahtuvien muutosten johdosta. Merkittävimmät muutokset ovat keskisen prikaatin johtovastuun ottaminen KFOR-operaatioissa, esikunta- ja vartiokomppanian lähettäminen UNMEE-operaatioon sekä Suomen Bosnia-Hertsegovinassa olevan osaston kotiuttaminen.

NORDCAPS-yhteistyössä perustettiin yhteispohjoismaisen prikaatin esikunnan ydinosa, joka aloitti toimintansa kertomusvuoden syksyllä. Prikaatin johtamisjärjestelmä on tavoitteen mukaisesti tärkeimmiltä osiltaan toteutettu.

Maksullisen toiminnan ja liiketoiminnan tulokset

Maksullista toimintaa harjoittavat hallinnonalan kaikki virastot ja Puolustushallinnon rakennuslaitos, joka on nettobudjetoitu laitos.

Puolustusvoimien maksullisen toiminnan liiketaloudellinen käyttäjäämä oli 15 % toiminnan tuloista, mikä ylitti tulostavoitteen. Puolustusministeriössä maksullista toimintaa ei enää juuri ole, puolustushallinnon metsätoiminnan siirryttyä Metsähallitukselle vuoden 2002 alussa.

56. Puolustusministeriön maksullinen toiminta vuonna 2002

	Maksuperustelain mukaiset julkisoi- keudelliset suoritteet	Maksuperustelain mukaiset markkina- suoritteet Miljoonaa euroa	Erillislakien mukaiset suoritteet	Yhteensä
<i>Puolustushallinnon rakennuslaitos¹⁾</i>				
Tuotot	–	154,56	–	154,56
Kustannukset	–	– 156,50	–	– 156,50
Yli-/alijäämä	–	– 1,94	–	– 1,94
<i>Puolustusvoimat</i>				
Tuotot	–	5,68	0,42	6,10
Kustannukset	–	4,80	2,68	7,48
Yli-/alijäämä	–	0,88	– 2,26	– 1,38
<i>Puolustusministeriö</i>				
Tuotot	0,01	–	–	0,01
Kustannukset	–	–	–	–
Yli-/alijäämä	0,01	–	–	0,01
Hallinnonala yhteensä				
Tuotot	0,01	160,24	0,42	160,67
Kustannukset	–	– 161,30	2,68	– 163,98
Yli-/alijäämä	0,01	– 1,06	– 2,26	– 3,31

¹⁾ Taulukon kustannustiedot eivät sisällä asuntotoimen laskennallisia pääomakustannuksia (poistot ja sidotun pääoman korko).

3.5. Puolustusministeriön hallinnonala

Puolustushallinnon rakennuslaitos vastaa puolustushallinnon kiinteistötoimen asiantuntija- ja hankintatehtävistä ja palvelutuotannon järjestämisestä, myös poikkeusoloissa. Laitoksen tulostavoitteet sovitaan puolustusministeriön ja laitoksen välisessä tulossopimuksessa. Laitos noudattaa puolustusvoimien turvallisuusmääräyksiä ja sillä on oma valmiussuunnitelmansa. Ympäristöpolitiikassa toteutetaan hallinnonalan yhteistä ympäristöpolitiikkaa yhteistyössä ministeriön ja Pääesikunnan kanssa. Puolustushallinnon kiinteistöjärjestelyiden mukaisesti rakennettu kiinteistöomaisuus siirrettiin 1.1.2003 lukien Senaatti-kiinteistöille.

Rakennushankkeet teetettiin pääsääntöisesti urakoitsijalla. Urakointiaste oli 92 % (91 %/2001). Rakennusurakat kilpailutettiin. Rakennushankkeista annettiin seurantaraportit puolustusministeriölle ja Pääesikunnalle. Valtakunnallisessa vertailussa puolustushallinnon kiinteistökustannukset olivat kilpailukykyiset. Toimistokiinteistöjen hoito- ja energiakustannukset laskivat edellisvuodesta 7 prosentilla. Laitoksen asiakastytyväisyys nousi edellisvuodesta kaikilla palvelualoilla, lukuun ottamatta kunnossapitoa, jossa se aleni niukasti. Laitoksen työilmapiirikyselyn mukaan työtyytyväisyys nousi

57. Puolustusministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002	Muutos
	Miljoonaa euroa		
Toiminnan tuotot	216,13	182,31	-33,82
Toiminnan kulut	-1731,78	-1 743,16	-11,38
JÄÄMÄ I	-1 515,65	-1 560,84	-45,20
Rahoitustuotot ja -kulut	10,51	3,49	-7,02
Satunnaiset tuotot ja kulut	0,53	0,89	0,36
JÄÄMÄ II	-1 504,61	-1 556,46	-51,86
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-4,36	-2,96	1,40
JÄÄMÄ III	-1 508,96	-1 559,42	-50,46
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-127,08	-144,52	-17,44
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-1 636,04	-1 703,94	-67,90

58. Puolustusministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002	Muutos
	Miljoonaa euroa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	-	-	-
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET	1 605,83	1 560,76	- 45,07
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	466,95	714,38	247,43
VASTAAVAA YHTEENSÄ	2 072,78	2 275,15	202,37
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	1 876,58	2 017,37	140,79
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	196,20	257,78	61,58
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	2 072,78	2 275,15	202,37

kolmentoista osa-alueen kohdalla ja laski ainoastaan osa-alueella ”kehityshakuisuus”. Alueyksiköiden väliset erot ovat työilmapiiromittauksessa kaventuneet, minkä laitos arvioi aiheutuneen panostuksista erityisesti esimiesvalmiuksien ja henkilöstöpolitiikan kehittämiseen.

Rakennuslaitoksen henkilöstömäärä oli vuoden lopussa 1 367 henkilöä, joista määräaikaisia oli 83. Henkilöstömäärän vähennys edellisvuodesta oli 64 (–4,5 %).

3.6. VALTIOVARAINMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Kansallisen ja kansainvälisen näkökulman välinen rajanveto talous- ja resurssipolitiikan valmistelussa ei ole kovin selkeä. EU-tasolla tapahtuva työskentely ei ole enää kansallisesta valmistelusta ja päätöksenteosta erillistä toimintaa vaan yhä enemmän kiinteä osa kokonaisuutta. Valtiovarainministeriön hallinnonalan eri toimijat ovat tiiviisti mukana vaikuttamassa talouspolitiikan koordinaatioon ja linjauksiin, rahoitusmarkkinoiden kehittämislinjauksiin, verojärjestelmien kehittämiseen, tullipolitiikan, euroalueen tilastotoimen sekä hyvän ja tehokkaan julkisen hallinnon kehittämiseen.

Kansainvälisen talouskehityksen vaimeus heijastui vuoden 2000 jälkeen selkeästi myös Suomen talouteen. Vuonna 2001 kokonaistuotanto likimain polki paikallaan ja vuoden 2002 alussa kokonaistuotanto supistui. Alkuvuoden vaatimattoman kehityksen ja kansainvälisen talouden heikkouden vuoksi kokonaistuotannon kasvu jäi tarkasteluvuonna noin 1½ prosenttiin ja työllisyysaste pysyi 67,7 prosentissa.

EU:n talouspolitiikan koordinaatio haasteiden edessä

Talous- ja rahaliitto on lisännyt talouspolitiikan koordinaation tarvetta EU-tasolla ja erityisesti euroalueen piirissä. Erilaiset yhteensovittamismenettelyt, joita omaksuttiin jo valmistauduttaessa yhteisen rahan käyttöönottoon, liittyvät euromaiden yhteiseen etuun. Ajan myötä näkemykset talouspolitiikan koordinaatiosta ovat syventyneet ja on käynyt yhä ilmeisemmäksi, että Euroopan taloudelliset heikkoudet ja kasvupotentiaalin puute heijastavat suurelta osin eri kansantalouksien rakenteellisia ongelmia ja vääristymiä.

Vakaus- ja kasvusopimuksesta on käyty keskustelua ja komissio on Eurooppa-neuvoston kehotuksesta selvittänyt tarvetta ja mahdollisuuksia tehostaa budjettipolitiikan koordinaatiota. Selvästikään julkisen talouden tila ei kaikissa jäsenvaltioissa vastaa niitä tavoitteita, joiden saavuttamista perustamisopimus, euroalueen jäsenyys ja vakaus- ja kasvusopimus edellyttävät. Tilanne on ollut poikkeuksellinen ja osin jäsenvaltioiden kontrollin ulkopuolella. Toisaalta syntyneet liialliset alijäämät ovat seurausta tietyistä varomattomuudesta julkisen talouden hoidossa. Kaikki jäsenvaltiot eivät käyttäneet hyväkseen vuosikymmen vaihteen hyvää suhdannetilannetta julkisen talouden kestävyysvahvistamiseksi eivätkä luoneet riittäviä turvamarginaaleja pahojen päivien varalta. Ongelmana on se, että tämän seurauksena myös kokonaisuutena euroalueen kyky sietää ulkoa tulevia häiriöitä ja vastata niihin on heikentynyt. Tästä joutuvat kärsimään kaikki jäsenvaltiot – myös ne, jotka ovat hoitaneet julkista talouttaan kaukonäköisesti.

Suomi on toiminut aloitteellisesti puolustaessaan etuaan euroaluetta koskevassa politiikkakoordinaatiossa. Tässä yhteydessä on kiinnitetty huomiota myös niihin vaikutuksiin, joita markkinoiden kautta tulevat paineet voisivat aikaansaada julkisen talouden kurinalaisuuden lisäämiseksi. Kysymys säilyy ajankohtaisena, mikäli vakaus- ja kasvusopimuksen ja talouspolitiikan koordinaation teho ei ole riittävä luottamuksen ylläpitämiseksi. Viime aikoina on kiinnitetty huomiota mm. niihin vaikutuksiin, jotka liittyvät unionin laajentumiseen sekä uusiin jäsenvaltioihin kohdistuviin julkisen talouden menopaineisiin.

Tutkimus- ja tilastotieto onnistuneen talouspolitiikan tukena

Kertomusvuonna tutkittiin mm. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (VATT) toimesta mm. rakenteellista työttömyyttä, verotusta, eläkkeelle siirtymisen taloudellisia kannustimia ja kunta- sekä aluetalouden ongelmia, jotka kaikki liittyvät välittömästi talouspolitiikan valmisteluun ja toteutukseen.

Valtion tilastotuotannon uudistaminen on viime vuosina liittynyt ja liittyy myös lähivuosina kiinteästi siihen työhön, jota tehdään Euroopan tilastojärjestelmän kehittämiseksi. Vuonna 2002 Tilastokeskuksessa meneillään olevia keskeisiä uudistuksia olivat eurorahan käytöstä aiheutuvat muutokset, kansantalouden tilinpidon uudistus ESA-95 mukaiseksi, palvelualojen hintaindeksijärjestelmän kehittäminen, matkustustaseen ja palvelujen ulkomaankauppatilastojen kehittäminen sekä julkisyhteisöjen neljännesvuositilastojärjestelmän ja useiden muiden suhdannetilastojen kehittäminen ja nopeuttaminen.

Valtiontalous ylijäämäinen, mutta menolisäykset kaventavat tulevaa liikkumavaraa

Tasapainoisen kasvun yksi edellytys on taloudellinen liikkumavara julkisessa taloudessa. Liikkumavaran luomisen kaksi keskeistä tekijää ovat valtion velan ja sen myötä korkomenojen alentaminen sekä valtion talouden ylijäämä. Valtion budjettitalouden menot kasvoivat vertailukelpoisin perustein lähes 4 % vuoden 2001 tilinpäätöksestä. Tästä menovolyymien kasvua oli noin 2 %.

Vuoden 2002 kansantalouden tilinpidon mukainen valtionhallinnon rahoitusylijäämä on ennakkolukujen mukaan 1,7 % suhteessa kokonaistuotantoon. Rahoitusylijäämästä noin puoli prosenttiyksikköä johtuu valtion eläkerahaston kartumisesta, jolla varaudutaan valtion työntekijöiden tulevien eläkkeiden maksuun. Tilinpäätöksessä valtion budjettitalouden tulot olivat budjettitalouden menoja 842 milj. euroa suuremmat. Tilinpäätösylijäämästä 92 milj. johtuu budjetoitua suuremmista tuloista ja 750 milj. euroa budjetoitua vähäisemmästä arviomäärärahojen käytöstä.

Marraskuun 2002 julkistetussa Suomen vakausohjelman tarkistuksessa arvioitiin, että vakausohjelmakaudella ollaan jäämässä selvästi jälkeen hallituksen tavoittelemasta valtion talouden ylijäämästä (1½–2 % BKT:stä). Vaikka sovittu eläkeuudistus vahvistaa julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyttä selvästi, heikompi lähtökohtatilanne varauduttaessa väestön ikääntymisestä aiheutuviin menopaineisiin korostaa pidättyvän menolinjan sekä julkisen sektorin toimintaa tehostavien uudistusten tärkeyttä. Julkisen talouden kestävyys kannalta ratkaisevaa tällä vuosikymmenellä on sekä talouden kasvua ja työllisyyttä tukevien rakenteellisten uudistusten toteuttaminen.

Vuoden 2002 lopussa valtiolla oli velkaa 59,3 mrd. euroa. Kertomusvuoden aikana budjettitalouden velan vähentämiseen käytettiin 1 010 milj. euroa, josta pääosa, 660 milj. euroa, käytettiin velan netto-kuoletuksiin ja 352 milj. euroa tulevien korkomenojen vähentämiseen tähtääviin velanhallinnan toimenpiteisiin. Valtionvelka väheni nimellisarvoltaan noin 2,5 mrd. eurolla v. 2002. Valtionvelan suhde kokonaistuotantoon oli kertomusvuoden lopussa noin 42 %. Valtionvelasta maksettavat korkomenot vähenivät edellisestä vuodesta 469 milj. eurolla, mutta olivat silti 3,6 mrd. euroa.

Valtion rahoituksen hallinta

Valtion budjettitalouden velanhallintaa kehitettiin ottamalla käyttöön vakuudet kassavarojen sijoittamisessa ja johdannaistoiminnan luottoriskien hallinnassa. Riskienhallintaa parannettiin laajemminkin

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

erillisessä hankkeessa, joka kartoitti kattavasti velkaan ja sen hallintaan liittyviä riskejä sekä kehitti toimintatapoja näiden riskien seuraamiseksi ja rajaamiseksi. Varainhankintaa tehostettiin käynnistämällä elektroninen markkinapaikka valtion viitelainojen jälkimarkkinoita varten.

Valtion velkasalkun korkorakenne pysyi likimain ennallaan vuoden aikana. Vaihtuvakorkoisen velan osuus koko velasta oli vuoden lopussa 25 %. Edellisen vuoden lopussa se oli noin 23 %. Tavoitteena on ylläpitää keskimäärin noin neljännes velasta lyhytaikaisiin markkinakorkoihin sidottuina. Tällä pyritään alentamaan valtion korkomenoja käyttämällä hyväksi sitä, että lyhytaikaiset markkinakorot ovat tyypillisesti alemmat kuin pitkäaikaisten valtiolainojen tuotot.

Valtio ei aktiivisesti lisää velkasalkkuun sisältyvää valuuttakurssiriskiä. Uutta lainaa otetaan ainoastaan euromääräisenä tai niin, että ulkomaan valuuttamääräisenä otettuun lainaan sisältyvältä valuuttakurssiriskiltä suojaudutaan. Valtion ulkomaan valuuttamääräinen velka supistui edellisen vuoden lopun likimain 9,1 mrd. eurosta 7,8 mrd. euroon. Valuuttamääräistä velkaa vähensivät likimain 400 milj. euron määräiset velan kuoletukset. Valuuttamääräisen velan euromääräinen arvo supistui kuitenkin kuoletuksia enemmän, koska yhteisvaluutta euro vahvistui muihin keskeisiin valuuttoihin nähden vuoden aikana. Kurssimuutoksen velan euromääräistä arvoa vähentävä vaikutus oli noin 860 milj. euroa.

Suomen valtion viitelainojen tuottoero Saksan lainoihin nähden supistui selvästi viime vuoden aikana. Tähän vaikuttivat osaltaan Suomen julkisen talouden hyvä tasapaino sekä Saksan julkisen alijäämän kasvu. Suomen valtion varainhankinnan kustannus oli likimain sama kuin pienillä, saman luottoluokituksen omaavilla mailla (Belgia, Irlanti).

Valtion maksuliikkeen kilpailuttaminen suoritettiin vuoden 2001 aikana. Valtiokonttorissa suoritettujen tarjousten vertailun perusteella valtiovarainministeriö teki valtion maksuliikkeen hoitamista koskevan hankintapäätöksen 6.3.2002. Valtiovarainministeriö valitsi pääpankiksi Nordea Pankki Suomi Oyj:n sekä sivuvälittäjäpankeiksi OKO Osuuspankkien Keskuspankki Oyj:n sekä Sampo Pankki Oyj:n. Siirtyminen kolmen pankin ympäristöön sujui kassavarojen hallinnan ja sijoittamisen kannalta ilman merkittäviä ongelmia ja tuloksena saavutettiin tilanne, jossa n.93 % valtion kaikista tuloista on käytettävissä jo maksupäivänä ilman rahalaitosten välisen siirron vaatimaa yhden pankkipäivän viivettä. Saavutettu hyöty on merkittävä. Systemaattisuuden lisääntyminen ajantasasaldon käytössä ja valtion tilivirastojen nollasaldoisten menotilien tekninen limiitti ovat edelleen pienentäneet ennustevirheitä yliyön tilanteissa ja parantaneet valtion kassavarojen sijoitustoiminnan tuottoa. Valtion kassan keskimääräinen päiväsaldo oli 5,4 mrd. euroa v. 2002 (v. 2001 5,7 mrd. euroa). Koko vuoden aikana tehtyjen sijoitusten volyyymi oli 77,7 mrd. euroa (v. 2001 77 mrd. euroa). Kassavaroille saatu korkotuotto oli 3,41 % (kuukauden euribor 3,305 %). Korkotuotto vuoden 2002 osalta oli 155 milj. euroa (v. 2001 tuotto 282 milj. euroa).

Veropolitiikka ja verotuksen toimeenpano

Vaalikauden hallitusohjelmaan kirjatut verotusta ja maksupolitiikkaa koskevat toimenpiteet on toteutettu. Muun muassa ansiotulojen veroperusteita ja sosiaaliturvamaksuja kevennettiin yhteensä 3,2 mrd. eurolla ja pääomatulojen ja yhteisöjen veroprosentti nostettiin 29 prosenttiin. Työhön hakeutumisen kannustamiseksi tehtyjen ratkaisujen vaikutuksesta tuloverojen, työntekijän ja työnantajan maksamien sosiaaliturvamaksujen ja arvonnlisäveron osuus työvoimakustannuksista on alentunut pienituloisilla arviolta noin 3 prosenttiyksiköllä vajaaseen 53 prosenttiin ja suurituloisilla reilut 2 prosenttiyksiköllä noin 63 prosenttiin vuodesta 1999. Vuonna 2002 ansiotuloihin kohdistuvaa verotusta kevennettiin noin 1,1 mrd. euroa, josta työpanokseen kohdistuvien verojen ja sosiaalivakuutusmaksujen keven-

nykset olivat lähes 0,8 mrd. euroa. Kunnallisverotukseen tehty ansiotulovähennyksen muutos kevensi erityisesti pieni- ja keskituloisten palkansaajien verotusta. Lisäksi työnantajan kansaneläkevakuutusmaksuja alennettiin. Vuosina 2000–2003 verorasitusta on alennettu noin 3,2 mrd. eurolla, josta 2,5 mrd. euroa kohdistuu työn verotuksen keventämiseen. Vuosina 1995–2003 työtulojen verotuksen keventämispolitiikka on alentanut keskituloisen palkansaajan verotusta vuoden 1994 huipputasolta noin kahdeksalla prosenttiyksiköllä.

Tuloverotuksen kehittämistarpeita arvioineen työryhmän muistiossaan (12/2002) tekemät ehdotukset rakentuivat nykyjärjestelmän tapaan laajan veropohjan, matalien verokantojen, ansio- ja pääomatulojen eriytetyn verotuksen ja yhtenäisen pääomatuloverotuksen periaatteille.

Suomi on ollut aktiivisesti mukana sekä EU:n (Code of Conduct) että OECD:n (Harmful Tax Practices) verokilpailuhankkeissa. Haitallisen verokilpailun rajoittamiseen pyrkivä neuvoston veropaketti on sisällöltään jo käytännössä pitkälti hyväksytty. OECD:n haitallisen verokilpailun poistamista käsittelevän foorumin työ edistyi siten, että OECD:n jäsenvaltioissa voimassa olevia potentiaalisesti haitalliseksi luokiteltuja verojärjestelmiä todettiin poistetuksi tai muutetuksi niin, että alkuperäinen lukumäärä n. 60 on työn tässä vaiheessa puolittunut.

Tampereen yliopiston tutkimus yritysverotuksen oikeellisuudesta ja yhdenmukaisuudesta osoitti, että alueelliseen toimivaltaan perustuva yritysverotuksen organisointi ei ole yritysten yhdenmukaisen verotuksen kannalta paras mahdollinen. Yhdenmukaisuutta edistäväksi tekijäksi todettiin yritysverotuksen keskittäminen yritysmuodon perusteella samaan yksikköön, kuten verohallinnossa on jo tehty eräiden yksidioiden osalta.

Verovalvonnassa toiminnan painopistealueena ja tavoitteina olivat veroja kerryttävä verovalvonta ja harmaan talouden torjunta. Erityisesti mm. suuryhtiöihin painottuvan perusverovalvonnan tuloksena tuloveroihin tehtyjen lisäysten määrä kasvoi edellisestä vuodesta. Erityisvalvontaan asetettu henkilötyövuosia koskeva tavoite ei toteutunut eteläisen Suomen rekrytointivaikeuksista sekä toimintojen kehittämisen ja organisoinnin vaatimasta panostuksesta johtuen. Tarkastuksien lukumäärät nousivat hieman edellisestä vuodesta. Harmaata taloutta ja talousrikollisuutta koskevassa vero- ja tullihallinnon, poliisin ja ulosottolaitoksen muodostamassa viranomaisyhteistyössä tehtyjen tarkastusiskujen määrä laski, mihin oli synnä mm. usean suuritöisen kohteen yhtäaikainen tarkastaminen ja poliisin resurssipula.

Ennakkoperinnän ja lopullisen verotuksen vastaavuudessa tavoitteena oli, että kokonaispoikkeama voi olla enintään 11 % maksuunpannuista veroista ja maksuista. Ennakkoperinnän ja lopullisen veron kokonaispoikkeama oli verovuonna 2001 yhteensä 10 %, joten 11 prosentin tavoitetaso saavutettiin. Yhteisöjen vastaavuusprosentti oli 10 %, kun vastaavuusprosentti vuotta aiemmin oli 8.

Jäämäperinnän kertymä vuoden alussa jäämänä olevien v. 2001 maksuunpantujen verojäämien ja vuoden 2002 aikana perintään otettujen verojen yhteismäärästä on vähintään 40 %. Vuoden 2002 lopussa jäännösveroja ja enakoita oli jäämänä 1 391 milj. euroa, mikä vastaa 43 prosentin osuutta verojäämien kokonaismäärästä. Vuotta aikaisemmin edellä mainittuja verojäämiä oli 1 496 milj. euroa, mikä oli 46 % kaikista verojäämistä

Tullitoimi ja sisämarkkinoiden toimivuus

Sisämarkkinoiden toimivuutta edistettiin muun muassa torjumalla yhteisö- ja veropetoksia, muuta talousrikollisuutta sekä laitonta tuontia ja vientiä. Rikostorjunnassaan tullilaitos suuntasi voimavaro-

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

jaan järjestäytyneen rikollisuuden paljastamiseen, millä pyritään estämään ammattimaisen ja samalla usein kansainvälisen rikollisuuden leviämistä ja pesiytymistä Suomeen. Osana toimintaa mm. hyväksyttiin huumausainestrategia 2002–2005, tehostettiin yhteistyötä poliisin ja rajavartioston kanssa sekä kehitettiin rikostorjuntatyötä tukevaa teknistä välineistöä.

Fiskaalisissa tehtävissä tavoitteena oli tehokas ja oikea verojen ja tullien kanto sekä yhdenmukaistettujen arvonlisävero- ja valmisteverojärjestelmien soveltaminen. Tuontiverotus hoidettiin tehokkaasti ja melko virheettömästi, mikä näkyi oikaisujen vähäisyydessä. Maahan tuotujen käytettyjen autojen verotuksesta yhteisöjen tuomioistuin antoi odotetun ratkaisunsa syyskuussa, minkä jälkeen tullilaitos ryhtyi soveltamaan uutta toimintamallia. Korkein hallinto-oikeus kuitenkin katsoi ratkaisussaan loppuvuonna, että ulkomailta tuotujen käytettyjen autojen verotus oli edelleen syrjivää. Edellytetyt muutokset sisällytettiin hallituksen esitykseen autoverolaiksi, joka hyväksyttiin eduskunnassa alkuvuonna 2003.

Ulkomaankaupan sujuvuutta pyrittiin edistämään kehittämällä kustannustehokkaita tullimenettelyjä ja -toimenpiteitä sekä parantamalla asiakaspalvelua. Tulliselvityksessä tärkeiden tietojärjestelmien, integroidun tullausjärjestelmän (ITU) ja passitusjärjestelmän kehittämistä jatkettiin. ITUn tuontitullausohjelmisto otettiin osittaiseen koekäyttöön lokakuussa. Euroopan yhteisöjen sähköisen passitusjärjestelmän kehitystyö eteni lähes aikataulun mukaisesti tavoitteena järjestelmän käyttöönotto kesälä 2003.

Yhteiskunnan suojaamisessa tavoitteena oli muun muassa torjua laitonta huumeiden, aseiden, säteilevien ja radioaktiivisten aineiden sekä ympäristölle vaarallisten tuotteiden maahantuontia samoin kuin huolehtia tehokkaasti maahantuontiin liittyvästä kuluttajansuojelusta. Tullin tietoon tulleiden rikosten määrä nousi 1 128 rikoksella (+21,6 %), mikä kohdistui Eteläisen ja Itäisen tullipiirin alueille. Lukumäärät nousivat muissa rikoksissa paitsi veropetoksissa, jotka pysyivät edellisen vuoden tasolla. Rikostorjuntaa ja kuluttajansuojelua palvelevat tutkimukset mahdollistivat nopean reagoinnin valvonnassa syntyneisiin epäilyksiin. Elintarvikelakiin ja tuoteturvallisuuslakiin perustuvia tuoteturvallisuutta koskevia valvontatutkimuksia tehtiin 5 768 erälle, joista määräysten vastaisia oli 703 erää (12,2 %), mikä on hieman edellisvuotta vähemmän.

Rahoitusmarkkinoiden toimivuus

Vuoden 2002 aikana rahoitusmarkkinoiden kehitys kulmineitui epävarmuuden jatkumiseen osake-markkinoilla, korkojen alenemiseen ja dollarin merkittävään heikentymiseen.

Rahoitusmarkkinapolitiikkaa valmistellaan rahoitusmarkkinoiden vakauden, tehokkuuden ja toimivuuden sekä rahoituspalvelujen monipuolisuuden ja turvallisuuden turvaamiseksi. Vakauden edistämiseksi ja ongelmien ehkäisemiseksi valmisteltiin v. 2002 useita lakiehdotuksia: rahoitusvalvontaa tehostava uusi laki Rahoitustarkastuksesta, pankkipalveluiden tarjonnan monipuolistamista koskeva lakiesitys, valtioneuvoston toimivaltuuksia rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusalan poikkeusoloissa tapahtuvaa säännöstelyä määrittävä valmiuslainsäädännön päivitys.

Kesällä 2002 annettiin ministeriön asetukset tarjousesitteestä, listalleottoesitteestä ja arvopaperin liikkeeseenlaskijan säännöllisestä tiedonantovelvollisuudesta. Asetukset liittyvät kertomusvuoden alussa voimaantulleisiin arvopaperimarkkinalain muutoksiin, joilla muun muassa joustavoitettiin erilaisen uusien rahoitusvälineiden käyttöönottoa ja julkista kauppaa koskevia säännöksiä sekä laajennettiin arvopaperien tarjoamista koskevia tiedonantovelvollisuuksia.

Valtionalouden ohjaus- ja valvontajärjestelmät

OECD arvioi vuoden 2002 keväällä Suomen budjettijärjestelmää osana budjetointijärjestelmien säännöllistä vertaisarviointia, jonka puitteissa on aiemmin arvioitu mm. Kanada, Ruotsi, Hollanti. Arviointien tarkoituksena on selvittää kuinka hyvin budjettijärjestelmä ylläpitää ja edistää finanssikuria, taipuu haluttuun resurssien kohdentamiseen tai uudelleenkohdentamiseen sekä edistää palvelu- ja etuusjärjestelmien toiminnallista tehokkuutta. Lisäksi budjettiprosessin tulisi olla avoin ja uskottava. Arvioinnissa suositeltiin Suomelle kehysmenettelyn kehittämistä tulevia vuosia sitovampaan suuntaan, tulostuloinformaation merkityksen selventämistä ja tulostavoitteiden suurempaa hyödyntämistä eduskuntakäsittelyssä sekä tulostulohjauksen terävöittämistä.

Valtion talousarviosta annetun asetuksen kirjanpitoa ja sähköistä taloushallintoa koskevat säännökset uudistettiin. Valtion talousarvio- ja liikekirjanpidossa laajennettiin suoriteperusteista kirjaamista. Valtionvelan erien osalta liikekirjanpidossa siirryttiin käyttämään uuden IAS/IPSAS -tilinpäätösstandardin pohjalta kehitettyjä arvostusperiaatteita. Virastojen ja laitosten välisten erityisesti kiinteistövarallisuuden siirtojen yhteydessä tehtävistä arvonalennuksista otettiin selkeyttävät säännökset. Sähköisen kirjanpidon ja taloushallinnon vaatimusten ja menettelyiden osalta siirryttiin kokeiluluonteisesta vakinaiseen järjestelmään.

Valtion hankintoihin käytettiin v. 2002 noin 3 657,3 milj. euroa eli lisäystä vuodesta 2001 runsas 300 milj. euroa. Tämän lisäksi hallinnolle aiheutuu hankinnoista hallinnollisia kustannuksia, jotka ovat arviolta 25–30 % hankintojen arvosta. Palveluhankintojen osuus hankinnoista oli noin 51 %, vuokrat noin 19 %, maanpuolustuskalusto noin 8 % ja kulutustavarat ja muut hankinnat noin 22 %.

Valtion hankintatoimityöryhmän ehdotusten pohjalta käynnistettiin hankintatoimen konkreettiset kehittämistoimet. Valtioneuvosto asetti hankintatoimen neuvottelukunnan ohjaamaan hankintatoimen kehittämistä. Ministeriön tukemana ministeriöt laativat hallinnonalansa hankintastrategian, jonka toimeenpano on menossa. Valtion yhteishankintayksikkö on saatettu vastaamaan tulevan hankintadirektiivin vaatimuksia ja sen ohjausta on tehostettu ja palvelutasoa pyritty parantamaan.

Valtion keskushallinnon uudistamista valmisteltiin

Valtion keskushallinnon kehittämistä ja uudistusten toimeenpanoa jatketaan hallituksen tekemien linjausten pohjalta. Keskushallintouudistusta johtanut ministerityöryhmä hyväksyi hankkeen loppuraportin kesäkuussa 2002. Raportti sisältää kehittämissuosituksia mm. nk. politiikkaohjelmien ja niihin liittyvien koordinaatiomenetelmien käyttöönottamisesta. Suositusten toteuttamista varten valtiovarainministeriössä on valmisteltu alkavalle vaalikaudelle suunniteltua ohjelmajohtamisen periaatteiden käyttöönottoa yhteistyössä valtioneuvoston kanslian ja pilottiministeriöiden kanssa.

Valtion työnantaja- ja henkilöstöpolitiikka

Vuosia 2003–2004 koskeva tulopoliittinen sopimus allekirjoitettiin 2.12.2002. Valtion kannalta tämän sopimuskierron tärkein kysymys oli sopiminen uusien työn vaativuuteen ja henkilökohtaiseen työsuoritukseen perustuvien palkkausjärjestelmien käyttöönottamisesta. Keskustason osapuolet sopivat aikataulusta ja toimenpiteistä, joiden avulla uusi palkkausjärjestelmä otetaan käyttöön koko valtionhallinnossa viimeistään v. 2005. Palkkausjärjestelmä uudistuksessa tehtiin v. 2002 kuudessa uudessa virastossa virka- ja työehtosopimukset. Tämän vuoksi uuden palkkausjärjestelmän piirissä olevien virastojen määrä kasvoi vuoden 2002 alusta 21:stä 27:ään ja henkilöstömäärä noin 10 000:sta

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

noin 26 500:taan, vastaten kasvua 9 prosentista 23 prosenttiin valtion henkilöstöstä. Valtion keskustalon sopimukseen neuvoteltiin marraskuussa 2002 sitovat määräykset, jotka johtavat uudistuksen kattavaan toteutukseen sopimuskaudella 2003–2004.

Valtion henkilöstön mitoittamista uudistetaan siten, että uudistuksen soveltaminen kehys- ja talousarviovalmistelussa voidaan aloittaa vuosien 2003–2006 kehysvalmistelusta alkaen. Henkilöstön mitoittamisen menettelyä pilotoitiin eräissä organisaatioissa. VM tuki pilotointia yhteistyöryhmässä. Vuosien 2003–2006 määräraha-kehysten ja vuoden 2003 talousarvion valmistelun yhteydessä menetelmiä evaluotiin. VM asetti jatkotyötä varten henkilöstövoimavarojen mitoittamisen seurantaryhmän. Mitoitushanke ajoitetaan siten, että se tukee kilpailukyky- ja tuottavuusohjelmatyötä.

Hallinnonalan omistajapolitiikka

Valtiovarainministeriön hallinnonalan yhtiöiden lukumäärä kasvoi Kauppatalo Hansel Oy:n siirrolla kauppa- ja teollisuusministeriöstä valtiovarainministeriöön. Siirto astui voimaan 1.1.2002 lukien ja asiaa koskeva valtioneuvoston päätös tehtiin joulukuussa 2001. Hallinnon kehittämiskeskus muutettiin lailla (488/2002) liikelaitoksesta osakeyhtiöksi 1.9.2002 lukien.

Omaisuuksienhoito-yhtiö Arsenal Oy:n alasajoa jatkettiin kertomusvuoden aikana valtioneuvoston talouspoliittisen ministerivaliokunnan tammikuussa 1999 tekemien linjausten mukaisesti. Arsenalin perittävien asiakkaiden lukumäärä oli vuoden vaihteessa 539 (edellisvuonna 5 766) ja luottoasiakkaiden määrä 49 (260). Arsenal ja Master-Rahoitus Oy jättivät 14.6.2002 tarjouspyynnön perittävistä ja jälkiperittävistä saatavistaan kymmenelle taholle. Tarjouspyynnön kohteena oli 5 300 saatavaa pääomamäärältään 376 milj. euroa. Tarjouksia tuli kolme ja neuvottelut johtivat kauppaan C&A Finland Oy:n kanssa 3.10.2002. Jäljellä olevien perittävien luottojen nimellisarvo 31.12.2002 oli 504,6 milj. euroa ja muiden luottojen 3,4 milj. euroa. Elvytettäviä asiakkaita, pääasiassa maatalousasiakkaita, Arsenal on siirtänyt pankkijärjestelmään kertomusvuoden aikana 68 kappaletta. Arsenal palautti 24.1.2002 ja 5.12.2002 ylimääräisten yhtiökokousten päätöksillä valtiolle ja Valtion vakuusrahastolle saamaansa pankkitukea yhteensä 82,4 milj. euroa lunastamalla omistusten suhteessa yhtiön osakkeita. Arsenalin tase vuoden 2002 lopussa oli 182,8 (262,4) milj. euroa, josta saamistodistukset muodostivat 92,8 % (90,0 %) eli 169,7 (233,5) milj. euroa ja saamiset yleisöltä 5,5 % (7,9 %) eli 10,0 (22,5) milj. euroa.

Selvitystilaan 1.1.1999 lukien asetetun Yrityspankki Skop Oyj:n tase ja taseen ulkopuoliset sitoumukset olivat selvitystilamenettelyn alkaessa yhteensä 401 milj. euroa. Skopin oma pääoma vuoden 2002 lopussa oli 81,3 milj. euroa ja vakavaraisuus 221,9 % (183,5 %). Skopin liikevoitto oli 5,3 milj. euroa (8,9 milj. euroa). Ilman valtion ja Valtion vakuusrahaston merkitsemiä pääomatodistuksia, Skopin oma pääoma olisi 672,2 milj. euroa negatiivinen. Yhtiö on tehnyt positiivisen tuloksen koko selvitystilamenettelyn ajan. Yhtiön palveluksessa oli vuoden vaihteessa 11 henkilöä.

Julkista pankkitukea on myönnetty vuoden 2002 loppuun mennessä nettomääräisesti 6 235 milj. euroa, josta maksettua tukea on 6 185 milj. euroa ja takauksia 50 milj. euroa. Omaisuuksienhoito-yhtiö Arsenal Oy maksoi kertomusvuoden aikana saamaansa pankkitukea takaisin valtiolle ja Valtion vakuusrahastolle yhteensä 82,4 milj. euroa lunastamalla omistusten suhteessa (valtio 78,95 % ja rahasto 21,05 %) osakkeita tammikuussa ja joulukuussa. Myönnettyissä takauksissa ei tapahtunut muutosta. Pankkituen kokonaistappioiden ilman korkomenoja arvioidaan olevan noin 5 550 milj. euroa. Suomen Pankin osuus tappioista on noin 673 milj. euroa ja valtion sekä Valtion vakuusrahaston noin 4 877 milj. euroa. Arsenalille myönnettyistä takauksista arvioidaan voitavan luopua vuoden 2003 kuлуessa.

Julkisen sektorin hankintatoimen tehostamiseksi Kauppatalo Hansel Oy:ssä toteutettiin kertomusvuoden aikana järjestelyjä, joiden tarkoituksena on suunnata Hanselin toimintaa tehokkaammin sen ydintoimintoihin, julkisten hankintasopimusten kilpailuttamiseen ja hankintaratkaisujen rakentamiseen. Osana järjestelyä Hansel myi 20.12.2002 Suomen Posti Oyj:lle Hanselin kehittämän sähköisen hankintaratkaisun sekä siihen liittyvät palveluliiketoiminnot.

Perustetun Haus kehittämiskeskus Oy:n osakekannasta valtio myi 19.12.2002 valtioneuvoston päätöksellä 40 % Helsinki Consulting Group Oy Ltd:lle. Rahapaja Oy:n joulukuussa 2001 ostama Ruot-sin rahapaja (Svenska Myntverket) liitettiin Rahapaja -konserniin 1.1.2002 lukien.

Kapiteeli Oy ja Kiinteistövarma Oy allekirjoittivat marraskuussa 2002 sopimuksen kiinteistömanage-ment-toimintojensa yhdistämisestä uudeksi yhtiöksi, jonka hoidossa on tasearvoltaan 4,5 mrd. euron kiinteistöomaisuus. Kapiteeli Oy:n omistusosuus uudessa yhtiössä on 37,5 %. Kapiteeli Oy:n osake-pääomaa ja ylikurssirahastoa alennettiin 220 milj. eurolla varojen jakamiseksi omistajalle.

Senaatti-kiinteistöt on ainoa valtiovarainhallinnon liikelaitos, jonka hallintaan siirrettiin 1.1.2002 lu-kien valtioneuvoston päätöksellä valtion kiinteistövarallisuutta Kriminaalihuoltolaitokselta, Helsin-gin yliopistolta ja Valtioneuvoston kanslialta 5,5 milj. euron arvosta. Omaisuus merkittiin valtion lainaehdoin antamaksi vieraaksi pääomaksi. Vuoden aikana valmisteltiin puolustuskiinteistöjen siir-tämistä Senaatti-kiinteistöjen hallintaan. Eduskunta päätti vuoden 2003 talousarvion yhteydessä to-teuttaa hallinnansiirrot 1.1.2003 lukien.

Konsernin liikevaihto oli 408,8 milj. euroa. Liikelaitoksen liikevaihto oli 404,9 milj. euroa. Liikelai-toksen liikevaihto kasvoi edellisestä vuodesta 23,5 milj. eurolla.

Liikevaihto jakautui toimialoittain seuraavasti:

	Konserni	Liikelaitos
– yliopistokiinteistöt	157,2 Me (38,5 %)	154,8 Me (38,2 %)
– toimistokiinteistöt	139,6 Me (34,1 %)	138,7 Me (34,3 %)
– erityiskiinteistöt	111,9 Me (27,4 %)	111,3 Me (27,5 %)
– puolustuskiinteistöt	0,1 Me (0 %)	0,1 Me (0 %)

Liikelaitoksen tulos oli 136,7 milj. euroa. Tulos kasvoi edellisestä vuodesta 3,8 milj. eurolla. Tulos sisältää myyntivoittoja 5 milj. euroa ja myyntitappioita 2,2 milj. euroa sekä käyttöomaisuuden arvonalennuksia 3,4 milj. euroa. Konsernin tulos oli kertomusvuonna 131,5 milj. euroa. Toimitilavuokrista 91,5 % saatiin budjettitalouden piiriin kuuluvilta valtion virastoilta ja laitoksilta. Prosenttiosuus nou-si hieman edellisen vuoden tasolta. Vuokratate oli 281,8 milj. euroa toimitilojen vuokrausaste 98,2 %.

Senaatti-kiinteistöt saavutti valtiovarainministeriön sille asettamat tulostavoitteet.

Valtion eläkerahasto

Valtion Eläkerahasto on v. 1990 perustettu valtion talousarvion ulkopuolinen rahasto. Eläkerahaston avulla valtio varautuu tulevien eläkkeiden rahoitukseen ja pyrkii tasaamaan eri vuosien eläkemenoja. Valtion Eläkerahaston varoja ei toistaiseksi ole käytetty eläkkeiden maksamiseen, vaan kaikki valtion eläkejärjestelmän piiriin kuuluvat eläkkeet maksetaan valtion talousarvioon varatuista määrärahois-ta. Valtion eläkevastuu v. 2002 oli 54,2 mrd. euroa, josta eläkerahasto kattoi 4,9 mrd. euroa.

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

Valtion Eläkerahaston tulot koostuvat valtion eläkejärjestelmän piiriin kuuluvien työnantajien ja työntekijöiden eläkemaksuista, siirtymämaksuista, korkotuloista ja sijoitustoiminnan tuotoista. Kokonaiseläkemaksuprosentti lasketaan noudattaen vakuutusmatemaattisia täyden rahastoinnin periaatteita ja se on ollut 23,5 % vuodesta 1995 lähtien. Vuonna 1997 otettiin käyttöön työnantajakohtaiset eläkemaksut vähintään 50 työntekijän työnantajille. Työntekijöiden eläkemaksu vähentää täysimääräisesti työnantajan maksuosuutta. Työntekijäin eläkemaksu v. 2002 oli 4,4 %.

Rahaston sijoitussalkku oli vuoden 2002 lopussa markkina-arvoltaan 4,8 mrd. euroa (4,4 mrd. euroa vuoden 2001 lopussa). Rahaston sijoituksista 78 % oli vuoden päättyessä sijoitettu korkoinstrumentteihin ja 22 % osakkeisiin. Valtion Eläkerahaston koko sijoitussalkku tuotti vuoden 2002 aikana -0,40 % (vuoden 2001 aikana 4,3 %).

Rahaston korkosijoitusten tuotto oli viime vuonna 7,2 %. Suomen valtion lainoista koostuvan osasalkun tuotto oli 7,1 % ja EMU-salkun tuotto oli 10,6 %. Kun tulos lasketaan Suomi-salkun osalta ainoastaan markkinaehtoisille sijoituksille (muut kuin valtiolle lainatut), tuotoksi saadaan 8,2 %. Koko korkosalkun osalta markkinaehtoisten sijoitusten tuotto oli 9,6 %. Korkosijoitusten tuottoon vaikutti valtiolle lainattujen varojen alhainen tuotto ja niiden suuri osuus koko korkosalkusta (22 %).

Osakesijoitusten tuotto oli -26,7 % (-25,4 v. 2001). Osakekurssien toukokuussa 2000 alkaneen alamäen luultiin keväällä 2002 jo päättyneen, mutta toisin kuitenkin kävi. Heinäkuussa 2002 koettiin raju osakekurssien pudotus, joka aiheutui lukuisista tekijöistä. Yhdysvaltain talouskasvun epävarmuus ja sikäläisten pörssiyhtiöiden kirjanpitorikkeet sekä kohonnut öljyn hinta ja Irakin sodan uhka lisäsivät epävarmuutta. Euroopassa vakuutusyhtiöiden vakavaraisuusaseman heikentyminen pakotti niitä vähentämään osakeomistuksiaan. Epävakaisissa olosuhteissa osakesalkun suhteellinen riski pidettiin maltillisena.

Hallinnonalan taloudellinen asema tilinpäätöksen mukaan

Toiminnan tuotot olivat yhteensä 373,4 milj. euroa. Toiminnan tuottoja kertyi muun muassa metallirahatuloista 156,6 milj. euroa ja osakkeiden ja osuuksien myyntivoitoista 109,7 milj. euroa. Toiminnan kulut olivat v. 2002 vastaavasti 813,4 milj. euroa. Kulut uusien eurokolikkojen hankinnasta olivat 140,9 milj. euroa. Henkilöstökulujen osuus oli 388,5 milj. euroa, lisäystä 29 milj. euroa vuodesta 2001 ja palvelujen ostot 129,6 milj. euroa, lisäystä 24 milj. euroa. Hallinnonalan rahoituskulut olivat 2 385,8 milj. euroa rahoitustuottoja suuremmat. Rahoituskulujäämä kuitenkin pieneni edellisestä vuodesta lähes 1,3 mrd. euroa valtion velan määrän alentuessa ja korkotason pysytellessä alhaisena. Satunnaiset tuotot ja kulut olivat yhteensä 1,1 milj. euroa. Siirtotalouden tuotot olivat 3 206,4 milj. euroa kuluja pienemmät. Tuotot veroista ja pakollisista maksuista kertyivät pääasiassa verohallinnosta.

Valtiovarainministeriön hallinnonalan tilikauden 2002 tuottojäämä oli 23 652,6 milj. euroa, joka oli lähes 4 mrd. euroa edellisvuotta suurempi. Merkittävämpinä syinä tuottojäämän kasvuun oli rahoituskulujen ja sekalaisten kulujen pieneneminen lähes 4 mrd. eurolla vuodesta 2001.

Valtiovarainministeriön taseen loppusumma v. 2002 oli 11 502 milj. euroa. Tase vahvistui vuodesta 2001 noin 0,7 mrd. euroa. Negatiivinen oma pääoma ja vieras pääoma pienenivät valtion velan kokonaismäärän laskiessa. Vaihto- ja rahoitusomaisuus kasvoi lähes miljardi euroa vahvistaen edelleen valtion kassa-asemaa.

Pääluokan 28 vuoden 2002 määrärahoja oli käytettävissä 5 636,6 milj. euroa. Edellisiltä vuosilta siirtyi 58,8 milj. euroa ja näin ollen käytettävissä oli 5 695,3 milj. euroa. Pääluokan 28 toteuma oli

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

5 467,7 milj. euroa ja määrärahoja siirtyi 46,1 milj. euroa vuodelle 2003. Suurimmat säästöt kertyivät valtion maksamista eläkkeistä ja korvauksista, jotka toteutuivat 23,6 milj. euroa budjetoituja pienempinä, Suomen maksuosuuksista Euroopan unionille, jotka toteutuivat 55,1 milj. euroa budjetoituja pienempinä sekä hallinnonalan muihin menoihin sisältyvistä metallirahamenoista, jotka toteutuivat 81,2 milj. euroa budjetoituja pienempinä.

Pääluokan 36 Valtionvelan korot käytettävissä oli vuoden 2002 myönnettyjä määrärahoja yhteensä 3 670,0 milj. euroa, jotka toteutuivat 3 623,7 milj. euron suuruisina. Pääluokan 37 Valtiovelan vähentäminen käytettävissä oli vuoden 2002 määrärahoja 1 012,1 milj. euroa. Pääluokan 37 toteuma oli 1 009,9 milj. euroa.

Vuoden 2002 varsinaisessa talousarviossa Valtiovarainministeriön hallinnonalan siirtomenojen (momentit 30–69) määrärahat olivat yhteensä 1 618,1 milj. euroa. Vuoden lisätalousarvioissa suurin lisäys oli Metallirahamenoihin 95 milj. euroa ja vastaavasti Suomen maksuosuus Euroopan Unionille määräraha pieneni 170 milj. euroa. Yhteensä lisätalousarviot pienensivät siirtomenojen määrärahoja 72,4 milj. euroa. Siirtomenoihin vuodelle 2002 myönnetyt määrärahat varsinaisen ja lisätalousarvioiden jälkeen olivat 1 545,7 milj. euroa. Siirtomenojen toteuma oli 1 403,4 milj. euroa, joka oli 61,1 milj. euroa budjetoitua vähemmän.

Valtiovarainministeriön hallinnonalan maksullinen toiminta v. 2002 kokonaisuudessaan oli 0,2 milj. euroa alijäämäinen (v. 2001 alijäämä oli 1,7 milj. euroa). Maksullisen toiminnan kokonaistuotot oli-

59. Valtiovarainministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2002

Pl. luku	Määrärahat Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta	Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2003
2801 Valtiovarainministeriö	31,55	2,52	34,07	29,20	4,86
2803 Valtion taloudellinen tutkimuskeskus	3,47	0,35	3,82	3,40	0,42
2805 Valtiokonttori	33,75	7,03	40,78	34,75	6,02
2807 Valtion maksamat eläkkeet ja korvaukset ..	2 747,01	0,00	2 747,01	2 723,38	0,00
2818 Verohallinto	318,20	24,42	342,61	325,28	17,34
2839 Eräät siirrot Ahvenanmaan maakunnalle ...	170,41	0,00	170,41	165,93	0,00
2840 Tullilaitos	112,23	2,47	114,71	113,29	1,42
2852 Tilastokeskus	36,46	4,32	40,78	37,74	3,04
2880 Hallinnon uudistaminen ja eräät henkilöstö- hallinnon tukitoimenpiteet	9,78	5,53	15,31	10,90	4,28
2881 Eräät hallinnonaloittain jakamattomat menot	831,38	1,11	832,49	815,89	0,28
2882 Korvaukset rahastoille ja rahoituslaitoksille	7,04	11,00	18,04	9,62	8,41
2884 Kansainväliset rahoitusosuudet	1,49	0,00	1,49	1,23	0,00
2890 Suomen maksuosuudet Euroopan unionille	1 178,00	0,00	1 178,00	1 122,89	0,00
2899 Muut valtiovarainministeriön hallinnonalan menot	155,80	0,00	155,80	74,22	0,00
3601 Euromääräisen velan korko	3 094,00	0,00	3 094,00	3 050,65	0,00
3603 Valuuttamääräisen velan korko	555,00	0,00	555,00	551,27	0,00
3609 Muut menot valtionvelasta	21,00	0,00	21,00	21,77	0,00
3701 Valtionvelan nettokuoletukset ja velan- hallinta	1 012,11	0,00	1 012,11	1 009,87	0,00
Yhteensä	10 318,68	58,75	10 377,43	10 101,28	46,07

3.6. Valtiovarainministeriön hallinnonala

vat 26,4 milj. ja kustannukset vastaavasti 26,4 milj. euroa. Julkisoikeudellisten suoritteiden kustannusvastaavuusprosentti v. 2002 oli 91 % (v. 2001 79 %). Liiketaloudellisesti hinnoiteltujen suoritteiden kannattavuusprosentti oli 110 % (v. 2001 104 %). Erityislakeihin perustuvien suoritteiden kustannusvastaavuusprosentti oli 107 % (v. 2001 100 %). Hallinnonalan kustannusvastaavuus v. 2002 parani 7 prosenttiyksikköä vuodesta 2001. Tilivirastokohtaiset kustannusvastaavuuslaskelmat ja selvitykset maksullisen toiminnan tavoitteista on esitetty kunkin tiliviraston tilinpäätöksessä, jotka ovat saatavilla virastojen Internet -sivuilta (sivuille pääsee Netra-portaalin kautta <http://www.netra.fi>).

60. Valtiovarainministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Muutos
Toiminnan tuotot	241,80	373,44	131,64
Toiminnan kulut	-799,77	-813,39	-13,62
JÄÄMÄ I	-557,97	-439,95	118,02
Rahoitustuotot ja -kulut	-3 659,89	-2 385,78	1 274,11
Satunnaiset tuotot ja kulut	-2 440,66	1,12	2 441,78
JÄÄMÄ II	-6 658,52	-2 824,61	3 833,91
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-3 214,46	-3 206,38	8,08
JÄÄMÄ III	-9 872,98	-6 030,99	3 841,99
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	29 632,13	29 683,62	51,49
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	19 759,15	23 652,64	3 893,49

61. Valtiovarainministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	—	—	—
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET	4 942,88	4 652,87	-290,01
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	5 896,54	6 849,31	952,77
VASTAAVAA YHTEENSÄ	10 839,43	11 502,18	662,75
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	-55 765,83	-53 319,73	2 446,1
ARVOSTUSERÄT	—	—	—
VIERAS PÄÄOMA	66 605,25	64 821,91	-1 783,34
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	10 839,43	11 502,18	662,75

3.7. OPETUSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Suomen menestyminen globaalistuvassa taloudessa perustuu korkeatasoiseen koulutukseen ja tutkimukseen, luovuuteen ja omaleimaiseen kansalliseen kulttuuriin, nopeaan osaamisen siirtoon sekä modernin tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämiseen. Tasokkaat koulutus-, tutkimus-, kulttuuri- ja liikuntapalvelut ovat merkittäviä tasa-arvon edistäjiä. Kansainvälistyminen on haaste suomalaiselle koulutusjärjestelmälle. Tietoyhteiskuntakehitys asettaa opetusministeriön hallinnonalalle jatkuvasti uusia haasteita.

Muuttoliike on keskittänyt väestöä kasvukeskuksiin, pääkaupunkiseudulle sekä Oulun, Tampereen, Turun ja Jyväskylän seuduille. Erot kaupunkiseutujen ja taajamaseutujen välillä ovat lisääntyneet. Itä- ja Pohjois-Suomen kohdalla kehitys on edelleen muuta maata heikompi.

Väestön ikärakenne muuttuu Suomessa parin lähivuosikymmenen aikana erityisen nopeasti. Ikääntymisestä johtuvat poistumat työelämästä vaikuttavat koulutustarpeisiin. Koulutus-, kulttuuri- ja liikuntapalvelut edistävät omatoimisuutta sekä henkistä ja fyysistä hyvinvointia.

Koulutusmenojen kehitys

Hallinnonalan talousarvio vuodelle 2002 oli 5 478 milj. euroa, missä oli lisäystä 7 %. Lisäys johtui lähinnä kuntien valtionosuuksien ja yliopistomäärärahojen tasokorotuksesta. Lisätalousarviot olivat

62. Opetusministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2002

Pl. luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrä- rahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2003
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
2901 Opetusministeriö	110,51	4,31	114,83	85,14	4,50
2905 Kirkollisasiat	2,05	0,00	2,05	2,05	0,00
2907 Opetushallitus	18,14	3,32	21,46	18,03	3,43
2908 Kansainvälinen yhteistyö	15,62	1,19	16,81	15,81	0,87
2910 Yliopistot	1 188,23	209,51	1 397,74	1 179,94	217,80
2920 Ammattikorkeakouluopetus	329,31	2,46	331,77	308,19	2,68
2940 Yleissivistävä koulutus	1 718,76	13,44	1 732,20	1 699,73	10,74
2960 Ammatillinen koulutus	511,18	4,72	515,90	489,56	5,29
2969 Ammatillinen lisäkoulutus ja vapaa sivistystyö	305,45	14,55	320,00	307,15	8,52
2970 Opintotuki	716,20	0,15	716,35	732,55	0,12
2988 Tiede	190,04	33,65	223,68	200,71	22,97
2990 Taide ja kulttuuri	305,51	5,08	310,59	302,51	4,85
2998 Liikuntatoimi	84,56	0,00	84,56	84,37	0,00
2999 Nuorisotyö	22,02	0,07	22,09	21,85	0,17
Yhteensä	5 517,58	292,45	5 810,03	5 447,59	281,94

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

yhteensä 39 milj. euroa. Pääluokan suurimmat menoerät olivat edelleen opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet, 2 622 milj. euroa, yliopisto-opetuksen ja tutkimuksen menot, 1 188 milj. euroa sekä opintotuki, 733 milj. euroa.

Ammattikorkeakoulujen valtionosuusmääräraha alittui 20,9 milj. eurolla, yleissivistävän koulutuksen 21,6 milj. eurolla ja ammatillisen koulutuksen 20,1 milj. eurolla lähinnä ennakoitua pienempien opiskelijamäärien vuoksi.

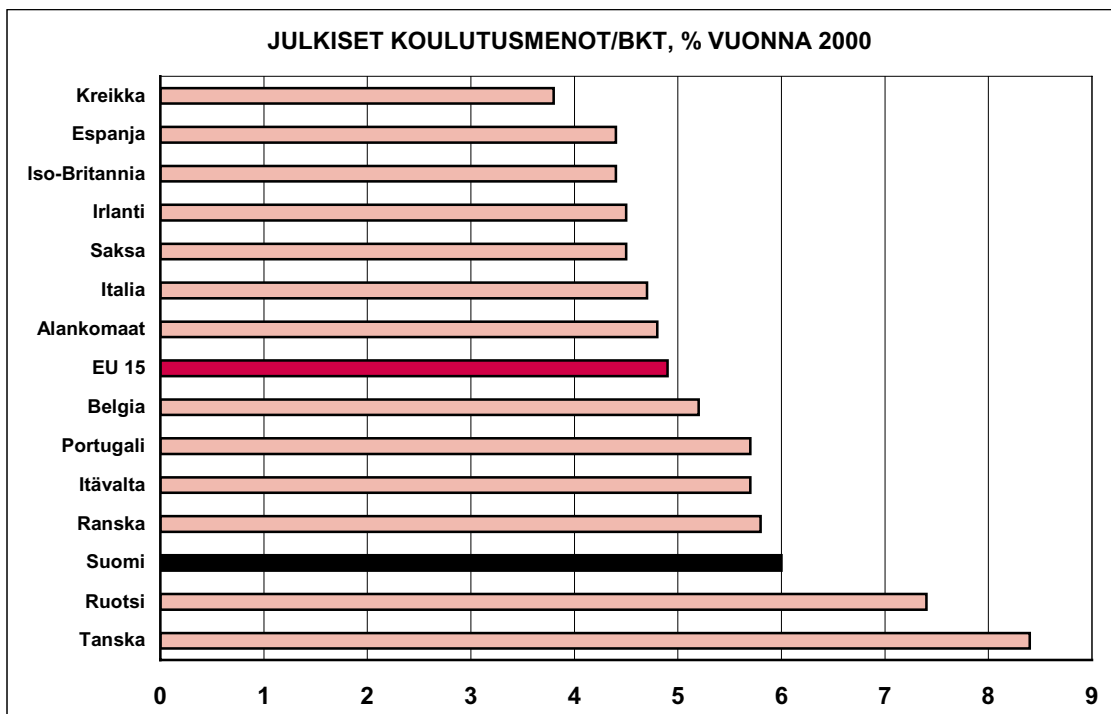
Julkinen rahoitus tutkimukseen johtavaan koulutukseen valtion opintotuki mukaan lukien oli ennakkotiedon mukaan 8,3 mrd. euroa v. 2001. Kasvua edelliseen vuoteen oli 6 %, ja osuus bruttokansantuotteesta kasvoi 0,1 prosenttiyksiköllä.

63. Julkisten koulutusmenojen kehitys

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Julkkiset koulutusmenot, mlj. euroa	5 958	5 687	5 897	6 511	6 858	6 916	7 239	7 458	7 790	8 284
Julkkiset koulutusmenot / BKT	7,3 %	6,9 %	6,7 %	6,8 %	6,9 %	6,5 %	6,2 %	6,2 %	6,0 %	6,1 %

* Ennuste

Kuvio 9.

Kansainvälisessä vertailussa Suomen koulutuspanostus on hyvää tasoa, EU-maista vain Tanskan ja Ruotsin koulutuspanostus oli Suomea korkeampi v. 2001.

Hallinnonalan toimintojen painopisteet

Opetusministeriön hallinnonalan toimintojen yhteisiä painopisteitä v. 2002 olivat peruspalvelujen edellytysten parantaminen, tietoyhteiskuntakehitys, aluekehityksen edistäminen, nuorten osallisuus, kansalaistoiminnan esteiden purkaminen, kulttuurisen monimuotoisuuden edistäminen, hallinnonalan strategisen suunnittelun kehittäminen ja osallistuminen EU-ohjelmiin.

Peruspalvelujen rahoitus ja arviointi

Valtionosuuden perusteina käytettävät keskimääräiset yksikköhinnat vahvistettiin noin 10 % edellisvuotta korkeammiksi.

Lääninhallitusten laatimissa peruspalvelujen arviointiraporteissa kiinnitettiin erityistä huomiota palveluverkkojen riittävyteen. Opetushallinnon alalla arvioinnin kohteena olivat peruskoulujen sijainti ja saavutettavuus, esiopetus, opiskelijahuollon toteutuminen ja opiskeluympäristön turvallisuus toisella asteella, kirjastoverkko, uimahallit terveystieteiden palvelujen järjestäjinä, kuntien nuorisotilat, -leiri-alueet ja -keskukset sekä nuorten työpajatoiminta.

64. Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet

	2001	2002	Muutos	
	Miljoonaa euroa			%
Kunnat	1 037,3	1 137,7	100,4	9,7
Kuntayhtymät ..	806,8	874,4	67,6	8,4
Yksityiset	539,7	609,7	70,0	13,0
Yhteensä	2 383,9	2 621,8	237,9	10,0

Etelä-Suomen läänissä perusopetuksen saavutettavuus on pääosin hyvä. Esiopetukseen osallistui 92 % ikäluokasta. Suurten esiopetusryhmien määrä on vähentynyt edellisvuosiin verrattuna. Opiskelijahuoltopalveluja ei ollut riittävästi toisen asteen opiskelijoiden käytettävissä. Oppilaitoksissa esiintyi monenlaisia turvallisuushäiriöitä, pääosin nämä olivat kuitenkin yksittäistapauksia. Väestöstä 75 % asuu enintään kahden kilometrin päässä kirjastosta. Nuorisotilat puuttuivat kahdeksasta kunnasta. Läänissä oli 100 uimahallia.

Länsi-Suomen läänissä perusopetuksen saavutettavuus toteutuu hyvin. Esiopetukseen osallistui 94 % ikäluokasta. Esiopetuksen ryhmäkoot ovat pienentyneet. Maakuntien välillä on selviä eroja opiskelijahuoltopalvelujen saatavuudessa ja riittävydessä. Väestöstä 64 % asuu enintään kahden kilometrin päässä kirjastosta. Nuorisotilat puuttuivat kahdeksasta kunnasta. Läänissä oli 95 uimahallia.

Itä-Suomen läänissä perusopetuksen saavutettavuus vaihteli haja-asutusalueilla kuntien välillä melko paljon. Esiopetukseen osallistui 96 % ikäluokasta. Opetusministeriön suositusta esiopetusryhmien enimmäiskoosta ei vajaassa puolessa kaikista kunnista ole pystytty noudattamaan. Maakuntien välillä on huomattavia eroja opiskelijahuoltopalveluissa. Väestöstä 57 % asuu enintään kahden kilometrin päässä kirjastosta. Vain yhdestä kunnasta puuttui nuorisotila. Läänissä oli 24 uimahallia.

Oulun läänissä esiopetukseen osallistui 94 % ikäluokasta. Esiopetuksen ryhmistä viidennes oli kooltaan yli 20 oppilaan ryhmiä. Oppilashuollon palveluiden tarve lisääntyi kaupunkimaisten kuntien isoissa kouluissa. Turvallisuushäiriöitä ja turvallisuuden riskitekijöitä esiintyy eniten kaupunkimaisissa kun-

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

nissa, suurissa kouluissa ja erityisesti yläasteilla. Väestöstä 65 % asuu enintään kahden kilometrin päässä kirjastosta. Kaikissa kunnissa oli nuorisotila. Läänissä oli 18 uimahallia.

Lapin läänissä kuntien välillä on selviä eroja perusopetuksen saavutettavuudessa. Kuntien koulutuspalvelujen eriarvoistumista on havaittavissa. Esiopetukseen osallistui 98 % ikäluokasta. Suositusta ryhmien enimmäiskoosta ei kaikissa kunnissa ole pystytty noudattamaan. Yli puolessa oppilaitoksia on pulaa psykologi- ja kuraattoripalveluista. Toisen asteen oppilaitokset kokevat opiskeluympäristönsä turvallisena ja oppilaitosyhteisön kiinteänä yksittäisistä turvallisuushäiriöistä huolimatta. Väestöstä 53 % asuu enintään kahden kilometrin päässä kirjastosta. Kaikissa kunnissa oli nuorisotila. Läänissä oli 11 uimahallia.

Tietoyhteiskunnan kehittämistoimenpiteet

Tietoyhteiskuntavalmiudet kaikille -hankkeessa on yhteistyössä lääninhallitusten kanssa käynnistetty tuki- ja neuvontahenkilöstön koulutusohjelma. Tietoyhteiskuntataitoihin painottunut opintosetelikokeilu oli v. 2002 käynnissä noin 35 kunnassa ja pilottivaihe mukaan lukien käytössä on ollut 5 500 opintoseteliä. Kokeilussa 100 euron suuruiset opintosetelit suunnataan ensisijassa työttömille, maahanmuuttajille ja eläkeläisille.

Kertomusvuonna käytettiin virtuaaliyliopistotoiminnan kehittämiseen 8,3 milj. euroa hankerahoitusta ja 240 000 euroa kehittämismäärärahoja. Myös virtuaaliammattikorkeakoulun kehittämistyötä jatkettiin.

Oppimisympäristöjen tutkimus -työryhmä tuki verkko-opetuksen kehittämistä edistämällä oppimisympäristöjen monitieteistä tutkimusta, tutkijoiden verkostoitumista ja tutkimustiedon välittymistä käytännön kehittämishankkeisiin.

Tietoyhteiskunnan rakenteet -työryhmän kartoitukset osoittavat, että oppilaitoksissa on keskimäärin 12 opiskelijaa yhtä opetuskäytössä olevaa työasemaa kohti tavoitteen ollessa 3–10 oppilaitostyyppistä riippuen. Laitteiden toimivuuden ja käytön kannalta välttämättömät tekniset ja pedagogiset tukipalvelut ovat riittämättömiä lähes kaikissa oppilaitoksissa. Internet-verkkoyhteyksien osalta tilanne on heikoin peruskoulujen kohdalla. Vuonna 2001 kiinteä verkkoyhteys oli maaseutumaisten kuntien peruskouluissa vain 37 prosentilla, kun se kaupunkimaisten kuntien peruskouluissa oli 80 prosentilla.

Kulttuuriperintöaineistojen digitointia jatkettiin museoiden, kirjastojen ja arkistojen yhteistyössä. Kulttuuri- ja luontomatkailun verkkopalvelu ”*Lumoava Suomi*” julkistettiin. Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:n kanssa luodun Valtikka.net -verkkodemokratiavälineistön rakenne ja formaatti uusittiin, välineistön käyttöä kouluyhteisöissä tuettiin ja hanketta hyödynnettiin syksyllä 2002 alkaneessa nuorisovaaliprojektissa.

Aluekehityksen edistäminen

Kertomusvuonna laadittu opetusministeriön aluekehittämistrategia linjaa opetusministeriön hallinnonalan aluekehittämisen strategiset painopisteet ja toimenpiteet vuosille 2003–2013.

Korkeakoulujen alueellista kehittämistä jatkettiin korkeakouluopetuksen ja tutkimuksen kehittämistarpeita pohtineen työryhmän esitysten pohjalta. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut laativat kertomusvuonna yhteiset aluestrategiat.

Kulttuurisen monimuotoisuuden edistäminen

Vähemmistökulttuureja edustavien ryhmien kulttuuritoimintaa ja rasismien vastaista työtä tuettiin. Saamenkielistä kulttuuria ja saamelaisjärjestöjen toimintaa tuettiin erillisellä määrärahalla. Saamelaiden kulttuuri-itsehallinnon periaatteen mukaisesti määrärahan jakopäätökset teki Saamelaiskäräjät. Liikunta-alalla suvaitsevaisuutta edistävää ja rasismia vastustavaa toimintaa tuettiin yhteistyössä Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n kanssa.

Kansalaistoiminnan esteiden purkaminen ja liikunnan eettisen pohjan vahvistaminen

Kansalaistoiminnan edellytysten vahvistamiseksi tuettiin hankkeita lasten ja nuorten liikunnassa, terveysliikunnassa sekä huippu-urheilussa. Erityisesti perustason toimintaan, urheiluseurojen olosuhteiden tukemiseen sekä koulutusjärjestelmien luomiseen osoitettiin voimavaroja.

Kertomusvuonna aloitti toimintansa Suomen Antidoping -toimikunta ADT ry, jonka tehtävänä on dopinginvastaisen toiminnan kehittäminen, huolehtiminen dopingvalvonnasta Suomessa sekä osaltaan vastata dopinginvastaisesta kasvatuksesta.

Nuorten elinolojen parantaminen

Opetusministeriö osallistui ministeriöiden väliseen yhteistyöhön nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä, huumeiden vastaisessa työssä sekä aktiivisessa sosiaalipolitiikassa. Keskeisenä uutena hankkeena oli pääministerin käynnistämän nuorten osallisuushankkeen valmistelu.

Koulutuspolitiikan tulokset**Väestön koulutustaso****65. Väestön koulutustaso**

	1985	1990	1995	2000	2001
Peruskoulun jälkeinen tutkinto	72,6	79,8	82,4	83,5	84,0
Ei peruskoulun jälkeistä tutkintoa	27,4	20,2	17,6	16,5	16,0

Opiskelijamäärät ja yksikkökustannukset**66. Opiskelijamäärät**

	2001	2002	Muutos, kpl	Muutos, %
Esiopetus *)	59 713	58 142	-1 571	-2,6
Perusopetus	584 548	586 105	1 557	0,3
Lukio **)	115 609	112 823	-2 786	-2,4
Ammatilliset oppilaitokset	128 386	131 659	3 273	2,5
Ammattikorkeakoulut (nuorten koulutus)	105 050	103 904	-1 146	-1,1
Oppisopimuskoulutus	28 211	30 928	2 717	9,6
Yliopistokoulutus	162 785	169 970	7 185	4,4
Valtionosuusperusteen mukaiset syksyn opiskelijamäärät				
*) Esiopetus ei sisällä 11-v. oppivelvollisia				
**) Lukio ei sisällä aikuislinjoja eikä sisäoppilaitoksia				
Yliopistokoulutus opiskelijamäärät				

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

67. Toiminnan yksikkökustannukset

	1999	2000	2001	Muutos 2001/00, %
Peruskoulu, euroa/oppilas	4 063	4 294	4 691	9,2
Lukio, euroa/opiskelija	3 507	3 747	4 045	7,9
Ammatilliset oppilaitokset, euroa/opiskelija	6 634	6 843	7 214	5,4
Ammattikorkeakoulut, euroa/opiskelija	5 772	5 881	6 310	7,3
Kirjasto, euroa/asukas	40	40	43	6,5

Yleissivistävä koulutus

Lukio ja ylioppilastutkinto olivat vuoden 2002 keskeisiä kehittämiskohteita. Valtioneuvosto hyväksyi asetuksen lukiokoulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta. Ylioppilastutkinnon rakennekokeiluun otettiin hakemusten perusteella mukaan yhteensä 57 lukiota ja aikuislukiota eri puolilta maata.

Perusopetuslakia ja lukiolakia täydennettiin siten, että aiempaa selkeämmin korostetaan lasten ja nuorten kehitykseen liittyvien vaikeuksien ennalta ehkäisemistä ja varhaista puuttumista näihin vaikeuksiin. Opetussuunnitelman perusteisiin lisättiin oppilas- ja opiskelijahuollon sekä kodin ja koulun yhteistyön keskeiset periaatteet ja lakeihin oppilashuoltoa ja opiskelijahuoltoa koskevat säännökset.

Aikaisempien kansainvälisten selvitysten mukaan (esim. OECD:n PISA-tutkimus) suomalaiset koululaiset menestyivät hyvin osaamisvertailussa. Opetushallitus arvioi perusopetuksen päättövaiheen matematiikan oppimistuloksia huhtikuussa 2002. Puolet oppilaista menestyi vähintään hyvin, kun taas kohtalaisen tason alapuolelle jäi 14 %. Alle 3 % ei saavuttanut hyväksyttävää tulosta. Koulujen tulokset vaihtelivat koko kokeessa 41–71 % maksimipistemäärästä. Suomen- ja ruotsinkielisten koulujen oppilaat menestyivät kokeessa yhtä hyvin. Kuntaryhmittäin ja EU-alueuokittain vertaillen erot olivat hyvin pieniä.

Ammatillinen koulutus

Ammatillisen koulutuksen laadun ja tavoitteiden saavuttamisen varmistamiseksi jatkettiin näyttöjärjestelmän ja siihen integroitavan oppimistulosten arviointijärjestelmän kehittämistä. Näyttöjä kehitettiin pilottihankkeilla ja valmistelemalla kansallisia näyttöaineistoja. Käynnistettiin oppimistulosten arviointikokeilu.

Erityisopetuksen strategiaehdotus valmistui ja sen pohjalta laadittiin erityisopetuksen toimintaohjelma.

Osallistuttiin ns. Kööpenhamina (Brügge) -prosessiin, jonka tavoitteena on ammatillisen koulutuksen eurooppalaisen yhteistyön edistäminen. Tavoitteena on parantaa eurooppalaisen ammatillisen koulutuksen laatua ja arvostusta sekä edistää ammatillisessa koulutuksessa olevien ja ammatillisen tutkinnon suorittaneiden ammatillista, alueellista ja kansainvälistä liikkuvuutta.

Työssäoppimisjaksoille osallistui noin 45 000 ammatillisen perustutkinnon opiskelijaa. Työssäoppimisen täydennyskoulutuksen on suorittanut vuoden 2002 loppuun mennessä 3 650 ammatillista opettajaa ja noin 11 400 työpaikkaohjaajaa. Lisäksi 450 opettajaa osallistui vähintään kaksi kuukautta kestäneeseen työelämäjaksoon.

Kertomusvuonna suoritettujen ammatillisten perustutkintojen määräksi arvioidaan oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa 37 000 ja oppisopimuskoulutuksessa 2 800. Suoritettujen opisto- ja ammatillisen korkea-asteen tutkintojen määräksi arvioidaan 900.

Oppilaitosverkon kehittämistä jatkettiin monipuolisen koulutustarjonnan turvaamiseksi. Yhdistymiset vähensivät järjestäjien määrää seitsemällä. Yksi uusi järjestäjä aloitti koulutustoiminnan.

Ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmää täydennettiin tilapäisesti niin, että rahoitusperusteenä käytetään vuosina 2003–2005 myös harkinnanvaraisena yksikköhinnan korotuksena myönnettävää kannustusrahaa. Uusi järjestely on käytössä tietyillä kansantaloudellisesti merkittävillä aloilla, joilla on ennakoitavissa ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden vaikeutumista suurten ikäluokkien poistuessa työelämästä. Ammatillisen koulutuksen tuloksellisuusrahoitusta kehitettiin. Tuloksellisuusrahoitus jakautuu määrällisiin indikaattoreihin perustuvaan tulosrahoitukseen sekä laatupalkintoon.

Ammattikorkeakoulut

Ammattikorkeakouluista valmistuneiden määrät kasvoivat kaikilla koulutusaloilla verrattuna edelliseen vuoteen. Vuonna 2002 suoritettiin kaikkiaan 20 400 ammattikorkeakoulututkintoa. Eniten valmistuneita oli sosiaali- ja terveysalalla (6 100), hallinnon ja kaupan alalla (5 800) ja tekniikan ja liikenteen alalla (5 100). Tutkinnon suorittaneiden keskimääräinen opiskelu-aika nuorten koulutuksessa oli neljä vuotta.

Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden työllisyystilanne parani jonkin verran. Mitä kauemmin tutkinnon suorittamisesta on kulunut sitä paremmin sijoitutaan työelämään. Opiskelija- ja harjoitteluvaihtoon lähti Suomesta yli kolmen kuukauden ajaksi yli 3 600 opiskelijaa. Suomeen saapui opiskelemaan tai harjoittelemaan noin 2 250 ulkomaalaista opiskelijaa.

Ammattikorkeakoulujen jatkotutkintokokeilu käynnistyi kertomusvuoden syksyllä yhdeksässä ammattikorkeakoulussa. Jatkotutkinto-opiskelun aloitti 160 opiskelijaa.

Vuonna 2002 ammattikorkeakouluissa suoritettiin lähes 52 000 opintoviikkoa virtuaaliopintoina. Opinnäytetöitä on pyritty mahdollisimman laajasti tekemään yhteistyössä työelämän organisaatioiden kanssa aitoihin työelämän kehittämishaasteisiin liittyen. Vuonna 2002 tällaisia hankkeistettuja opinnäytetöitä oli 70 % kaikista opinnäytetöistä.

OECD:n tutkijaryhmän mukaan ammattikorkeakoulu-uudistus on onnistunut hyvin ja ammattikorkeakoulupolitiikan peruslinja on ollut oikea. Ammattikorkeakoulut ovat nopeasti saavuttaneet laajan hyväksynnän niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Koulutusohjelmat ovat innovatiivisia ja vastaavat työelämän tarpeita. Korkeakoulujärjestelmän duaalimalli on toimiva, koska se tukee monipuolista koulutustarjontaa. Korkeakoulujärjestelmää tulisi kehittää siten, että opiskelijoiden on helpompi siirtyä korkeakoulusektorilta toiselle. Ammattikorkeakoulujen ohjausta ja rahoitusta tulisi arvioinnin mukaan kehittää strategisempaan suuntaan. Ammattikorkeakoulujen hallintoa tulisi muuttaa siten, että omistajuus ja opintoihin liittyvä päätöksenteko erotetaan toisistaan. Ammattikorkeakoulujen opiskelijoilla ja henkilökunnalla tulisi tutkijoiden mukaan olla edustus ammattikorkeakoulujen hallinnossa.

Yliopistot

Yliopistojen toimintamenot lisääntyivät v. 2002 yhteensä 63,6 milj. euroa. Lisäyksestä 40 milj. euroa johtui korkeakoulujen kehittämislaista. Lain perusteella otettiin huomioon myös palkankorotusvai-

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

kutusten kustannusvaikutukset. Kehittämislaki on voimassa vuosina 2002–2005. Alueelliseen kehittämiseen suunnattiin lähes 3,4 milj. euroa. Korkeakoulujen tilakustannuksista aiheutuvia ongelmia selvitettiin.

Lisärahoitusta kohdennettiin valtakunnallisiin kehittämisohjelmiin kuten tietoyhteiskuntahankkeisiin, tietoteollisuusohjelmaan ja yliopistojen tutkimusedellytysten parantamiseen.

Tulosohjauksen kehittämistä pohtinut työryhmä jätti esityksensä lokakuussa 2002. Päätökset yliopistojen tulosohjausjärjestelmästä ja toimintamenorahoituksen muotoutumisperusteista kaudeksi 2004–2006 tehdään vuoden 2003 alussa. Osana ohjausprosessin kehittämistä yliopistot saivat syksyllä 2002 ensimmäistä kertaa opetusministeriöltä kirjallisen palautteen mm. raportoinnin laadusta, toiminnan tuloksellisuudesta ja kehittämistarpeista strategisilla painopistealueilla.

Vuonna 2002 suoritettiin 12 075 maasteritason tutkintoa ja 1 224 tohtorin tutkintoa. Edelliseen vuoteen verrattuna maisterintutkintojen määrä kasvoi yli 4 % ja tohtorin tutkintojen määrä 1,7 %. Lisen-siaatin tutkintoja suoritettiin 654. Yliopistotutkinnon suorittaneiden työllistyminen pysyi korkealla tasolla. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden 23–64-vuotiaiden työttömyysaste oli 3,6 %.

Syksyllä 2002 opiskelupaikan vastaanottaneista 23 000 opiskelijasta 46 % oli 20-vuotiaita tai nuorempia. Yliopistot kehittivät edelleen sivuaineopiskelua toisissa yliopistoissa.

Avoimeen yliopisto-opetukseen osallistujia oli yli 85 100, mikä on noin 2 % enemmän kuin edellisellä vuonna. Avoimien yliopisto-opintojen perusteella hyväksyttiin tutkinto-opiskelijoiksi lähes 700 opiskelijaa, mikä on noin 70 % asetetusta tavoitteesta. Täydennyskoulutukseen osallistui 17 % vähemmän opiskelijoita kuin edellisenä vuonna, yhteensä 88 600 opiskelijaa.

Korkeakoulujen arviointineuvostossa valmistuivat mm. maisteriohjelmien ja opiskelijavaihtojen arvioinnit, avoimen yliopisto-opetuksen arviointi, viestintäalan koulutusta koskeva arviointi sekä Lahden korkeakouluyksiköiden alueellisen vaikuttavuuden arviointi.

Opiskelijavaihdolle asetettua 5 400 perustutkinto-opiskelijan tavoitetta ei saavutettu: kertomusvuonna 3 807 suomalaista yliopisto-opiskelijaa osallistui opiskelijavaihtoon ulkomailla. Suomeen saapuvien määrä kasvoi edellisestä vuodesta, kertomusvuonna yhteensä 3 784 yliopisto-opiskelijaa saapui opiskelemaan Suomeen.

Yliopistojen toimintamenoissa osoitettiin tuloksellisuuden arviointiin perustuvaa rahoitusta 23,9 milj. euroa, josta 17,8 milj. euroa jaettiin tutkimuksen, koulutuksen, aikuiskoulutuksen ja taiteellisen toiminnan huippuysiköiden perusteella. Tuloksellisuuskriteereinä olivat

68. Tutkinnot koulutusaloittain 2002

	Ylemmät korkea- koulutut- kinnot	%	Tohto- rin tut- kinnot	%
Teologinen	164	1,4	24	2,0
Humanistinen	1 701	14,1	96	7,8
Taideteollinen	207	1,7	3	0,2
Musiikki	111	0,9	8	0,7
Teatteri ja tanssi	47	0,4	3	0,2
Kasvatustieteellinen	1 500	12,4	69	5,6
Liikuntatieteellinen	71	0,6	8	0,7
Yhteiskuntatieteellinen	1 172	9,7	94	7,7
Psykologia	193	1,6	14	1,1
Terveystieteet	312	2,6	40	3,3
Oikeustieteellinen	468	3,9	16	1,3
Kauppatieteellinen	1 554	12,9	58	4,7
Luonnontieteellinen	1 391	11,5	284	23,2
Maatalous-metsätieteellinen .	277	2,3	44	3,6
Teknillistieteellinen	2 332	19,3	204	16,7
Lääketieteellinen	396	3,3	227	18,5
Hammaslääketieteellinen	39	0,3	11	0,9
Eläinlääketieteellinen	33	0,3	6	0,5
Farmasia	89	0,7	14	1,1
Kuvataide	18	0,1	1	0,1
Yhteensä	12 075	100,0	1 224	100,0

myös opintojen kulku ja tutkinnon suorittaneiden työllistyminen. Valtakunnallista hankerahoitusta mukaan luettuna valtakunnalliset ohjelmat osoitettiin yliopistoille yhteensä 89,4 milj. euroa. Lääkärikoulutuksen laajentamista rahoitettiin 3,8 milj. eurolla.

Yliopistojen tutkintojärjestelmää selkeytettiin ja opetuksen ja oppimisen tehostamista edistäviä toimia jatkettiin. Yliopistojen tutkintorakennetta pohtinut työryhmä jätti esityksensä kaksiportaisen tutkintorakenteen kehittämiseksi. Kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen on tarkoitus siirtyä kaikilla koulutusaloilla 1.8.2005 alkaen. Yliopistot kehittivät opintoja kaikilla aloilla tavoitteena koulutuksen läpäisyn tehostuminen ja tutkintojen suoritusaikojen lyhentäminen. Opetusministeriö on osoittanut tulossopimuskaudeksi 2001–2003 yhteensä yli 5 milj. euroa yliopistojen opetuksen ja ohjauksen kehittämishankkeisiin.

Opettajakunnan korkean ikärakenteen ja vaila muodollista pätevyyttä olevien opettajien opettajankoulutuksen laajennusohjelmaa jatkettiin. Yliopistojen lääkärikoulutuksen aloituspaikkojen määrä nostettiin 550:stä 600:aan. Lääkärien muuntokoulutusmahdollisuuksia selvitettiin.

Yliopistojen täydentävä rahoitus oli kokonaisrahoituksesta 36,4 %. Liiketaloudellinen maksullinen palvelutoiminta supistui lähes 6 %. Liiketaloudellisen maksullisen toiminnan kannattavuutta parannettiin kustannuslaskentaa kehittämällä ja tappiollista toimintaa karsimalla.

69. Yliopistojen liiketaloudellisen maksullisen palvelutoiminnan tunnuslukutaulukko 2002

	Talousarvio	Toteutunut
Maksullisen toiminnan tulot, milj. euroa.	207,9	195,9
Erilliskustannukset, milj. euroa	158,4	158,5
Käyttöjäämä, milj. euroa	49,5	37,4
% tuloista	23,8	19,1
Osuus yhteiskustannuksista, milj. euroa	41,8	25,5
Ylijäämä, milj. euroa	7,6	11,8
% tuloista	3,7	6,0
Volyymin muutos, %	3,1	-5,8

Tiede

Kertomusvuoden alussa käynnistettiin tutkimuksen toinen huippuyksikköohjelma. Ohjelmaan valittiin 16 uutta huippuyksikköä vuosille 2002–2007. Huippuyksiköiden kokonaismäärä nousi 42:een. Tutkimuksen huippuyksiköiden saama rahoitus Suomen Akatemialta on yhteensä noin 24 milj. euroa.

Suoritetujen tohtorin tutkintojen määrä on yli kaksinkertaistunut kymmenen vuoden aikana. Nais-tohtoreiden määrän kasvu (250 %) on ollut suhteellisesti huomattavasti suurempaa kuin miestohtoreiden vastaava (81 %). Tämän seurauksena naisten osuus tohtoreista on noussut 46 prosenttiin.

Vuonna 1995 käynnistetyn tutkijakoulujärjestelmän on arvioinneissa todettu edesauttaneen tutkijanuran ammattimaistumista sekä lisänneen jatkokoulutuksen järjestelmällisyyttä ja tehokkuutta. Kertomusvuoden alussa tutkijakoulujärjestelmään kuului 108 tutkijakoulua, joissa opetusministeriön rahoituksella työskenteli 1 426 tutkijaopiskelijaa.

Suomen Akatemia toteutti kahdeksan tutkimusohjelma-arviointia, mm. Kaupunkitutkimusohjelman ja Lama-tutkimusohjelman arvioinnit sekä Tietoliikenne-elektroniikka-tutkimusohjelman arvioinnin yhteistyössä Tekesin kanssa. Kertomusvuonna valmistuivat kansainväliset tutkimusala-arvioinnit ulko- ja turvallisuuspolitiikasta sekä naistutkimuksesta.

Bioteknikan julkisen rahoituksen vaikuttavuuden arviointi valmistui. Kansainvälinen asiantuntijajapaneeeli arvioi, että bioteknikan tutkimukseen ja tuotekehitykseen suunnattu erityisrahoitus on tuottanut erinomaisia tuloksia ja että opetusministeriön rahoitusohjelma on ollut uraauurtava hanke, jolla on ollut merkittävä vaikutus bioteknikan tutkimuksen asemaan ja laatuun Suomessa.

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

Aikuiskoulutus

Lähes 1,8 miljoonaa aikuista osallistui kertomusvuonna eri tyyppiseen opiskeluun. Työikäisestä väestöstä koulutukseen osallistui noin 57 %. Osuus on OECD-maiden korkeimpia.

Parlamentaarinen aikuiskoulutustyöryhmä jätti yksimieliset ehdotuksensa opetusministeriölle. Työryhmän muistio sisältää ehdotuksen elinikäisen oppimisen idealle rakentuvasta aikuiskoulutusstrategiasta vuoteen 2010 sekä lähivuosien toimenpiteistä.

Hallituksen ja eduskunnan päätettäväksi valmisteltiin suunnitelmat aikuisten koulutustason kohottamisen lisätoimenpideohjelmasta. Ohjelman tarkoituksena on ennen muuta toisen asteen ammatillisen tutkinnon ja sen edellyttämien opiskeluvalmiuksien sekä tietoyhteiskunta- ja elämäntaitojen tuottaminen työelämässä olevalle pelkän perusasteen koulutuksen varassa olevalle 30–54 -vuotiaalle aikuisväestölle.

Opetustoimen henkilöstön lisäkoulutukseen koulutuspolitiikan painoalueilla osoitettiin 10,6 milj. euron rahoitus. Aine- ja ammattialakohtaisen koulutuksen lisäksi painopisteenä on ollut tietotekninen osaaminen, työelämäyhteydet, arviointia tukeva koulutus sekä huume- ja muiden sosiaalisten ongelmien ehkäiseminen.

Opintotuki

Valtion maksettavaksi takauksen perusteella tulevien opintolainojen määrän vähentämiseksi muutettiin opintolainan valtiontakauksen myöntämisen edellytyksiä. Lukuvuodesta 2002–2003 lukien lukuvuoden opintolainan nostoeria lisättiin ja valtiontakauksen myöntämistä rajoitettiin luottorekisteriin merkityn vakavan maksuhäiriön perusteella. Opintolainan koron pääomituskautta pidenttiin yhdellä korkokaudella kesäkuun 2002 koronmaksusta alkaen. Korkoavustuksen myöntämisedellytykset muuttuivat siten, että kesäkuun 2002 koronmaksusta alkaen avustukseen ovat oikeutettuja kaikki pienituloiset opintolainan saajat.

Niin kutsutun vanhan opintotukilain (28/1997) mukaisen opintolainan enimmäiskorko nousi vuoden alusta lukien 0,57 prosenttiyksiköllä 5,53 prosenttiin, josta opiskelijan korko-osuus on 3,67 prosenttiyksikköä. Ateriatuen määrä nousi vuoden alusta lukien 0,09 eurolla ja oli korotuksen jälkeen 1,27 euroa ateriala kohden.

70. Opintotuen saajamäärät

	Saajamäärä lukuvuonna 2001–2002	Muutos edellisestä lukuvuodesta	Muutos, %
Opintoraha	325 934	–757	–0,2
Asumislisä	215 054	+6 332	+3,0
Aikuisopintoraha ..	1 194	–2 575	–68,0
Opintolainan valtiontakaus	151 196	–4 647	–3,0
Saajia yhteensä ..	341 398	–3 001	–0,9
Koulumatkatuki ...	51 027	–234	–0,4

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan tulokset

Kertomusvuoden alussa tuli voimaan uusi arpajaislaki sekä laki raha-arpajaisten sekä veikkaus- ja vedonlyöntipelien tuoton käyttämisestä. Lain mukaan 10 vuoden siirtymäkauden aikana kirjastojen valtionosuudet siirretään rahoitettavaksi kokonaan budjettirahoituksella veikkausvoittovarojen sijasta. Toimialan valtionavustussäännöksiä muutettiin uuden valtionavustuslain johdosta.

Taide ja kulttuuri

Toimialan tulosoajauksen vahvistamiseksi toteutettiin virastojen ja laitosten tulosoajauksen kehittämishanke. Kirjastoapurahalainsäädännön uudistamista koskeva lainmuutos tuli voimaan. Uudistuksen tarkoituksena on mahdollistaa kirjastoapurahojen ja -avustusten saanti muillekin kuin suomen, ruotsin tai saamen kielellä kirjoittaville kirjailijoille ja kääntäjille.

71. Veikkausvoittovaroja myönnettiin

	2001 Miljoonaa euroa	2002	Muutos, %
Tiede	75,9	76,2	0,4
Taide ja kulttuuri	204,5	179,8	-12,1
Liikunta	80,7	83,3	3,2
Nuorisonkasvatustyö ...	20,3	20,3	0,0
Yhteensä	381,4	359,6	-5,7

Taide- ja kulttuuritapahtumien valtionavustuksen piiriin kuului yli sata eri puolilla maata järjestettävää tapahtumaa. Teatterien kävijämäärä laski lievästi edellisestä vuodesta. Kansallisteatterin peruskorjaus valmistui syksyllä. Sinfoniaorkestereiden konserteissa kävi 0,9 miljoonaa kuulijaa. Ulkomaille tehtyjen konserttivierailujen kuulijamäärä oli noin 50 000.

Taiteen keskustoimikunnan, valtion taidetoimikuntien ja taiteen keskustoimikunnan yhteydessä toimivien lautakuntien jakamana taiteilijatukena myönnettiin 2 152 apurahaa ja avustusta. Alueelliset taidetoimikunnat myönsivät apurahoja ja avustuksia noin 1 050 kappaletta. Läänintaitelijoiden palkkaamiseen käytettiin 46 henkilötyövuotta.

Museoviraston toiminta painottui entistä enemmän museo- ja kulttuuriperintöalan toimintaedellytysten kehittämiseen. Suomen merimuseon uusien toimitilojen ja sijoituspaikan toteuttamismahdollisuuksia selvitettiin yhteistyössä Helsingin, Kotkan ja Turun kaupunkien kanssa. Jatkettiin Sinebrychoffin museon peruskorjausta ja näyttelyn rakentamista korjattuun rakennukseen. Valtion taidemuseoon perustettiin uusi yksikkö ”Kehys”, jonka tehtävänä on taidemuseoalan kehittäminen. Valtionosuuden piiriin hyväksyttiin kaksi uutta museota.

Kertomusvuonna oli kymmenen pitkän elokuvan, yhden yhteistuotantoelokuvan ja kolmen teatterissa levitetyn dokumentti-elokuvan ensi-illat. Kotimaisen elokuvan katsojaosuus nousi 17 prosenttiin vuoden kaikista elokuvissakäynneistä. Osa lastenelokuvan vuoteen 2005 ulottuvan kehittämisohjelman tavoitteista voitiin käynnistää, keskeisimpänä Koulukinotoiminta ja lastenelokuvan tekijöiden ammatillinen täydennyskoulutushanke.

Seutukuntakirjastohankkeita oli useammalla taholla suunnitteilla, ja ensimmäinen hanke käynnistettiin kertomusvuonna. Opetusministeriö tuki informaatio-ohjauksella ja avustuksilla uusien hallinnollisten mallien etsimistä ja toteuttamista. Kirjastojen palveluja kehitettiin perinteisessä ja digitaalisessa ympäristössä. Lainausten määrä oli 106,6 miljoonaa (+3,1 %) ja kirjastokäyntien 68,2 miljoonaa (+5,4 %). Celia – Näkövammaisten kirjaston asiakasmäärä ja lainauksen määrä kasvoivat 7 prosentilla.

Tekijänoikeuslain muuttamista koskeva hallituksen esitys annettiin eduskunnalle. Eduskunta ei kuitenkaan ehtinyt käsitellä esityksiä vuoden 2002 valtiopäivillä, vaan esitykset raukesivat.

Liikunta

Yli miljoona suomalaista – lasta, nuorta, aikuista ja ikääntyvää – osallistui liikunnan ja urheilun kansalaistoimintaan. Kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan joka kymmenes suomalainen on mukana liikunnan ja urheilun vapaaehtoistyössä. Lapsista ja nuorista 40 % sekä aikuisista 10 % harrastaa liikuntaa urheiluseuroissa.

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

Opetusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteisestä terveysliikuntaohjelmasta ”*Kunnossa kaiken ikää*” tuettiin toimintavuonna yhteensä 125 hanketta, joista oli uusia 46.

Lasten liikunnan paikallistukiohjelma on saavuttanut määrälliset tavoitteensa hyvin; vuosittain on tuettu noin 50 000 lapsen iltapäivätoimintaa. Kertomusvuonna tukea myönnettiin 714 hankkeelle.

Seuratoiminnan paikallistukea jaettiin 368 urheiluseurahankkeelle. Tukea myönnettiin alle 13-vuotiaiden seuratoiminnan laadun kehittämiseen ja 13–19 -vuotiaiden harrasteryhmien perustamiseen.

Kertomusvuonna valmistui arviointi Liikuntatieteellinen Seura ry:stä ja toteutettiin liikunnan biolääketieteellisen tutkimuksen arviointi. Liikunnan biolääketieteellisen tutkimuksen arviointiryhmä piti suomalaisen alan tutkimuksen yleistä tasoa erittäin hyvänä ja kansainväliset mitat täyttävänä. Liikuntatieteellisen Seuran arviointiryhmä totesi, että seuran julkaisema lehti on onnistunut hyvin, mutta seuran tulisi olla nykyistä aloitteellisempi myös liikuntatieteitä koskevissa kysymyksissä yliopistoihin, tutkimuslaitoksiin, Suomen Akatemiaan ja opetusministeriöön päin.

Nuorisotoimi

Kuntien nuorisotoimen tärkeimmät tehtävät olivat nuorisotilojen ylläpito ja niiden palvelutarjonnasta huolehtiminen, nuorisoyhdistysten ja -ryhmien toiminnan tukeminen, erityisnuorisotyö sekä nuorten työpajatoiminta. Nuorisovaltuustoja ja -parlamentteja toimii noin 60 kunnassa ja muita osallisuus-hankkeita on saman verran.

Nuorten kansalaistoimintaa tuettiin pääosin perinteisten valtakunnallisten nuorisojärjestöjen ja niiden piirijärjestöjen, nuorisotyön palvelujärjestöjen sekä nuorisotyötä tekevien järjestöjen kautta. Tukea myönnettiin 64 valtakunnalliselle nuorisojärjestölle ja nuorisotyön palvelujärjestölle sekä 28 valtakunnalliselle nuorisotyön palvelujärjestölle yhteensä 7,6 milj. euroa (+0,9 %). Kymmenessä valtakunnallisessa nuorisokeskuksessa tuotettiin yhteensä 140 000 nuorisotoimintavuorokautta.

Kunnissa toimi noin 220 nuorten työpajaa, joissa oli yli 300 työpajajäseniä. Työpajojen toimintaan osallistui 8 500 työtöntä alle 25-vuotiasta nuorta kuuden kuukauden toimintajaksoissa. Noin 2/3 nuorista sijoittui työpajakakson jälkeen joko koulutukseen tai työelämään.

Hallinnonalan muut tulokset

Kirkollisasiat

Uskonnonvapauskomitean mietintöön perustuvat hallituksen esitykset uudeksi uskonnonvapauslain säädännöksi ja hautaustoimilaksi annettiin eduskunnalle. Valtion talousarviosta rahoitettiin ortodoksisen kirkkokunnan kirkollishallituksen ja kolmen hiippakunnan palkoista, vuokrasta ja matkoista aiheutuvat menot sekä avustukset erälle ortodoksisen kirkkokunnan seurakunnille ja laitoksille sekä Suomen Merimieskirkolle.

Kansainvälinen yhteistyö

EU:n laajentumisella on varsinaiseen laajentumisprosessiin liittyvien toimien lisäksi ollut merkittävä vaikutus myös lähialueyhteistyön uusiin linjauksiin ja uudentyyppisen kahdenvälisen yhteistyön kehittämiseen uusien jäsenmaiden kanssa.

Suomi ja opetusministeriö osallistuivat kertomusvuonna WTO:n Dohan -kierroksen palvelukauppaneuvotteluihin osana EU:ta. Johannesburgissa pidettyn YK:n kestävän kehityksen huippukokouksen tuloksena syntyneessä uudessa kestävän kehityksen paradigmassa koulutuksella, tieteellä ja kulttuurilla on tärkeä sija.

Unesco-yhteistyössä Suomen toiminnan painopiste oli YK:n vuosituhatjulistuksen seurantaan liittyvä kasvatusektorin *Koulutus kaikille* -prosessi (EFA). Muiden Unescon toimintasektoreiden painopisteet olivat vesiresurssit ja ekosysteemit, tieteen ja teknologian eettiset ulottuvuudet mukaan lukien bioetiikka, kulttuurinen moninaisuus sekä pääsy informaation ja tietoteknologian piiriin.

Euroopan neuvoston kulttuuriyhteistyön rakenneuudistus astui voimaan kertomusvuoden alusta. Tässä yhteydessä lakkautettiin kulttuuriyhteistyön neuvosto CDCC ja sen neljä erityiskomiteaa (koulutus-, korkeakoulu- ja tiede-, kulttuuri- ja kulttuuriperintökomiteat) muutettiin johtokomiteoiksi. Lisäksi kulttuurirahasto sulautettiin EN:n yleisbudjettiin.

Barentsin euroarktisen alueen kolmas kulttuuriministerikonferenssi hyväksyi yhteisen julkilausuman, jonka mukaan pyritään vahvistamaan alueen kulttuuri-identiteettiä, alkuperäiskulttuureja sekä kulttuurin ja talouselämän yhteyttä.

Opetusministeriön lähialueyhteistyötä toteutettiin Venäjällä (Murmanskin alueella, Karjalan tasavallassa, Leningradin alueella, Pietarin kaupungissa ja viime aikoina myös Kaliningradissa) sekä Virossa, Latviassa ja Liettuaassa. Koulutusalan hankkeita oli v. 2002 kaikkiaan yli 20 ja nuoriso- ja kulttuurialan hankkeita kumpiakin kaksi.

Pohjoismaisten huippututkimusyksiköiden pilottiohjelma käsittäen neljä huippuyksikköä käynnistettiin. Valmistelut pohjoismaisen tutkimusalueen luomiseksi aloitettiin. Pohjoismaisen yhteistyön toimintavuosi huipentui Pohjoismaiden neuvoston 50-vuotisjuhlallisuuksiin Helsingissä.

Kertomusvuonna neuvoteltiin kahdenvälisiin kulttuurisopimuksiin pohjautuvat uudet kausiohjelmat Israelin, Kreikan ja Romanian kanssa.

Rakentamis- ja kiinteistöasiat

Yliopistojen toimintaedellytykset paranivat uusien tilojen käyttöönoton ja vanhojen tilojen korjaamisen myötä. Merkittäviä uusia tiloja ovat Helsingin yliopiston Biokeskus 3, Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan rakennus, Oulun yliopiston Tietotalo, Kuopion yliopiston Mediteknia ja Teknillisen korkeakoulun Mikroelektroniikkakeskus.

Oppilaitosten valtionosuuksia ja -avustuksia myönnettiin 34 yleissivistävän oppilaitoksen, 17 ammatillisen oppilaitoksen ja ammattikorkeakoulun sekä kahdeksaan aikuiskoulutuksen perustamishankkeeseen.

Museovirasto ja Suomenlinnan hoitokunta jatkoivat rakennusten ja linnoitusten peruskorjaustöitä opetusministeriön, rikosseuraamusviraston ja työministeriön määrärahoihin.

Liikuntapaikkarakentamisen avustukset olivat v. 2002 yhteensä 14,2 milj. euroa, mistä uimahallien peruskorjauksiin kohdennettiin 9,4 milj. euroa.

3.7. Opetusministeriön hallinnonala

72. Opetusministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Muutos
Toiminnan tuotot	557,61	584,74	27,13
Toiminnan kulut	-1 958,94	-2 097,65	-138,70
JÄÄMÄ I	-1 401,34	-1 512,90	-111,56
Rahoitustuotot ja -kulut	4,82	5,64	0,82
Satunnaiset tuotot ja kulut	7,77	21,78	14,01
JÄÄMÄ II	-1 388,75	-1 485,48	-96,73
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-3 617,99	-3 816,69	-198,70
JÄÄMÄ III	-5 006,74	-5 302,17	-295,43
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	281,40	251,60	-29,80
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-4 725,34	-5 050,57	-325,23

73. Opetusministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	137,23	146,30	9,07
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET ..	267,56	288,49	20,93
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	661,94	688,27	26,33
VASTAAVAA YHTEENSÄ	1 066,73	1 123,06	56,33
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	669,04	670,09	1,05
VIERAS PÄÄOMA	397,69	452,97	55,28
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	1 066,73	1 123,06	56,33

3.8. MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Ympäristön kuvaus

Euroopan unionin maatalouspolitiikan uudistus käynnistyi heinäkuussa 2002, kun komissio teki esityksen Agenda-2000 uudistuksen välitarkastelusta. Komissio esitti odotettua perusteellisempaa yhteisen maatalouspolitiikan uudistusta, jossa tukien ja tuotannon välinen kytkentä poistettaisiin. Lisäksi suoria tukia leikattaisiin ja leikattavia varoja siirrettäisiin maaseudun kehittämistoimiin. Uudistuksesta käytiin vilkasta keskustelua maatalousneuvoston kokouksissa.

Syksyllä 2002 Suomi aloitti neuvottelut Etelä-Suomen kansallisen tuen jatkosta komission kanssa. Tavoitteena on neuvottelutulos hyvissä ajoin ennen nykyisen tukikauden päättymistä vuoden 2003

74. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2002

PI.luku	Varainhoito- vuodelta	Määrärahat Edellisiltä vuosilta	Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2003
3001 Maa- ja metsätalousministeriö	37,67	3,85	41,52	36,40	4,60
3002 Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus	10,83	1,31	12,14	10,99	1,16
3003 Maaseutuelinkeinojen valituslautakunta ja eläinlääkintävahinkojen arviolautakunta	0,60	0,08	0,68	0,58	0,10
3004 Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan muut menot	12,41	3,90	16,31	12,07	4,12
3012 Maa- ja puutarhatalouden tulotuki	1 755,64	173,06	1 928,70	1 746,91	181,37
3013 Maataloustuotteiden markkinointi ja tuotannon tasapainottaminen	152,34	18,82	171,15	154,44	16,62
3014 Maatilatalouden rakenteen ja maaseudun kehittäminen	143,61	2,33	145,95	95,10	2,12
3015 Muut maatalouden menot	21,12	0,28	21,41	20,30	1,63
3021 Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus ..	30,20	4,28	34,49	29,39	5,09
3031 Metsätalouden edistäminen ja valvonta	113,67	13,09	126,76	118,58	7,89
3032 Metsäntutkimuslaitos	36,90	2,84	39,73	38,17	1,57
3041 Kala-, riista- ja porotalous	39,86	24,53	64,39	36,70	28,84
3042 Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos	15,66	5,02	20,68	15,45	5,24
3051 Vesivarojen käyttö ja hoito	26,81	9,27	36,07	25,20	11,03
3061 Maanmittauslaitos	48,63	7,23	55,85	45,77	10,08
3062 Geodeettinen laitos	2,93	0,60	3,53	3,00	0,53
3071 Eläinlääkintä- ja elintarviketutkimuslaitos	25,58	1,85	27,43	22,19	5,23
3072 Elintarvikevirasto	9,67	0,85	10,52	9,70	0,60
3073 Kasvintuotannon tarkastuskeskus	12,05	0,92	12,97	12,51	0,45
3074 Siemenperunakeskus	0,05	0,01	0,06	0,06	0,00
Yhteensä	2 496,23	274,12	2 770,34	2 433,51	288,27

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

lopussa. Suomen liittymissopimuksen artiklaan 141 perustuvan tuen avulla turvataan Etelä-Suomen kotieläintalouden ja puutarhatalouden jatkuminen vuoden 2003 jälkeen.

EU:n yhteinen kalastuspolitiikka uudistettiin kertomusvuonna. Uudistuksen keskeisin muutos on siirtyminen monivuotisiin kalakantojen hoitosuunnitelmiin liittyvään pyyntiponnistuksen sääntelyyn. Suomen tavoitteet onnistuttiin monelta osin saavuttamaan.

Valtioneuvosto päätti lokakuussa 2002 täydentää kansallista metsäohjelmaa Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelmalla (Metso). Osa täydennysohjelman toimenpiteistä perustuu nykyisin käytössä oleviin keinoihin ja osa kokonaan tai osittain uusiin keinoihin.

Toimintavuotta leimasi kesällä alkanut poikkeuksellinen kuivuus, joka jatkui vuoden 2003 puolella. Kuivuus aiheutti maaseudun asutukselle ja elinkeinoille suuria ongelmia.

Ministeriön toimintojen alueellistamisesta käynnistettiin selvitys valtioneuvoston linjauksen mukaisesti. Selvityksen mukaan ministeriön toimeenpanotehtäviä voitaisiin asteittain siirtää pääkaupungin ulkopuolelle perustettavaan erilliseen toimipisteeseen. Toimipisteeseen sijoitettaisiin myös Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen toimintoja. Lopputavoite olisi alueellistettu maataloushallinnon keskushallintoyksikkö.

Tulokset tulosalueittain

Maatalous

Maatalouden kehitys

Vuosi 2002 oli maataloudelle myönteinen. Maatilojen yhteenlaskettu maataloustulo kasvoi v. 2002 3 %, 1,14 mrd. euroon. Kokonaistuotto oli noin prosentin edellisvuotta suurempi eli 3,9 mrd. euroa. Sitä kasvattivat siipikarjanlihan lisääntynyt tuotanto yhdessä suotuisan tuottajahintakehityksen kanssa sekä maidon ja kananmunien tuottajahintojen nousu. Naudan- ja sianlihantuottoa alensi tuottajahintojen 7–10 prosentin lasku. Viljasato oli määrällisesti hyvä ja laadukas.

75. Maa- ja puutarhatalouden kokonaislaskelma¹⁾

	2001	2002*	Muutos,
	Miljardia euroa		%
Kokonaistuotto yhteensä	3,90	3,93	0,8
– markkinatuotot	2,14	2,14	–0,4
– tuet	1,69	1,73	2,2
– muut tuotot	0,07	0,07	4,0
Kustannukset yhteensä, josta ..	2,80	2,80	0,1
– poistot, korot, vuokrat	0,96	0,98	1,4
– muut kustannukset	1,84	1,82	–0,9
Maataloustulo	1,10	1,14	3,3

¹⁾ Maa- ja puutarhatalouden kokonaislaskelma laaditaan maksupeerusteisena. Lähde: MTT taloustutkimus.

Tilakohtainen kokonaistuotto kohosi kirjanpittotiloilla tilakoon kasvun myötä keskimäärin 8 100 euroa eli 10 % v. 1998–2000. Kannattavuuskerroin oli kuitenkin v. 2000 keskimäärin 0,72 (tavoite 1,00). Kannattavuuskerroin kuvaa sitä, miten omalle työlle asetettu palkkavaatimus ja omalle pääomalle asetettu korkovaatimus on toteutunut.

Maataloustukia maksettiin yhteensä 1 752 milj. euroa, mistä 58 % maksettiin kansallisista varoista. EU maksoi 735 milj. euroa. Tuet muodostivat olennaisen osan maatilojen tuloista. Maa- ja puutarhatalouden kokonaislaskelmassa tukien osuus kokonaistuotosta oli 44 %. Tukia maksettiin noin 73 100 tuenhakijalle.

Ympäristötukijärjestelmään oli sitoutunut 94 % tukea hakeneista viljelijöistä. Ympäristötuen avulla vähennetään ympäristöön ja erityisesti pinta- ja pohjavesiin sekä ilmaan kohdistuvaa kuormitusta. Ympäristötukitoimenpiteiden on arvioitu pitkällä aikavälillä alentavan vesien fosfori- ja typpikuormitusta noin puoleen 1990-luvun alun tilanteeseen verrattuna. Erityistukien avulla turvataan arvokaiden perinnebiotooppien sekä kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen. Luonnonmukaisen tuotannon osuus oli 7,5 % peltoalasta. Luonnonhaittakorvaukset tukevat maatalouden ympäristötavoitetta, mutta ne ovat myös merkittävä osa maatalouden perustoimeentuloa.

76. Viljelijöille maksetut maatalouden tulotuet

	2001	2002	Muutos	Muutos, %
		Miljoonaa euroa		
EU-tulotuet	435	443	8	2
Ympäristötuki	281	298	17	6
Luonnonhaittakorvaus	418	422	4	1
Kansalliset tuet	572	589	17	3
Maa- ja puutarhatalouden tuet yhteensä	1 707	1 752	45	3
– josta EU:n osuus	721	735	14	2
– josta Suomen osuus	986	1 017	31	3

Maidon tuotanto kääntyi laskuun, mutta maakiintiö ylittyi silti 31 milj. litralla. Tilakohtaisen viitemääränsä ylittäneet maidontuottajat joutuvat maksamaan EU:lle lisämaksun maakiintiön ylittäviltä maitolitroilta. Maidontuottajia oli vuoden vaihteessa 18 800, mikä on 1 300 vähemmän kuin edellisvuonna. Tilojen keskilehmäluku nousi 17,8 lehmään. Maitotuotteiden vienti kasvoi.

Naudanlihantuotanto saatiin elvytystoimilla kasvamaan prosentilla. Sianlihamarkkinoilla hintataso laski v. 2002. Sianlihan tuotantoa lisää sektorille tehdyt investoinnit ja niiden odotetaan lisäävän tuotantoa myös tulevina vuosina. Siipikarjanlihan tuotannon ja kulutuksen kasvu jatkuivat. Kananmunien tuotantomäärät laskivat. Munien vientimäärä supistui neljänneksellä, mikä nosti tuottajahintaa.

Kasvinviljely oli päätuotantosuuntana 41 400 tilalla. Viljanviljely on laajentunut vuodesta 1995 lähtien 22 %. Viljasadosta vietiin erityisesti ohraa ja kauraa.

Maa- ja elintarviketalouden keskeinen tavoite tulevina vuosina on täyttää kuluttajien tarpeet ja odotukset. Tässä tarkoituksessa kansallista elintarviketalouden laatutyötä jatkettiin yhteistyössä koko elintarvikeketjun kanssa. Eri tuotantosuunnille laadittiin laatutyön toimintamalleja. Meijeri- ja puutarhala tekivät toimintamalliohjeistot. Sianlihatuotantoon rakennettiin kansallinen terveydenhoito-ohjelma. 12 500 viljelijää on tähän mennessä käynyt laatukoulutuksen.

Maatalouden investoinnit

Maatalouteen investoitiin edelleen vilkkaasti. TE-keskukset tekivät 11 500 rahoitustukipäätöstä. Alueellisesti investoinnit painottuvat Pohjanmaalle. Avustuksina myönnettiin yhteensä 61,3 milj. euroa. Valtionlainoihin sitoutui 132,2 milj. euroa ja korkotukilainoihin 176,1 milj. euroa eli yhteensä 308,3 milj. euroa. Avustukset ja valtionlainat myönnetään Maatilatalouden kehittämisrahastosta. EU:lta rahastoon tuloutui 6,3 milj. euroa.

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

77. Maatalouden tärkeimpien investointien rahoitus tukikohteittain koko maassa vuonna 2002

	Korkotukilainat		Valtionlainat		Lainat yht.	Avustukset	
	Kpl	Milj. euroa	Kpl	Milj. euroa	Milj. euroa	Kpl	Milj. euroa
Tilanpidon aloittaminen/maan hankinta			645	49,0	49,0	859	19,1
Maanostot	2 384	108,5			108,5		
Lypsykarjanavetan rakentaminen			263	26,8	26,8	298	8,7
Lihakarjanavetan rakentaminen			211	16,3	16,3	229	6,5
Sikalan rakentaminen			151	23,2	23,2	157	6,2
Tuotantorakennusten rakentaminen	814	24,9			24,9	687	5,1
Puutarhatalouden investoinnit			136	13,4	13,4	161	3,3
Maatilatal. koneiden ja laitteiden yhteiskäyttö	439	7,9			7,9		
Ympäristönsuojeluinvestoinnit						512	2,4
Perusparannukset/maarakentaminen	662	8,4			8,4	1 702	4,5
Asuinrakennuksen rakentaminen	167	7,4			7,4		
Asuntotilan osto	635	9,7			9,7		
Muut investoinnit	80	9,3	128	3,5	12,8	2 045	5,5
Yhteensä.....	5 181	176,1	1 534	132,2	308,3	6 650	61,3

Kotieläinsektorilla investointivauhti hieman hiipui. Tukea myönnettiin lähes 300 lypsykarjanavetan rakentamiseen, kun edellisenä vuonna oli tuettu 430 lypsykarjarakennusta. Lihakarjanavettojen rakentamista tuettiin 230 tapauksessa ja sikalainvestointeja 150 tapauksessa. Rakennusten koko oli edelleen kasvussa ja niiden sisältämien laitteistojen arvo entistä suurempi.

Monen viljelijän yhteisyritysten perustaminen vauhdittaa rakennekehitystä. Vuoden 2002 lopussa TE-keskusten käsiteltävänä oli 48 hakemusta, joissa kustannusarvio ylitti 840 000 euroa. Näistä 34 hakemusta koski sikataloutta ja 7 hakemusta puutarhataloutta.

Maan hankintaan myönnettyjen lainojen määrä kasvoi selvästi edellisestä vuodesta. Maan hinnannousun hillitsemiseksi maatalousmaan lainoituskelpoiselle hinnalle asetettiin alueelliset enimmäisrajat.

Sukupolvenvaihdoksia rahoitettiin 859 tilalla. Kokonaan kansallisesti rahoitettavaan luopumistukijärjestelmään tuli v. 2002 mukaan 820 maatilaa ja vuosina 2000–2002 yhteensä 1 672 tilaa eli selvästi ennakoitua vähemmän. Määrää pienensi erityisesti se, että vuokrausmahdollisuudet poistuivat. Järjestelmää jatketaan uudistettuna vuosina 2003–2006.

Maaseudun kehittäminen

Maaseudun kehittämistoimenpiteillä tasataan maaseutualueiden kehitystä suhteessa koko maan kehitykseen. Kehitysskenaarioiden valossa tavoite on erittäin vaativa varsinkin harvaanasutulle ja ydinmaaseudulle. Suomen maaseutupoliittinen järjestelmä nivoo eri hallinnonalojen EU-ohjelmityön ja kansallisen kehittämistyön toisiinsa poikkihallinnolliseksi ohjelmaksi.

EU-osarahoitteisten alueellisen maaseudun kehittämisohjelman ja tavoite 1-ohjelmien avulla monipuolistetaan maaseutuelinkeinoja ja kohennetaan asumisen edellytyksiä. Matkailun, puun jatkojalostuksen ja energiakäytön sekä elintarvikkeiden jatkojalostuksen rinnalle on noussut uusiin toimialoihin liittyviä hankkeita, esimerkiksi palvelualalla, metallialalla ja peltoenergian tuotannossa.

Ohjelmien toimintaryhmätyö, joka vahvistaa alueen asukkaiden osallistumista, vakiintui v. 2002. Yhteisöjen toimintaa vauhdittivat myös investoinnit kylien yhteisiin kokoontumis- ja toimintatilo-

hin sekä maaseudun infrastruktuuriin kuten teihin ja vesihuoltohankkeisiin. Hankkeissa haettiin malleja nopeiden tietoliikenneyhteyksien saamiseksi maaseutualueille ja luotiin tietojärjestelmiin sisältöä. Maaseutualueiden peruspalveluiden turvaamiseksi etsittiin uusia palveluiden järjestämistapoja.

Kansallisen maaseutupoliittisen ohjelman – *Ihmisten maaseutu* – tavoitteena on lisätä eri hallinnonalojen toimenpiteillä maaseudun elinvoimaa. Ohjelman 108 ehdotuksesta on toteutunut 44 ja 54 on toteutumassa. Maaseutupoliitiikan sisältöä kehittävien teemaryhmien työ voimistui. Vuoden aikana työnsä aloittivat kulttuuriteemaryhmä, taksipalvelutyöryhmä ja maaseudun osaamisen työryhmä. Alueille verkostuneita teemaryhmiä ovat *Ruoka-Suomi*, *Puu-Suomi* ja naisteemaryhmä.

Vuoden 2002 loppuun mennessä oli eri ohjelmissa syntynyt uusia työpaikkoja alustavien tietojen mukaan 3 144 ja säilytetty 12 362. Ohjelmiin on sidottu ajalla 2000–2002 varoja yhteensä 363,6 milj. euroa. Koko ohjelmakaudella 2000–2006 EU:n rahoitus eri ohjelmiin on yhteensä 368,88 milj. euroa ja julkinen rahoitus 523,99 milj. euroa.

Elintarvikkeet ja terveys

Elintarviketurvallisuus on Suomessa edelleen korkealla tasolla. Elintarvikeväälitteisten epidemioiden esiintyminen on ollut vähäistä. Vieraiden aineiden ja salmonellan esiintyvyys rehuissa, elävissä eläimissä ja eläimistä saatavissa elintarvikkeissa onnistuttiin pitämään kansainvälisesti katsottuna alhaisella tasolla. Maa- ja puutarhatalouden tuotantopanosten turvallisuus ja laatu samoin kuin kasvinterveys sekä eläinten terveys ja hyvinvointi säilyivät Suomessa pääosin hyvinä.

EU:n sisämarkkinoilla ilmenneet eläintaudeista ja rehuhygieniasta johtuvat ongelmat, EU:n ulkopuolelta tapahtuvan tuonnin monipuolistuminen sekä viranomaisvalvonnassa esiin tulleet puutteet ovat kuitenkin vakava riski myös suomalaiselle elintarvikeketjulle. Toistaiseksi suomalaisten kuluttajien luottamus kotimaisten elintarvikkeiden puhtauteen ja laatuun on kuitenkin säilynyt hyvänä ja kotimaisten tuotteiden kysyntä on pysynyt vakaana.

Vuonna 2001 todetun BSE-tapauksen ja loppuvuodesta 2002 todettujen ensimmäisten scrapie-tapausten johdosta ministeriö laajensi oleellisesti eri eläinlajien aivorappeumatautien eli TSE-tautien vastustusohjelmaa. Eläinlääkintä- ja elintarviketutkimuslaitos toteutti laajennettua valvontaa tutkimalla n. 140 000 näytettä sekä laajentamalla tiloilla kuolleiden nautojen, lampaiden ja vuohien keräilyä näytteenoton varmistamiseksi ja TSE-riskiaineiden poistamiseksi ravintoketjusta. Scrapie-tartunnan vuoksi ministeriö määräsi 181 vuolta ja lammasta lopetettavaksi ja kolme tilaa saneerattavaksi. TSE-valvontaohjelman kustannukset olivat v. 2002 7,4 milj. euroa, josta tiloilla kuolleiden eläinten keräilyn kustannukset olivat 1,06 milj. euroa. EU korvaa viime vuoden TSE-näytteiden tutkimuskustannuksista 22 euroa näytteeltä eli yhteensä n. 3 milj. euroa.

Lokakuun alussa 2002 kuoli noin 50 000 turkiseläintä 100 tilalla Pohjanmaalla botuliinimyrkytykseen. Tiettyjä eläinperäisiä rehun raaka-aineita epäiltiin myrkytyksen aiheuttajaksi, mutta tarkkaa myrkytyksen aiheuttajaa ei ole pystytty selvittämään. Valtio korvaa v. 2003 osan turkistarhojen taloudellisista menetyksistä.

Lähinnä Suomen itäosiin tuulen mukana levinnyt vaaralliseksi kasvintuhoojaksi luokiteltu kolera-donkuoriainen löydettiin 324 tilalta. Kasvintuotannon tarkastuskeskus käynnisti kesän aikana mittavat tarkastus- ja torjuntatoimenpiteet, jotka onnistuivat hyvin. Silti kuoriaisia on saattanut jäädä talvehtimaan ja torjuntatyön jatkamiseen varaudutaan myös ensi kesänä.

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

Metsätalous

Kansallinen metsätalous

Kansallinen metsäohjelma 2010:n toteutus jatkui suunnitellulla tavalla. Metsäneuvosto tehosti ohjelman seurantaa sekä vahvisti yhteistyötä julkisen ja yksityisen sektorin sekä kansalaisjärjestöjen kesken.

Vuonna 2002 hakkuukertymä oli 60 milj. kuutiometriä. Suunta on metsäohjelman 63–68 milj. kuutiometrin tavoitteen mukainen. Metsähakkeen korjuumäärä kasvoi noin 1,7 milj. kuutiometriin. Metsätalouden kannattavuus on säilynyt lähes ohjelman tavoitetasolla, nettotuloksena mitattuna noin 90 euroa/ha vuodessa.

Metsätalouden riittävä kannattavuus ja valtion ja metsänomistajien kasvaneet panokset ovat lisänneet metsien hoito- ja perusparannustöitä. Nuoren metsän hoidossa tavoitteet saavutettiin. Kokonaisinvestoinnit metsänhoitoon ovat nousseet noin 240 milj. euroon. Valtion osuus puuntuotannon kestävyys- ja turvaavien toimenpiteiden rahoituksesta oli 60 milj. euroa. Tuottavuuden noususta huolimatta metsätalouden kokonaistyovoima pysyi vakaana, noin 27 000 henkilötyövuotena.

78. Valtion tuella suoritettujen metsänhoitotöiden määrät

	2001	2002
Metsän uudistaminen, ha	13 904	14 591
Nuoren metsän hoito, ha	145 090	140 605
Metsänlannoitus, ha	8 423	11 898
Kunnostusojitus, ha	62 946	62 293
Pellon metsitys (EU),ha	2 921	211
Metsätien tekeminen, km	1 044	1 272

Yksityismetsätaloutta edistävän metsäsuunnittelun ja metsänomistajien neuvonnan merkitys kasvoi. Nykyisin lähes puolella metsänomistajista on tilakohtainen metsäsuunnitelma.

Valtioneuvosto päätti 23.10.2002 täydentää kansallista metsäohjelmaa Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelmalla (Metso). Metso-ohjelma koostuu 17 toimenpiteestä. Useilla toimenpiteillä tuetaan metsänomistajien vapaaehtoisuutta.

Toimenpiteiden lisärahoituksen tarve on yhteensä 61,7 milj. euroa vuosille 2003–2007. Maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö ovat sopineet pää- ja osavastuut kaikissa 17 toimenpiteessä. Maa- ja metsätalousministeriön vastuulla olevista hankkeista ensimmäisenä käynnistyy luonnon-arvokauppa.

PuuEurooppa -kampanja tähtää puun käytön lisäämiseen Euroopassa ja Suomessa sekä kotimaisen mekaanisen puunjalostuksen ja viennin edistämiseen. Kampanja pyrkii lisäämään raakapuun käyttöä ja jatkojalostusta. Maa- ja metsätalousministeriön vastuulla on lähinnä kotimaan toimenpiteet, joilla on aluepoliittista merkitystä.

Kestävää metsätaloutta kuvaavien kriteerien ja indikaattorien kehittäminen jatkui. Niitä on käytetty esimerkiksi metsäohjelmien, metsänhoitosuosittelujen ja metsäsertifioinnin kehittämisessä ja toteutuksessa. Suomen metsistä 95 % on sertifioitu.

Metsähallitus on liikelaitoskonserni, jonka liikevaihdosta noin 88 % tulee metsätaloudesta. Metsähallituskonserni saavutti v. 2002 taloudelliseen tulokseen ja yhteiskunnallisiin tehtäviin liittyvät tavoitteensa. Tilikauden voitto oli 70,1 milj. euroa. Valtiolle tuloutetaan 47,4 milj. euroa. Metsähallitus hoiti hallinnassaan olevaa valtion maa- ja vesiomaisuutta ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävällä tavalla ja *Kansallisen metsäohjelman* linjausten mukaisesti. Metsähallitus

tuotti yhteiskunnallisia retkeilypalveluita ja toteutti metsäpuiden siemenhuoltotöitä ja erävalvontaa. Kannattavan liiketoiminnan ja laajenevien yhteiskunnallisten palveluiden kautta Metsähallitus tarjosi työmahdollisuuksia Itä- ja Pohjois-Suomessa. Luonnonsuojelualueiden hankintaan käytettiin 15,6 milj. euroa sekä maa- ja vesialueiden hankintaan 20,3 milj. euroa. Luonnonsuojelualueiden peruspalveluita kehitettiin tärkeimmissä kansallispuistoissa ja muilla vilkkaassa käytössä olevilla alueilla. Maa- ja metsätalousministeriö ja Metsähallitus laativat kestäväen kehityksen arvioinnin mittarit, jotka otetaan käyttöön v. 2003.

Kansainvälinen metsäyhteistyö

YK:n metsäfoorumi järjesti toisen kokouksensa, jossa pääteemana oli metsien merkitys ympäristön kannalta. YK:n jäsenmaat sitoutuivat vahvasti metsien suojeluun ja kestävään metsätalouteen.

Biodiversiteetisopimuksen kuudennessa osapuolikokouksessa Haagissa hyväksyttiin käytännön toimenpiteitä painottava uusi metsätyöohjelma ja ministerijulkilausuma viestinä Johannesburgin huippukokoukseen.

Suomen ja Venäjän pääministerit päättivät maaliskuussa 2002 perustaa suomalais-venäläisen metsäsektorityöryhmän. Maa- ja metsätalousministeriö ja Kiinan metsäministeriö allekirjoittivat Pekingissä kahdennentoista yhteistyöpöytäkirjan, jossa sovittiin neljästä yhteistyöhankkeesta. Meksiko-yhteistyössä jatkettiin pienimuotoista asiantuntija-apua Meksikon kansallisen metsäohjelman toimeenpanolle. Johannesburgin huippukokouksen yhteydessä sovittiin kumppanuusaloitteesta Brasilian kansallisen metsäohjelman toimeenpanon tukemiseksi.

Kala-, riista- ja porotalous

Kalatalous

TE-keskukset tehostivat tiedottamista elinkeinokalatalouden rakenneohjelman sekä Itä-Suomen ja Pohjois-Suomen tavoite 1-ohjelmien tarjoamista mahdollisuuksista, mikä vauhditti kaikkien ohjelmien toteuttamista. Ohjelmien kokonaisrahoitus on 85 milj. euroa, mistä vuoden 2002 loppuun mennessä oli sidottu 34,6 % ja 26 %. Ohjelmien riippumaton arvioija valittiin tarjouskilpailun perusteella.

Ministeriö rajoitti silakan, kilohailin ja turskan troolikalastusta, koska laivastojen pyyntitehokkuus ylitti käytettävissä olleet kalastuskiintiöt. TE-keskukset valvoivat kalastusta tehostetusti ja seurasivat saalismäärien kertymistä ajantasaisesti. Kiintiöiden hyödyntämisaste oli peräti 98–99 %. Vuonna 2002 silakkasaalis oli 73 500 tonnia. Rekisteröityjä ammattikalastajia oli 3 044.

Ministeriö jatkoi toimenpiteitä kalastusmaksujen maksamisen helpottamiseksi. Vuonna 2002 maksettiin 326 560 kalastuksenhoitomaksua ja 102 340 viehekalastusmaksua.

Riistatalous

Valtioneuvoston asetus hylkeiden kalastukselle aiheuttamien saalisvahinkojen korvaamisesta tuli voimaan kesäkuussa 2002. Euroopan komissio on antanut luvan kertaluonteisille korvauksille.

Ministeriö kiinnitti erityisesti huomiota riistaeläinten aiheuttamien vahinkojen estämiseen. Riistanhoitopiirit ohjasivat pyyntilupamenettelyllä eräiden vahinkoa aiheuttavien riistaeläinten metsästystä kantojen kasvun rajoittamiseksi. Syksyn metsästyskaudella kaadettiin ennätyskelliset 84 526 hirveä.

3.8. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

Hirvieläinten liikenteelle, maataloudelle ja metsätaloudelle aiheuttamien vahinkojen korvauksiin käytettiin 5,2 milj. euroa. Vahinkojen määrä oli ennakoitua suurempi. Petoeläinkorvauksia maksettiin 1,7 milj. euroa. Riistanhoitomaksun suorittaneita metsästäjiä oli 293 589.

Porotalous

Porotalouden rakenteen kehittämiseksi eläinکوhtaisen tuen edellytyksenä olevaa vähimmäisporomäärää nostettiin 60 porosta 70 eloporoon. Tuen suuruudeksi säädettiin 22 euroa. Järjestelmän avulla pyritään tukemaan päätoimisia porotalouden harjoittajia sekä kehittämään elinkeinon rakennetta. Toimenpiteiden tuloksena poronmistajien määrä on vähentynyt muutaman vuoden aikana usealla tuhannella ja samalla keskimääräinen porokarjan koko on kasvanut.

Vesitalous

Vuosi 2002 oli ennätyksellisen kuiva. Maa- ja metsätalousministeriö ryhtyi erityisjärjestelyihin maatilojen vesipulan helpottamiseksi. Maatila-investointien tukisäädöksiä muutettiin siten, että maatilojen tuotannollisista tarpeista aiheutuvia vesihuoltoinvestointeja voidaan avustaa valtion varoista. Kii-reelliset vesihuollon tukemistarpeet otetaan huomioon vuoden 2003 yhdyskuntien avustussmääräraho-ja ja maatilojen vesihuoltoinvestointiavustuksia kohdennettaessa. Kuivuudesta aiheutuvien haittojen ja vahinkojen vähentämiseksi Saimaan juoksutusta vähennettiin syyskuun lopusta alkaen.

Maaseudun vesihuollon edistämässä oli tavoitteena 5 000 talouden saaminen hyvän talousveden ja asianmukaisen jätevesien käsittelyn piiriin. Valtion rahoitustuen avulla saatiin noin 3 900 taloutta liitettyä vesijohtoverkostoon ja noin 2 700 taloutta viemäriverkostoon. Haja-asutusalueilla noin 350 000 asukkaalla on puutteita talousveden laadussa tai riittävyudessa ja noin 600 000 asukkaan jätevesien käsittelyä tulisi parantaa.

Suuriin tulviin varautumiseksi sekä patoturvallisuuden parantamiseksi jatkettiin työryhmytönä toimenpide-ehtotusten valmistelua. Työ valmistui huhtikuussa 2003. Kokemäenjoen keskiosan ja Loimijoen alaosan tulvasuojeluhankkeen tulva-alueiden pengerryssuunnitelmat ja muita lisäselvityksiä toimitettiin ympäristölupaviraston käsiteltäväksi. Iitin Pyhäjärven säännöstelyn tarkistamishankkeen työt saatiin loppuun.

Valtioneuvosto asetti 14.2.2002 valtuuskunnan Ruotsin kanssa käytäviin neuvotteluihin rajajokisopimuksen ja siihen liittyvän kalastussäännön uusimisesta. Maa- ja metsätalousministeriö osallistui aktiivisesti sopimusneuvotteluihin sekä EY:n vesipolitiikan puitedirektiivin kansallisen toimeenpanon valmisteluun.

Maanmittaus

Kiinteistötoimituksia tuli vireille 22 960 ja niiden toimitusajat lyhenivät. Lohkomisten keskimääräinen kesto oli 9,4 kuukautta. Tietopalveluna annettavien maastotietojen kysyntä ja verkkopalveluiden kysyntä kasvoivat edellisestä vuodesta. Kartantuoannossa uuden tuotantojärjestelmän käyttö vakiintui ja numeerisen maastotiedon kattavuus koko maan alueella oli vuoden lopussa 91,2 %. Maanmittauslaitoksen kokonaiskustannuksista katettiin tuloilla noin 52 %. Tuloista pääosa eli 73 % tuli kiinteistötoimituksista.

Hallinnonalan maksullinen toiminta

Hallinnonalan maksullisen toiminnan kokonaiskustannukset olivat v. 2002 yhteensä 70,0 milj. euroa ja tuotot 69,2 milj. euroa. Tuloista 66 % kertyi Maanmittauslaitoksessa.

Liiketoiminta

Siemenperunakeskuksen yhtiöittämistä koskeva lainsäädäntö tuli voimaan 1.9.2002 ja uusi yhtiö, Suomen siemenperunakeskus Oy, aloitti toimintansa kokonaan valtion omistuksessa. Maa- ja metsätalousministeriö myi joulukuussa 2002 yhtiön osakkeista 78 % kotimaisille yhtiötä lähellä oleville tahoille.

Hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma ja tase

Hallinnonalan taseen kokonaissumma on kasvanut huomattavasti, mikä johtuu Valtion kirjanpitolautakunnan lausunnon perusteella maa- ja metsätalousministeriön kirjanpitoon v. 2002 tehdystä Metsähallituksen oman pääoman kirjanpitoarvon korjauksesta. Oikaisu on kirjattu satunnaisena tuottona, mikä on vaikuttanut myös tuotto- ja kululaskelman alijäämän huomattavaan pienenemiseen vuoteen 2001 verrattuna.

79. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Muutos
Toiminnan tuotot	98,09	123,51	25,42
Toiminnan kulut	-308,42	-324,62	-16,20
JÄÄMÄ I	-210,33	-201,10	9,23
Rahoitustuotot ja -kulut	51,08	48,47	-2,61
Satunnaiset tuotot ja kulut	6,75	856,45	849,70
JÄÄMÄ II	-152,50	703,82	856,32
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-1 016,15	-1 420,65	-404,50
JÄÄMÄ III	-1 168,64	-716,83	451,81
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	12,95	14,95	2,00
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-1 155,69	-701,87	453,82

80. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	1,70	0,90	-0,80
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIJOITUKSET	962,00	1 884,70	922,70
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	553,30	499,50	-53,80
VASTAAVAA YHTEENSÄ	1 517,00	2 385,10	868,10
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	1 074,00	2 022,20	948,20
ARVOSTUSERÄT	—	—	—
VIERAS PÄÄOMA	443,00	362,90	-80,10
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	1 517,00	2 385,10	868,10

3.9. LIIKENNE- JA VIESTINTÄMINISTERIÖN HALLINNONALA

Ympäristön kuvaus

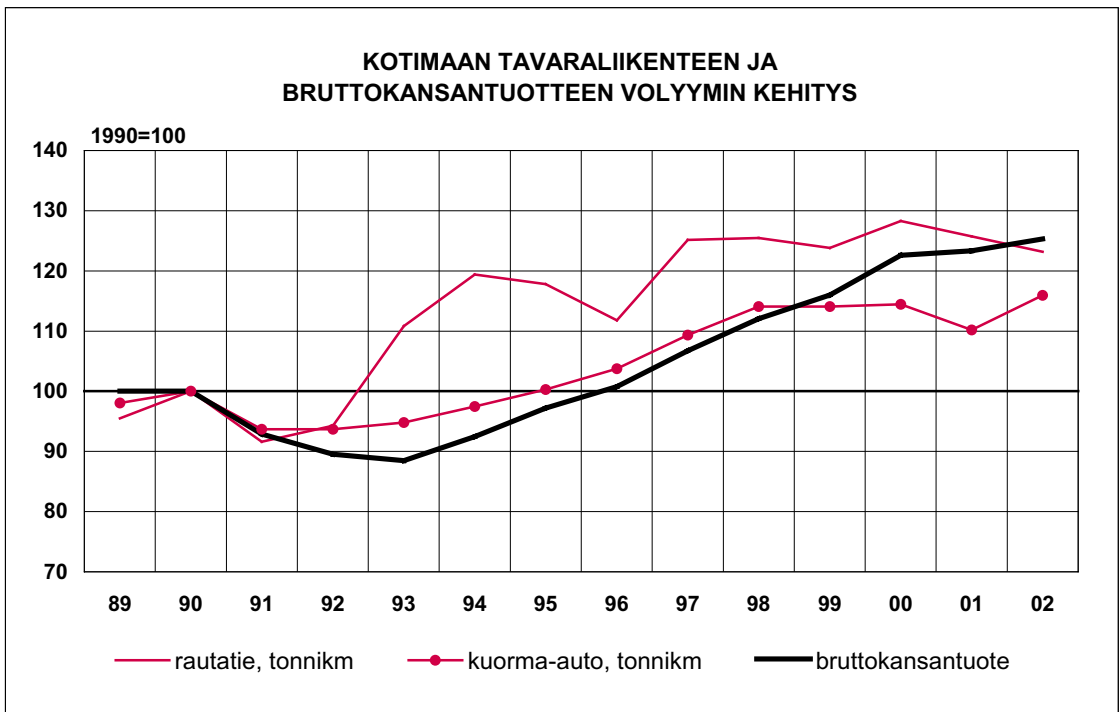
Viime vuosien epäsuotuisa kehitys televiestintämarkkinoilla jatkui v. 2002. Myös joukkoviestinnän ja erityisesti televisiotoiminnan taloudellinen tilanne jatkui kireänä.

Laajakaistaiset Internet-palvelut ovat nopeasti yleistyneet. Vuoden lopulla kaikissa maamme kunnissa oli ainakin osalla kotitalouksista mahdollisuus laajakaistaiseen kaapeli- tai ADSL-liityntään. Samalla niiden hintataso on selvästi alentunut.

Radio- ja televisiotoiminnan lähetyverkkojen digitalisointi on käynnissä. Digitaalisen television lähetykset alkoivat elokuussa 2001 ja verkko kattoi vuoden 2002 lopussa runsaat 70 % väestöstä. Lähetyksen on suunniteltu kattavan koko maan vuoden 2006 loppuun mennessä.

Tavarankuljetukset kasvoivat edellisvuodesta. Kotimaan tieliikenteen tavarankuljetus kasvoi noin 11 % eli 373 milj. tonnista 414 milj. tonniin. Tavaramäärää kasvattivat erityisesti maa-aineskuljetukset,

Kuvio 10.

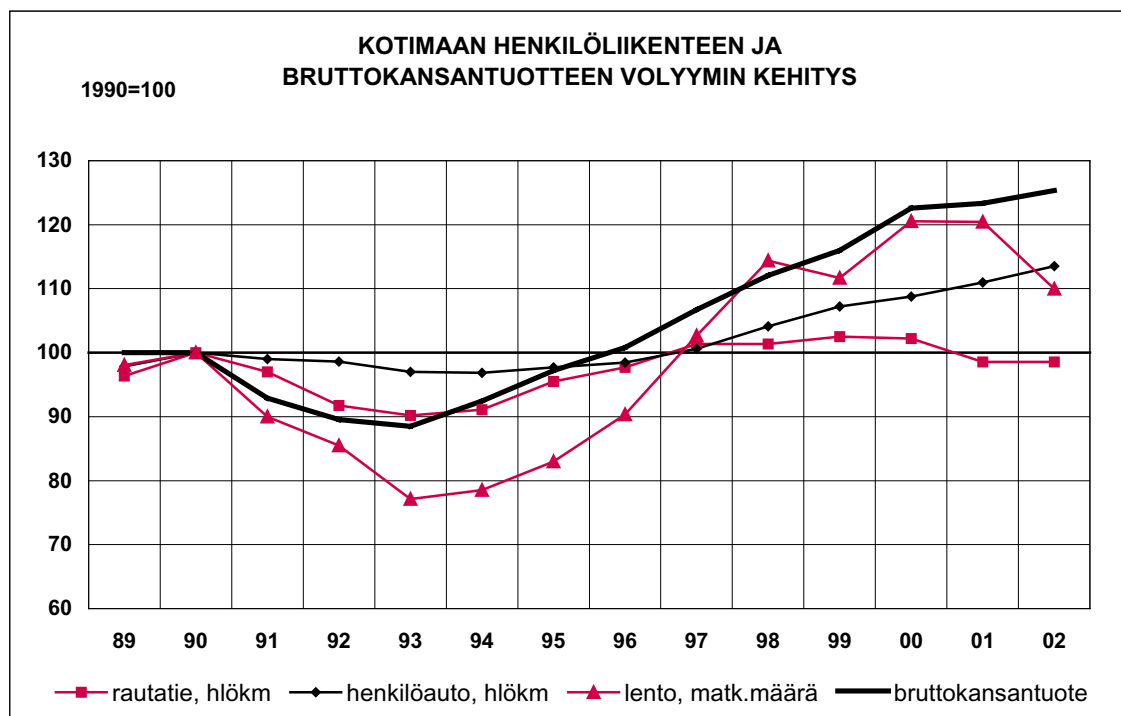
muiden tavaroiden kuljetukset kasvoivat 7 %. Puu- ja paperituotteiden kuljetukset kasvoivat myös voimakkaasti eli yli 10 %. Rautateiden tavaraliikenteessä kuljetettiin 41,7 milj. tonnia tavaraa, mikä on sama kuin edellisvuonna. Merituonti ja -vientä kasvoivat edellisen vuoden 84,54 milj. tonnista 86,94 milj. tonniin. Suomen satamien kautta kulki transitotavaraa yhteensä 5,27 milj. tonnia (6 % merituonnista ja -viennistä). Määrä väheni edellisestä vuodesta vajaa 8 %.

Henkilöautojen henkilöliikennesuorite kasvoi 2 %. Rautateiden kaukoliikenteessä tehtiin 11,6 miljoonaa matkaa eli saman verran kuin edellisvuonna. Pääkaupunkiseudun lähiliikenteen matkustajamäärät kasvoivat 6 %. Meritse kulkeneiden matkustajien määrä kasvoi hiukan edellisvuodesta ja oli 15,7 miljoonaa v. 2002. Lentoliikenteen matkustajamäärä väheni kotimaan liikenteessä noin 9 % ja kansainvälisessä liikenteessä 2,2 %.

Ministeriön kansainvälinen yhteistyö oli laajaa. Suomen tietoyhteiskuntamalli herätti suurta kiinnostusta. Yhteistyö keskittyi erityisesti Euroopan Unioniin, Venäjään, Yhdysvaltoihin, Kiinaan ja Japaniin. Euroopan Unionissa edistettiin Suomen näkökohtien huomioonottamista.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan tavoitteissa korostuvat viestinnän ja liikenteen merkitys elinkeinoelämän kilpailukyvyyn ja kansalaisten hyvinvoinnin edistämiskeinoina sekä alueiden ja väestöryhmien tasa-arvon edistämiskeinona. Liikennepolitiikan lähtökohtana on myös kestävän kehityksen periaate. Tulostavoitealueet ovat viestintä, liikenteen infrastruktuuri, liikennepalvelut sekä liikenneturvallisuus ja ympäristöhaittojen vähentäminen.

Kuvio 11.

Tulokset tulosalueittain

Viestintä

Viestinnässä tavoitteena on, että Suomi säilyttää asemansa tietoyhteiskuntakehityksen eturivissä maailmassa. Tavoitteena on varmistaa viestintäverkkojen ja palvelujen avoimuus ja kansainvälinen yhteentoimivuus, edistää nopeiden tiedonsiirtoyhteyksien kaupallista tarjontaa ja kysyntää sekä turvata kilpailun avulla viestintäverkkojen ja palvelujen avulla korkea laatu ja edulliset hinnat.

Ministeriö on toiminut tietoyhteiskuntakehityksen edistämiseksi luomalla suotuisaa ympäristöä tietoyhteiskuntapalvelujen tarjonnalle ja käytölle sekä parantamalla käyttäjien luottamusta tietoyhteiskuntapalvelujen käyttöön. Keskeisten sidosryhmien kanssa arvioitiin suomalaista tietoyhteiskuntapolitiikkaa kansallisen tietoyhteiskuntastrategian valmistelun tueksi.

Viestintämarkkinalainsäädännön kokonaisuudistus toteutettiin kahdessa vaiheessa. Uudistuksen ensimmäinen vaihe tuli voimaan vuoden 2002 heinäkuussa. Siinä viestintäverkkoja koskevaa lainsäädäntöä yhtenäistettiin mm. siirtämällä televisio- ja radioverkkoja koskeva sääntely uuteen lakiin. Toimilupakäytäntöä muutettiin siten, että ohjelmistojen ja verkkojen toimiluvat eriytettiin. Uuden lainsäädännön mukaiset verkkoluvat digitaaliseen televisiotoimintaan myönnettiin syksyllä 2002. Esitys uudistuksen toiseksi vaiheeksi annettiin eduskunnalle syyskuussa 2002 ja se tulee voimaan heinäkuussa 2003. Lakimuutoksen tavoitteena on luoda entistä paremmat lainsäädännölliset edellytykset keskenään kilpailevalle liiketoiminnalle, viestintätekniologian kehitykselle ja innovaatioille. Samalla edistetään elinkeinoelämän kilpailukykyä, viestintäpalveluiden tasa-arvoista saatavuutta ja sanavapautta.

Uusi verkkotunnuslaki tulee voimaan 1.9.2003. Laki helpottaa ja nopeuttaa Suomen maatunnukseen päättävien .fi -verkkotunnusten saantia. Lakiesityksen mukaan Viestintävirasto hallinnoi verkkotunnuksia ja ylläpitää verkkotunnusrekisteriä.

Eduskunta hyväksyi lain sähköisistä allekirjoituksista ja se tuli voimaan vuoden 2003 alkupuolella. Ministeriössä käynnistettiin sähköisen viestinnän tietosuojalain valmistelu. Lisäksi osallistuttiin mm. tekijänoikeuslain ja sanavapauslain valmisteluun ja eduskuntakäsittelyyn.

Yleisradio Oy:n harjoittama julkinen palvelu rahoitetaan valtion televisio- ja radorahastoon kertyneistä varoista. Rahastoon kerätään sekä television käyttäjien maksamat televisiomaksut ja kaupallisten radio- ja televisiotoimilupien haltijoiden maksamat toimilupamaksut. Vuonna 2002 rahastoon kertyi kaikkiaan 375,4 milj. euroa, mistä televisiomaksuja oli 337,8 milj. euroa ja toimilupamaksuja 37,6 milj. euroa. Rahastosta suoritettiin v. 2002 Yleisradio Oy:lle 364,1 milj. euroa eli 96 % rahaston varoista.

Vuonna 2002 valtioneuvosto myönsi yhdeksän uutta toimilupaa analogiseen radiotoimintaan ja 13 toimiluvanhaltijan toimialuetta laajennettiin. Kaksi toimilupaa myönnettiin analogiseen lähiteleviisiotoimintaan. Kesäkuussa julistettiin haettaviksi uusia, v. 2002 voimaan tulleen lainsäädännön mukaisia ohjelmistotoimilupia digitaaliseen televisiotoimintaan. Valtioneuvosto antoi uuden televisio- ja radiotoimintaan varattuja taajuuksia koskevan käyttösuunnitelman.

Lehdistötukea myönnettiin v. 2002 noin 12,6 milj. euroa, josta noin viisi miljoonaa euroa maksettiin lehdistötukilautakunnan esityksen mukaisesti nk. valikoivana tukena.

Postitoiminnassa tavoitteena on varmistaa laadultaan hyvät, alueellisesti tasa-arvoiset ja käyttäjälle

edulliset palvelut. Erityisesti huolehditaan postitoiminnan yleispalvelujen saatavuudesta kaikkialla maassa. Uusi postipalvelulaki, joka sisälsi myös postinkulun varmistustehtävien siirron postiyrityksiltä Viestintävirastolle, tuli voimaan vuoden 2002 alussa. Postitoiminnan palvelutasosta tehtiin selvitys, joka julkaistiin tammikuussa 2003. Palvelutasotutkimuksen mukaan enemmistö kuluttajista ja yrittäjistä on tyytyväisiä postitoimintaan Suomessa. Kilpailutilanne säädelyillä postimarkkinoilla pysyi ennallaan.

Liikenteen infrastruktuuri

Tavoitteena on, että liikenneverkkoa ylläpidetään ja kehitetään koko maassa siten, että verkon päivittäinen liikennöitävyys turvataan ja sen kunto pyritään säilyttämään. Liikenneverkon arvo pidetään sellaisena, että yhteiskunnan ja käyttäjän kustannukset ovat mahdollisimman pienet. Elinkeinoelämän kuljetusten toimintavarmuutta edistetään. Suurten investointien rahoitusta uudistetaan. Kehittämishankkeilla edistetään liikenne- ja yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden toteuttamista. Varmistetaan aloitettujen investointien tehokas toteutus.

Tieverkolla kyettiin turvaamaan päivittäinen liikennöitävyys. Huonokuntoisten päällystettyjen teiden kokonaismäärä väheni ensimmäistä kertaa vuoden 1995 jälkeen. Sorateiden kelirikon liikenteelle aiheuttamaa haittaa pystyttiin vähentämään. Sorateiden kelirikkokohteita peruskorjattiin 230 km. Liikenteelle avattiin valtatie 2 Pori–Ulvila. Vuoden 2002 talousarviossa tehtiin rahoituspäätös E18 moottoritiehankkeesta vt 1 Lohja–Lohjanharju, jolle myönnettiin hankkeen tehokkaan toteutuksen takaa-vasti sopimusvaltuus koko kustannusarvioon eli 58,9 milj. euroa. Hanketta ei kuitenkaan voitu aloittaa kertomusvuonna hankkeesta tehtyjen valitusten käsittelyn ollessa kesken.

Rataverkon kunnon palauttaminen oli edelleen radanpidon tärkein painopiste. Korvausinvestointeja ei kuitenkaan kyetty tekemään tarpeen vaatimassa laajuudessa. Kertomusvuoden aikana saatu lisäbudjetti mahdollisti sen, että rajoitusten määrä kasvoi vain 22 km ja oli vuoden lopussa 344 raidekilometriä. Vuoden lopulla alkoi ensimmäisellä rataverkon osuudella 25 tonnin akselipainoinen tavaraliikenne. Kehittämishankkeiden suhteen vuosi oli poikkeuksellisen tärkeä, kun Keravan kaupunkiradan sekä Kerava–Lahti-oikoradan rakennustyöt käynnistyivät. Kerava–Lahti-oikorata luo perustan henkilö- ja tavaraliikenteen kehittämiselle Itä-Suomeen ja Venäjälle. Oikorata valmistuu v. 2006.

81. Väyläomaisuus ja investoinnit

Miljoonaa euroa	Tiehallinto	Ratahallintokeskus	Merenkululaitos	Väyläomaisuus yhteensä
Tase 1.1.2002	14 944	2 574	529	18 047
Investoinnit 1.1.–31.12.2002	790	226	26	1 042
Poistot 1.1.–31.12.2002	687	227	43	957
Tase 31.12.2002	15 047	2 573	512	18 132

82. Väylälaitosten rahoitus

	Tielaitos/Tiehallinto		Ratahallintokeskus		Merenkululaitos		Yhteensä	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002
Ylläpito, milj. euroa	540	629	322	331	136	142	998	1 102
Kehittäminen, milj. euroa	151	155	61	90	29	17	242	262
Yhteensä, milj. euroa ...	691	784	383	421	165	159	1 240	1 364
Muutos, milj. euroa	–16	93	–17	38	4	–6	–29	125

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Vuoden 2002 aikana selvitettiin elinkaarivastuuseen perustuvaa tieinvestointien hankintamenettelyä. Elinkaarimallissa palveluntuottaja hoitaa kokonaisuutena hankkeen suunnittelun, rakentamisen ja ylläpidon. Tavoitteina on säästää kustannuksissa, tehostaa suunnittelusta ylläpitoon ulottuvaa palveluketjun laatua sekä parantaa asiakaslähtöisyyttä.

Väylälaitosten omaisuus kasvoi kertomusvuonna. Tieverkon arvo lisääntyi noin 100 milj. euroa. Tähän vaikutti tosin se, että kertomusvuonna Tiehallinnon taseeseen aktivoitiin päällysteiden ylläpito-kustannukset ensimmäistä kertaa v. 2002 ja lisäksi aikaisempina vuosina aktivoimatta jääneiden investointimenojen oikaisukirjaukset. Rataverkon arvo pysyi kertomusvuonna lähes muuttumattomana.

Liikennepalvelut

Tavaraliikenne

Tavoitteena on alentaa logistisia kustannuksia kohti kilpailijamaiden tasoa. Venäjän liikenteen sujuvuutta ja turvallisuutta pyritään edelleen parantamaan yhteistyössä Venäjän viranomaisten kanssa. Kotimaisen kuljetuselinkeinoon kilpailukykyä varmistavia toimia jatketaan.

Ministeriö osallistui useisiin logistiikkaa kehittäviin tutkimushankkeisiin edistään mm. tietotekniikan mahdollistamien uusien toimintamallien hyödyntämistä yritysverkostojen logistiikassa sekä yhtenäisten ja yhteiskäyttöisten tunnistamis- ja seurantateknologioiden käyttöönottoa.

Venäjän liikenteen monista jo pysyviksi muodostuneista ongelmista neuvoteltiin lukuisia kertoja kertomusvuoden aikana. Ylipainolupamenettelyjä koskevat ongelmat saatiin ratkaistua tyydyttävästi, joskin esimerkiksi 55 tonnin puutavarakuljetukset sallitaan vain tietyillä reiteillä.

Ammattiautoilijoiden työaikadirektiivi annettiin maaliskuussa 2002. Direktiivin mukaan itsenäiset kuljettajat voivat joutua työaikarajoitusten piiriin v. 2009. Suomi vastusti direktiiviä sekä nosti neuvostoa ja Euroopan parlamenttia vastaan kanteen EY-tuomioistuimessa siltä osin kuin direktiivi koskee itsenäisiä kuljettajia.

EY:n toisen rautatiepaketin keskeinen ehdotus on rautatieliikenteen kilpailun laajentaminen kattamaan kansallinen tavaraliikenne. Eduskunta yhtyi marraskuussa 2002 valtioneuvoston kantaan, jonka mukaan kansallinen tavaraliikenne voidaan avata kilpailulle, tosin komission ehdotuksesta poiketen vasta vuoden 2008 alkuun mennessä. Neuvosto saavutti maaliskuussa 2003 Suomen kantaa vastaavan poliittisen ratkaisun paketista.

Henkilöliikenne

Tavoitteena on edistää joukkoliikenteen houkuttelevuutta ja soveltuvuutta eri käyttäjäryhmille kehittämällä julkisen liikenteen esteettömyyttä, matkakeskuksia, informaatiota ja uusia palveluita sekä vaikuttamalla lippujen hintatasoon.

Liikenteen ostohintojen noususta ja liikenteen ostotarpeen kasvusta sekä henkilöautoliikenteen kasvusta huolimatta joukkoliikenteen palvelut pystyttiin säilyttämään kertomusvuonna. Suurten kaupunkien sisäistä liikennettä valtio ei avusta. Liikenne- ja viestintäministeriö osti henkilöjunaliikennettä yhteensä 38,6 milj. eurolla. Junien kaukoliikennettä ostettiin 29,8 milj. eurolla ja pääkaupunkiseudun ulkopuolista lähiliikennettä 8,9 milj. eurolla. Ostetussa kaukoliikenteessä tehtiin noin 4,4 milj. matkaa ja lähiliikenteessä noin 9,6 milj. matkaa.

Lääninhallitukset puolestaan avustivat joukkoliikenteen alueellisia palveluja ostamalla linja-autoilla ja takseilla harjoitettavaa, itsekannattavaa liikennettä täydentävää maaseudun peruspalveluluonteista runkoliikennettä yhteensä 21,3 milj. eurolla. Matkustajia oli noin 8,5 miljoonaa. Kaupunkimaista paikallisliikennettä lääninhallitukset rahoittivat myöntämällä kunnille valtionavustusta yhteensä 8,4 milj. euroa käytettäväksi paikallisliikenteen ylläpitämiseen ja kaupunkilippualennuksiin. Seutulippualennuksiin lääninhallitukset myönsivät valtionavustusta 5,3 milj. euroa. Kunnat alensivat seutulipun hintaa enimmillään 65 %, josta valtionavustuksen osuus oli enintään 48 %.

Joukkoliikenteen valtakunnallisesti merkittäviä kehittämishankkeita ministeriö rahoitti noin 6,9 milj. eurolla. Lääninhallitukset puolestaan rahoittivat alueellisia ja paikallisia kehittämishankkeita noin 3,5 milj. eurolla.

Matkustajan tarvitsemaa informaatiota matkaketjun eri vaiheisiin kehitettiin henkilöliikenteen info-ohjelmassa. Matkojen yhdistelykeskus- sekä matkojen ketjutuskokeiluja jatkettiin yhdessä Kansaneläkelaitoksen ja kuntien kanssa. Kokeiluissa saavutettiin selviä säästöjä yhteiskunnan korvaamissa kuljetuskustannuksissa. Joulukuussa 2002 avattiin Jyväskylään uusi matkakeskus ja useiden matkakeskusten suunnittelua jatkettiin. Kertomusvuonna valmisteltiin ministeriön esteettömyysstrategiaa. Strategian toteuttamiseen liittyy laajan tutkimus- ja kehittämisohjelman käynnistäminen.

Merenkurkun liikenteen hoitamisesta lääninhallitus teki ostoliikennesopimuksen, jonka kustannuksiin osallistuvat Suomen valtion lisäksi aluehallinnot Suomesta ja Ruotsista.

Merenkulku

Tavoitteena on, että Suomen kauppalaivaston kilpailukyky pyritään turvaamaan ja suomalaisen tonniston osuus Suomen kansainvälisissä merikuljetuksissa säilyttämään.

Suomen kauppalaivaston kilpailukyvyn parantamiseksi suoritettujen toimenpiteiden toteutusta ja niiden vaikutuksia seurataan. Säännöllisesti suomalaisesta satamasta liikennöivien matkustaja-alusten ja -autolautojen omistajille maksettiin tukea 12,8 milj. euroa. Tuen osuus merityötulosta oli 19,0 %. Lastialusten omistajille maksettiin tukea 40,7 milj. euroa. Tuen osuus merityötulosta oli 42,1 %. Suomen kauppalaivaston kehityksessä ei tapahtunut olennaisia muutoksia. Ulkomaanliikenteen kauppa-alusluetteloon merkittyjä aluksia oli vuoden 2002 lopussa 114 kpl (110 kpl), mutta niiden yhteenlaskettu bruttovetoisuus aleni hieman edellisvuodesta.

Tonnistoverolaki tuli marraskuussa 2002 voimaan takautuvasti vuoden alusta lukien. Varustamot eivät ole siirtyneet tonnistoverotettaviksi, sillä niiden mielestä siirtyminen tonnistoverotuksen alaisiksi ei lisää varustamojen kilpailukykyä.

Suomalaisen tonniston osuus merikuljetuksista pieneni edellisvuodesta 3,1 prosenttiyksiköllä ja oli 34,3 %.

Liikenneturvallisuus ja ympäristöhaittojen vähentäminen

Liikenneturvallisuus

Tieliikenteen turvallisuustavoitteena on supistaa liikenteessä kuolleiden määrä nykyisestä noin 400 henkilöstä alle 250 henkilöön vuoteen 2010 mennessä. Vuonna 2002 tieliikenteessä kuoli ennakko tietojen mukaan 410 henkilöä ja lopullinen määrä jäänee alle 420 henkilöön. Vuodelle 2010 asetetun tavoitteen mukainen laskennallinen tavoite olisi kuitenkin ollut korkeintaan 360 kuollutta.

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Kertomusvuoden aikana mm. moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan ajon aikaista matkapuhelimen käyttöä rajoitettiin ja polkupyöräilijän kypärän käyttösäännös lisättiin tieliikennelakiin.

Rautatieliikenteessä tavoitteena on nostaa turvallisuus Euroopan maiden huipputasolle lähivuosina. Henkilöliikenteessä ei sattunut kertomusvuonna henkilövahinkoja. Tasoristeysonnettomuuksia sattui kertomusvuonna 42, kun tavoitteena oli enintään 40. Siltojen ja muiden järjestelyjen avulla poistettiin vuoden 2002 aikana toista sataa tasoristeystä.

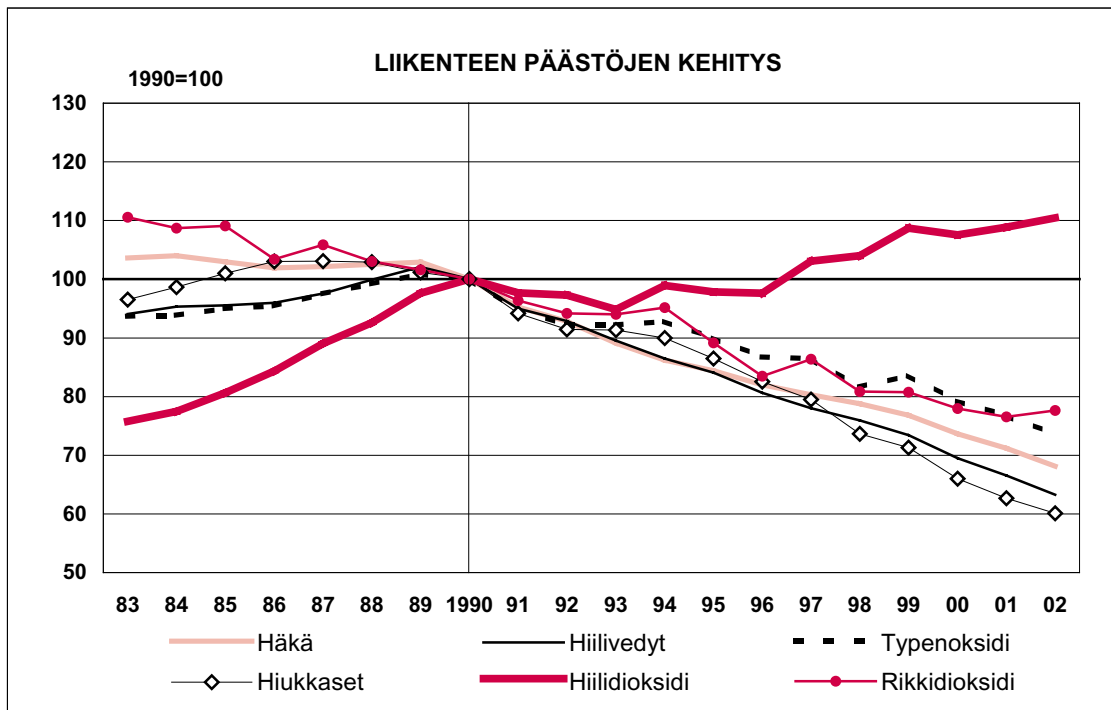
Merenkulun turvallisuutta parannettiin mm. kansainvälisellä yhteistyöllä ja kehittämällä liikenteen ohjaus- ja valvontajärjestelmiä. Suomi, Venäjä ja Viro kehittivät Suomenlahden alusliikenteen valvonta- ja informaatiojärjestelmää (VTMIS), jolla valvotaan koko Suomenlahden alueen alusliikennettä ja parannetaan liikenteen turvallisuutta. Järjestelmä on tarkoitus ottaa käyttöön v. 2004.

Lentoliikenteen, lennonvarmistuksen ja lentokenttien turvallisuus säilyi edellisvuosien tapaan hyvänä v. 2002. Liikenneilmailussa ei tapahtunut yhtään onnettomuutta eikä lentovauriota, joten tavoite saavutettiin.

Ympäristöhaittojen vähentäminen

Liikenteen ympäristöohjelman toimenpiteitä toteuttamalla luodaan edellytyksiä ympäristöystävällisemmälle, mahdollisimman vähän luonnonvaroja käyttävälle liikenteelle. Liikenteen hiilidioksidipäästöt v. 2010 ovat enintään samat kuin v. 1990.

Kuvio 12.

Liikenteen aiheuttamat ilmanlaadun ohjearvojen ylitykset ovat viime vuosien aikana vähentyneet, mutta hiukkasten ja typenoksidien osalta ylityksiä tapahtuu edelleen. Tilannetta parannettiin edelleen ajoneuvoja ja polttoaineita koskevin tiukkenevin teknisin normein. Muiden keskeisten ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi jatkettiin liikennejärjestelmään, maankäyttöön, yksittäisten liikennehankkeiden suunnitteluun ja toteutukseen sekä liikennevälineisiin kohdistuvia toimenpiteitä.

Tiehallinnossa liikenteen melua vaimennettiin 2200 ihmisen ympäristöstä. Maantiesuolan käyttö väheni seitsemän prosenttia edellisen 15 vuoden keskimääräiseen käyttöön verrattuna. *Ratahallintokeskus* panosti merkittävästi maaperä- ja pohjavesiongelmien hoitoon. *Merenkulkulaitoksen* ympäristöjärjestelmän rakentamista jatkettiin v. 2002 kartoittamalla väylänpidon ja merikartoituksen ympäristönäkökohtia. Merenkulussa korostui ympäristöturvallisuuden merkitys Primorskin uuden öljysataman käyttöönoton myötä.

Liikenneministeriö omistajana

Liikenne- ja viestintäministeriö vastaa osaltaan yhtiöittensä ja liikelaitostensa kautta edullisten ja laadultaan korkeatasoisten liikenne- ja viestintäpalveluiden tuottamisesta elinkeinoelämälle, yhteiskunnalle ja kansalaisille sekä yhtiöitten ja liikelaitosten kannattavasta toiminnasta.

Sonera Oyj:lle vuosi oli merkittävä. Soneran ja ruotsalaisen Telia AB:n vuoden alussa käynnistyneet yhdistymisneuvottelut johtivat yhtiöiden sulautumiseen. Suomen valtion 52,8 prosentin mukaista Soneran omistusosuutta vastaa uudessa yhtiössä noin 19 prosentin omistusosuus. TeliaSoneran pörssi-arvo oli vuoden lopussa 16 350 milj. euroa, josta Suomen valtion omistuksen arvo oli 3 175 milj. euroa. Soneran toiminnan toiselle vuosineljännekselle ajoittui merkittävä kertaluonteinen noin 4 300 milj. euron kuluerä Saksaan ja Italiaan tehtyjen UMTS-investointien alaskirjauksesta. Tapahtuma aiheutti suurta huomiota ja keskustelua, minkä takia valtioneuvoston oikeuskansleri laati selvityksen valtioneuvoston osuudesta Soneran UMTS-päätöksenteossa. Lisäksi hallitus antoi Eduskunnalle valtioneuvoston tiedonannon valtion omistajapolitiikasta ja Sonerasta.

Lentoliikenne on viime vuosina ollut suuressa murroksessa. Finnair Oyj:n kannattavuuden parantamiseen vaikuttivat säästöohjelman toimenpiteet sekä onnistunut tarjonnan sopeuttaminen. Finnairin pörssi-arvo oli vuoden 2002 lopussa 322 milj. euroa, josta valtion omistuksen arvo oli 188 milj. euroa. VR-konsernin tulos vuodelta 2002 oli 21,7 milj. euroa puoliintuen edellisestä vuodesta. Konsernin rahoitusasema ja maksuvalmius säilyivät hyvinä. Kaluston uusimista jatkettiin. Eduskunta myönsi valtuuden luopua kokonaan Suomen Autokatsastus Oy:n osakkeiden omistuksesta. Yhtiö myytiin maaliskuussa 2003 osakeyhtiölle, jonka enemmistöomistaja on suomalainen pääomasijoitusyhtiö MB Rahastot.

Hallinnonalan liikelaitokset, Ilmailulaitos ja Tieliikelaitos, saavuttivat niille asetetut palvelu- ja toimintatavoitteet. Ilmailulaitoksen tavoitteena on huolehtia siitä, että ilmailutoiminta tapahtuu mahdollisimman turvallisesti, tehokkaasti, tarkoituksenmukaisesti ja taloudellisesti. Toiminnan strategisena lähtökohtana noudatettiin edelleen verkostoperiaatetta, jonka mukaan Suomen lentoasema- ja lennonvarmistuspalveluita tarjoava palveluverkosto on toiminnallisesti ja taloudellisesti yksi kokonaisuus. Valtioneuvosto asetti Ilmailulaitokselle vuoden 2002 tulostavoitteeksi 1,3 milj. euroa. Liiketoiminnan tulos oli 6,9 milj. euroa. Tieliikelaitoksen tavoitteena on huolehtia toimialaansa kuuluvien palvelujen tarkoituksenmukaisesta tarjonnasta ja kehittämisestä liiketoiminnan edellytysten mukaisesti. Tieliikelaitos varmistaa tasapuolisen koko maan kattavan palvelutarjonnan yleisten teiden kunnossapidossa ja lossiliikenteen hoidossa. Valtioneuvosto asetti Tieliikelaitokselle tulostavoitteeksi 8 milj. euroa. Tulos oli 12,1 milj. euroa. Vuonna 2002 tuloutettiin Tieliikelaitoksen vuoden 2001 tuloksesta ylimääräisesti 16,8 milj. euroa, joka kohdennettiin syksyn lisätalousarviossa tienpitoon.

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Hallinnonalan tuotto-kululaskelma ja tase

Hallinnonalan toiminnan tuotot kasvoivat edellisvuodesta 29,3 milj. euroa ja olivat 340,3 milj. euroa. Kasvusta 17,3 milj. euroa aiheutui Tiehallinnon muun toiminnan tuottojen kasvusta ja 7,1 milj. euroa Ajoneuvohallintokeskuksen toiminnan tuottojen kasvusta.

Hallinnonalan toiminnan kulut olivat 1,6 mrd euroa, josta väylälaitosten osuus oli 1,4 mrd euroa. Menolajeittain tarkasteltuna merkittävimmät erät olivat palvelujen ostot 1 mrd. euroa (64 %), poistot käyttöomaisuudesta 700 milj. euroa (49 %) ja henkilöstökulut 200 milj. euroa (12 %).

Siirtotalouden kulut kasvoivat 17 milj. eurolla ja olivat 128 milj. euroa. Kasvu aiheutui lähinnä matkustaja-aluksille myönnetystä tuesta.

Hallinnonalan taseen loppusumma oli yhteensä 22,8 mrd. euroa, joka oli 46 % valtion 49,2 mrd. euron taseesta. Tase kasvoi edellisvuodesta 200 milj. euroa käyttöomaisuudessa ja muissa pitkäaikai-

83. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Muutos
Toiminnan tuotot	310,88	340,40	29,52
Toiminnan kulut	-1 589,53	1 576,79	3 166,32
JÄÄMÄ I	-1 278,65	-1 236,39	42,26
Rahoitustuotot ja -kulut	88,61	61,83	-26,78
Satunnaiset tuotot ja kulut	9,53	274,12	264,59
JÄÄMÄ II	-1 180,51	-900,44	280,07
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-110,99	-127,81	-16,82
JÄÄMÄ III	-1 291,50	-1 028,25	263,25
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	198,60	185,27	-13,33
TILIKAUDEN TUOTTO- / KULUJÄÄMÄ	-1 092,91	-842,98	249,93

84. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	0,46	0,45	-0,01
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET	22 557,00	22 723,77	166,77
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	53,03	46,15	-6,88
VASTAAVAA YHTEENSÄ	22 610,55	22 770,37	159,82
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	19 804,10	20 003,14	199,04
ARVOSTUSERÄT	2 620,33	2 479,75	-140,58
VIERAS PÄÄOMA	186,12	287,48	101,36
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	22 610,55	22 770,37	159,82

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

sisä sijoituksissa tapahtuneen kasvun vuoksi. Väylälaitosten omaisuus oli yhteensä 18,2 mrd. euroa, joka oli 80 % hallinnonalan omaisuudesta.

Hallinnonalan tase arvostuserien osalta pieneni edellisvuodesta 140 milj. eurolla. Sonera Oyj:n ja Telia AB:n fuusion yhteydessä purettiin aiemmin tehtyjä Sonera Oyj:n arvонkorotuksia 2,620 mrd. eurolla, mutta toisaalta TeliaSonera AB:n hankintahintaan tehtiin 2,48 mrd euron arvонkorotus. Toisaalta tasearvoa lisäsi noin 210 milj. eurolla Ilmailulaitoksen muun oman pääoman kirjaaminen ministeriön taseeseen.

Hallinnonalan määrärahojen jakauma eri tehtäväalueilla

Tiehallinto käytti määrärahoja 831 milj. euroa, mistä perustienpitoon 629 milj. euroa. Perustienpidon rahoituksella pyrittiin turvaamaan ensisijaisesti tieverkon päivittäinen liikennöitävyys sekä pitämään teiden rakenteet ja palvelutaso sovitun tasoisina. Kehittämishankkeisiin mukaan luettuna jälki- ja kokonaisrahoitushankkeet määrärahaa käytettiin 154 milj. euroa.

Radanpitoon käytettiin 418 milj. euroa, josta perusradanpitoon 328 milj. euroa. Momentille tuloutettiin ratamaksua 53 milj. euroa. Kehittämisinvestointeihin käytettiin 88 milj. euroa.

Merenkululaitoksen toiminnasta noin 76 % on rahoitettu väylä- ja luotsausmaksuista sekä kaupallisesta toiminnasta saadulla tulorahoituksella. Määrärahasta huomattava osa käytettiin näiden toimintojen rahoittamiseen.

Merenkulun edistämiseen määrärahaa käytettiin 15 milj. euroa edellisvuotta enemmän. Käytetyt määrärahat lisääntyivät lähinnä ensimmäistä kertaa matkustaja-aluksille maksetun tuen vuoksi. Tuki maksetaan puolivuosittain jälkikäteen, joten kertomusvuonna maksettiin vuoden 2002 tuesta puolen vuoden tuki.

85. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö v. 2002

Pl. luku	Määrärahat Varanhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta	Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2003
3101 Liikenne- ja viestintäministeriö	23,43	5,89	29,31	22,65	6,66
3124 Tiehallinto	771,47	132,85	904,32	804,71	95,21
3125 Tienpidon valtionavut	10,10	3,59	13,69	9,07	4,62
3130 Merenkululaitos	25,86	14,79	40,65	28,20	12,41
3132 Merenkulun ja muun vesiliikenteen edistäminen	56,72	0,04	56,76	55,38	0,04
3140 Ratahallintokeskus	375,50	21,53	397,03	357,44	36,21
3152 Ilmaliikenteen korvaukset ja valtionavut .	5,68	0,00	5,68	5,68	0,00
3160 Joukkoliikenteen palvelujen ostot, korvaukset ja tuet	80,72	27,44	108,16	82,27	25,89
3172 Viestinnän korvaukset ja avustukset	12,61	0,00	12,61	12,61	0,00
3180 Ilmatieteen laitos	26,51	3,09	29,60	25,64	3,96
3181 Merentutkimuslaitos	7,35	1,02	8,37	7,81	0,57
3199 Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan muut menot	10,04	4,01	14,05	9,29	4,76
Yhteensä	1 405,99	214,25	1 620,23	1 420,75	190,33

3.9. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala

Joukkoliikennettä ja sen kehittämistä rahoitettiin 81 milj. eurolla. Lääninhallitukset käyttivät määrärahasta 33 %.

Ilmatieteen laitoksen määrärahojen käyttö oli 36 milj. euroa. Määrärahat käytettiin sää- ja ilmastopalvelujen ja -tuotteiden tuottamiseen, kehittämiseen, näiden toimittamiseen asiakkaille sekä laadunvalvontaan. Sää- ja ilmastohavainnoista saatua tietoa hyödynnettiin myös laitoksen tutkimustoiminnassa.

Merentutkimuslaitos käytti 8,1 milj. euroa laitoksen palvelutoimintaan ja tutkimukseen.

Viestintävirasto ja Ajoneuvohallintokeskus olivat tulopuolelle nettobudjetoituja virastoja, jotka rahoittavat toimintansa menot tulorahoituksella. Ajoneuvohallintokeskus käytti menoihinsa 50 milj. euroa ja Viestintävirasto 27 milj. euroa.

Hallinnonalan muihin menoihin käytettävissä olevaa määrärahaa käytettiin valtioenemmistöisten osakeyhtiöiden ja valtion liikelaitosten omistusjärjestelyistä, osakkeiden hankinnasta ja myynnistä sekä yhtiöomaisuuden hoitoon liittyvien menojen maksamiseen 6,1 milj. euroa, Vuosaaren sataman liikenneväylien suunnitteluun 2,4 milj. euroa sekä liikennealan yhteisöjen ja liikennemuseoiden valtion-apuihin 0,8 milj. euroa.

Sanomalehdistön tukemiseen myönnetty 13 milj. euroa käytettiin sähköisen julkaisutoiminnan ja Ahvenanmaan maakunnalle tiedotustoiminnan tukemiseen sekä sanomalehtien kuljetus-, jakelu- ja muiden kustannusten alentamiseen.

Yksitysteiden kunnossapitoa ja parantamista tuettiin 9 milj. eurolla. Määrärahaa käytettiin pysyvän asutuksen ja perustuotantotoiminnan tarvitsemien teiden avustamiseen.

Ilmaliikenteen korvausten ja valtionapujen 6 milj. euron määräraha osoitettiin Itä-Suomen säännöllisen reittiliikenteen piirissä olevien lentopaikkojen rakenteiden ja laitteiden parantamiseen sekä kenttien ylläpidon avustamiseen ja lentopaikkojen rakentamiseen otettujen lainojen kustannuksiin sekä Ilmailulaitokselle siviili- ja sotilasliikennettä palveleville lentoasemille sotilasilmailusta aiheutuvien kiinteiden kustannusten kattamiseen.

Hallinnonalan maksullinen toiminta

Hallinnonalan virastot ja laitokset harjoittavat maksullista toimintaa, joka on pääsääntöisesti kannattavaa.

Tiehallinnon julkisoikeudellisten suoritteiden tuotot muodostuvat viraston myöntämistä kuljetuslupamaksuista ja muista yleisiä teitä koskevien lupien maksuista. Julkisoikeudellisten suoritteiden tuotot kasvoivat hieman edellisvuodesta ja olivat 1,2 milj. euroa. Julkisoikeudellinen suoritetuotanto oli alijäämäistä 177 000 euroa. Alijäämä aiheutui lähinnä yhteiskustannusten tarkemmasta kohdentamisesta. Kustannusvastaavuus oli 87 % (v. 2001 101 %). Tiehallinnon liiketaloudellisten suoritteiden tuotoista suurin osa muodostui maksullisen toiminnan vuokrasta ja käyttökorvauksista. Tiehallinnon 0,79 milj. euron liiketaloudellinen suoritetuotanto oli 186 000 euroa ylijäämäistä.

Merenkululaitoksen tuloista huomattava osa saadaan väylä- ja luotsausmaksuista sekä varustamopalveluista. Väylämaksutuotot olivat 73,4 milj. euroa. Kustannusvastaavuus parani edellisvuodesta ja oli 99 % (v. 2001 96 %), mikä aiheutui lähinnä liikenteen määrän kasvusta. Luotsaustulot olivat 32,9

milj. euroa. Myös luotsauksen kustannusvastaavuus parani ja oli 98 % (v. 2001 93 %). Varustamopalvelut käsittävät monitoimimurtajien kaupallisen toiminnan sekä merentutkimusalus Arandan ja tutkimusalus Muikun hoidon. Tuotot vähenivät edellisvuodesta 3 milj. euroa ja olivat 14,8 milj. euroa. Kustannusten aleneminen 1,5 milj. eurolla ei kuitenkaan riittänyt kompensoimaan tuottojen laskua. Varustamopalveluiden kustannusvastaavuus oli 94 % (v. 2001 103 %).

Ratahallintokeskuksen liiketaloudellisesti hinnoitellun kiinteistötoimen tulostavoitteeksi asetettu kiinteistötoimen tulojen ylittäminen ylläpidosta aiheutuneilla vuotuisilla menoilla vähintään 30 % saavutettiin.

Ilmatieteen laitoksen maksullisen toiminnan tuotot olivat 7,7 milj. euroa, josta liiketaloudellisten suoritteiden tuotot olivat 7 milj. euroa. Liiketaloudellisten suoritteiden tuotot laskivat hieman edellisvuodesta. Kustannusvastaavuus sen sijaan parani ja oli 102,4 % (v. 2001 98,7 %). Julkisoikeudellisten suoritteiden tuotot kasvoivat edellisvuodesta kysynnän kasvaessa.

Merentutkimuslaitoksen liiketaloudellisten suoritteiden tuotot olivat 0,6 milj. euroa. Maksullisen toiminnan tuotot kasvoivat huomattavasti edellisvuodesta, mikä aiheutui merentutkimusalus Arandan vuokraamisesta.

Ajoneuvohallintokeskuksen julkisoikeudellisten suoritteiden tuotot kasvoivat edellisvuodesta noin 17 % ja olivat 40,9 milj. euroa. Suurin osa tuottojen kasvusta tapahtui rekisteröinnin vastuualueella. Myös julkisoikeudellisten suoritteiden kustannusvastaavuus parani ja oli 126 % (v. 2001 115 %). Liiketaloudellisten suoritteiden tuotot olivat 5,6 milj. euroa ja ylijäämä 2,8 milj. euroa. Ylijäämä aiheutui tietopalvelutoiminnan ylijäämästä. Ajoneuvohallintokeskuksen palvelujen kokonaisuudistushanke, ns. PALKO-hanke, oli merkittävin hinnankorotuksia aiheuttava tekijä.

Viestintäviraston tuotot kasvoivat edellisvuodesta 6 % ja olivat 27,7 milj. euroa, josta julkisoikeudellisten suoritteiden tuotot olivat 16 milj. euroa ja erillislakien mukaisten suoritteiden tuotot 11,6 milj. euroa. Ylijäämä muodostui lähinnä kustannuksissa syntyneistä säästöistä. Myös kustannusvastaavuus parani hieman ja oli 108 % (v. 2001 106 %).

3.10. KAUPPA- JA TEOLLISUUSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Elinkeinopolitiikan yleisenä tavoitteena on talouskasvun turvaaminen, työllisyyden parantaminen ja tuotantorakenteen monipuolistaminen sekä Suomen pitäminen kilpailukykyisenä toimintaympäristönä koti- ja ulkomaisille investoinneille. Menestys perustuu huipputaustaan, toimiviin markkinoihin ja kansainvälisyyteen.

Onnistuneen elinkeinopolitiikan ansioksi voidaan osaltaan lukea Suomen sijoittuminen kansainvälisten vertailujen kärkeen sekä kilpailukykyssä että mm. yritys ympäristön kehittäjänä. Kansainvälisen talouden epävarmuuden oloissa kasvun edellytysten turvaaminen on entisestään korostunut.

Talouden rakenteen muutos on yritystoiminnan rakenteiden muutosta. Yrityspolitiikalla vaikutetaan yritysten elinkaaren vaiheiden eri tekijöihin. Toimilla edistetään yrityskannan uusiutumista, tuetaan kasvuyritysten lisääntymistä ja luodaan siten uusia työpaikkoja. Kertomusvuonna alueellisen elinkeinopolitiikan painopisteenä oli alueiden luontaisten toimialojen kehittäminen sekä uuden yritystoiminnan edistäminen kasvavilla toimialoilla. Alueellisuus korostui myös teknologiapolitiikassa ja kansainvälistymisen edistämässä.

Kertomusvuonna päätettiin EU:n laajentumisesta. Laajentuminen parantaa suomalaisten yritysten mahdollisuuksia vahvistaa rakentamiaan strategisia yhteistyöverkostoja. Samalla kymmenen uuden jäsenmaan pääsy sisämarkkinoille v. 2004 lisää kilpailua sekä yritysten että alueiden välillä. Koko EU:n kilpailukykyyn parantamiseen tähtäävän Lissabonin strategian toteutumisen edellytyksiä parannettiin yhdistämällä sisämarkkina-, teollisuus- ja tutkimusneuvostot kilpailukykyneuvostoksi.

Vuodelle 2003 siirtyneen määrärahan osuus käytettävissä olleista määrärahoista oli sama kuin v. 2001 eli noin 6,3 % (pl. omistajapolitiikan sijoitukset valtion pääomasijoitusyhtiöön). Suurimmat poikkeamat arviomäärärahoissa liittyivät EU-rakennerahastojen valtion tukiosuuksien maksatusaikataulujen

86. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2002

Pl. luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2003
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
3210 Hallinto	116	17	133	118	14
3220 Teknologiapolitiikka	499	25	524	508	16
3230 Yrityspolitiikka	169	18	187	142	23
3240 Kuluttaja- ja kilpailupolitiikka	18	2	20	18	2
3250 Kansainvälistymispolitiikka	57	2	59	51	3
3260 Energiapolitiikka	20	1	21	21	2
3270 Omistajapolitiikka	174	1	175	126	49
Yhteensä	1 053	66	1 119	984	109

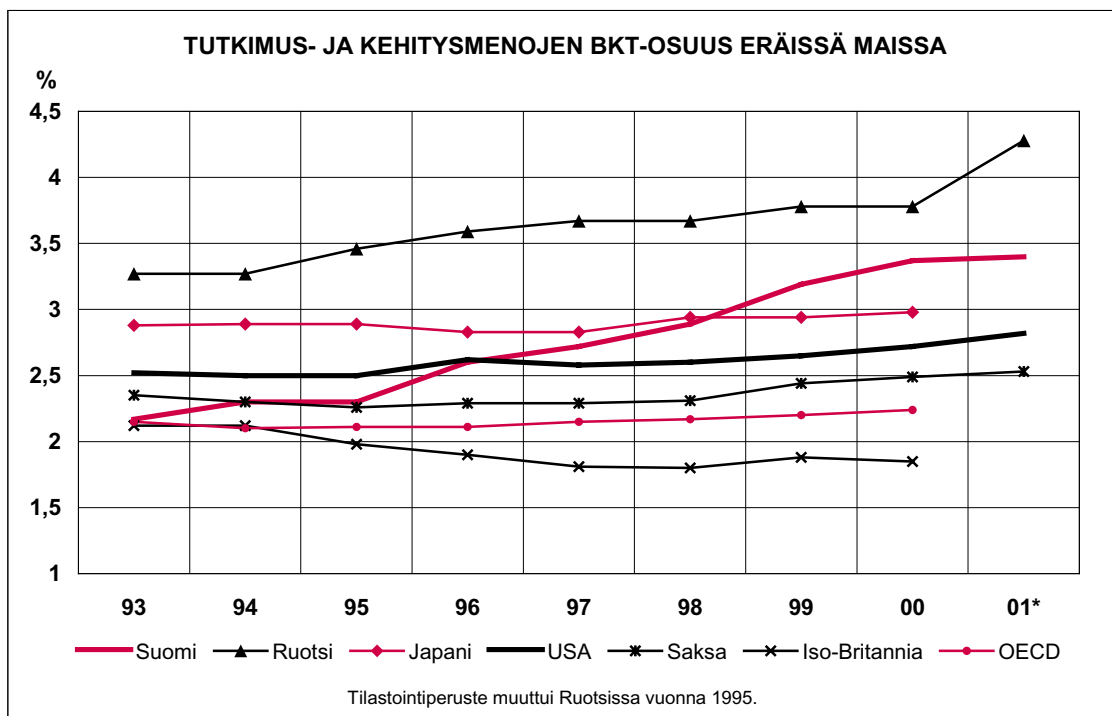
myöhentymiseen sekä julkisesti tuetuille vienti- ja alusluotoille myönnettyjen korkotukien maksusten vähäiseen kertymään.

Teknologiapolitiikka

Teknologiapolitiikan tavoitteena on kehittää innovaatioympäristöä siten, että elinkeinoelämän kilpailukyky paranee ja edellytykset uuden liiketoiminnan syntymiselle ovat mahdollisimman hyvät. Jotta tulevaisuuden haasteisiin pystyttäisiin vastaamaan mahdollisimman hyvin, uusia toimintatapoja haetaan ennakoimalla tulevaa, tutkimalla kehittämistarpeita ja arvioimalla nykyisiä toimintoja. Määrätietoisella ja pitkäjänteisellä teknologiapolitiikalla tuetaan innovaatioympäristön kehittymistä kokonaisuutena siten, että se vastaa paremmin yhteiskunnan vaatimuksiin ja tulevaisuuden tarpeisiin. Strateginen arviointi innovaatiotoiminnan yleisistä edellytyksistä valmistuu toukokuussa 2003. Se sisältää suuntaviivoja siihen, mitä osa-alueita ja toimijoiden välisiä suhteita tulisi parantaa.

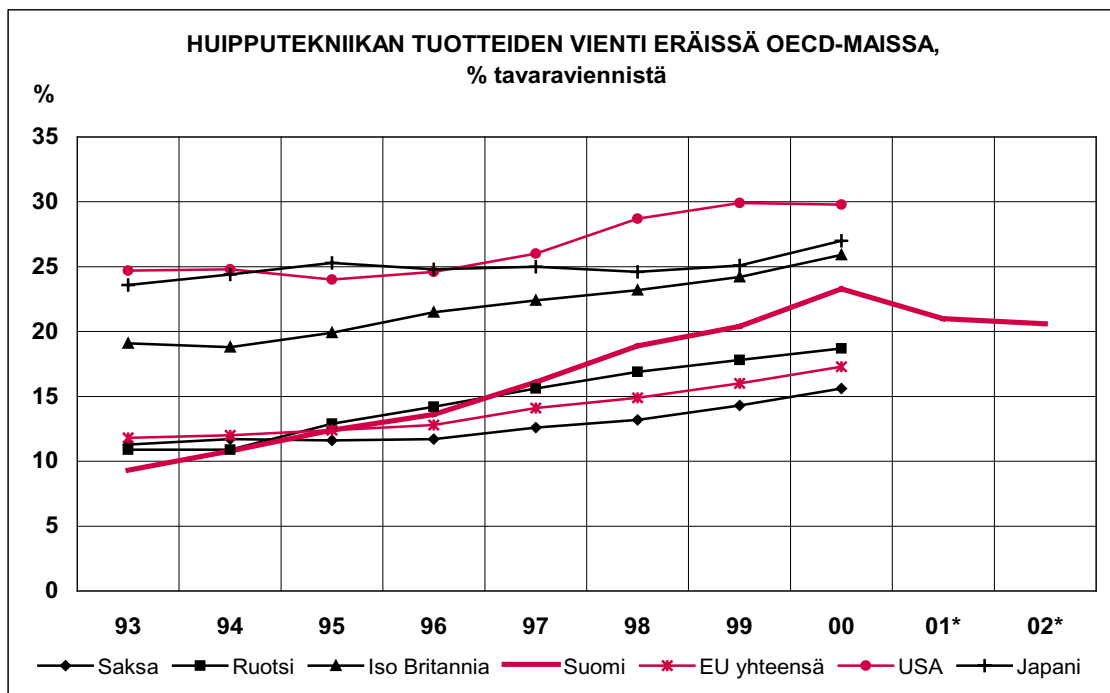
Kansainvälinen kehitys muuttaa innovaatioympäristöä jatkuvasti. On tärkeää ennakoida, tunnistaa ja ymmärtää mitä muutokset merkitsevät teknologian ja teknologiapolitiikan kehittämiseksi. Vuonna 2001 käynnistyneen teknologian ennakointihankkeen tuloksia hyödynnetään elinkeinoelämän kilpailukyvyn ja kansalaisten tarvitsemien palvelujen kehittämisessä. Teknologian tutkimuksella pyritään saamaan uutta tietoa siitä, mitkä tekijät ovat tärkeitä yhteiskunnan tulevaisuuden tarpeiden kannalta ja miten niihin voidaan vastata teknologian keinoin. ProACT-ohjelmassa tutkimus on suunnattu merkittäviin taloudellis-yhteiskunnallisiin muutoksiin ja ilmiöihin.

Kuvio 13.

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

Kuvio 14.

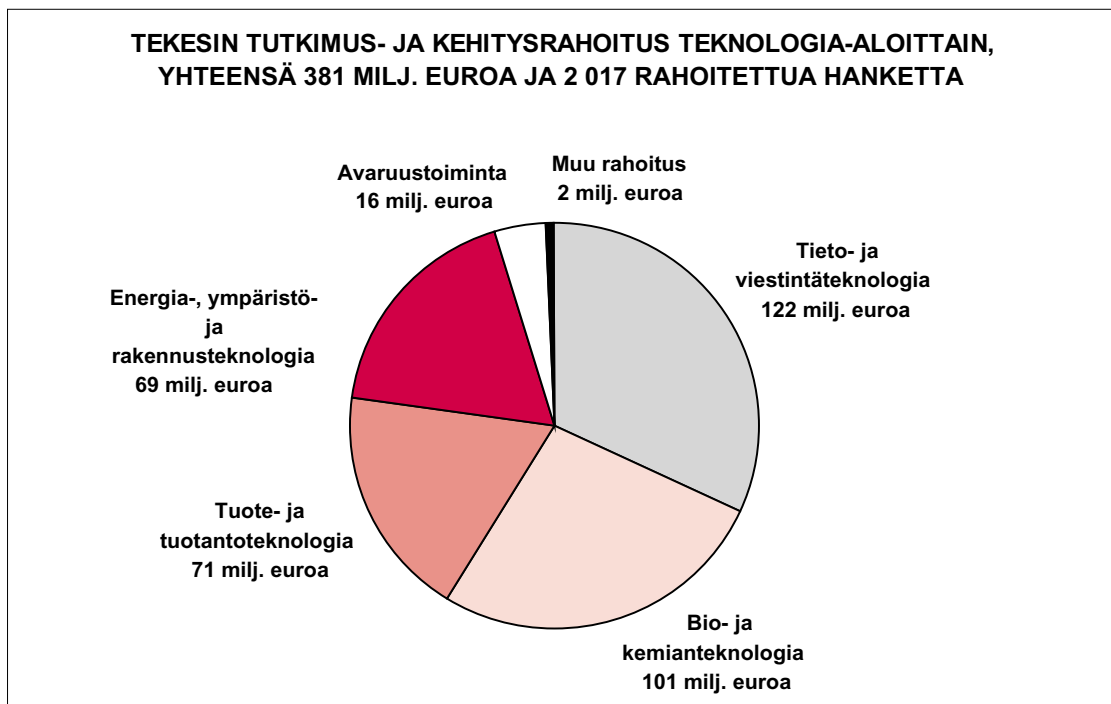
Julkisen tutkimus- ja kehitystoiminnan (t&k) riittävällä panostuksella varmistetaan elinkeinotoiminnan ja muun yhteiskunnan tarvitsema teknologinen perustietämys. Julkisen tutkimusrahoituksen taso on kuitenkin pysynyt ennallaan neljä vuotta. Sen osuuden lasku saattaa ennen pitkää vaarantaa perustietämyksen kehittämistä ja sitä kautta heikentää suomalaisten yritysten kilpailukykyä.

Teknologian yhteiskunnallista merkitystä sekä julkisen tutkimus- ja teknologiarahoituksen kansantaloudellisia vaikutuksia on selvitetty useissa tutkimuksissa. Niiden mukaan julkinen teknologiarahoitus on yhteiskunnalle kannattava sijoitus. Se maksaa itsensä takaisin, kun tuotanto, työpaikat ja vienti kasvavat, mikä taas lisää verotuloja. Bioteekniikan julkisen rahoituksen vaikutuksia selvittäneen kansainvälisen arvioinnin mukaan julkisella osarahoituksella on saatu aikaan merkittävää bioteknistä osaamista. Arvioinnin suosituksia toteutetaan menestyvien tuotteiden ja yritysten synnyttämiseksi. Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen (VTT) yhteiskunnallisia vaikutuksia ovat arvioinnin mukaan teollisuuden kilpailukykyä parantavien teknologioiden ohella mm. liikenteen ja teollisuuden turvallisuuden parantuminen, energian säästö sekä kestävä kehitys, johon on tähdätty ympäristöä säästävien materiaalien ja prosessien kehittämisellä.

Työ tutkimustulosten kaupalliseksi hyödyntämiseksi jatkui hallituksen linjausten mukaisesti. Yliopistokeksintötyöryhmä katsoi tärkeäksi parantaa korkeakoulujen innovaatiotoiminnan edellytyksiä ja tehostaa tukipalveluja. Keksintöjen tehokkaan kaupallistamisen edistämiseksi ministeriö valmistelee lakimuutosta, jossa määritellään korkeakoulujen henkilöstön oikeudet keksintöihin.

Teknologian ja osaamisen hyödyntämiseksi etsitään keinoja yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Kertomusvuonna jatkettiin eri alueiden ja niiden toimijoiden toimenpiteiden analysointia sekä kehittä-

Kuvio 15.

miskohteiden ja toisaalta puutteiden selvittämistä. Julkista teknologiarahoitusta suunnattiin suhteellisesti enemmän niille alueille, joilla yritysten oma tutkimus- ja kehittämistoiminta on vähäisempää. Teknologian kehittämiskeskus (Tekes), työvoima- ja elinkeinokeskusten (TE-keskukset) teknologia-asiantuntijat ja keksintöasiamiehet sekä yliopistojen innovaatioasiamiehet aktivoivat alueiden osaamista. VTT osallistui osaamiskeskusten hankkeisiin ja käynnisti tutkimusryhmiä eri puolilla Suomea. Lisäksi sillä on alueellisia toimipisteitä. Ministeriö määritteli tietoyhteiskunta-asioden painopisteenä, joissa keskitytään yritysten kilpailukyvyn kasvattamiseen sähköisen liiketoiminnan keinoin.

Kansallisia teknologiapolitiikan tavoitteita ja EU:n teknologiapolitiikan toteuttamista edistetään kansainvälisellä yhteistyöllä. Suomen EU-poliittisen linjan mukaisesti EU:n tutkimuksen kuudennen puiteohjelman kokonaisbudjetti (17,5 mrd. euroa, v. 2003–2006) kasvaa enemmän kuin yhteisöpolitiikkojen rahoitus keskimäärin. Temaattinen tutkimus keskittyy entistä voimakkaammin kriittisille kasvualoille ja tärkeille yhteisöpolitiikan aloille, mikä myös vastaa Suomen näkemystä. Ohjelman vaikuttavuutta lisätään suosimalla nykyistä suurempia hankekokonaisuuksia. EU:n kilpailukyvyn parantamiseksi Euroopan komissio julkaisi strategia-asiakirjan ja toimintaohjelman biotekniikasta ja biotieteistä, jonka valmisteluun ja edelleen jatkotyöstämiseen Suomi osallistui aktiivisesti. Kahdenvälisten tieteellis-teknologisten seurantakokoukset pidettiin Japanin, Yhdysvaltojen ja Vietnamin kanssa. Yhteistyö Kiinan kanssa jatkui tiiviinä ja t&k-yhteistyö on kasvussa etenkin IC- ja biosektoreilla.

Tavoitteena oli parantaa elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä ja kansainvälistä kilpailukykyä myös uudistamalla teknisen infrastruktuurin sekä turvallisuus- ja luotettavuusjärjestelmän rakennetta ja lain-

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

säädäntöä. Sähköturvallisuuslain osittaisuudistus valmistui painopisteenä sähköalan töitä koskevat pätevyysvaatimukset ja viranomaisten toimivaltuudet. Lisäksi standardisoinnista annettiin lakiehdotus eduskunnalle. Säädosuudistuksia valmistellaan myös räjähdysvaarallisista aineista ja kaivosturvallisuudesta. Suuronnettomuus- ja mittauslaitedirektiivien valmistelut jatkuivat EU:ssa.

Kansainvälinen arviointi Turvatekniikan keskukselta antoi hyvän arvosanan keskuksen toiminnasta ja suorituskyvystä sekä totesi sillä olevan hyvät edellytykset vastata tulevaisuuden uudistumishaasteisiin. Suosituksena esitettiin mm. nykyistä kattavamman ja yhtenäisemmän teknisen turvallisuuspolitiikan kehittäminen. Laatupalkintojärjestelmästä tehty selvitys osoitti laatutyön lisäävän organisaatioiden mahdollisuuksia menestystä.

Kertomusvuonna käsiteltiin yhdeksän kaivospiirihakemusta ja myönnettiin varauksia lähes 2 500 alueelle ja valtauksia noin 430. Geologian tutkimuskeskus luovutti ministeriölle viisi esiintymää kaupattavaksi jatkotutkimuksia varten. Myyntiin tarjotuista esiintymistä neljä johti sopimukseen.

Yrityspolitiikka

Yrityspolitiikan tavoitteena on yrittäjyyden edistäminen sekä edellytysten luominen yritysten perustamiselle ja kasvulle. Tavoitteena on kehittää toimintaympäristöä siten, että suomalaisille pk-yrityksille turvataan tasavertaiset aloitus-, kasvu- ja kilpailukykyedellytykset EU:n sisämarkkinoilla.

Hallitusohjelmaan kuuluva yrittäjyysuhanke edisti kertomusvuonna yrittäjyyskasvatusta ja -koulutusta mm. siten, että yrittäjyys sisällytettiin omana aihekokonaisuutenaan peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmiin. Yli sadan yksittäisen toimenpiteen lisäksi hankkeen tuloksena on mm. se, että yrittäjyyden merkitys ymmärretään hallinnossa ja sidosryhmissä nyt aiempaa paremmin. Hankkeesta tehdyssä arvioinnissa pidettiin myönteisenä sen eri hallinnonalat yhdistävää horisontaalista toimintatapa ja laaja-alaisuutta.

Yritysten yhteiskunnallista vastuuta edistettiin monilla kansainvälisillä foorumeilla. EU teki merkittävän linjauksen tilinpäätösnormiston soveltamisesta. Sen mukaan vuodesta 2005 lukien kaikki yhteisön alueella julkisesti noteeratut yritykset velvoitetaan laatimaan tilinpäätöksensä kansallisen lainsäädännön sijasta kansainvälisten IAS-standardien mukaisesti. Euroopan komissio antoi myös suosituksen tilintarkastajien riippumattomuudesta, minkä tavoitteena on varmistaa yritysten ja yhteisöjen taloudellisen tiedon luotettavuus. Neuvottelut EU:n yhteisöpatentin aikaansaamiseksi jatkuivat ja maaliskuussa 2003 jäsenmaat pääsivät asiasta yhteisymmärrykseen. EU hyväksyi yhteisömallia koskevan yhteisölainsäädännön ja vahvisti järjestelmän voimaantuloajan. Yhteisömallijärjestelmä tarjoaa koko EU:n kattavan suojan teollisille malleille (tavarankuulo). Lisäksi EU:ssa aloitettiin tietokoneohjelmien patentointia koskevan direktiiviehdotuksen käsittely.

Yrityksille suunnattujen kehittämispalvelujen tarjontaa ja asiakaslähtöisyyttä parannettiin kehittämispalvelustrategiassa määriteltyjen tavoitteiden mukaisesti. Toiminnassa korostuivat kehittämispalvelujen, yritysrahoituksen sekä t&k-rahoituksen integrointi asiakkaiden tarpeita vastaavien palvelukokonaisuuksien rakentamiseksi. TE-keskukset määrittivät kehittämispalvelujen keskeiset avainprosessit asiakaslaadun kannalta.

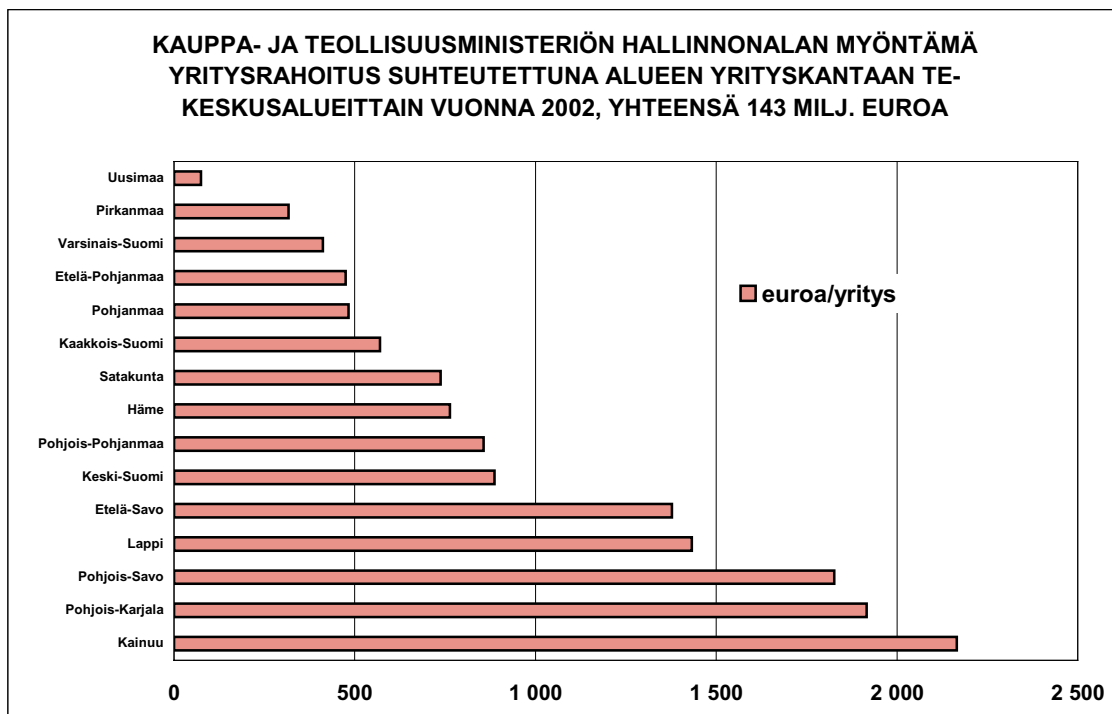
Pk-yrityksille suunnattujen neuvonta-, koulutus- ja kehittämispalvelujen tavoitteena on sovittaa palvelujen tarjonta yritysten tarpeisiin sekä toimia yhteistyössä muiden pk-yrityksille vastaavia palveluja tarjoavien yhteisöjen kanssa. Kertomusvuonna TE-keskukset paransivat asiakaspalvelua ja vahvistivat kansainvälistymis- ja teknologiapalveluja. Alueellinen ja seudullinen yhteistyö lisäsi palvelujen

saatavuutta. TE-keskukset kokosivat yrityspalvelupisteiden palveluja kokonaisuuksiksi verkostoitumalla muiden seudullisten yritystoimintaa edistävien organisaatioiden kanssa. Pk-yrityksille kehitettiin uusia asiantuntijapalveluja innovaatiotoiminnan edistämiseksi sekä uusien tuotteiden ja palvelujen kaupallistumisen nopeuttamiseksi (TuoteStart), verkostoitumiskyvyn arvioimiseksi (Verkstoreittaus) ja liiketoimintasuunnitelmien tekemisen tueksi. Edellisenä vuonna kehitettyjen tuotteiden käyttöönotto ja sopivuus asiakkaiden tarpeita vastaaviksi varmistettiin. Asiantuntijapalvelujen vaikuttavuuden arviointi jatkui käynnistämällä käsityöyritysten kehittämisohjelman (Taitava) arviointitutkimus. Tutkimustulosten ja asiakaspalautteen perusteella uudistettiin asiantuntijapalvelujen tuotekonsepteja. Yhteistyötä tehtiin myös muiden kansainvälistymistä edistävien organisaatioiden (Finpro, Fintra, Tekes, Viexpo) kanssa järjestämällä yhteisiä tapaamisia ja koulutustilaisuuksia. Ulkomaisten investointien edistämiseen liittyvien palvelujen tarjontaa parannettiin mm. verkottumalla muiden alueellisten toimijoiden kanssa. Toimialaraportteja on hyödynnetty niistä tehdyn laatu- ja asiakastytytyväisyystutkimuksen mukaan laajasti ja monipuolisesti mm. tulevaisuuden ennakkoinnissa. YritysSuomi-verkkopalvelu auttaa yrityksiä, yrittäjiä ja yrittäjiksi aikovia löytämään tarvitsemansa julkiset palvelut ja yhteydet keskitetysti yhden portaalin kautta.

Yritysrahoitus ja erityisrahoitus

Yritysrahoituksella rahoitetaan pk-yritysten kasvua ja kilpailukykyä edistäviä hankkeita sekä yritysten toimintaedellytyksiä parantavia kehittämishankkeita. Erityisesti kotimaisten pk-yritysten laina- ja

Kuvio 16.

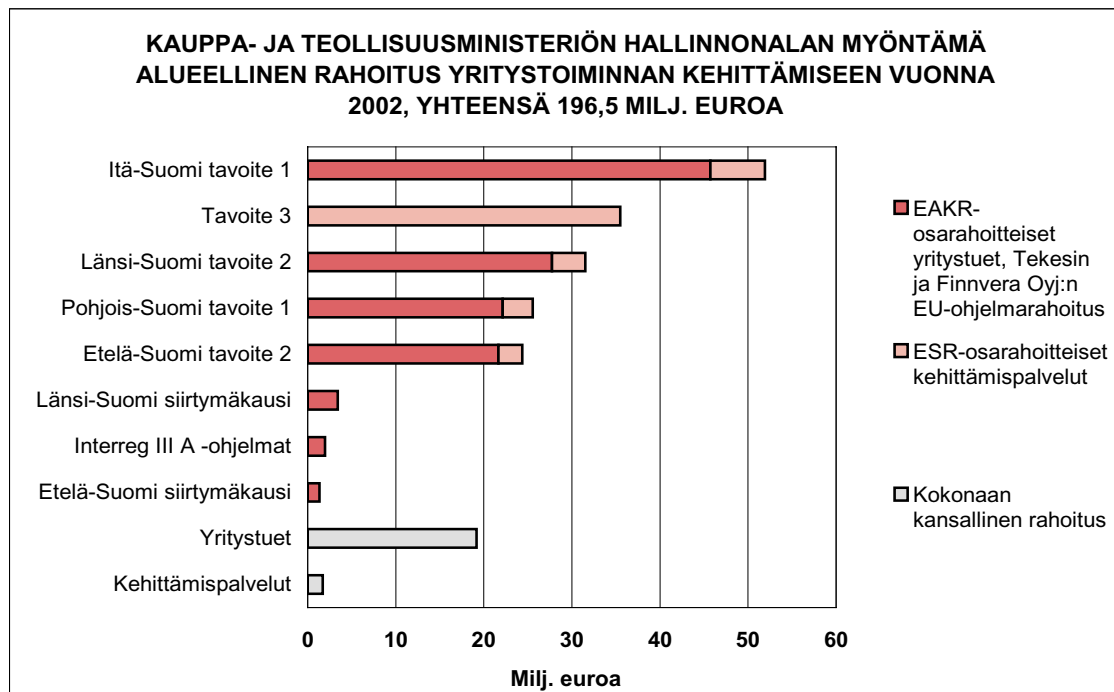

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

takausrahoitusta sekä vienninrahoitusta hoitaa Finnvera Oyj. Rahoituksella monipuolistetaan ja vahvistetaan alueiden elinkeinorakennetta sekä edistetään yrittäjyyttä ja työllisyyttä. Alueiden keskeisiä toimialoja kehitetään sekä edistetään uutta yritystoimintaa erityisesti kasvavilla toimialoilla. Kertomusvuonna tavoitteena oli kehittää yritystukiohjelmien toimenpiteiden ohjausta sekä toimenpiteiden vaikuttavuutta ja valvontaa. Yritystuet kanavoituvat pääosin alueellisten TE-keskusten kautta. EU:n rakennerahasto-ohjelmissa rahoitusta kanavoituu tämän lisäksi Finnvera Oyj:n lainaohjelmien ja Tekesin myöntämän t&k-rahoituksen kautta.

Kertomusvuonna eri toimijoiden keskinäistä yhteistyötä (ministeriö, TE-keskukset, Tekes, Finnvera Oyj, Finpro, Sitra, Tesi) ja tiedonvaihtoa yritysrahoituksessa parannettiin toimintojen tehostamiseksi. TE-keskusten yritysrahoitusta ja kehittämispalveluja koordinoitiin ja sovitettiin yhteen asiakkaiden tarpeita vastaaviksi. Yritystuen myöntämisen yhteydessä arvioidaan mm. rahoituksen vaikuttavuutta hankkeen toteuttamiseen sekä vaikutusta työllisyyteen, yrityksen liikevaihtoon ja vientiin. EU:n rakennerahasto-ohjelmat sisältävät myös muita hankkeiden vaikuttavuutta mittaavia näkökulmia, kuten tasa-arvo- ja ympäristövaikutukset sekä tietoyhteiskunnan toteutumisen edistäminen. Laatu-, vaikuttavuus- ja tehokkuusmittareita kehitettiin tukihakemusten käsittelyprosessin ja vaikuttavuusarvioinnin edelleen parantamiseksi. Ohjelmakauden 1995–1999 EU-hankkeiden jälkiarvioinnin mukaan suhteellisen pienellä julkisella rahoituksella on toteutettu eri alueiden kannalta merkittäviä elinkeinojen kehittämishankkeita. Elinkeinorakenteen monipuolistaminen toteutui myös useimmilla kohdealueilla hyvin. Lisäksi kertomusvuonna käynnistettiin ohjelmakauden 2000–2006 väliarvioinnit.

Kuvio 17.

Lisäksi kertomusvuonna vertailtiin Suomen alueellista julkista yritysrahoitusta EU-maiden ja Norjan järjestelmiin. Suomen järjestelmiä voidaan pitää kilpailukykyisinä. Useimmissa maissa, myös Suomessa, suorat yritystuet ovat hallitsevia ja rahoitus painottuu investointien tukemiseen. Suomen rahoitusjärjestelmillä on keskimääräistä suurempi mahdollisuus tukea palveluyrityksiä.

Erityisrahoituksen tavoitteena oli lisätä pk-yritystoiminnan rahoituksen saatavuutta erityisrahoituksen osuutta ja riskinjakoa kasvattamalla. Julkisen vallan toiminnalla ja riskinotolla pyrittiin vaikuttamaan viennin rahoitukseen sekä nopean kasvun edellyttämien aineettomien investointien rahoituksen saatavuuteen. Tästä erityisrahoituksesta vastasi Finnvera Oyj. Yritysrahoitusta suunnattiin erityisesti hyvät kasvuedellytykset omaavien ja uusia toimialoja edustavien pk-yritysten hankkeisiin, joissa tuella arvioitiin olevan merkittävä vaikutus hankkeen toteuttamiseen. Rahoituksesta puolet kohdistui yritysten tuotteiden ja tuotannon tason kehittämiseen. Myös työllisyyden parantaminen ja kansainvälistymisen edistäminen olivat keskeisiä myöntöperusteita. TE-keskukset myönsivät kertomusvuonna yritystukia yhteensä 112 milj. euroa 2 400 hankkeeseen. Yli puolet myönnetystä tuesta kohdistui Itä- ja Pohjois-Suomeen. Vuonna 2002 arviolta lähes viidennes hankkeista olisi jäänyt toteutumatta ilman julkista panostusta. Julkisen rahoituksen turvin hankkeita voitiin toteuttaa laadullisesti entistä korkeatasoisempina, laajempina tai aikaisemmassa vaiheessa. Investointi- ja kehittämishankkeiden arvioidaan vuositasona lisäävän vientiä yhteensä yli 700 milj. euroa (1 000 hanketta) ja liikevaihtoa 1,4 mrd. euroa (2 100 hanketta).

Viennin rahoitusjärjestelmän kilpailukykyä turvattiin. Valtion erityisrahoitusyhtiö Finnvera Oyj hyväksyi ympäristövaikutuksiltaan merkittäviä hankkeita koskevat vientitakuutoiminnan uudet ja aiempaa avoimemmat julkisuusperiaatteet. Julkisesti tuettujen vienti- ja alusluottojen korontasauksesta annettua lakia muutettiin jatkamalla Fide Oy:n myöntämien korontasauksopimusten ja -tarjousten myöntämisvaltuuden voimassaoloaikaa vuoteen 2005 asti. Lisäksi korontasaukstoiminnassa otetaan huomioon Suomea sitovat kansainväliset säännökset ja määräykset, kansainväliset kilpailutekijät sekä hankkeen ympäristövaikutukset. Lainmuutoksella varmistettiin kansainvälisesti kilpailukykyisen, julkisesti tuetun viennin rahoituksen jatkuvuus.

Finnveralle vahvistettiin vuoden 2003 omistaja- ja elinkeinopoliittiset tavoitteet, joita tarkennettiin erityisesti aluepoliittisilla näkökohdilla. Euroopan aluekehitysrahastosta (EAKR) osarahoitettujen Finnveran kolmen lainamuodon käyttö tavoite 1- ja 2 -ohjelmissa hyväksyttiin. Uudella rahoitustavalla monipuolistettiin rakennerahasto-ohjelmien rahoitusinstrumentteja sekä tehostettiin TE-keskusten ja Finnveran aluekonttoreiden yhteistyötä. Lisäksi selvitettiin edellytyksiä laajentaa Finnveran EAKR-rahoitusta yhtiön takauksiin.

Tavoitteena oli myös kehittää pääomasijoitusmarkkinoita vaikuttamalla uusien pääomasijoitusrahastojen syntyyn ja yksityisen pääoman ohjautumiseen rahastoihin. Valtion pääomasijoitusyhtiö Suomen Teollisuussijoitus Oy:stä (Tesi) valmistui kansainvälinen arviointi, jonka tulosten perusteella ministeriö suuntasi Tesin toimintaa. Tesi on tehnyt sijoituksia yhteensä 47 pääomarahastoon ja kahdeksaan kohdeyritykseen. Se on sijoittajana 355 eri yrityksessä, joiden yhteenlaskettu henkilömäärä on 83 000 ja liikevaihto 12 mrd. euroa. Yhtiö on maksanut valtiolle osinkoja toiminta-aikanaan vuodesta 1995 alkaen yhteensä 10,9 milj. euroa. Sijoitukset ovat kohdistuneet pääosin alkaviin teknologiayrityksiin. Tesi on ollut mukana perustamassa kaikkia määräaikaista (kommandiittiyhtiömuotoisia) alueellisia rahastoja yhdessä yksityisten sijoittajien kanssa. Alueellisille rahastoille on kehitetty ns. siementasku pienimuotoisia ja nopeita sijoituksia varten. Suorien sijoitusten tarkoituksena on ollut madaltaa kynnystä yksityisten sijoittajien mukaantulolle pitkäaikaista ja vaikeasti arvioitavissa olevaa riskiä sisältäviin elinkeinopoliittisesti tärkeisiin hankkeisiin. Tavoitteena on ollut monipuolistaa ja vahvistaa tuotantorakennetta sekä varmistaa tutkimus- ja kehityspanosten hyödyntäminen Suomessa.

Kuluttaja- ja kilpailupolitiikka

Kuluttaja- ja kilpailupolitiikan tavoitteena oli ehkäistä ja ratkaista kuluttajien ja elinkeinonharjoittajien välisiä ristiriitoja sekä vahvistaa kuluttajien asemaa yhteiskunnassa ja hyödykemarkkinoilla. Vuosia 2000–2003 koskevan Kuluttajapoliittisen ohjelman toteuttamista jatkettiin kertomusvuonna ja uuden ohjelman valmistelutyö käynnistettiin laajalla sidosryhmäkartoituksella. Euron käyttöönoton vaikutuksia hinnoittelukäytäntöihin ja kuluttajien arkielämään on seurattu vuodesta 2001 alkaen. Yksittäisten tuotteiden hinnat ovat muuttuneet sekä ylös- että alaspäin, mutta rahayksikön vaihtuminen ei selvitysten mukaan nostonut yleistä hintatasoa. Hintojen nousu on ollut maltillista ja nousuvauhti hitaampaa kuin euroalueella keskimäärin. Talous- ja velkaneuvontaa toteutettiin kuntien kanssa tehdyin sopimuksin ja vapaaehtoisten velkasovintojen ohjelmatyö käynnistyi. Velkaneuvojen työtä helpottamaan tuotettiin kuluttajien oman talouden hallintakykyä lisäävää materiaalia. Yhteistyössä opetusviranomaisten, puolustusvoimien ja matkapuhelinoperaattoreiden kanssa nuorille kuluttajille suunnattiin tiedotuskampanja raha-asioiden hyvän hoitamisen merkityksestä.

Kilpailupolitiikalla varmistetaan markkinoiden toimivuus ja kilpailun hyötyjen siirtyminen asiakkaille ja kuluttajille. Kansainvälisen lainsäädännön kehittymistä seurattiin ja vaikutettiin siihen siten, että elinkeinoelämän tiedonsaanti ja toimintaedellytykset olivat mahdollisimman hyvät. EU hyväksyi kilpailusääntöjen uuden täytäntöönpanoasetuksen, jonka mukaan komissio käsittelee haitallisimmat kilpailunrajoitukset. Yhteisiä kilpailusääntöjä tullaan soveltamaan myös kansallisella tasolla. Kansalliset kilpailuviranomaiset tulevat toimimaan EU:n alueella verkostona, millä tarkoitetaan mm. asioiden ohjaamista parhaat käsittelyedellytykset omaaville kilpailuviranomaisille. Tavoitteena on myös varmistaa, että kilpailunrajoituksia arvioidaan samojen periaatteiden mukaisesti koko sisämarkkina-alueella. Ministeriö osallistui yritysuskittymien valvontaa koskevan EU-asetuksen uudistamistyöhön. OECD:n sääntelyuudistuksen selvityksessä tarkasteltiin mm. Suomen kilpailulainsäädännön ja -politiikan nykytilaa. Selvityksen mukaan Suomen kilpailupolitiikka on hyvää eurooppalaista tasoa. Kilpailulainsäädäntö ja sen täytäntöönpano toimii varsin tehokkaasti. Vuodesta 1996 vireillä ollut EU:n julkisten hankintojen direktiivi uudistus eteni, kun neuvosto hyväksyi ehdotukset julkisten tavaraj- ja palveluhankintojen sekä rakennusurakoiden kilpailuttamisesta ja peruspalvelusektorin (vesihuolto, energia ja kuljetuspalvelut) kilpailuttamissäännöistä. Eduskunnalle annettiin lakiesitys, jolla komission avoimuusdirektiivin tehdyt muutokset pannaan kansallisesti täytäntöön. Esityksen mukaan julkisia palvelutehtäviä hoitavien yritysten on tiettyjen edellytysten täytyttyä eriytettävä kirjanpidossaan julkiset palvelutehtävät ja kilpailun alaiset toiminnot.

Elintarvikelainsäädännön valmistelussa tavoitteena oli selkeä ja helposti ymmärrettävä lainsäädäntö, jossa alan nopea kehitys ja kuluttajansuojan korkean tason säilyttäminen otetaan tasapuolisesti huomioon. Ministeriö valmisteli tuoteturvallisuusedirektiivin kansallista voimaansaattamista. Lisäksi osallistuttiin EY:n elintarviketurvallisuuden valkoisen kirjan toimeenpanoa koskevien säästöjen valmisteluun mm. pakkausmerkintöihin liittyen. Lähtökohtana on, että kuluttajat voivat tehdä terveytensä ja hyvinvointinsa kannalta tarkoituksenmukaisia valintoja, kun käytettävissä on kaikki olennainen tieto elintarvikkeista. Geenitekniikalla muunnettuja elintarvikkeita ja rehuja sekä geenitekniikalla muunnettujen organismien jäljitettävyyttä ja merkintöjä koskevista asetusehdotuksista saavutettiin EU:ssa poliittinen yhteisymmärrys.

Vuoden 2001 alussa voimaan tullut uusi laki vähittäiskaupan aukioloajoista mahdollisti mm. alle 400 neliömetrin suuruisien päivittäistavarakauppojen sunnuntaiaukiolon. Muutosten vaikutuksista tehdyn selvityksen mukaan aukioloaikojen vapauttaminen on vaikuttanut myönteisesti kotimarkkinoiden kehitykseen. Kauppojen kokemukset ovat olleet positiivisia, eikä työntekijöiden osalta ole esiintynyt juurikaan ongelmia. Osa-aikaisten työssäkäynti on lisääntynyt, minkä lisäksi on voitu palkata uusia työntekijöitä.

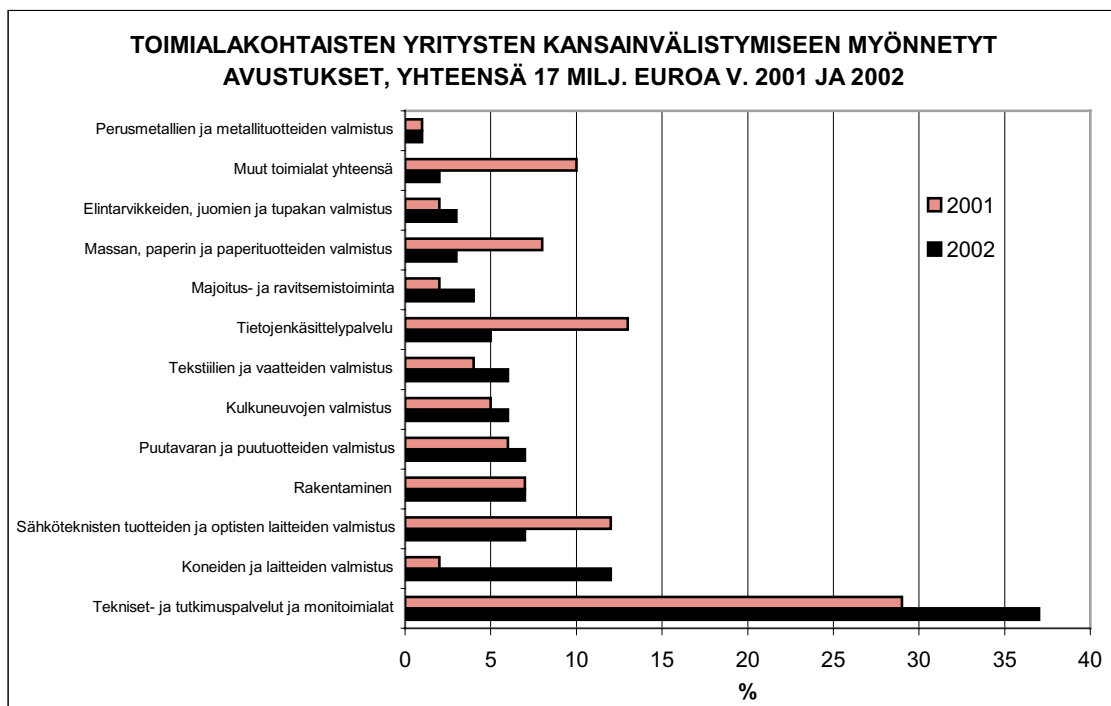
Kansainvälistymispolitiikka

Vienninedistämisessä kertomusvuotta sävyttivät uudistukset ja muutokset, kun viennin ja kansainvälistymisen edistämistä selvittäneen toimikunnan (VKE) suosituksia alettiin toteuttaa. Kansallisen strategian kehittämistyötä jatkamaan asetettiin ulkomaankauppaministerin johdolla toimiva Vientifoorumi. Se on käynyt monipuolista keskustelua mm. viennin rahoitusmahdollisuuksista ja vientikoulutuksesta. Vientifoorumi oli aloitteellinen viennin ja kansainvälistymisen alueellisessa edistämistyössä.

Kertomusvuoden tavoitteena oli verkottumista edistävien yhteishankkeiden ja vientirenkaiden osuuden kasvaminen toimialakohtaisen tuen käytössä. Vientirenkaiden tukemiseen käytettiin valtionavustusta 2,6 milj. euroa (1,6 milj. euroa v. 2001). Vanhoja ja uusia alkavia vientirenkaita toimi 48 (32 v. 2001). Yhteishankkeisiin osallistui kansainvälisen markkinatilanteen takia aiempaa vähemmän informaatio- ja kommunikaatioalan yrityksiä. Vastaavasti tuettiin useita yhteishankkeita bioteknologian toimialalla. Yhteishankkeiden vaikuttavuutta arvioitiin valtionavustuslakiin perustuvan uuden ohjeistuksen mukaisesti. Tavoitteena oli myös nostaa kasvukykyisten ja teknologiaintensiivisten toimialojen osuutta toimialakohtaisen kansainvälistymistuen käytöstä ja monipuolistaa viennin rakennetta.

Ulkomaankauppaa edistävien järjestöjen toimintaa ohjaavat säädökset ja ohjeet uudistettiin v. 2002. Järjestöille määriteltiin sovittujen tulosten saavuttamista arvioivat mittaamismenettelyt. Finpro yhtiöitti kertomusvuoden alusta palvelutuoteyksikkönsä Finpro Marketing Oy:ksi. Alkuvaiheen vaikeuksien jälkeen uusi yhtiö on vakiinnuttanut asemansa kansainvälistymistä edistävien yksiköiden joukossa. Finpro pitää yllä 51 vientikeskusta 39 maassa. Uudet vientikeskukset perustettiin Santiago de Chileen, Pietariin (hankeneuvonta, pohjoinen ulottuvuus) ja Hammerfestiin.

Kuvio 18.

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

Yritysten markkinoillepääsyä helpotetaan tuottamalla tietoa kaupan esteistä ja osallistumalla niiden poistamiseen tähtääviin neuvotteluihin. Kertomusvuonna osallistuttiin aktiivisesti Euroopan komission käynnistämään SOLVIT-hankkeeseen, jonka tarkoituksena on tehostaa sisämarkkinaongelmien epävirallista ratkaisemista. Ongelmista raportoivien suomalaisten yritysten määrä lisääntyi hankkeen käynnistymisen myötä. Lisäksi osallistuttiin Maailman kauppajärjestön (WTO) Dohan kehityskierroksen keskusteluihin kartoittamalla suomalaisen elinkeinotoiminnan prioriteetteja ja painottamalla neuvotteluissa erityisesti teknologiatuotteiden, kuten ympäristöteknologian ja -palvelujen markkinoillepääsyn parantamista. Kansainväliseen vientivalvontaan liittyen Wassenaarin järjestelyn piiriin kuuluvien tietokoneiden, mikropiirien ja salausteknologiatuotteiden valvontaan tehtiin kevennyksiä, mikä auttaa osaltaan suomalaisten yritysten markkinoillepääsyä. EU:ssa jatkettiin selvitystyötä aineettoman viennin valvonnasta. Suomen vienti Venäjälle kasvoi kertomusvuonna edelleen ja yhteistyö vahvistui Venäjän alueiden kanssa.

Energiapolitiikka

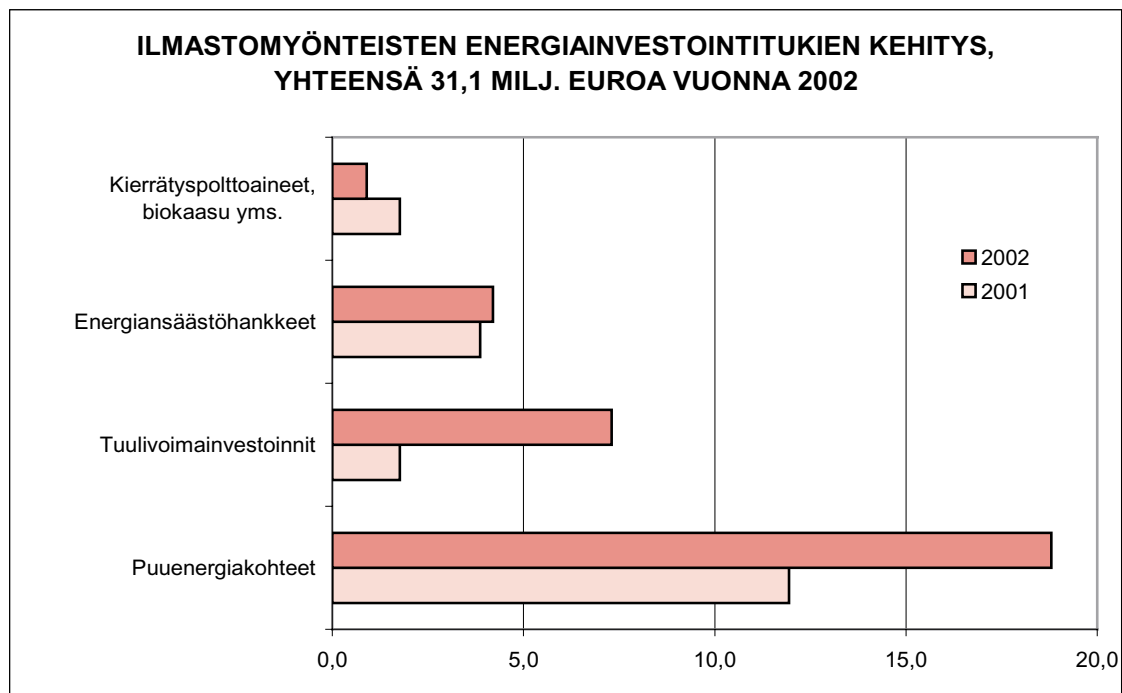
Vuonna 2001 hyväksytyn kansallisen ilmastostrategian toimeenpano on lähtenyt hyvin käyntiin. Strategia sisältää ehdotukset toimiksi, joilla Suomi voi saavuttaa Kioton ilmast sopimuksen ja EU:n taakan mukaiset kasvihuonekaasujen vähentämisvelvoitteensa. Strategian täydentämiseksi laadittiin ehdotukset energiansäästöohjelman ja uusiutuvien energialähteiden edistämishjelman uudistamiseksi. Toimikunta asetettiin selvittämään kivihillen käytön hallittua rajoittamista sähkön ja lämmön tuotannossa. Lisäksi käynnistettiin tutkimusohjelma *"Turpeen ja turvemaiden käytön kasvihuonevaikutukset Suomessa"*. Valtioneuvoston tekemässä periaatepäätöksessä ilmastopolitiikan viranomais toimien järjestämisestä edellytetään, että ministeriöt huolehtivat toimialoillaan tarvittavista resursseista ja säännösten valmistelusta.

Energiamarkkinoiden toimivuuden varmistamiseksi sähkömarkkinallakia ehdotettiin muutettavaksi keskeisimpien sähkömarkkinoilla esiintyneiden puutteiden korjaamiseksi. Ehdotukset koskevat kuluttajan asemaa sähkömarkkinoilla, sähkönjakelun häiriöiden vähentämistä, verkkotoimintaa valvo van Energiamarkkinaviraston toimintaedellytyksiä sekä toimintaa sähkön tuotantoon liittyvissä vakavissa häiriöissä.

Loppuvuonna 2002 kylmyys ja vesivoiman vähyys koettelivat pohjoismaista sähkömarkkinamallia. Suomen sähköjärjestelmä selvisi tilanteesta. Viime vuosina Suomeen on rakennettu vain valtion tuke maa sähkön tuotantokapasiteettia. Ilman tukea rakennettava Teollisuuden Voima Oy:n uusi ydinvo imalaitos valmistuisi vasta vuosikymmenen lopussa.

Uusiutuvien energialähteiden edistämishjelmalla ja energiansäästöohjelmalla pyritään saavuttamaan yhteensä noin puolet Suomen kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistavoitteesta v. 2010. Ohjelmia ehdotettiin tehostettavaksi mm. lisäpanostuksilla energiatukeen ja informaatiotoimintaan. Energiatu en myöntämisvaltuutta oli käytettävissä 60 % edellisvuotta enemmän, ja se suunnattiin ilmastostrate gian linjausten mukaisesti. Energiansäästösopimuksiin liittyvien energiakatselmusten ja -analyysien määrä kasvoi edelleen. Energiaverotuksessa uusiutuvien energialähteiden asemaa parannettiin mm. jatkamalla tuulivoiman ja pienvesivoiman verotukea. Ilmastostrategian linjausten mukaisesti ener giaverotusta muutettiin lisäksi vuoden 2003 alusta siten, että kierrätyspolttoaineilla ja biokaasulla tuotetulle sähkölle maksetaan verotukea ja metsähakkeella tuotetulle sähkölle maksetaan korkeam paa tukea kuin muulle puusähkölle. Energiaveroja korotettiin vuoden 2003 alusta noin viidellä pro sentilla. Energia- ja ilmastoteknologiaan liittyvää teknologista tutkimus- ja kehitystyötä jatkettiin ensisijaisesti Tekesin ohjelmissa. Energiateknologian vahvaa osaamisen kasvua kuvaa hyvin alan noin nelinkertaistunut vienti viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Kuvio 19.

Eduskunta vahvisti Valtioneuvoston myönteisen peripäätöksen Teollisuuden Voima Oy:n ydinvoimalaitosyksikön rakentamisesta. Päätös vastaa osaltaan tavoitteeseen turvata sähkön kohtuuhintainen saatavuus. Samassa yhteydessä tehtiin periaatepäätös Posiva Oy:n suunnitteleman käytetyn ydinpoltoaineen loppusijoituslaitoksen laajentamisesta uuden ydinvoimalaitosyksikön käytettyä ydinpoltoainetta varten. Uudet tutkimusohjelmat ydinenergian käytön ja ydinjätehuollon turvallisuuden varmistamiseksi käynnistettiin.

Energian tuotannon ja päästöjen mahdollisimman alhaisen tason ylläpitämiseksi edellä mainittujen toimien lisäksi Euroopan komissio on tehnyt direktiiviehdotuksen, jonka mukaan v. 2005 otetaan käyttöön yritysten välinen kasvihuonekaasujen päästökauppa. Sen käyttöönoton vaatimat laajat valmistelutyöt käynnistettiin.

Omistajapolitiikka

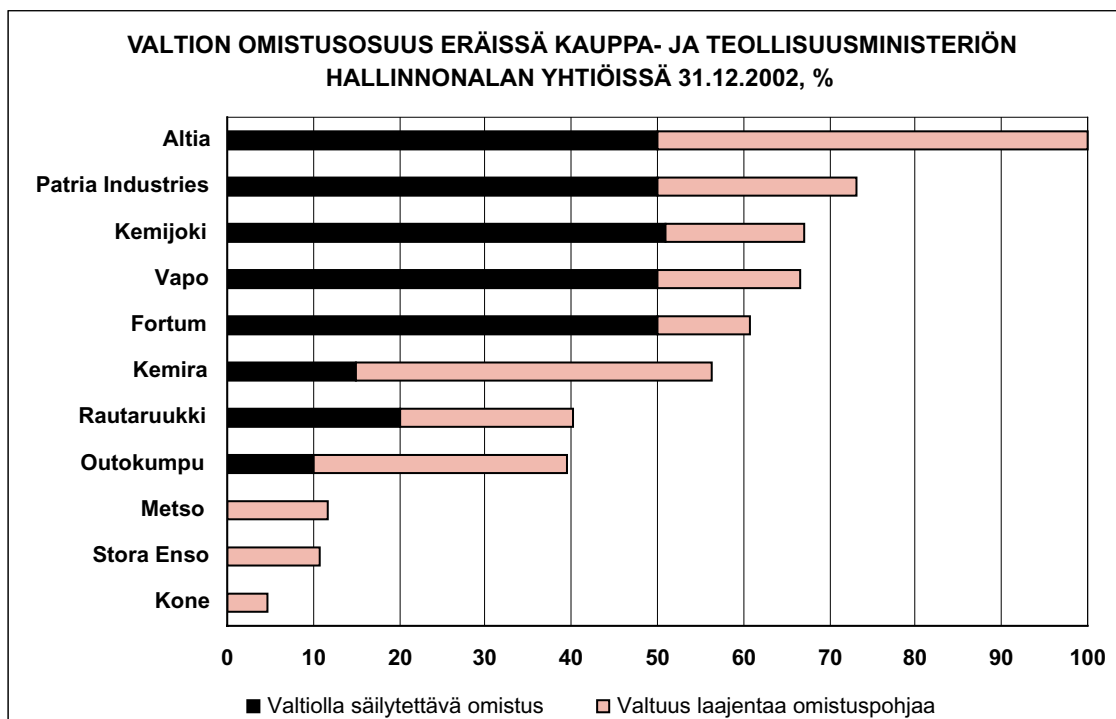
Valtion omistajapolitiikan tavoitteena on tehostaa valtionyhtiöiden ja valtion osakkuusyhtiöiden omistajaohjausta. Tavoitteen edistämiseksi yhtiöiden hallinnon kehittämisessä korostettiin erityisesti valtionyhtiöiden ja valtion osakkuusyhtiöiden hallitusten aseman vahvistamista toimivan johdon valvojana ja ohjaajana sekä hallituksen ja toimivan johdon välisten toimivaltasuhteiden selkeyttämistä. Valtion omistajaohjauksen lähtökohtana on avoin toiminta sekä johdonmukaiset ja ennustettavat ratkaisut omistajana. Omistajaohjauksessa noudatetaan aktiivista ja tavoitteellista osinkopolitiikkaa. Kauppa-

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

ja teollisuusministeriön hallinnonalan yhtiöt maksoivat v. 2002 valtiolle osinkoja yhteensä noin 333 milj. euroa, mikä oli 7 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Viimeisen kahdeksan vuoden aikana osinkoja on näistä yhtiöistä maksettu keskimäärin 315 milj. euroa vuosittain. Lisäksi omistajaohjauksen tehostamiseen liittyen palkkiojärjestelmien kehittämisen lähtökohtana on kannustaa yhtiön johtoa toimenpiteisiin, jotka tukevat tuloksenteko- ja osingonmaksukykyä sekä osakkeen arvonnousua. Tehdyn tutkimuksen mukaan valtionyhtiöiden ja valtion osakkuusyhtiöiden optiojärjestelmät ovat pikemminkin olleet tiukkoja kuin avokätisiä muihin pörssiyhtiöihin verrattuna.

Suomen teollisen ja muun elinkeinorakenteen sekä kilpailukyvyn vahvistamiseksi toteutettiin mm. rakenne- ja omistusjärjestelyjä, joiden myötä useiden yhtiöiden omistuspohja laajeni. Vuonna 2002 kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan yhtiöiden järjestelyistä valtio sai kassatuloja yli 1,3 mrd. euroa. Monivaiheisen valmistelutyön tuloksena valtio myi täysin omistamansa Vapo Oy:n osakkeita Metsäliitto Osuuskunnalle. Myydessään kaikki valtion omistamat Partek Oy Ab:n osakkeet Kone Oy:lle valtio merkitsi osana kauppahintaa Kone Oy:n B-osakkeita. Valtio myi Stora Enso Oy:n osakkeita instituutiosijoittajille kansainvälisissä tarjousmyynneissä ja Fortum Oy:n osakkeita kotimaisille ja kansainvälisille instituutiosijoittajille sekä suomalaisille yksityishenkilöille. Valtio myi kokonaan Inspecta Oy:n suomalaiselle MB Rahastot -pääomasijoitusyhtiölle ja Suomen Luottovaakuutus Oy:n yhtiön kahdelle muulle osakkeenomistajalle. Kertomusvuonna saatiin päätökseen Avena Oy:n omistusjärjestely, jossa valtion omistama Avena Oy jakaantui Avena Oy:ksi ja Suomen Viljava Oy:ksi. Uusi Avena Oy siirtyi Lännen Tehtaiden omistukseen. Osakemyynnit perustuivat eduskunnan hallitukselle v. 2001 myöntämiin valtuuksiin. Valtio osallistui myös Outokumpu Oy:n osakeantiin, jolla rahoitettiin AvestaPolarit Oy:n koko osakekannan hankkiminen Outokummun omistukseen.

Kuvio 20.

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

Suomen Teollisuussijoitus Oy:n osakepääoman vahvistamiseen myönnetty 42 milj. euron määräraha käytetään keväällä 2003. Yhtiön toimintaa ja siitä tehtyä arviointia on käsitelty tarkemmin erityisrahoituksen tulosalueessa.

Hallinto

Tulosohjauksen tehostamiseksi talousarviovalmistelussa kiinnitettiin erityistä huomiota taloudellisuus-, tuottavuus- ja vaikuttavuustavoitteiden asettamiseen. Ministeriön ja virastojen välisestä tulosopimuksista yli puolet tehtiin tasapainoisen onnistumisen mallia hyödyntäen. Lisäksi aloitettiin kannanottojen laadinta kaikkien tulosohjattavien yksiköiden tilinpäätöksistä ja toimintakertomuksista. Ministeriö teettää säännöllisesti arviointeja hallinnonalansa yksiköistä ja tehtäväkokonaisuuksista. Kaikki ennen vuotta 2000 perustetut tulosopimusyksiköt on arvioitu.

28 tilivirastosta 12 on mitannut systemaattisesti tuottavuutta (pääosin TE-keskuksia). Tietohallinnon hankintojen puitesopimusmalleja uudistettiin ja kilpailutettiin hallinnonalan käyttöön. Kertomusvuonna laaditun hallinnonalan hankintastrategian tavoitteena on tuottaa palvelut tehokkaasti ja taloudellisesti. Yhtenäisillä teknisillä järjestelmäratkaisulla luodaan myös perustaa organisaatioiden yhteistoinnille. Ohjauksen tehostamistoimet sekä vaikuttavuuden ja toiminnan arvioinnit ovat osaltaan lisänneet tuottavuutta. Hallinnonalan tuottavuuden rakennetekijät muuttuvat uuden palkkausjärjestelmän käyttöönoton myötä, sillä järjestelmä rahoitetaan osaksi säästämällä muista menoista. Hallinnonalan toteutuneet henkilötyövuodet olivat hieman pienemmät kuin v. 2001 (v. 2000 oli +0,6 % johtuen eräiden TE-keskusten henkilötyövuosien kasvusta).

Uudet kannustavat palkkausjärjestelmät kattavat hallinnonalan henkilöstöstä noin 70 %. Kaikissa tilivirastoissa kuitenkin valmistellaan niihin siirtymistä. Ministeriön henkilöstöpoliittinen linjaus hyväksyttiin. Sillä tavoitellaan korkeatasoisen asiantuntijuuden säilyttämistä, johtamiskulttuurin uudistamista ja henkilöstön kaikinpuolista hyvinvointia.

Energiamarkkinavirasto muuttui omaksi tilivirastokseen 1.1.2002. Kilpailuneuvoston toiminta erillisenä lainkäyttöelimenä lakkasi, kun markkinaoikeus aloitti toimintansa. Inspecta Oy myytiin kertomusvuonna.

87. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002	Muutos
	Miljoonaa euroa		
Toiminnan tuotot	212,47	620,49	408,02
Toiminnan kulut	-947,45	-1 009,77	62,32
JÄÄMÄ I	-734,98	-389,28	345,70
Rahoitustuotot ja -kulut	306,17	326,70	20,53
Satunnaiset tuotot ja kulut	3,71	5,80	2,09
JÄÄMÄ II	-425,10	-56,79	368,31
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-820,50	-881,93	61,43
JÄÄMÄ III	-1 245,62	-938,72	306,90
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-25,50	-23,94	1,56
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-1 271,10	-962,66	308,44

3.10. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala

88. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	—	—	—
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIIJOITUKSET	8 046,85	7 135,52	911,33
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	377,95	406,85	28,90
VASTAAVAA YHTEENSÄ	8 424,80	7 542,37	882,43
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	7 827,79	6 868,05	959,74
ARVOSTUSERÄT	—	—	—
VIERAS PÄÄOMA	597,01	674,32	77,31
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	8 424,80	7 542,37	882,43

Hallinnonalan tuotto- ja kululaskelman mukainen tilikauden 2002 kulujäämä oli 963 milj. euroa, muutos edelliseen vuoteen oli 308 milj. euroa. Kulujäämä pieneni 24 % johtuen pääosin muiden toiminnan tuottojen kasvusta. Muut toiminnan tuotot lähes kolminkertaistuivat johtuen pääosin osakekaupoista. Pääosin osingoista ja korkotuotoista muodostuvia rahoitustuottoja kertyi 6,7 % edellisvuotta enemmän. Satunnaisia tuottoja oli 10 milj. euroa. Satunnaiset kulut, 4,2 milj. euroa, muodostuivat Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen mukaisista seuraamusmaksun palautuksista Metsäliitto Osuuskunnalle, Stora Enso Oyj:lle ja UPM Kymmene Oyj:lle, sekä Wärtsilä Meriteollisuus Oy:n konkurssipesän saatavista johtuvista vahingonkorvauksista. Siirtotalouden kulujen lisäys johtui työvoimakoulutuksen hankintojen siirtämisestä toiminnan kuluista siirtotalouden kuluihin (tekninen muutos). Hallinnonalan taseen loppusumma oli 7 542 milj. euroa, mikä oli 882 milj. euroa edellisvuotta pienempi. Käyttöomaisuuden vähentyminen johtuu pääosin ministeriön hallinnoimien käyttöomaisuusarvopaperien (Stora Enso Oyj, Fortum Oyj ja Partek Oyj Abp) myynneistä. Muut pitkäaikaiset euroääräiset sijoitukset vähenivät 16 milj. euroa, mikä johtuu Partek Oyj Abp:n pääomalainan lainaosuuksien myynnistä.

Maksullinen toiminta

Kauppa- ja teollisuusministeriön maksullisen toiminnan tuotot olivat 146 milj. euroa ja kustannukset 163 milj. euroa. Alijäämä oli 17 milj. euroa, mistä 68 % muodostui TE-keskusten maksullisesta toiminnasta. TE-keskukset käyttivät myönnetystä hintatuesta 9,4 milj. euroa ja Kuluttajavirasto 0,06 milj. euroa, kummatkin olivat talousarviolain mukaisia. Vuoteen 2001 verrattuna maksullisen toiminnan volyymi lisääntyi 1,7 %. Maksullinen toiminta on kasvanut vuodesta 1999 lähes 20 %.

3.11. SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Eläketurvan ja sosiaali- ja terveyspalvelujen kysynnän kasvusta sekä työllisyyden lievästä heikentymisestä huolimatta sosiaalimenojen kokonaiskehitys oli v. 2002 maltillista. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen alitti selvästi EU-maiden keskiarvon. Suomi oli edelleen tasaisen tulojaon maa ja tuloerojen kasvu pysähtyi. Köyhyysaste säilyi kansainvälisesti alhaisena. Sekä työttömien että työllisten määrät pysyivät lähes ennallaan.

Ihmisten keskimääräinen työura jäi sosiaaliturvan kestävän rahoituksen kannalta edelleen lyhyeksi. Joidenkin väestöryhmien syrjäytymisriskistä tuli vakava kysymys. Sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta eniten kasvoi terveydenhuollon ja vanhustenhuollon kysyntä. Työolojen myönteinen kehitys jatkui, mutta kiire, stressi ja työuupumus olivat vakavia haasteita.

Euroopan unionin tasolla sosiaalipoliittisten kysymysten painoarvo kasvoi. Sosiaalisen suojelun yhteistyön painoalueita olivat köyhyys ja syrjäytyminen, kestävä eläkepolitiikka sekä ikääntyneiden terveydenhuolto. Väestön ikääntymiseen, työttömyyteen ja syrjäytymiseen sekä sosiaaliturvajärjestelmien uudistamiseen liittyvät teemat säilyivät EU-maita yhdistävinä haasteina.

Hallinnonalan strategiset tavoitteet

Hallinnonalan strategiset yleistavoitteet olivat samat kuin kahtena edellisenä vuonna. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan strategiset yleistavoitteet vuodelle 2002 olivat seuraavat:

- Sosiaaliturvan kannustavuus ja rahoitus
- Työssä jaksaminen ja työuran jatkaminen
- Syrjäytymisen ehkäisy ja katkaisu
- Terveelliset elintavat, toimintakyky ja hyvä elinympäristö
- Sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaaminen ja hoitokäytäntöjen tehostaminen
- Tasa-arvon vahvistaminen
- Ohjauksen ja valvonnan tehostaminen

Ministeriö julkaisi v. 2001 sosiaali- ja terveystalouden strategisia linjauksia käsittelevän asiakirjan ”*Sosiaali- ja terveystalouden strategiat 2010 – kohti sosiaalisesti kestävää ja taloudellisesti elinvoimaista yhteiskuntaa*”. Lähivuosien sosiaali- ja terveystaloudelliset linjaukset tiivistettiin siinä neljään asiakokonaisuuteen: väestön terveyden ja toimintakyvyn edistäminen, työelämän vetovoiman lisääminen, syrjäytymisen ehkäisy ja hoito sekä toimivat palvelut ja kohtuullinen toimeentuloturva.

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

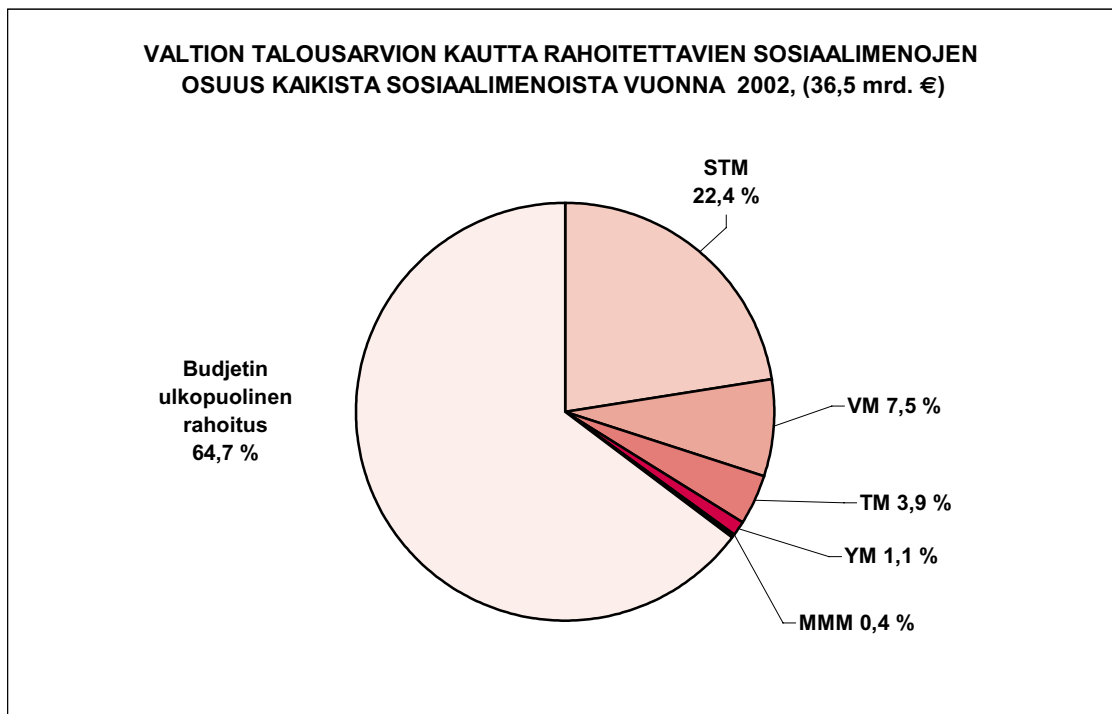
89. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2002

Pl.luku	Varainhoito- vuodelta	Määrärahat Edellisiltä vuosilta	Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2003
3301 Sosiaali- ja terveysministeriö	51,21	14,21	65,41	47,27	16,40
3302 Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämisskeskus	22,98	1,61	24,59	21,98	2,61
3303 Työttömyysturvalautakunta	1,70	0,22	1,91	1,73	0,19
3304 Tarkastuslautakunta	1,55	0,14	1,70	1,63	0,07
3306 Terveystenhuollon oikeusturvakeskus	4,26	0,20	4,46	3,99	0,47
3307 Työterveyslaitos	34,32	0,00	34,32	34,32	0,00
3308 Kansanterveyslaitos	33,93	7,71	41,64	37,28	5,62
3309 Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus	4,48	1,94	6,42	4,83	1,59
3310 Säteilyturvakeskus	10,42	1,37	11,79	10,44	1,36
3311 Lääkelaitos	1,25	0,94	2,19	1,89	0,29
3312 Valtion koulukodit	0,59	0,38	0,97	0,31	0,59
3313 Työsuojelun piirihallinto	20,73	1,78	22,51	20,64	1,87
3314 Valtion mielisairaalat	0,61	0,41	1,01	0,33	0,61
3315 Perhekustannusten tasaus	1 368,00	0,00	1 368,00	1 367,66	0,00
3316 Yleinen perhe-eläke	42,00	0,00	42,00	40,71	0,00
3317 Työttömyysturva	643,30	10,41	653,71	604,64	5,74
3318 Sairausvakuutus	711,50	0,00	711,50	673,92	0,00
3319 Eläkevakuutus	1 505,08	0,00	1 505,08	1 493,71	0,00
3320 Tapaturmavakuutus	12,50	0,00	12,50	13,40	0,00
3321 Rintamaveteraanieläkkeet	118,00	0,00	118,00	115,83	0,00
3322 Sotilasvammakorvaukset ja eräät kuntoutustoiminnan menot	263,29	0,96	264,25	263,38	1,18
3323 Muu sodista kärsineiden turva	3,28	0,00	3,28	2,81	0,00
3328 Muu toimeentuloturva	13,80	0,00	13,80	13,80	0,00
3332 Kuntien järjestämä sosiaali- ja terveydenhuolto	2 760,17	0,00	2 760,17	2 733,92	13,28
3333 Eräät sosiaali- ja terveydenhuollon menot .	5,70	0,00	5,70	5,66	0,00
3353 Terveysten edistäminen ja terveysvalvonta .	9,35	4,05	13,39	9,38	4,00
3357 Lomatoiminta	186,00	0,00	186,00	185,99	0,00
3392 Raha-automaattiyhdistyksen tuoton käyttö	377,29	0,26	377,55	377,20	0,35
Yhteensä	8 207,29	46,59	8 253,85	8 088,65	56,22

Sosiaaliturvan kustannukset ja käyttö

Vuonna 2002 Suomen sosiaalimenot olivat 36,5 mrd. euroa. Valtion talousarvion kautta menoista rahoitettiin noin kolmannes. Sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan kautta menoista rahoitettiin runsas viidennes, sillä sosiaalimenoja rahoitetaan myös budjetin muiden pääluokkien kautta. Suurimmat sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan menoerät olivat edelleen siirtomenot kotitalouksille ja kunnille sekä kuntayhtymille. Edelliseen vuoteen verrattuna sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan osuus kasvoi hieman, vastaavasti budjetin ulkopuolinen rahoitusosuus väheni.

Kuvio 21.

Sosiaalimenot olivat bruttokansantuotteeseen suhteutettuna 26,1 % v. 2002. Tämä oli vähemmän kuin EU-maissa keskimäärin. Suomea alhaisempi ostovoimakorjattu menotaso asukasta kohden oli v. 2000 vain Irlannissa ja kolmessa Etelä-Euroopan maassa. Suomalainen sosiaaliturva oli siten ”kustannus-tehokasta” – EU-maihin nähden keskimääräistä alemmilla kustannuksilla voitiin tarjota koko väestölle kohtuulliset sosiaali- ja terveyspalvelut sekä toimeentuloturva.

Työttömyyspäivärahan ja työmarkkinatuen saajien yhteismäärä vähentyi edelleen, mutta heikentyneen taloustilanteen seurauksena ansiosidonnaista ja peruspäivärahaa saavien määrät kääntyivät loppuvuodesta kasvuun, samoin toimeentulotukea saavien määrä. Pitkäaikaistyöttömien siirtyminen työttömyyseläkkeelle kasvatti työttömyyseläkkeen saajien määrää. Samalla työkyvyttömyyseläkeläisten määrä on laskenut. Vanhuuseläkkeensaajien määrä nousi väestön ikääntyessä. Työllisten määrän kasvaminen on lisännyt selvästi sairauspäivärahaa saavien määrää. Syntyneiden lasten määrän pienentyminen vähensi vanhempainpäivärahan ja pienten lasten hoidon tukien tarvetta.

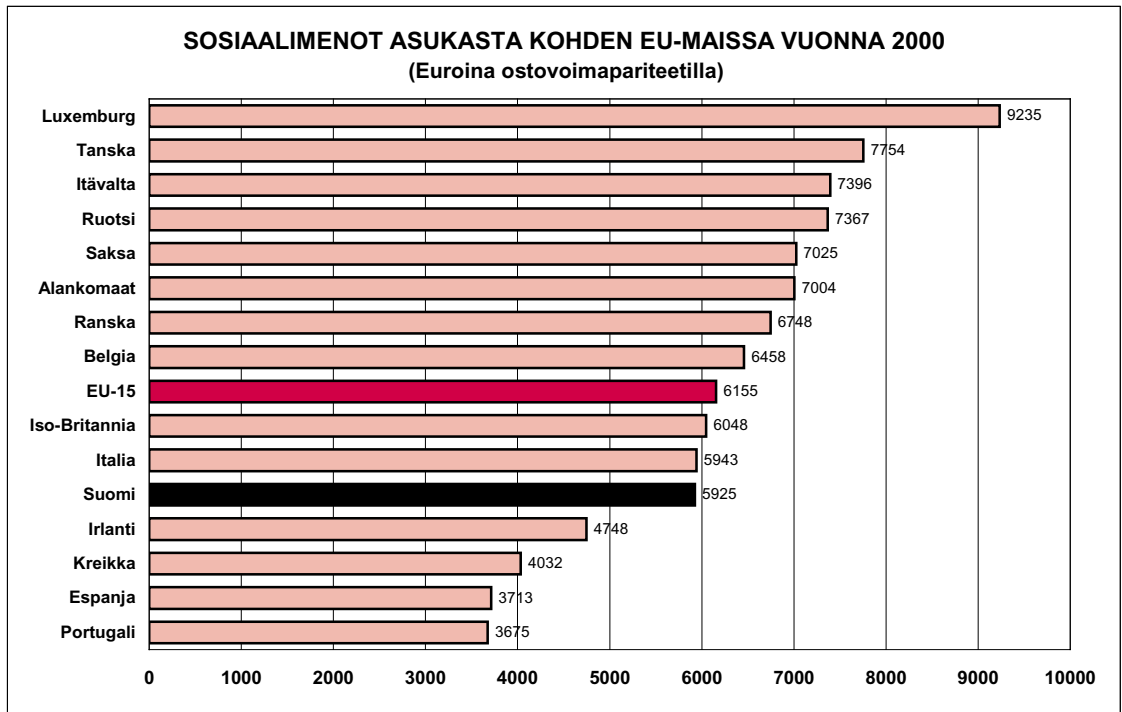
90. Sosiaalimenojen kehitystä kuvaavia lukuja

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
Kaikki sosiaalimenot, mrd. euroa	31,2	31,3	31,7	32,2	33,1	34,8	36,5
STM:n pääluokan menot, mrd. euroa	8,1	7,6	7,2	7,1	7,3	7,6	8,2
Sosiaalimenot/ BKT, %	31,6	29,2	27,2	26,8	25,4	25,7	26,1

* arvio

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Kuvio 22.

91. Sosiaaliturvatuksien saajat (1 000 henkilöä)

	1995	1999	2000	2001*	2002*
Eläkkeensaajat yhteensä 31.12.**	1 157	1 209	1 224	1 233	1 240
– vanhuuseläke	804	858	870	876	892
– työkyvyttömyyseläke	310	282	276	268	268
siitä: yksilöllinen varhaiseläke	63	38	35	25	21
– työttömyyseläke	39	52	54	58	58
Työttömyyspäiväraha	827	660	603	580	568
Sairauspäiväraha	284	287	296	301	321
Vanhempainraha (äidit) 31.12.	53	50	49	47	46
Pienten lasten hoidon tuet (lapset) 31.12.	138	128	126	124	122
Toimeentulotuki	584	493	454	443	446

* Arvio.

** Ei sisällä vain perhe-eläkettä saavia.

Sosiaaliturvan rahoitus

Suomalainen sosiaaliturva rahoitetaan työnantajilta ja vakuutetuilta kerättävin maksuin, verorahoituksella sekä asiakasmaksuilla. Työllisyyden kohentuminen on kasvattanut työnantajien rahoitusosuutta ja laskenut valtion rahoitusosuutta. Kuntien ja vakuutettujen osuus on viime vuosina pysynyt melko samana.

92. Sosiaaliturvan rahoitusosuudet

Rahoittajat	Osuus sosiaalimenojen rahoituksesta, %		
	2000	2001*	2002**
Valtio	24,0	23,3	23,1
Kunnat	19,2	19,4	19,3
Työnantajat	37,7	38,8	39,2
Vakuutetut	12,1	11,6	11,7
Muut tulot	7,1	6,9	6,6

* Ennakkotieto

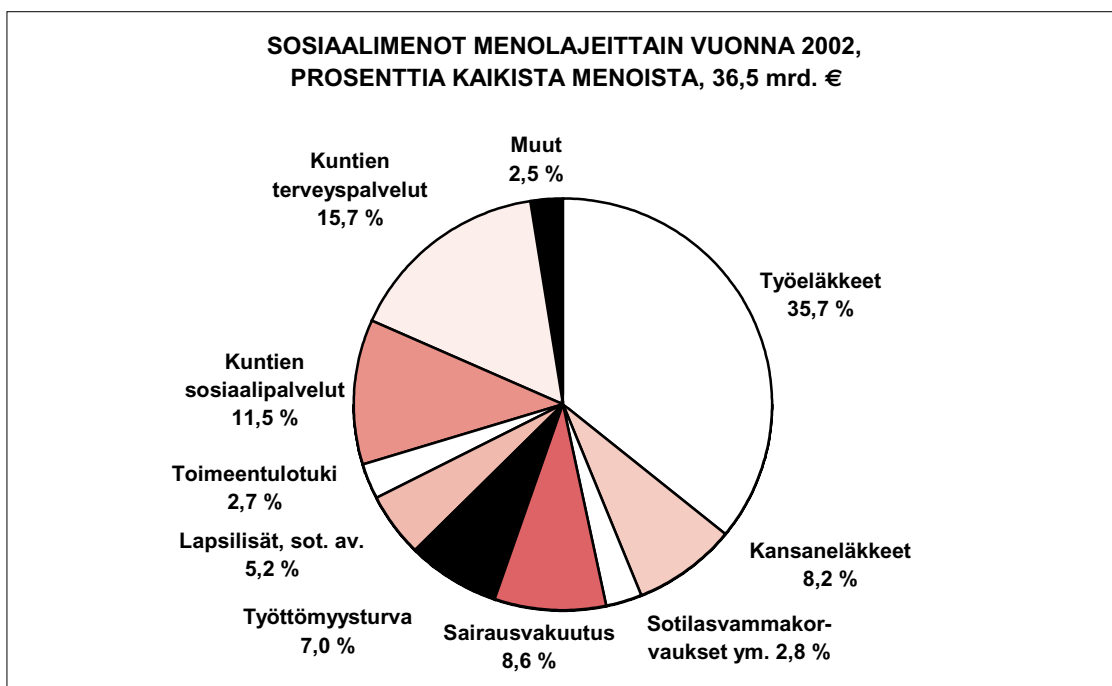
** Arvio

Yhtenäistä eurooppalaista sosiaaliturvan rahoitusmallia ei ole. Julkisen sektorin, työnantajien ja vakuutettujen rahoitusvastuut vaihtelevat maittain. Maissa, joissa on universaali sosiaaliturvajärjestelmä, julkisen sektorin rahoitusosuus oli suurempi kuin muissa EU-maissa. Useimmissa EU-maissa julkisen sektorin ja vakuutettujen rahoitusosuudet ovat hieman kasvaneet, samalla työnantajien osuus on laskenut.

Sosiaali- ja terveystalouden tulokset

Sosiaalimenot muodostuvat suurimmaksi osaksi eläkkeistä, kuntien sosiaali- ja terveystaloudesta, työttömyysturvasta sekä sairausvakuutuksesta. Työeläkkeiden osuus on noussut ja työttömyysturvan osuus on laskenut. Vuositason muutokset eri menokohteiden välillä ovat pieniä.

Kuvio 23.

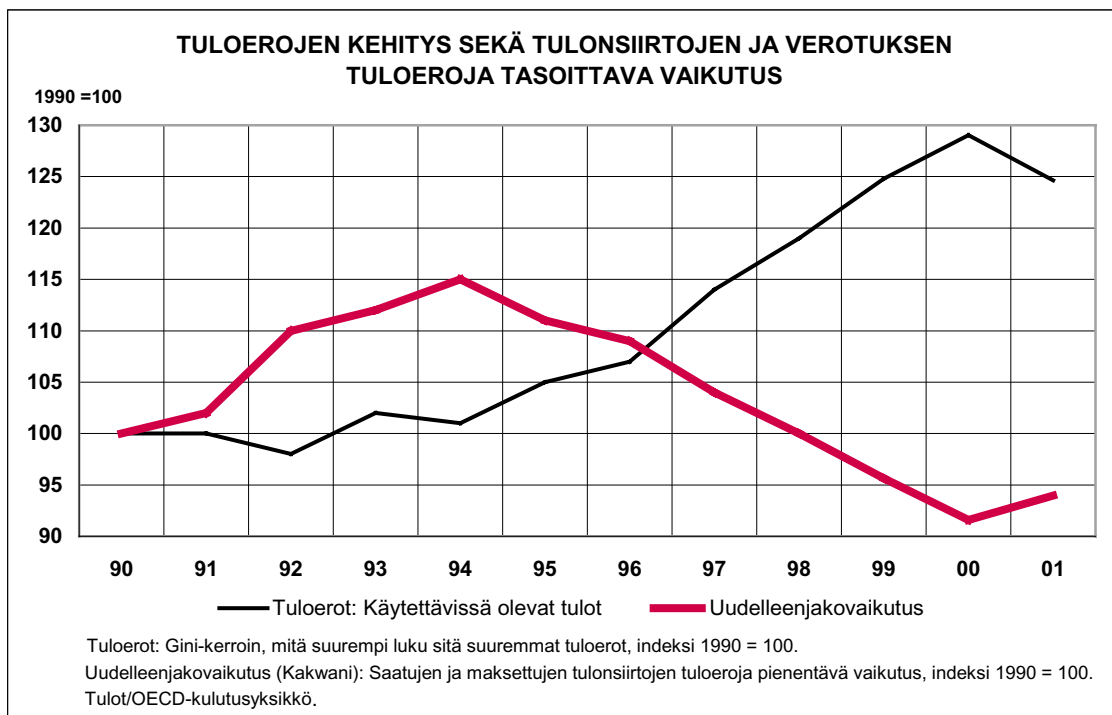
3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Kotitalouksien välisten tuloerojen 1990-luvun puolivälistä alkaen jatkunut kasvu taittui v. 2001. Tulorojen kasvun syynä on ollut erityisesti omaisuustulojen voimakas kasvu. Vuonna 2001 kotitalouksien saamat omaisuustulot vähenivät selvästi. Samalla tulonsiirtojen ja verotuksen tuloeroja tasoittava vaikutus vaikutus kääntyi lievään kasvuun. Tulorot olivat v. 2001 suuremmat kuin 1990-luvun alussa.

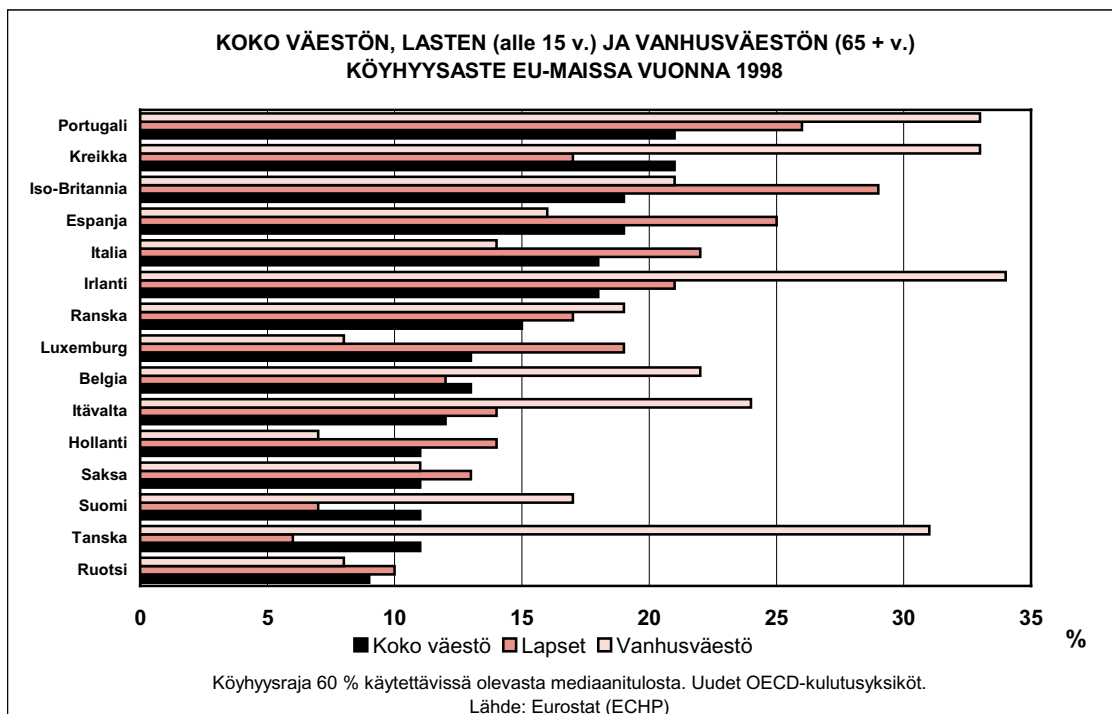
Pienituloisen väestön osuutta mittaava köyhyysaste on viime vuosina kasvanut. Köyhyysasteen kasvu johtuu lähinnä yleisen tulotason noususta, joka on kohottanut väestön keskituloon sidottua suhteellista köyhyysrajaa. Suurin osa köyhyysrajan alittavasta väestöstä kuuluu kotitalouksiin, joissa ei ole ammatissa toimivia jäseniä. Köyhyysaste on kasvanut useimmissa perhetyypeissä. Huomattavinta kasvu on ollut yksinhuoltajien keskuudessa sekä niissä kahden huoltajan lapsiperheissä, joissa nuorin lapsi on alle kouluikäinen. Yleisintä pienituloisuus on yksin asuvien nuorten keskuudessa, jotka ovat pääosin opiskelijoita.

Muihin EU-maihin verrattuna Suomessa sekä koko väestön että erityisesti lasten köyhyysaste on alhainen. Vanhusväestön köyhyysaste on Suomessa samaa luokkaa kuin EU:ssa keskimäärin.

Kuvio 24.

Kuvio 25.

Toimeentuloturva

Toimeentuloturvaetuudet ovat rahana annettavia tulonsiirtoja. Niiden osuus sosiaalimenosta on runsas kaksi kolmannesta. Tavoitteena on ollut, että sosiaalivakuutusten vähimmäisetuudet rahoitetaan verovaroin ja ansioon suhteutetut etuudet työnantajien ja vakuutettujen vakuutusmaksuilla.

93. Sosiaalivakuutuksen rahoitus 2002, %

Etuus	Valtio	Työnantajat	Vakuutetut	Muut	Yhteensä
Kansaneläke (KEL)	53	47	–	–	100
Perhe-eläke (PEL)	100	–	–	–	100
Sairausvakuutus	30	31	37	2 ¹⁾	100
Työeläke (TEL)	–	79 ²⁾	21 ²⁾	–	100
Yrittäjäeläke (YEL)	10	–	90	–	100
Maatalousyrittäjäeläke (MYEL)	75	–	25	–	100
Työttömyysturva:					
– perusturva	32	–	68	–	100
– ansioturva	39	46	15 ³⁾	–	100

¹⁾ Sisältää vakuutusyhtiöiden maksaman liikenne- ja tapaturmavakuutuksen ns. täyskustannusvastuumaksun.

²⁾ Osuus vakuutusmaksusta.

³⁾ Sisältää palkansaajien työttömyysvakuutusmaksun ja työttömyyskassojen jäsenmaksut.

Työttömyysturva

Taloudellisen kehityksen epävarmuus näkyi työttömyysluvuissa. Työllisyyden kasvu ja työttömyyden aleneminen hidastuivat v. 2002. Sekä ansio- että peruspäivärahaa saavien määrä kasvoi, mutta työttömyysajat lyhenivät. Työmarkkinatukea saavien määrä aleni. Pitkäaikaistyöttömyys säilyi kuitenkin korkeana.

Työttömyyspäivärahan tasoa korotettiin alkuvuodesta 2002. Työttömyysturvaa koskeva lainsäädäntö uudistettiin kertomusvuonna kokonaan. Uuteen lakiin koottiin työttömyyden aikaista toimeentuloturvaa koskevat säännökset. Samassa yhteydessä tehtiin työttömyysturvaan seuraavat muutokset:

- Työttömyyseläke lakkautetaan 1949 jälkeen syntyneiltä. Eläkkeen sijaan iäkkäät työntekijät, joilla on pitkä työhistoria, voivat saada työttömyysturvaa jatkossa 65 ikävuoteen saakka nykyisen 60 vuoden sijaan.
- Työttömyyspäivärahalle pääsyä helpotettiin. Vaadittavaa työssäoloa lyhennettiin kymmenestä kuukaudesta kahdeksaan kuukauteen henkilöillä, joilla työttömyyspäivärahan enimmäismaksuaika alkaisi jälleen alusta.
- Ns. erorahajärjestelmä lakkautettiin. Pitkän työuran tehneille erorahan korvaa työttömyysturvan ansiosidonnaisen päivärahan korotus.

Valtio rahoittaa työmarkkinatuen ja peruspäivärahan. Peruspäivärahan rahoitukseen ohjataan lisäksi kassoihin kuulumattomien palkansaajien osuus palkansaajan työttömyysvakuutusmaksujen tuotosta. Vuonna 2002 osuus oli 31,5 milj. euroa.

Vuodesta 1999 alkaen valtio on rahoittanut työttömyyskassojen maksamista ansiosidonnaisista etuuksista peruspäivärahaa vastaavan osuuden. Työttömyyskassojen osuus kustakin ansioon suhteutetusta päivarahasta on 5,5 %. Loppuosan rahoittaa Työttömyysvakuutusrahasto, joka rahoitetaan työnantajien ja vakuutettujen työttömyysvakuutusmaksuilla. Sillä on maksuvalmiuden turvaamiseksi ja suhdannevaihteluista johtuvien työttömyysvakuutusmaksujen muutosten tasaamiseksi suhdannepuskuri. Vuonna 2002 sen varat ylittivät puskurille asetetun enimmäismäärän, joten työttömyysvakuutusmaksuja alennettiin.

Sairausturva

Keväällä 2001 päätetyn köyhyyspaketin osana pienituloisten ryhmien sairauspäivärahaetuudet ja kuntoutusraha nousivat v. 2002. Oikeus päivärahan vähimmäismäärään ei enää ole riippuvainen perheen taloudellisesta asemasta. Kertomusvuonna valmisteltiin sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahojen tasojen nostamista vuoden 2003 alusta.

Sairausvakuutuskorvausten tavoitteena on täydentää julkista terveydenhuoltoa turvaamalla väestölle mahdollisuus hankkia kohtuullisin kustannuksin terveydenhoitopalveluja yksityiseltä sektorilta sekä hankkia avohoidossa tarvittavat lääkkeet. Käynnit yksityisillä lääkäreillä sekä yksityiset tutkimus- ja hoitokerrat kääntyivät laskuun. Sairausvakuutuksen korvaamat hammaslääkärikäynnit ovat kasvaneet merkittävästi hammashoidon korvausten laajentuessa v. 2001 v. 1946 ja sen jälkeen syntyneisiin. Joulukuussa 2002 oikeus hammashuoltoon laajeni kattamaan koko väestön.

Sairausvakuutus rahoitetaan työnantajien ja vakuutettujen maksuosuuksin. Valtio vastaa vähimmäispäivärahojen rahoituksesta. Sairausvakuutusmaksu oli 1,5 penniä äyriältä. Vakuutetun ja työnantajien sairausvakuutusmaksut pysyivät ennallaan. Eläkeläiseltä perittävää ylimääräistä maksua alennettiin.

Kertomusvuonna valmisteltiin uudistus, joka poistaa eläkeläisiltä ylimääräisen vakuutusmaksun vuoden 2003 alusta. Vakuutettujen ja työnantajien maksamat vakuutusmaksut eivät riittäneet turvaamaan sairausvakuutuksen rahoitusta. Valtion takuusuoritus kohosi runsaaseen viidennekseen sairausvakuutuksen menoista eli 625 milj. euroon. Sairausvakuutusrahastoon tilitettiin lisäksi arvonlisäveron tuotosta 200 milj. euroa.

Eläketurva

Yksityisalojen eläkkeiden kehittämistä koskeva laaja uudistus hyväksyttiin syksyllä 2002. Eläkeratkaisun päätavoitteina on työeläkejärjestelmän taloudellisen kantokyvyn varmistaminen elinajan pidentyessä, eläkkeelle jäämisen myöhentäminen 2–3 vuodella ja työvoiman saatavuuden varmistaminen sekä eläkejärjestelmän yksinkertaistaminen ja määräytymisperusteiden tekeminen nykyistä oikeudenmukaisemmiksi. Eläkeuudistuksesta pääosa tulee voimaan vuoden 2005 alusta.

Uudistuksessa varhaiseläkevaihtoehtoja rajataan poistamalla oikeus yksilölliseen varhaiseläkkeeseen vuoden 1943 jälkeen syntyneiltä sekä korottamalla osa-aikaeläkkeen ikäraja ja tiukentamalla sen säännöksiä. Vanhuuseläkkeen ikäraja muuttuu joustavaksi. Eläkkeelle voi vastaisuudessa siirtyä 62–68 vuoden ikävälillä. Eläkesopimukseen sisältyivät myös työttömyysturvan uudistaminen ja työeläkekuntoutuksen kehittäminen sekä eläkkeen karttuminen lapsen hoitamisen ja opiskelun ajalta. Uudessa eläkejärjestelmässä varaudutaan myös eliniän pitenemiseen ottamalla käyttöön ns. elinaikakeroin, jolla tarkistetaan alkavia eläkkeitä ensimmäisen kerran v. 2010.

Osa-aikaeläkkeen suosio jatkoi nopeata kasvua. Muiden varhaiseläkkeiden saajien määrät laskivat.

Keskimääräinen työeläkevakuutusmaksu pysyi v. 2002 edellisen vuoden tasolla, ollen 21,1 % palkoista. Työnantajien eläkemaksu oli keskimäärin 16,7 % ja työntekijöiden 4,4 %. Valtio rahoitti kansaneläkkeiden menoista 29 % sekä lapsen hoitotuet, vammaistuet ja eläkkeensaajien asumistuet kokonaan. Nämä valtion osuudet olivat 1 145 milj. euroa. Lisäksi kansaneläkerahastoon tilitettiin arvonlisäveron tuotosta 500 milj. euroa. Työnantajien kansaneläkemaksut laskivat.

Sosiaali- ja terveyspalvelut

Sosiaali- ja terveyspalvelujen strategisena painopisteenä oli edellisen vuoden tapaan palvelujen ja hoitokäytäntöjen sekä palvelujen ohjauksen ja valvonnan tehostaminen.

Lähes puolet kuntien sosiaali- ja terveystoimen menoista kohdistuu terveydenhuoltoon ja vajaa viidennes lasten päivähoitoon sekä pienten lasten hoidon tukiin. Terveysdenhuollon ja hammashoidon menot kasvoivat v. 2002. Sen sijaan lasten päivähoito vei aiempaa pienemmän osuuden.

Pääosa sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannuksista on henkilöstömenoja. Kunnallista sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä oli v. 2002 yhteensä 243 800. Lisäystä oli 2 400. Useimmilla tehtäväalueilla henkilöstön määrä kasvoi, mutta päivähoidossa se laski. Henkilöstön saatavuudessa oli ongelmia joillakin alueilla ja joidenkin ammattiryhmien, erityisesti sosiaalityöntekijöiden ja erikoislääkäreiden osalta.

Vuonna 2002 kuntien sosiaali- ja terveystoimen menot olivat arviolta 12,1 mrd. euroa. Valtion talousarvion kautta niistä rahoitettiin 2,7 mrd. euroa, josta 2,5 mrd. euroa maksettiin kunnille käyttökustannusten valtionosuutena laskennallisin perustein. Sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannusten valtionosuusprosenttia nostettiin 24,2 prosentista 25,4 prosenttiin.

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Sosiaalipalvelut

Sosiaalialan osaamiskeskustoiminta sai pysyvän rakenteen ja rahoituksen kertomusvuonna. Osaamiskeskustoiminta kattaa koko maan ja sen piirissä ovat kunnat, yliopistot, korkeakoulut ja järjestöt. Keskusten tehtävänä on alan korkeatasoinen kehittämistyö ja erityisosaamisen vahvistaminen sekä osaamisen välittäminen kaikille alalla toimiville.

Ennakoarvion mukaan toimeentulotukea maksettiin vuoden 2002 aikana yhteensä noin 266 000 kotitaloudelle. Toimeentulotukea saaneiden kotitalouksien määrä oli lähes sama kuin edellisellä vuotena. Toimeentulotukimenot kasvoivat noin kuusi prosenttia.

Toimeentulotukea koskevia säännöksiä muutettiin väliaikaisesti 1.4.2002 alkaen. Muutoksilla aloitettiin työhön kannustavuutta selvittävä kolmivuotinen kokeilu, jossa toimeentulotuen saajan ansiotuloista vähintään 20 %, kuitenkin enintään 100 euroa kuukaudessa, jätetään ns. etuoikeutettuna tulona ottamatta huomioon tukea myönnettäessä.

Vanhusten palvelut

Väestön parantunut terveydentila ja toimintakyky sekä entistä tehokkaampien lääkkeiden käyttöönotto, kuntoutus, kehittyneet apuvälineet ja kotona suoriutumista tukevat palvelut ovat parantaneet ikääntyneiden henkilöiden mahdollisuuksia selviytyä avohoidossa.

Ikäihmisten hoitoa ja palvelua koskevan laatusuosituksen toimeenpano käynnistyi v. 2002. Ajantasainen ikästrategia oli 306 kunnassa. Valtion vuoden 2002 talousarviossa kuntien valtionosuuksia lisättiin yhteensä 32,7 milj. euroa vanhustenhuollossa esiintyvien puutteiden korjaamiseksi sekä vanhustenhuollon kehittämiseksi.

Omaishoitajan asemaa parannettiin sosiaalihuoltolain muutoksella. Omaishoitajan lakisääteisen vapaan määrä nousi yhdestä vuorokaudesta kahteen vuorokauden kuukaudessa ja lakisääteiseen vapaaseen oikeutettujen piiri laajeni.

Vammaisten palvelut

Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien kysyntä jatkoi kasvua. Palveluja ja tukitoimia saavista 80 % oli kuljetuspalvelujen saajia ja heistä yli puolet iäkkäitä. Erityisesti ikääntyneen väestön lisääntynyt kuljetuspalvelujen kysyntä on vaikuttanut kustannusten kasvamiseen. Kehitysvammahuollon palvelurakenteen muutostyö jatkui. Asumispalveluja sekä työ- ja päivätoimintaa lisättiin edelleen.

Huhtikuun alussa tulivat voimaan vammaisten työllistymistä edistävät lainsäädäntömuutokset, joilla parannettiin vammaisten ja vajaakuntoisten henkilöiden työllistymisedellytyksiä ja rohkaistiin erityisesti avoimille työmarkkinoille työllistymistä.

Terveyspalvelut

Terveydenhuollon kokonaismenot olivat lähes 1 900 euroa asukasta kohden, yhteensä 10,1 mrd. euroa v. 2002. Tämä on 7,2 % bruttokansantuotteeseen suhteutettuna. Osuus on edelleen selvästi

94. Perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon palvelut

	2000	2001	2002*
Perusterveydenhuolto			
– käynnit/1000 asukasta	4 855	4 820	4 800
– hammashuollon käynnit/1000 as.	936	946	960
– hoitajaksot vuodeosast./1000 as.	54	52	53
– hoitopäivät vuodeosast./1000 as.	1 495	1 442	1 490
Erikoissairaanhoido			
– avohoitokäynnit/1000 asukasta	1 197	1 230	1 270
– hoitajaksot vuodeosast./1000 as.	181	175	185
– hoitopäivät vuodeosast./1000 as.	1 227	1 194	1 250

* arvio

alle sekä OECD- että EU-maiden keskiarvon.

Väestön yleinen terveydentila on kohentunut. Kaksi kolmasosaa aikuisväestöstä arvioi oman terveydentilansa hyväksi tai melko hyväksi. Alle viidesosalla on sairaus tai vamma, joka haittaa työ- tai toimintakykyä. Väestöryhmien väliset terveyserot ovat edelleen merkittäviä.

Sekä terveyskeskuksissa että sairaaloissa oli edelleen vajausta lääkäreistä, joskaan tilanne ei vaikeutunut edellisvuodesta. Lääkärikoulutusta lisättiin edelleen v. 2002.

Kertomusvuonna terveyskeskuksia oli 277, joista 71 kuntayhtymien ja loput kuntien toiminta-

yksiköitä. Terveyskeskusten avohoidon ja vuodeosastojen toiminta on jatkunut vakiintuneella tasolla. Lääkärikäyntejä tehtiin noin 4,8 asukasta kohden. Vuonna 2002 lisättiin ostopalvelujen ja vuokratyövoiman käyttöä. Niillä korvattiin noin 380 hoitamattoman viran työvoimavajetta erityisesti päivystystoiminnassa.

Vuoden 2001 pitkä lääkärilakko vaikutti edelleen vuoden 2002 toimintaan. Läheteiden määrä kasvoi yli 5 %. Sairaaloiden poliklinikoilla, osastoilla ja leikkaussaleissa hoidettiin potilaita edellisvuotta enemmän, mutta tällä ei täysin korvattu lääkärilakon aiheuttamaa tarvetta. Valtion vuoden 2002 lisätalousarviossa myönnettiin sairaanhoitopiireille 25 milj. euroa valtionavustusta tutkimus- ja hoitojonojen purkamiseen.

Valtion vuoden 2002 talousarvioon sisältyi kolmantena peräkkäisenä vuotena valtionavustus lasten ja nuorten psykiatrian kehittämiseen ja palveluiden parantamiseen. Kunnille jaettavan avustuksen suuruus oli 3,2 milj. euroa. Lääninhallitukset jakoivat avustuksen kunnille sosiaali- ja terveysministeriön ohjeiden pohjalta.

Vuonna 2002 lääkemenot jatkoivat edelleen nopeata kasvua. Kasvu johtui etenkin uusien, aikaisempaa kalliimpien lääkkeiden käytöstä ja osittain epärationaalisesta lääkkeen määräämisestä. Lääkehoidon tarkoituksenmukaisuuden edistämiseksi Lääkehoidon kehittämiskeskus aloittaa toimintansa keväällä 2003. Kertomusvuonna valmisteltiin huhtikuussa 2003 voimaan tullut lainsäädännön uudistus lääkevalmisteen vaihtamisesta halvempaan valmisteseen eli geneerinen substitutio.

Koko väestön hammashoitoa koskeva kansanterveyslain muutos ja sairausvakuutuslain muutos tulivat voimaan 1.1.2001 alkaen vaiheittain. Hammashoidon korvaukset laajenivat 1.4.2001 kattaen v. 1946 ja sen jälkeen syntyneitä. 1.12.2002 lähtien hammashoidon sairausvakuutuskorvaukset koskivat kaikkia iästä riippumatta. Samanaikaisesti kansanterveyslakia muutettiin. Siirtymäajan jälkeen kuntien tehtävinä oli vuoden 2002 alusta ylläpitää hammashuoltoa v. 1946 ja sen jälkeen syntyneille ja 1.12.2002 lukien kaikille iästä riippumatta. Suurin osa kunnista toteutti laajennukset siirtymäaikana.

Valtioneuvosto antoi 11.4.2002 periaatepäätöksen terveydenhuollon tulevaisuuden turvaamiseksi ja tämän mukaisesti käynnistettiin palvelujärjestelmän kehittäminen kuntien ja valtion yhteistyönä ottamalla huomioon myös yksityisen ja kolmannen sektorin toiminta. Vuoden 2002 aikana käynnistettiin noin 40 erilaista kehittämishanketta.

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Kuntoutus

Valtioneuvoston selonteko kuntoutuksesta annettiin eduskunnalle v. 2002. Selonteossa kiinnitettiin erityistä huomiota kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointiin. Vammaisten ja vajaakuntoisten työllistymistä edistävä lainsäädäntö tuli voimaan huhtikuun alusta 2002. Sillä uudistettiin sosiaalihuollon suojatyötä ja työtoimintaa koskevia säännöksiä ja tehtiin eräitä vammaisten ja vajaakuntoisten työllistymistä parantavia lainsäädännöllisiä muutoksia.

Perhepolitiikka

Perhepolitiikka nostettiin ministeriön tavoiteasettelussa aikaisempaa keskeisempään asemaan.

Vanhempainpäivärahoihin ei tehty muutoksia. Isyysrahan käyttö lisääntyi. Nykyään runsas 60 % isistä käyttää oikeuttaan isyysvapaaseen. Kertomusvuonna valmisteltiin korotus vähimmäispäivärahaan ja pidennys isyyslomaan. Hallitus vahvisti varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset. Alle kouluikäisten lasten määrän pienetessä kunnan järjestämässä päivähoidossa olevien lasten määrä laski 194 000:een. Yksityisen hoidon tuella hoidettujen lasten määrä nousi 14 700:aan. Maksuttomaan esiopetukseen osallistui kertomusvuonna 93 % 6-vuotiaista lapsista.

Valtioneuvosto antoi eduskunnalle selonteon lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Enemmistö Suomen lapsista ja nuorista voi hyvin. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi on kuitenkin puututtava huonosti voivien lasten tilanteeseen. Tähän tarkoitukseen päätettiin ohjata kunnille erillistä valtionavustusta v. 2003.

Työn ja perheen yhteensovittamisen edistämistä jatketaan valtion ja työmarkkinajärjestöjen kolmiantayhteistyönä. Perhevapaiden käytön edistämiseksi käynnistettiin laaja tiedotuskampanja.

Ehkäisevä sosiaali- ja terveyspolitiikka

Ehkäisevän toiminnan painoalueina olivat ehkäisevän sosiaali- ja terveyspolitiikan aseman ja raken- teiden vahvistaminen, lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, väestön terveyden, toimintakyvyn ja elämän laadun ylläpito ja parantaminen, syrjäytymisen ehkäisy, ehkäisevän päihdepolitiikan kehittäminen ja elinympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden edistäminen.

Maailman terveysjärjestöjen Euroopan aluetoimiston asiantuntijaryhmä arvioi Suomen terveyden edistämistoimintaa. Arvioinnin mukaan Suomen terveyspoliittinen ajattelu ja suunnittelu on toteutettu hyvin. Arviointi korosti hallinnonalojen välisen yhteistyön vahvistamisen tärkeyttä, riittävien voimavarojen varmistamista ja hankkeiden terveysvaikutusten arvioinnin toteuttamista.

Kertomusvuonna jatkettiin *Terveys 2015* -kansanterveysohjelman toimeenpanoa kehittämällä terveyteen tähtäävää toimintaa eri hallinnonaloilla sekä jatkamalla paikallistason terveyden edistämistyötä.

1.9.2001 voimaan tullut laki kuntouttavasta työtoiminnasta velvoittaa kunnat ja työvoimatoimistot yhteistyöhön pitkään työttömänä olleelle asiakkaalle sopivan aktivointisuunnitelman ja palvelukokonaisuuden laatimiseksi. Heitä arvioidaan olleen vuoden 2002 lopussa noin 106 500. Alustavien arvioiden mukaan aktivointitoimenpiteet ovat edistäneet työttömien työllistymistä ja työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin pääsyä. Samalla riippuvuus sosiaaliturvasta on vähentynyt. Lain toimeenpanoa on

monella paikkakunnalla hidastanut toimintaan varattujen resurssien vähyys.

Vuoden 2002 valtion talousarviossa varattiin määräraha työmarkkinatuella olevien työttömien työnhakijoiden palvelujen tehostamiseen. Määrärahalla käynnistettiin suurimmissa kaupungeissa kokeilu kuntien sosiaalitoimen, Kansaneläkelaitoksen ja työhallinnon yhteisiksi palveluiksi työmarkkinatuella olevien palvelemiseksi.

Sosiaalisen luototuksen kokeilu osoitti, että sillä pystytään ehkäisemään pienituloisten ja vähävaraisten kansalaisten taloudellinen syrjäytyminen sekä välttämään velkaantumiskierre. Vuonna 2002 aloitettiin sosiaalisen luototuksen vakiinnuttaminen koko maahan.

Asunnottomuustilanne helpottui hieman, yksinäisten asunnottomien määrä väheni 400:lla, mutta asunnottomien perheiden määrä on pysynyt ennallaan. Tuki- ja palveluasumisen tarjontaa on lisätty asunnottomille, jotka ovat erityisen tuen ja huolenpidon tarpeessa.

Alkoholijuomien kulutus on Suomessa kasvussa. Vuonna 2002 alkoholin kulutus oli suurempi kuin koskaan aikaisemmin. Sen sijaan huumausaineiden kokeilukäytön kasvu näyttää tasoittuneen. Alkoholista johtuva sairastavuus ja kuolleisuus ovat edelleen nousussa. Kansallisen alkoholiohjelman toteutusta jatkettiin ja siinä kiinnitettiin erityistä huomiota valmistautumiseen vuoden 2004 aikana alkoholipolitiikassa tapahtuviin muutoksiin. Toimintavuoden aikana julkaistiin päihdepalveluiden laatusuositukset kuntien päihdepalvelujen kehittämiseksi.

Uusi työterveyslaki tuli voimaan 1.1.2002. Laki painottaa toiminnan järjestämistä työpaikkakohtaiseen harkintaan perustuen ja työntekijöiden työkyvyn ylläpitämistä. Lain valvontasäädöksiä on selkeytetty.

Työolot ja työsuojelu

Vuonna 2002 korvattiin ennakkotietojen mukaan noin 130 000 työtapaturmaa ja ammattitautia. Määrä nousi edelliseen vuoteen verrattuna. Keskimääräinen työkyvyttömyysaika on viime vuosina edelleen lyhentynyt ja vakavien, yli kuukauden työstä poissaoloon johtaneiden tapaturmien määrä on vähentymässä. Työpaikalla sattuneiden, kuolemaan johtaneiden työtapaturmien määrä väheni hieman. Työkyvyttömyyseläkkeiden määrä on edelleen lisääntynyt, pääsyyinä olivat tuki- ja liikuntaelin-sairaudet ja mielenterveyden häiriöt. Keskimääräinen eläköitymisikä on hieman noussut.

Työelämässä on tapahtunut paljon myönteistä kehitystä. Kiireen kokeminen on silti edelleen yleistä ja työn mielekkyyden koetaan keskimäärin huonontuneen. Työvoiman ikääntyminen on vaikuttanut sairastavuuteen ja työkykyyn.

Uutta valtakunnallista *”Työelämän vetovoiman ja työikäisen väestön työ- ja toimintakyvyn edistäminen – Veto-ohjelmaa”* valmisteltiin yhteistyössä muiden ministeriöiden sekä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Ohjelman tavoitteena on edistää työntekijöiden työssä jaksamista, työstä selviytymistä, työkykyä, terveyttä ja turvallisuutta. Ohjelman toimenpiteet kohdistuvat vuosille 2003–2006.

Työsuojelupiirien toimintamenot olivat yhteensä 19 milj. euroa, joista varsinaisiin työsuojelupiirien toimintamenoihin käytettiin 18 milj. euroa ja yhteisiin käyttötarkoituksiin (mm. piirien palvelukeskus, henkilöstön ammattitaidon kehittäminen ja tietoverkon kustannukset) 1 milj. euroa. Työsuojelupiirien varsinaisista menoista 80 % oli henkilöstökustannuksia. Määrärahoista siirtyi seuraavalle vuodelle noin 1,7 milj. euroa.

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen

Tasa-arvolakia uudistava toimikunta luovutti mietintönsä marraskuussa 2002. Toimikunta ehdottaa muun muassa sukupuolivaikutusten arviointia lainsäädäntöhankkeissa, oppilaitosten ja työmarkkinajärjestöjen tuleamista syrjintäkäsittelyn piiriin sekä sukupuolisen häirinnän määrittelemistä laissa kielityksi syrjinnäksi.

Sukupuolten tasa-arvon edistämisen valtavirtaistaminen käynnistyi osana sosiaali- ja terveysministeriön toimintaa. Vuonna 2002 sukupuolivaikutus arvioitiin kahdeksassa lakihankkeessa.

Kansainvälinen toiminta

Kertomusvuonna ministeriö vastasi työllisyys- ja sosiaalipolitiikkaneuvoston sekä terveysneuvoston työn valmistelusta sekä valmisteli hallinnonalaan EU-asioita koskevia linjauksia. Sevillan kevään Eurooppa-neuvosto teki päätöksen yhdistää työ-, sosiaalipolitiikka-, terveys- ja kuluttaja-asoiden neuvostot. Päätös on merkittävä, koska sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan asioita käsitellään useissa eri neuvostokokoonpanoissa sektorineuvoston lisäksi.

Avointa koordinaatiomenetelmää käyttäen EU:n komissiolle valmistettiin kansallinen eläkestrategia-raportti ja kansallinen raportti ikääntyneiden terveydenhuollon tulevaisuudesta. Useiden direktiivien sekä sosiaaliturvajärjestelmien koordinaatioasetuksen uudistamista jatkettiin.

YK:n osalta kertomusvuoden aiheita olivat HIV/AIDS -strategia, ikääntymisen maailmankongressi, lasten asema, kestävä kehitys ja vammaisten oikeudet. Maailman terveysjärjestön (WHO) kanssa jatkettiin työskentelyä kansainvälisen tupakoinnin torjuntaa koskevan puiteyleissopimuksen aikaansaamiseksi. Ministeriö oli mukana OECD:n terveysprojektissa.

Maailman kauppajärjestön WTO:n käynnissä olevalla Dohan neuvottelukierroksella sosiaali- ja terveysministeriö on osallistunut Suomen kantojen valmisteluun palvelukaupan vapauttamista koskevissa sektorikohtaisissa neuvotteluissa.

Suomen lähialueyhteistyön sosiaali- ja terveysalan keskipitkän aikavälin (2003–2005) toimintasuunnitelma valmistui. Pohjoismaisessa yhteistyössä olivat esillä Pohjoismaiden kansalaisten oikeudet.

Hallinnonalan maksullinen toiminta

Hallinnonalan maksullisen toiminnan kokonaiskustannukset v. 2002 olivat yhteensä 84,5 milj. euroa. Edelliseen vuoteen verrattuna kasvua oli 3,5 milj. euroa. Määrällisesti kasvu oli suurinta valtion mielisairaaloissa, Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksessa, Vakuutusvalvontavirastossa ja Lääkelaitoksessa.

Hallinnonalan maksullinen toiminta oli 30 200 euroa ylijäämäistä. Tämä johtui pääasiassa sosiaali- ja terveysministeriön ylijäämän kasvusta. Stakesin ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen toiminta muuttuivat ylijäämäisiksi ja Lääkelaitoksen sekä Säteilyturvakeskuksen toiminta alijäämäisiksi.

Raha-automaattiyhdistys

Raha-automaattiyhdistyksen liiketoimintaan kuuluvat yrittäjien tiloihin sijoitetut raha-automaatit ja kasinopelit, Raha-automaattiyhdistyksen omat pelisaliketjut, ravintolakasino- ja Casino RAY. Liikevaihto

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

95. Raha-automaattiyhdistyksen keskeiset tunnusluvut

	2000	2001	2002
Liikevaihto, milj. euroa	540	553	562
Tilikauden voitto, milj. euroa	359	375	385
Tilikauden voitto, %	66	69	68
Sijoituspaikkamaksut, milj. euroa	81	84	87
Henkilöstökulut, milj. euroa	40	42	42
Henkilöstö	1 689	1 697	1 623

nousi 562 milj. euroon, jossa lisäystä edelliseen vuoteen oli 1,6 %. Liikevaihtoa rasitti arpajaisveron kahden prosenttiyksikön korotus. Tilikauden voitto oli 385 milj. euroa. Raha-automaattiyhdistyksen palveluksessa työskenteli vuoden 2002 lopussa 1 623 henkilöä, joista yli puolet oli osa-aikaisia.

Valtioneuvosto myönsi v. 2002 avustuksia Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta 297,5 milj. euroa 1 117 yleishyödylliselle yhteisölle ja säätiölle

erilaisiin terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia edistäviin tarkoituksiin. Lisäksi Valtiokonttorille osoitettiin 97,8 milj. euroa sotainvalidien ja veteraanien kuntoutukseen. Raha-automaattituottoja käytettiin kaikkiaan 395 milj. euroa. Vuoden 2001 tuottoa jäi myöhemmin jaettavaksi noin 48,6 milj. euroa.

96. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Muutos
Toiminnan tuotot	99,22	106,53	7,31
Toiminnan kulut	-240,88	-258,01	-17,13
JÄÄMÄ I	-141,66	-151,49	-9,83
Rahoitustuotot ja -kulut	33,65	35,01	-1,45
Satunnaiset tuotot ja kulut	-0,02	0,00	-0,02
JÄÄMÄ II	-108,03	-116,48	-8,45
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-6 893,76	-7 375,36	-481,60
JÄÄMÄ III	-7 001,97	-7 491,84	-489,87
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	334,97	364,33	-29,36
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-6 666,82	-7 127,51	-460,69

97. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	-	-	-
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SJOITUKSET	34,26	34,97	0,71
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	23,01	60,55	37,54
VASTAAVAA YHTEENSÄ	57,27	95,52	38,25
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	-358,27	-331,64	25,63
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	416,2	427,16	10,95
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	57,27	95,52	38,25

3.11. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Alko Oy

Alko Oy:n kautta myytiin entistä suurempi osuus (52 %) alkoholin tilastoidusta vähittäismyynnistä. Alko Oy kasvatti myyntiään 6,1 % samalla kun kokonaiskulutus kasvoi vain 3,5 %. Yhtiö kasvatti myymäläverkostoaan 15 uudella myymälällä yhteensä 299:ään. Voittoa alensi eläkekulujen poikkeuksellinen määrä.

3.12. TYÖMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö ja strategia

Työllisyysaste (15–64-vuotiaiden työllisten prosenttiosuus samanikäisestä väestöstä) oli kertomusvuonna 67,7 % eli sama kuin v. 2001. Työvoimaan kuului v. 2002 keskimäärin 2 610 000 henkilöä – enemmän kuin Suomessa koskaan aiemmin. Työvoiman tarjonta lisääntyi edellisestä vuodesta 5 000 henkilöllä eli huomattavasti edellisvuotta vähemmän. Viime vuosien kehitykselle on ollut ominaista naisten työvoiman tarjonnan lisääntyminen miesten työllisyyttä enemmän, v. 2002 työvoimasta naisia oli 48 %. Kertomusvuoden viimeisellä vuosineljänneksellä työllisten määrä teollisuudessa väheni runsaasti, kun vielä alkuvuodesta etenkin metalli- ja metsäteollisuudessa työllisyys kasvoi. IT-sektorin sisällä tietoliikenteen välineiden tuotannossa työskentelevien määrä laski koko vuoden, joskin tilanne loppuvuodesta hieman parani. Eniten työllisten määrä väheni edellisten vuosien tapaan maataloudessa. Rahoituksen, vakuutuksen ja liike-elämän palveluksessa työllisyys sen sijaan lisääntyi edellisestä vuodesta.

Työministeriön työvälistystilaston mukaan työttömyyden väheneminen jatkui, vaikkakin hidastuneena. Väheneminen kuitenkin nopeutui selvästi vuoden kuluessa. Kehitys on poikkeuksellista ja johtuu talouskasvun rakennemuutoksista. Aiemmin talouskasvun jääminen alle 2,5 prosentin tason on kasvattanut työttömyyttä noin 30 000 henkilöllä talouskasvuprosenttia kohden.

Vuonna 2002 työvoimatoimistoissa oli rekisteröitynä keskimäärin 294 000 työtöntä työnhakijaa kuukausittain. Määrä väheni edellisestä vuodesta 8 200 henkilöllä. Vuoden 2001 kehitykseen verrattuna väheneminen hidastui noin puoleen. Tuolloin työttömien työnhakijoiden määrä aleni 19 000 henkilöllä. Sukupuolten väliset työttömyyden erot ovat laman jälkeisinä vuosina tasoittuneet. Kertomusvuonna työttömistä työnhakijoista oli miehiä 154 000 ja naisia 140 000. Vuonna 2002 työttömyyden aleneminen perustui yksinomaan naisten työttömyyden vähenemiseen, sillä miesten työttömyys jopa hieman kasvoi. Pitkäaikaistyöttömiä eli yhtäjaksoisesti yli vuoden työttömänä olleita oli kuukausittain keskimäärin 77 700 henkilöä. Määrä oli 5 000 henkilöä edellisvuotta pienempi. Pitkäaikaistyöttömyys laski kertomusvuonna huomattavasti kokonaistyöttömyyttä nopeammin. Pitkäaikaistyöttömistä yli 2 vuotta yhtäjaksoisesti työttömänä olleita oli 36 400 eli 2 800 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Toistuvista työttömyysjaksoista kertyvä yli vuoden työttömyys väheni hieman nopeammin kuin yhtäjaksoinen pitkäaikaistyöttömyys. Ei-yhtäjaksoisten pitkäaikaistyöttömien määrä eli viimeisen 16 kuukauden aikana toistuvasti työttömänä yhteensä yli vuoden olleiden määrä oli v. 2002 keskimäärin 119 600 henkilöä. Määrä oli noin 7 800 henkilöä pienempi kuin vuotta aikaisemmin.

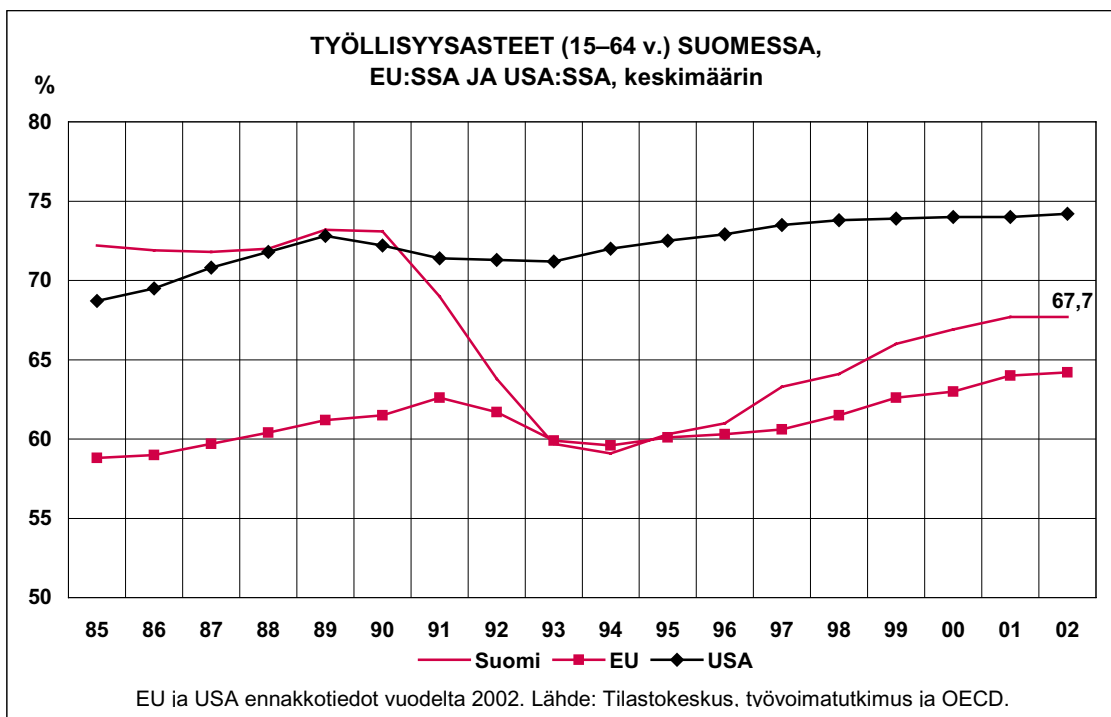
Yli 50-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli kuukausittain keskimäärin 95 300 eli 3 000 henkilöä vähemmän kuin edellisenä vuonna. Yli 50-vuotiaiden osuus kaikista työttömistä oli 32,4 %. Osuus nousi edellisestä vuodesta 0,2 prosenttiyksikköä. Vuoden lopussa runsas 40 % yli 50-vuotiaista työttömistä työnhakijoista oli pitkäaikaistyöttömiä. Ikääntyvien työllisyysaste on kuitenkin kohentunut. Nuorten työttömyyden lasku hidastui kertomusvuonna selvästi edelliseen vuoteen verrattuna. Kun alle 25-vuotiaiden työttömien määrä vielä v. 2001 väheni noin 7 %, v. 2002 se aleni enää 2,2 %. Nuorisotyöttömyys laski kertomusvuonna myös kokonaistyöttömyyttä hitaammin. Työministeriön työvälistystilaston mukaan 15–24 -vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli työvoimatoimistoissa v. 2002 kuukausittain keskimäärin 36 000, missä oli vähennystä edellisestä vuodesta noin 2 000 henkilöä. Tilastokes-

3.12. Työministeriön hallinnonala

kuksen tilastojen mukaan nuoria työttömiä oli v. 2002 keskimäärin 69 000. Nuorten korkea työttömyys johtuu Tilastokeskuksen tilastoissa siitä, että myös päätoimiset opiskelijat ja koululaiset voivat olla työttömiä, mikäli he ovat työhaluisia. Kun työministeriön työnvälitystilaston mukaan nuorten työttömien määrä on ajanjaksona 1994–2002 laskenut 63 %, niin Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan määrä on vastaavana aikana laskenut vain 29 %. Vuonna 2002 nuorten työttömyysaste oli 20,8 %. Se nousi edellisestä vuodesta 1,2 prosenttiyksikköä.

Hallitusohjelman mukainen tavoite oli nostaa työllisyysaste lähelle 70 % v. 2003. Työhallinto on pyrkinyt päätavoitteeseen seuraavilla toimintalinjauksilla: työvoiman saatavuuden varmistaminen, työvoiman kysynnän tukeminen, työssä olevien osaamisen ja jaksamisen parantaminen, työhön menon kannustavuuden lisääminen, hyvien etnisten suhteiden edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy työelämässä. Strategiaa toteutetaan keskeisille painopistealueille asetetuilla työ- ja maahanmuuttopolitiittisilla projekteilla, konkretisoimalla strategisen tason tavoitteita ministeriön ja sen aluehallinnon tulostavoitteiksi sekä vahvistamalla yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa muun muassa poikkihallinnollisilla ohjelmilla ja hankkeilla. EU:n työllisyysuuntaviivojen mukainen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelma nivoutuu osaksi työhallinnon strategiaa ja tukee hallitusohjelman tavoitteita.

Kuvio 26.

Työvoiman saatavuuden varmistaminen ja kysynnän tukeminen

Tilastokeskuksen tekemän työnantajahaastattelun mukaan keskimäärin 29 % työvoimaa hakeneista toimipaikoista koki vaikeuksia rekrytoinnissa. Rekrytointiongelmien kasvamisen syyksi on arvioitu, että työhallinnon

tärkeimmät keinot työvoiman tarjonnan ja kysynnän kohtaamiseksi ovat työnvälitys ja työvoimakoulutus.

Vuonna 2002 työvoimatoimistoissa oli avoinna yhteensä 327 600 työpaikkaa, määrä lisääntyi edellisestä vuodesta 8 700. Työvoimatoimistoihin ilmoitetuista työpaikoista täyttyi 303 700, joista puolet työvoimatoimiston hakijoilla. Avoimista työpaikoista 96 % täyttyi työnantajan kanssa sovittuun alkamispäivään mennessä. Työvoimatoimistoissa oli vuoden aikana työnhakijana 810 400 eri henkilöä, joista työttömiä 578 600 ja työttömyyseläkeläisiä 65 600. Työnvälityksen avulla sijoittui avoimille työmarkkinoille 631 200 työnhakijaa. Avoimilta työmarkkinoilta työtä saaneiden osuus oli 58 % kaikista päättäneistä työttömyysjaksoista. Kaikkiaan avoimille työmarkkinoille työhön sijoittumiseen päättyi 513 800 työttömyysjaksoa. Työvoimapolitiittiseen toimenpidesijoitukseen päättyi 160 700 työttömyysjaksoa ja työttömyyseläkkeelle siirtymiseen 10 200. Noin joka toinen työttömyysjakso päättyi ennen kuin työttömyys oli ehtinyt jatkua kuukauden. Työnhakijoista pitkäaikaistyöttömiä eli vähintään 12 kuukautta yhtäjaksoisesti työttömänä olleita oli vuoden aikana 147 500 henkilöä eli 7 800 vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Työnantajayhteyksien kehittäminen ja työnantajakäynnit olivat yksi työhallinnon tulostavoitteista. Käynneistä 30 prosentin piti tuottaa toimeksianto tai niistä piti tehdä ennakkointiselvitys tai työvoimaja osaamistarpeen kartoitus. Tulostavoite ylitettiin, ja työnantajakäynneistä noin 70 % johti toimeksiantoon. Työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmässä otettiin käyttöön työnantaja-asiakkaan palveluprofiili, johon kootaan tietoa työnantajan palvelutarpeista ja asiakkuudesta. Työhallinnon Internet-sivuilla oli kertomusvuonna runsaat 228 000 työpaikkaa. Palvelu sisältää kaikki työnantajien työvoimatoimistoon ilmoittamat ja julkiseen hakuun haluamat työpaikat. Myös työnhakijat voivat käyttäjätunnuksen avulla lähettää oman paikanhakuilmoituksensa suoraan tietojärjestelmään. Kertomusvuonna otettiin käyttöön myös työnantajien sähköinen asiointipalvelu ja mahdollisuus tehdä verkkoasiointisopimus. Työnantaja voi lähettää tiedot avoimesta työpaikasta suoraan työvoimatoimiston tietojärjestelmään ja halutessaan Internetiin. Työnhakuvalmennuksen aloitti 54 300 työtöntä työnhakijaa. Määrä on hieman vähentynyt vuoden 2001 tasosta. Työnhakusuunnitelmia tehtiin 281 800. Suunnitelma perustuu haastatteluun, jossa selvitetään työnhakijan työnhakuun liittyvät toiveet, ammatillinen osaaminen ja sen mahdolliset puutteet. Työtön työnhakija, jonka kanssa on laadittu yksilöity työnhakusuunnitelma ja jonka työttömyys on kestänyt vähintään viisi kuukautta, on velvollinen toteuttamaan suunnitelmaa työttömyysetuuden menettämisen uhalla. *HenkilöstöRatkaisut* -palveluja tarjottiin kertomusvuonna 24 työvoimatoimistossa sekä 15 niin sanotuissa partneritoimistossa. Henkilöstövuokrausta harjoitettiin kertomusvuonna kuudessa työvoimatoimistossa. Työministeriö selvitti työnhakijoiden kokemuksia työvoimatoimistojen palveluista. Palvelun laadun keskiarvoksi muodostui 7,7 (asteikolla 4–10). Keskiarvo on parantunut vuodesta 2000, jolloin se oli 7,5.

Työvoimapolitiittista aikuiskoulutusta järjestetään työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainottamiseksi ja työvoimapolun poistamiseksi. Kansallisesti rahoitetun työvoimakoulutuksen aloitti yhteensä noin 64 400 henkilöä. Ammatillisen työvoimakoulutuksen opiskelijatyöpäiviä ostettiin 4,4 miljoonaa ja valmentavan työvoimakoulutuksen opiskelijatyöpäiviä 1,2 miljoonaa. Opiskelijatyöpäivien hinnat olivat vastaavasti 27,5 euroa ja 22,5 euroa/opiskelijatyöpäivä. Koulutusta voidaan järjestää myös työssä oleville, mikäli sille on työvoimapolitiittiset perusteet.

Euroopan sosiaalirahaston rahoittamissa koulutus- ja kehittämishankkeissa painotetaan työyhteisöjen kehittämistä, uuden työvoiman rekrytointia sekä työelämän tarpeista lähtevää osaamisen kehittämistä, ja niiden lähtökohtana on joko olemassa oleva tai ennakoitu työvoiman tarve. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen on yksi ESR-toiminnan läpileikkaavista periaatteista. Tavoitteena on kehittää ja levittää toimintamuotoja, joilla vähennetään sukupuolten mukaista eriytymistä koulutuksessa ja työelämässä. Työhallinnon ESR-toimenpiteissä aloitti kertomusvuonna 22 000 henkilöä.

3.12. Työministeriön hallinnonala

Ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut auttavat ratkaisemaan ammatinvalintaan, ammatilliseen kehitykseen ja työn saamiseen liittyviä kysymyksiä. Vuonna 2002 asiakkaita oli yhteensä 38 100. Internetin AVO-ohjelmalla oli kertomusvuonna 53 500 käyttäjää, joista 83 % koki hyötynensä ohjelmasta melko tai erittäin paljon. Koulutus- ja ammattitietopalvelussa tilastoitiin noin 410 400 neuvon-takertaa.

Työhallinto järjestää vajaakuntoisille henkilöille ammatillista kuntoutusta, jonka tarkoituksena on edistää ammatillista suunnittelua, työllistymistä ja työssä pysymistä. Suurin osa vajaakuntoisten ammatillisen kuntoutuksen aktiivitoimista oli työhön sijoituksia yleisille työmarkkinoille.

Työministeriön eduskunnan aloitteesta v. 2001 käynnistämä pitkäaikaistyöttömien eläke-edellytyksiä koskeva hanke jatkui kertomusvuonna. Hankkeen seuranta-aikana vuosina 2001–2002 työvoimatoimistot ovat selvittäneet yhteensä noin 5 800 pitkäaikaistyöttömän eläke-edellytykset.

Valtion töiden työohjelmamenettelystä luovuttiin vuoden 2002 alusta lukien. Valtion työllisyystyöohjelma rahoitetaan työministeriön hallinnonalalle talousarviossa osoitetuista investointimäärärahoista. Vuonna 2002 työllisyystyöohjelman hankkeiden menoihin arvioitiin käytettävän 15,8 milj. euroa, toteutunut käyttö oli 9,9 milj. euroa. Työllisyystyöohjelman arvioitiin työllistävän keskimäärin 190 henkilöä. Myöntämisvaltuuden käyttö oli arviolta 12,4 milj. euroa. Työllisyysperusteisiin valtionapu-investointeihin osoitettiin talousarviossa 5,0 milj. euron määräraha, jota käytettiin 3,8 milj. euroa. Määrärahasta myönnetään työllisyysperusteisia investointiavustuksia kunnille, kuntayhtymille ja muille yhteisöille. Vuoden 2002 kansallisen investointimäärärahan myöntämisvaltuutta käytettiin arviolta 9,6 milj. euroa. Pysyväisluontoisia työpaikkoja arvioidaan kansallisilla varoilla syntyvän noin 1 000. Rakennusaikaisen työllisyysvaikutuksen on arvioitu olevan noin 690 henkilötyövuotta. Käytettäessä kansallista määrärahaa, avustuksen osuus on hankkeissa ollut keskimäärin noin 12 % valtionapuhankkeen hyväksyttävistä kustannusarvioista. Määrärahoilla on käynnistetty yhteensä noin 82 milj. euron investoinnit.

Yrittäjäksi ryhtyvälle työttömälle työnhakijalle voidaan tietyin edellytyksin myöntää starttitukea toimeentulon turvaamiseksi sinä aikana, jonka yritystoiminnan käynnistämisen ja vakiinnuttamisen arvioidaan kestävän. Vuonna 2002 kansallisella rahoituksella aloitti 3 550 starttiyritystä. Toimenpiteen volyymi kasvoi kertomusvuonna noin 200 henkilöllä.

Työelämän kehittäminen

Väestöennusteiden mukaan työikäisten lukumäärä alkaa vähetä jo seuraavan vuosikymmenen vaihteessa. Tästä syystä työministeriö on edistänyt kolmikantayhteistyössä toimintaa, jolla työolosuhteita kehitetään entistä suotuisammiksi. Tavoitteena on, että vanhenevat ikäluokat jaksavat jatkaa työelämässä nykyistä pidempään ja että myös nykyisten nuorten työolot tukevat työssä jaksamista ja työllistymistä. Työhallinnon välineinä ovat olleet työelämäohjelmat, lainsäädännön kehittäminen, elinikäisen oppimisen periaatteen tukeminen sekä etätöyön edistäminen.

Työministeriö on vastannut *Työelämän kehittämisohjelman* ja *Kansallisen tuottavuusohjelman* toteutuksesta yhdessä työmarkkina- ja yrittäjäjärjestöjen kanssa. Ohjelmien yhteisenä tavoitteena on parantaa kansakunnan hyvinvointia ja kilpailukykyä kehittämällä ja levittämällä toimintamalleja ja osaamista, joilla vahvistetaan inhimillisten voimavarojen kehittymistä ja niiden tuloksellista käyttöä työssä. Työelämän kehittämisohjelman II vaihetta (2000–2003) ja Tuottavuusohjelman III vaihetta (2000–2003) on jatkettu aikaisempien käytäntöjen pohjalta. Kertomusvuoden aikana käynnistyi myös kaikki työelämäohjelmat yhdistävän uuden *Työelämän laadun ja tuottavuuden kehittämisohjelman* valmistelu.

Työelämän kehittämisohjelman taloudelliset resurssit lisääntyivät hallitusohjelmakaudella, minkä vuoksi ohjelman tukemien hankkeiden määrä voi nousta lähelle 400 ja niissä mukana olevien henkilöiden määrä lähelle 100 000. Ohjelmallisen työpaikkojen kehittämisen tehokkain keino on tarjota työpaikoille uusia ajatuksia, menetelmiä ja välineitä työtehtävien, työn organisoinnin, henkilöjohtamisen, naisten ja miesten välisen tasa-arvon, työyhteisön sosiaalisen toimivuuden ja työympäristön kehittämiseksi. Ohjelma pyrkii myös lisäämään työpaikkojen keskinäistä vuorovaikutusta sekä yhteistyötä projektien sisällä ja niiden kesken kehittämistoiminnan vaikuttavuuden lisäämiseksi. Ohjelman rahoitus valtion talousarviossa oli 7,7 milj. euroa, minkä lisäksi kaikissa työpaikkakohtaisissa kehittämishankkeissa edellytettiin myös yritysten tai julkisyhteisöjen omaa taloudellista panostusta.

Tuottavuusohjelman tavoitteena on lisätä työyhteisöjen toimivuutta, nopeuttaa yritysten ja muiden organisaatioiden tuottavuuskehitystä, parantaa kansainvälistä kilpailukykyä sekä edistää siten työllisyyttä ja toimeentuloa. Tavoitteisiin pyritään tukemalla käytännön läheisiä tutkimusprojekteja. Kertomusvuonna ohjelman rahoitus valtion talousarviossa oli 0,7 milj. euroa, minkä lisäksi ohjelmaan kuuluvat projektit hankkivat rahoitusta myös muista lähteistä.

Työssä jaksamisen tutkimus- ja toimenpideohjelmaa (2000–2003) toteutetaan työministeriön koordinoimana yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön, kauppa- ja teollisuusministeriön, työmarkkinajärjestöjen, yrittäjä- ja urheilujärjestöjen sekä kirkon kanssa. Ohjelman tavoitteena on edistää ja ylläpitää työkykyä ja hyvinvointia työpaikoilla, ja sen piirissä ovat myös maanviljelijät ja omaa työtään tekevät pienyrittäjät. Työssä jaksamisen ohjelman määräraha oli v. 2002 työministeriön pääluokassa 1,7 milj. euroa. Tämän lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö osoitti ohjelman toteutukseen 0,7 milj. euroa.

Kansallinen Ikäohjelma (1998–2002) päättyi keväällä 2002. Ohjelman tavoitteena oli parantaa yli 45-vuotiaiden työllisyyttä ja vähentää ennen aikaiselle eläkkeelle siirtymistä. Ikäohjelman arviointiraportin mukaan ohjelma onnistui erityisesti tiedon levittämisessä, työelämän ikäkysymyksiin liittyvän tietoisuuden nostamisessa sekä myönteisen ilmapiirin herättämisessä ikääntymisestä johtuvien työelämähaasteiden ratkaisemiseksi. Ohjelman kokonaisbudjetti oli viisivuotisella ohjelmakaudella yhteensä runsaat 4 milj. euroa, joka jakautui sosiaali- ja terveysministeriön, työministeriön ja opetusministeriön kesken.

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) vahvistettiin kesäkuussa 2002, ja se tuli voimaan vuoden 2003 alusta. Laki koskee työtä, johon kuuluu pysyväisluonteisesti ja olennaisesti vuorovaikutus alaikäisen lapsen kanssa ilman lapsen huoltajan läsnäoloa. Työnantajan tulee pyytää työhön valittavalta henkilöltä nähtäväksi rikosrekisteriote ennen nimitystä tai työsuhteen tekemistä. Henkilöstörahasistolakia muutettiin joustavammaksi 1.7.2002 alkaen lailla (499/2002). Vuorotteluvapaasta säädettiin uusi vuorotteluvapaalaki (1305/2002), joka tuli voimaan vuoden 2003 alusta. Laki on voimassa vuoden 2007 loppuun. Laki pohjautuu pitkälti vuorotteluvapaakoikeilusta vuoden 2002 loppuun voimassa olleeseen lakiin, mutta sen tarkoituksena on aikaisempaa enemmän tukea pidempään työelämässä olleiden työssä jaksamista. Työsopimuslain 1 luvun 10 pykälä muutettiin (943/2002) 1.12.2002 alkaen siten, että lisäeläketurvan ollessa työsuhteen ehto liikkeen luovutuksen saaja on vastuussa liikkeen luovuttajan työntekijälleen järjestämästä lisäeläketurvasta. Työsopimuslain 4 luvun 2 pykälään (1076/2002) tehtiin myös muutokset, jotka johtuivat perhevapaiden joustavoittamista tarkoittavista sairausvakuutuslain muutoksista. Laissa säädettiin työntekijän oikeudesta pitää vanhempainvapaa osittaisena ja se tuli voimaan 1.1.2003. Euroopan parlamentin ja neuvoston työsyryntädirektiivin (2000/78/EY) ja rasismidirektiivin (2000/43/EY) pohjalta käynnistettiin v. 2001 selvitystyö Suomen lainsäädännön muuttamistarpeista vastaamaan mainittuja direktiivejä. Ne on tarkoitus panna toimeen hallituksen esityksellä laiksi yhdenvertaisuuden turvaamisesta sekä eräiden sii-

3.12. Työministeriön hallinnonala

hen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 269/2002 vp). Työministeriö osallistui kertomusvuonna aktiivisesti myös EU-lainsäädännön kehittämistyöhön.

Yhteistoimintaa etätyön kehittämisessä tiivistettiin. Valtioneuvosto hyväksyi periaatepäätöksen etätyön linjoista ja niin sanotun hajautetun työn (e-työ) kehittämistavoitteista. Työministeriö kokosi periaatepäätöksen perusteella yhteistoimintaryhmän, jonka tehtävänä on arvioida ja selvittää sähköisen tietoverkon kautta tapahtuvan työn nykytilannetta ja edistää siihen liittyvää hanketoimintaa, tutkimusta sekä tukea aiheeseen liittyvää tiedotusta.

Työministeriön asettaman *Elinikäinen oppiminen työpolitiikassa* -projektin loppuraportti valmistui vuoden 2002 alussa. Projektin keskeiset ehdotukset koskevat pitkäkestoisen työvoimakoulutuksen lisäämistä ammatillisten tutkintojen suorittamiseksi ja tukityöllistämisen oppimissisältöjen lisäämistä.

Vuorotteluvapaan on vuodesta 1996 vuoden 2002 loppuun aloittanut lähes 67 500 henkilöä. Vuonna 2002 vuorotteluvapaan aloitti noin 12 500 henkilöä ja vapaalla oli keskimäärin lähes 6 400 henkilöä. Vuorotteluvapaan käyttäjistä yli 70 % oli naisia ja yli puolet vuorotteluvapaan käyttäjistä työskenteli kuntasektorilla. Osittainen ammattikoulutusraha päättyi vuoden 2002 aikana. Sitä ei enää myönnetty, jos vuorotteluvapaa ja koulutus alkoivat 1.8.2002 jälkeen. Vuonna 2002 osittaista ammattikoulutusrahaa maksettiin lähes 1 milj. euroa.

Työhallinnon ESR-hankkeissa panostetaan sekä osaamisen parantamiseen että työssä jaksamiseen. Hankkeissa tuetaan myös tutkimustiedon siirtymistä tutkimuslaitoksista pk-yrityksiin. ESR-hankkeita on kohdennettu muun muassa pk-yritysten henkilöstöön rakennemuutosaloilla ja niitä on toteutettu myös kuntasektorilla. Työelämää kehittävässä työhallinnon omissa ESR-hankkeissa aloitti v. 2002 yhteensä lähes 35 000 henkilöä. Näihin EU:n osarahoitamiin hankkeisiin käytettiin rahaa yhteensä noin 64 milj. euroa.

Kannustavuus ja syrjäytymisen ehkäisy

Palkkaperusteisella kansallisella tuella (ml. yhdistelmätuki) oli työllistettynä v. 2002 keskimäärin 36 600 henkilöä, joista yhdistelmätuella työllistettynä oli noin 15 000 henkilöä. Työllistämisen volyymi jäi noin 2 000 talousarviossa alunperin arvioidun lukumäärän alle. Lisäksi yhdistelmätuella ilman työllistämistukea oli työllistettynä keskimäärin 1 200 henkilöä. Alueet painottivat vaihtoehtoisesti joko yhdistelmätukea tai muuta työllistämistukea. Yhteismäärältään työllistäminen oli eri alueilla lähellä edellä mainituille toimenpiteille asetettujen volyymitasojen summaa.

Valtion talousarviossa osoitettiin yhteensä 11,8 milj. euroa v. 2000 ja sen jälkeen työttömäksi tulleiden 55–59 -vuotiaiden tukityöllistämiseen. Määrärahalla arvioitiin työllistettävän keskimäärin 1 300 henkilöä, mikä ylitettiin noin 100 henkilöllä.

Tukitoimenpiteitä kohdistettiin erityisesti pitkäaikaistyöttömiin ja pitkäaikaistyöttömyyden ennaltaehkäisemiseen. Työllistetyistä pitkäaikaistyöttömiä oli keskimäärin noin 18 800, mikä oli 1 150 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Pitkäaikaistyöttömien osuus työllistetyistä oli noin 53 %. Pitkäaikaistyöttömyyden ennaltaehkäisemiseksi työllistettiin 9 300 yli 24-vuotiaasta työtöntä, jotka eivät olleet vajaakuntoisia. Nuoria työttömiä työllistettiin 3 600 ja vajaakuntoisia työttömiä 2 250. Pitkäaikaistyöttömyyksiä päättyi kertomusvuonna noin 69 800 eli noin 3 650 vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Tukitoimenpiteeseen sijoittuminen pitkäaikaistyöttömyyden päättymisen syynä on pysynyt edelleen selvästi merkittävimpänä tekijänä. Sen osuus oli 26 % päättymisistä. Työttömänä 3 kuukaut-

ta tukityöllistämisen jälkeen (pl. yhdenjaksoiset pitkäaikaistyöttömät) oli 47 % kaikista, osuus oli sama kuin vuotta aikaisemmin. TE-keskusten työvoimaosastoille sovittu tulostavoite oli koko maan tasolla keskimäärin 48 %. Lisäksi 3 kuukautta tukityöllistämisen jälkeen työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä, kuten tukityössä ja työvoimakoulutuksessa, oli 13 % kaikista. Yhdistelmätuen jälkeinen sijoittumistulos on ollut kaikkein heikoin. Kuusi TE-keskusta saavutti asetetun vaikuttavuuden tulostavoitteen.

Työharjoittelussa ja työelämävalmennuksessa työmarkkinatuella (kansallinen) oli keskimäärin 9 090 henkilöä. Mikään TE-keskus ei saavuttanut asetettua volyyymiarviota, joka koko maan tasolla oli 12 310. Työharjoittelun/työelämävalmennuksen aloittaneista oli noin 70 % alle 25-vuotiaita ja naisia 63 %.

Työllisyyspoliittista projektitukea voidaan myöntää työllisyyden edistämiseksi hankkeisiin, joiden avulla järjestetään uusia työmahdollisuuksia työttömille työnhakijoille ja toteutetaan muita työllistymistä edistäviä toimenpiteitä. Lisäksi tukea voidaan myöntää muihin työllisyyttä ja työvoiman kehittämistä edistäviin alueellisiin ja paikallisiin hankkeisiin. Keskeinen painopistealue on uusien työmahdollisuuksien ja aktivointitoimenpiteiden löytäminen varsinkin ns. kolmannen sektorin avulla työmarkkinoilta syrjäytymisvaarassa oleville työttömille. Erityisenä kohderyhmänä ovat vähintään 500 päivää työttöminä olleet työmarkkinatuen saajat. Projektituella on voitu käynnistää projektien organisointia. Projektitukea maksetaan projektien vastuuhenkilöiden, vetäjien ja ohjaajien palkkauskustannuksiin sekä muihin hallinnointimenoihin. Tukea myönnettiin v. 2002 kaikkiaan noin 13,5 milj. euroa, josta yhdistyksille noin 10,4 milj. euroa, kunnille noin 2,0 milj. euroa ja loput yrityksille ja muille yhteisöille. Myönteisiä projektitukipäätöksiä tehtiin kaikkiaan 407 ja kielteisiä 60. Projektien kohteena olevien työttömien toimenpiteistä aiheutuviin kustannuksiin myönnetään työllisyysmäärärahoista ja työmarkkinatukivaroista työllistämisen- ja yhdistelmätukea, tukea työelämävalmennukseen, työharjoitteluun ja oppisopimukseen sekä muita käytettävissä olevia tukia. Lisäksi ao. rahoituslähteistä järjestetään koulutus- ja kuntoutuspalveluiden sekä muiden palvelujen rahoitusta.

Työttömien aloitteellisuuden tukemiseksi myönnettävällä omatoimisuusavustuksella voidaan tukea yhdistysten, uusosuuskuntien ja yhteisöjen työttömien oma-aloitteisuuteen perustuvaa työskentelyä, muuta työllistymistä edistävää toimintaa ja niitä tukevan koulutuksen järjestämistä. Kertomusvuonna TE-keskusten työvoimaosastot tekivät yhteensä 211 myönteistä ja 56 kielteistä avustuspäätöstä. Määrärahaa myönnettiin yhteensä noin 3 milj. euroa. Työttömien yhdistykset saivat tukea noin 2,8 milj. euroa, työosuuskunnat 0,1 milj. euroa ja muut yhteisöt 0,2 milj. euroa. Työttömien aloitteellisuutta voitiin vuoden 2002 alusta lähtien tukea muulloinkin kuin toiminnan alkuvaiheessa. Avustuksen saaminen edellytti yhteisöiltä toimintasuunnitelman laatimista työttömien aktivoimiseksi sekä heidän työmarkkina- ja elinkeinokeskuksella ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Avustuksen saajan oli lisäksi toimitettava työvoima- ja elinkeinokeskukselle kunkin avustuskauden lopussa kirjallinen selvitys suunnitelmassa mainittujen toimenpiteiden toteutumisesta. Kertomusvuoden alusta voimaantulleen työllisyysasetuksen mukaan omatoimisuusavustusta voitiin myöntää osuuskunnalle, jonka jäsenistä on perustamishetkellä vähintään kolme neljäsosaa työttöminä työnhakijoina.

Vuoden 2002 alussa käynnistyi työhallinnon, kuntien ja Kelan kaksivuotinen yhteispalvelukokeilu, jolla selvitetään eri viranomaisten kiinteään yhteistyöhön perustuvan toimintamallin tuloksellisuutta työmarkkinatuella olevien työttömien työnhakijoiden palvelussa. Kokeilulla edistetään työllistymistä ja aktivointia sekä työkyvyn ylläpitoa ja kuntoutusta. Kokeilu toteutetaan 18 alueella 25 yhteispalvelupisteessä. Vuoden 2002 aikana yhteispalvelussa oli asiakkaita noin 6 000 ja asiakaskäyntejä noin 23 000. Vuonna 2002 työhallinnolle varattiin kokeilua varten 8 milj. euron siirtomääräraha, josta käytettiin 3,7 milj. euroa. Määrärahan käyttö edellyttää kuntien vastaavan suuruista lisärahoitusta yhteisten palvelujen järjestämiseen. Yhteispalvelupisteissä työskentelee yhteensä noin 200 työhallinnon, kuntien ja Kelan työntekijää.

3.12. Työministeriön hallinnonala

Vuonna 2002 aloitettiin kolmivuotinen työnetsijäkokeilu, jossa etsitään työnetsijöiden avulla avoimilta työmarkkinoilta työpaikkoja niille työvoimatoimiston työttömille työnhakija-asiakkaille, joiden työttömyys uhkaa pitkittyä tai on jo muuttunut pitkäaikaistyöttömyydeksi. Työnetsijälle maksetaan palkkio vähintään kuuden kuukauden yhtäjaksoisen työsuhteen hankkimisesta. Kokeilu on lähtenyt liikkeelle hitaasti, syinä vähäiseen toteutumiseen ovat mm. toimenpiteen uutuus, työmarkkinoiden heikko kysyntä ja vaikeasti työllistytävä kohderyhmä. Määrärahaa kokeiluun käytettiin kertomusvuonna noin 100 000 euroa.

Kuntouttavaa työtoimintaa koskeva lainsäädäntö luo perusteet työvoimaviranomaisten ja kuntien väliselle yhteistyölle pitkään jatkuneen työttömyyden ja syrjäytymisen torjumiseksi. Työhallinnon ja kunnan on laadittava yhdessä työttömän asiakkaan kanssa aktivointisuunnitelma. Vuoden 2002 aikana tehtiin yhteensä lähes 26 000 aktivointisuunnitelmaa, joista noin 7 000 alle 25-vuotiaille. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistui työmarkkinatukea saavista 2 900 henkilöä, joista 430 oli alle 25-vuotiaita. Alle 25-vuotiaat pitkään työttömyysturvaa tai toimeentulotukea saaneet ovat velvollisia osallistumaan aktivointisuunnitelmassa sovittavaan kuntouttavaan työtoimintaan etuuskien menettämisen uhalla. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneita on ollut talousarviossa arvioitua vähemmän ja lain toimeenpano on edennyt hyvin vaihtelevasti maan eri alueilla. Toimintaan oli varattu v. 2002 yhteensä 4,4 milj. euroa. Määrärahan käyttö oli 1,5 milj. euroa.

Vuoden aikana maksettiin palkkaturvaa 8 270 työntekijälle, mikä on 60 työntekijää enemmän kuin edellisenä vuonna. Palkkaturvapäätöksen saaneita työnantajia oli 2 590 eli saman verran kuin edellisenä vuonna. Toimialoittain palkkaturvaa maksettiin eniten rakennusalan työntekijöille, 5,8 milj. euroa. Seuraavaksi suurimmat toimialat olivat tietojenkäsittelypalvelu ja metalliteollisuus, molemmat 2,7 milj. euroa. Palkkaturvahakemusten keskimääräinen käsittelyaika oli 63 päivää, kun se edellisvuonna oli 42 päivää. Käsittelyajan pidentymiseen vaikuttivat merkittävästi yksittäiset, useita vuosia kansainvälisen tiedoksiannon johdosta viivästyneet hakemukset, jotka ratkaistiin vuoden lopussa. Ilman näitä käsittelyaika olisi ollut 52 päivää. Palkkaturvadirektiivin (80/987/ETY) muutos (2002/74/EY) tuli voimaan lokakuussa 2002. Direktiivin toimeenpano ei aiheuta muutoksia palkkaturvalakiin.

ESR-hankkeissa tuetaan heikossa työmarkkina-asemassa olevien työelämään paluuta ja sijoittumista riittävän varhaisten ja riittävän pitkälle saattavien tukitoimien avulla. Siltaa yritystoiminnan suuntaan rakennetaan muun muassa sosiaaliyritysten ja osuuskuntatyypin toiminnan avulla. Kannustavuutta ja syrjäytymisen ehkäisyä edistäviin työhallinnon ESR-hankkeisiin osallistui v. 2002 yhteensä liki 11 000 henkilöä ja rahaa näihin hankkeisiin käytettiin reilut 26 milj. euroa.

Maahanmuuttoasioiden hoitoon käytettiin kertomusvuonna 69,0 milj. euroa. Menot lisääntyivät edellisvuodesta turvapaikanhakijoiden määrän kasvun myötä. Työministeriö valmisteli valtioneuvoston selonteon kotouttamislain toimeenpanosta. Lain tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnanvapautta toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamista. Työvoimatoimistot antoivat kertomusvuonna puoltavan työlupalausunnon 15 900 maahan tulevalle ja 5 900 maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle työntekijälle. Arvio maahanmuuttajien työttömyysasteesta oli vuoden lopussa 29 %. Laskua edellisvuodesta on 2 prosenttiyksikköä. Työttömyyden kesto oli keskimäärin 36 viikkoa. Työttömyys on helpottunut selvästi viime vuosien aikana. Työvoimapolitiittisen koulutuksen aloitti yhteensä 12 670 maahanmuuttajaa, mikä on 23 % edellisvuotta enemmän. Kotoutumissuunnitelmia tehtiin ensimmäisen kerran 3 700 henkilölle ja vuoden aikana kotoutumistukea maksettiin 9 100 henkilölle. Työministeriö hallinnoi Suomen osalta Euroopan pakolaisrahastoa, jonka resursseilla pyritään edistämään pakolaisten, turvapaikanhakijoiden ja asuinsijoiltaan siirtymään joutuneiden henkilöiden vastaanottamisesta ja vastaanottamisen seurauksista jäsenvaltioille aiheutuvien rasitusten tasapuolista jakaantumista. Suomessa

lähes kaikki hankkeet ovat kohdistuneet pakolaisten kotoutumisen tukemiseen. Suomeen saapui vuoden aikana 3 440 turvapaikanhakijaa, kun luku edellisellä vuonna oli 1 650. Vastaanottokeskuksia oli toiminnassa vuoden aikana 14. Lisäksi Helsinkiin perustettiin lain edellyttämä säilöönottoyksikkö. Vastaanottokeskusten yhteydessä toimi kaksi ryhmäkotia, joihin majoitettiin alaikäiset ilman huoltajaa tulleet turvapaikanhakijalapset.

Hyvien etnisten suhteiden edistäminen sekä syrjinnän ja rasismien ehkäisy

Työministeriö on toteuttanut hallituksen etnisen syrjinnän ja rasismien vastaista toimintaohjelmaa sekä Euroopan unionin kaikkinaisen syrjinnän torjumiseen tähtäävää toimintaohjelmaa sekä kansallisella rahoituksella että EU-osarahoitteisten hankkeiden avulla. Yhteistyötä on tehty muiden ministeriöiden, TE-keskusten, työvoimatoimistojen, kuntien, työelämän osapuolten, järjestöjen ja syrjintää kohtaavien ryhmien ja muiden yhteistyötahojen kanssa.

Työministeriö on osallistunut etnisen tasavertaisuuden ja monimuotoisuuden lisäämiseen valtioneuvoston asettamassa Etnisten suhteiden neuvottelukunnassa. Se on tarkoitettu ministeriöiden, kuntaviranomaisten, kansalaisjärjestöjen, maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen edustajien aloitteita tekeväksi ja lausuntoja antavaksi asiantuntijaelimeksi. Ministeriö on myös koordinoanut ja toteuttanut yhdessä opetusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja sisäasianministeriön poliisiosaston kanssa *SEIS – Suomi Eteenpäin Ilman Syrjintää* -projektia, jonka tavoitteena on herättää tietoisuutta syrjintäkysymyksistä sekä lisätä tasavertaisuutta ja moninaisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Paikallisviranomaisten koulutusta syrjimättömyyskysymyksissä sekä hyvien käytänteiden testaamista ja levittämistä on toteutettu *Join – Joint Promotion of Anti-discrimination at Local Level* -projektissa. Työministeriö on osallistunut eurooppalaiseen yhteistyöhön syrjinnän ja rasismien torjumiseksi toimimalla aktiivisesti sekä komission että *Euroopan rasismien ja muukalaisvihan seurantakeskuksen* (EUMC) yhteistyöelimissä.

Euroopan sosiaalirahaston eri väestöryhmien yhtäläisiä mahdollisuuksia työelämässä edistäviä toimia kohdistetaan muun muassa maahanmuuttajiin, etnisiin vähemmistöihin ja turvapaikanhakijoihin. Näille ryhmille on kehitetty työllistämishankkeita, joilla muun muassa parannetaan osallistujien työelämävalmiuksia ja luodaan työllistymistä edesauttavia työelämäkontakteja.

Yhteenveto tulostavoitteiden toteutumisesta

Vuonna 2002 palkkaperusteisten työllistämistukien, työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen, työmarkkinatuen työharjoittelun, Euroopan sosiaalirahaston tavoitteen 3 mukaisten toimenpiteiden, vuorotteluvapaan, työllisyysperusteisten investointien ja Euroopan aluekehitysrahaston työllisyysperusteisten investointien piirissä oli yhteensä keskimäärin 80 680 henkilöä. Ohjeellinen tavoitetaso oli noin 91 800 henkilöä. Työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä oli v. 2002 keskimäärin noin 3 % työvoimasta. Valtion vuoden 2002 talousarviossa tavoitteeksi asetettiin, että kolme kuukautta ammatillisen työvoimakoulutuksen jälkeen korkeintaan 36 % suorittaneista olisi työttömänä (pitkäaikaistyöttömät pois lukien). Koulutuksen jälkeen työttömänä oli 41 %. Työssä yleisillä työmarkkinoilla oli 13 %, tukityöhön sijoitettuna kahdeksan, työvoimakoulutuksessa yhdeksän ja työharjoittelussa prosentti koulutuksen suorittaneista. 26 % ei ollut enää rekisterissä. Aiempien selvitysten mukaan heistä suurin osa on työssä yleisillä työmarkkinoilla. Työttömänä 3 kuukautta tukityöllistämisen jälkeen pl. yhdenjaksoiset pitkäaikaistyöttömät oli 47 % kaikista, kun tavoite oli 41 %. Toteutuma oli sama kuin edellisellä vuonna.

3.12. Työministeriön hallinnonala

98. Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden taso

Toimenpiteet	Henkilöä keski- määrin	
	2001	2002
Palkkaperusteinen työllistäminen ¹⁾	24 290	22 060
Yhdistelmätuki ¹⁾	12 560	14 580
Työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus ¹⁾ ...	21 930	22 690
Työharjoittelu/työelämävalmennus		
työmarkkinatuella ¹⁾	8 650	9 090
ESR- hankkeet	6 140	5 680
Vuorotteluvapaakokeilu	6 240	5 200
Työllisyysperusteiset investoinnit ²⁾	880	900
Euroopan aluekehitysrahaston työllisyysperusteiset investoinnit ²⁾	860	480
Yhteensä	81 550	80 680

¹⁾ Ei sisällä ESR-hankkeita.

²⁾ Arvio.

Hallinnonala koskevat tilinpäätöstiedot

Työministeriön hallinnonalalle osoitettiin talousarviossa 2 158,4 milj. euroa, minkä lisäksi edellisiltä vuosilta siirtyi käytettäväksi 57,2 milj. euroa. Pääluokan suurin menoerä oli edelleen työmarkkinatuki, jota maksettiin 1 009,7 milj. euroa. Palkkaperusteisille momenteille budjetoitiin v. 2002 yhteensä 282,5 milj. euroa. Näiden momenttien tilinpäätös oli yhteensä 266,9 milj. euroa ja momenteilla jäi käyttämättä yhteensä 15,6 milj. euroa. Käyttämättä jääneestä määrärahasta työllistämistukien osuus oli noin 12,7 milj. euroa, työllisyyspoliittisen projektin noin 2,4 milj. euroa, omatoimisuusavustuksen noin 0,4 milj. euroa ja paikallisen työvoimapolitiikan kehittämisen 0,1 milj. euroa.

99. Talousarviossa asetettujen määrällisten tulostavoitteiden toteutuminen

	2000	2001	2002	Tavoite 2002
Työnvälitykseen ilmoitettujen avointen työpaikkojen täyttöjen määrä	280 750	296 800	303 700	320 000
Avoimille työmarkkinoille sijoittumiseen päättäneet työnhaut	635 650	622 550	631 200	650 000
Yhdenjaksoisia pitkäaikaistyöttömiä keskimäärin kk:ssa enintään	89 000	82 700	77 660	72 000
Toimenpiteiden vaikuttavuus ¹⁾ : Työttömänä 3 kk				
Työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen jälkeen, %	42	42	41	36
Palkkaperusteisten toimenpiteiden jälkeen, %	45	47	47	41

¹⁾ pitkäaikaistyöttömät pl.

Ammatillisen työvoimakoulutuksen hankintaan oli käytettävissä yhteensä 134,3 milj. euroa ja valmentavan työvoimakoulutuksen hankintaan 25,1 milj. euroa. Koulutusta rahoitettiin lisäksi Euroopan sosiaalirahaston tavoitteiden toteuttamiseen varatuilla määrärahoilla. Ammatillisen työvoimakoulutuksen määrärahoista jäi käyttämättä runsaat 13 milj. euroa ja valmentavan työvoimakoulutuksen määrärahoista runsaat 1,5 milj. euroa. Työhönsijoittumisen ja ammatinvalinnanohjauksen erityismenoihin oli käytettävissä 7,2 milj. euroa. Kela maksoi työmarkkinatuen työharjoittelussa/työelämävalmennuksessa olleille henkilöille työmarkkinatukea ja ylläpitokorvauksia yhteensä noin 64,4 milj. euroa. Ministeriön toimintamenojen käyttö oli kertomusvuonna 22,6 milj. euroa. Vuodelle 2003 siirtyi 2,2 milj. euroa, kun vuodelta 2001 vuodelle 2002 siirtyi 3,2 milj. euroa. Paikallishallinnon toimintamenoihin käytettiin 114,9 milj. euroa. Vuodelle 2003 paikallishallinnon toimintamomentilta siirtyi 13,3 milj. euroa, kun edellisenä vuodenvaihteena siirtyneen erän suuruus oli 10,8 milj. euroa.

100. Työministeriön hallinnonalan määrärahojen käyttö strategialinjauksittain¹⁾ (kassaperustein)

	2002 Miljoonaa euroa
Työvoiman kysynnän vahvistaminen ja saatavuus	380,5
Työntekijöiden osaaminen ja työssä jaksaminen .	52,3
Kannustavuus ja syrjäytymisen ehkäisy	1 325,9
Syrjinnän ja rasismien ehkäisy (sis. pakolais- ja siirtolaisasiat)	69,0
Työhallinnon toimivuuden edistäminen (sis. toimintamenot)	170,3
Yhteensä	1 998,0

¹⁾ Jako strategialinjauksittain on osittain arvioon perustuva.

3.12. Työministeriön hallinnonala

Työhallinnon maksullisen toiminnan tuotot olivat kertomusvuonna yhteensä 8,6 milj. euroa (8,0 milj. euroa v. 2001 ja 5,9 milj. euroa v. 2000). Maksullisen toiminnan tuottojen merkittävä kasvu johtuu pääasiassa maksullisten työnantajapalveluiden, HenkilöstöRatkaisujen ja Henkilöstövuokrauksen, toiminnan tehostumisesta ja markkinoinnin lisäämisestä.

101. Työministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö vuonna 2002

Pl.luku	Määrärahat		Käytettävissä	Käytetty	Siirretty vuodelle 2003
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta	olleet määrärahat Miljoonaa euroa	tai peruutettu	
3401 Työhallinto	34,0	14,7	48,7	33,1	15,5
3405 Euroopan rakennerahastojen ohjelmien toteutus	246,0	0,0	246,0	176,1	0,0
3406 Työvoimapolitiikan toimeenpano	1 769,2	42,6	1 811,7	1 689,3	28,0
3407 Pakolais- ja siirtolaisuusasiat	74,9	0,0	74,9	69,0	0,1
3499 Työministeriön hallinnonalan muut menot	34,3	0,0	34,3	30,5	0,0
Yhteensä	2 158,4	57,3	2 215,6	1 998,0	43,6

102. Työministeriön (tilivirasto 455) tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002	Muutos
	Miljoonaa euroa		
Toiminnan tuotot	3,76	1,00	-2,76
Toiminnan kulut	-40,78	-44,88	4,10
JÄÄMÄ I	-37,02	-43,88	6,86
Rahoitustuotot ja -kulut	0,00	-0,05	0,05
Satunnaiset tuotot ja kulut	-0,03	0,04	0,07
JÄÄMÄ II	-37,05	-43,89	6,84
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-968,45	-1 021,35	52,90
JÄÄMÄ III	-1 005,50	-1 065,23	59,73
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-3,86	-4,40	0,54
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-1 009,36	-1 069,63	60,27

103. Työministeriön (tilivirasto 455) tase

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002	Muutos
	Miljoonaa euroa		
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	0,00	0,00	0,00
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAiset Sijoitukset	6,90	6,80	-0,10
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	1,10	22,38	21,28
VASTAAVAA YHTEENSÄ	8,00	29,18	21,18
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	1,11	-15,16	-16,27
ARVOSTUSERÄT	0,00	0,00	0,00
VIERAS PÄÄOMA	-9,11	-14,02	4,91
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	-8,00	-29,18	21,18

3.13. YMPÄRISTÖMINISTERIÖN HALLINNONALA

Toimintaympäristö

Maapallonlaajuiset ympäristökysymykset – mm. ilmastonmuutoksen hidastaminen, luonnon monimuotoisuuden vaaliminen, vesien ja maaperän saastumisen pysäyttäminen, terveellisen elinympäristön turvaaminen – vaativat yhä voimakkaampia kansainvälisiä toimia, jotka kilpailevat huomiosta ja voimavaroista muiden, eri aloilla kipeästi tarvittavien toimien kanssa. Ympäristöasiat liittyvät esimerkiksi kansainväliseen kauppaan, rahoitukseen ja kehitysohjelmiin.

Väestön ja työpaikkojen keskittyminen Suomen kasvukeskuksiin jatkui. Aluerakenteen tasapainottaminen ja alueiden oman kehitystyön tuki vaativat yhä enemmän huomiota. Eri alueiden ikärakenteet eriytyvät ja alueiden sekä väestöryhmien tarpeet erilaistuvat. Asuntojen tarjonta ja kysyntä eivät ole tasapainossa. Asuntoja valmistui viime vuonna vähemmän kuin kertaakaan kuuteen vuoteen, vaikka matala korkotaso piti yllä asuntoluottojen nopeaa kasvua. Korkeasta hinta- ja vuokratasosta kärsittiin Helsingin seudulla ja muissa kasvukeskuksissa. Toisaalta tyhjentyvät asunnot synnyttävät ongelmia niillä alueilla, joilla väki vähenee.

Hallinnonalan määrärahat

Ympäristöministeriö-tilivirastoon kuuluvat ministeriö, 13 alueellista ympäristökeskusta ja kolme ympäristölupavirastoa. Hallinnonalalla toimivat tilivirastoina lisäksi Suomen ympäristökeskus, Asuntorahastovirasto sekä talousarvion ulkopuoliset rahastot Valtion asuntorahasto ja Öljysuojarahasto.

Ympäristöministeriön hallinnonalan talousarvion loppusumma v. 2002 oli 624,6 milj. euroa eli vain prosentin verran edellisvuotta enemmän. Hallinnonalalla käytettiin edellisvuosien siirtomäärärahat mukaan lukien talousarviomäärärahoja yhteensä 681,7 milj. euroa eli myös noin prosentin edellisvuotta enemmän. Määrärahoista siirtyi vuodelle 2003 noin kymmenesosa eli 85,4 milj. euroa.

Yleinen asumistuki on hallinnonalan suurin yksittäinen menoerä, 415,5 milj. euroa, jossa oli kasvua 8,5 milj. euroa. Asumistuessa hyväksyttävien asumismenojen enimmäismäärää nostettiin kertomusvuonna. Tuen kokonaiskäyttö pysyi kaikilta osin hyvin ennakkoarvion puitteissa. Kaikki muut asumiseen liittyvät menot maksetaan talousarvion ulkopuolisesta valtion asuntorahastosta. Asuntorahastosta maksettiin aravalainoja 650,5 milj. euroa (693 milj. euroa v. 2001) ja asuntotoimen korkotukea, avustuksia ja muuta tukea yhteensä 129,1 milj. euroa (156 milj. euroa). Ottolainauksen lyhennyksiin, korkoihin ja kuluihin käytettiin 1 698 milj. euroa (649 milj. euroa), sillä rahasto maksoi takaisin v. 1992 otetut 1 598 milj. euron lainat.

Öljysuojarahastosta maksettiin 5,8 milj. euroa korvauksia öljytorjuntakaluston hankinnoista, torjuntavalmiuden ylläpidosta, vahinkojen torjunnasta sekä öljyisten, saastuneiden maiden puhdistamisesta. Varat öljysuojarahasto kerää perimällä öljysuojamaksua maahantuodusta ja Suomen kautta kuljetetusta öljystä. Öljysuojamaksun kertymä oli lähes 5,7 milj. euroa.

Hallinnonalan tuotto- ja kululaskelman kulujäämä nousee 659,8 milj. euroon. Tuloa tuottava maksullinen toiminta hallinnonalalla on varsin vähäistä toiminnan kokonaisuuteen ja siirtomenoihin nähden.

104. Ympäristöministeriön hallinnonalan käytettävissä olleet määrärahat ja niiden käyttö v. 2002

Pl.luku	Määrärahat		Käytettävissä olleet määrärahat Miljoonaa euroa	Käytetty tai peruutettu	Siirretty vuodelle 2003
	Varainhoito- vuodelta	Edellisiltä vuosilta			
3501 Ympäristöministeriö	19,01	1,57	20,58	18,90	1,68
3510 Ympäristön suojelu	21,35	19,33	40,68	20,16	20,49
3520 Yhdyskunnat, alueidenkäyttö ja luonnon- suojelu	48,44	18,22	66,65	45,47	20,91
3530 Asumisen edistäminen	415,48	0	415,48	415,48	0
3540 Alueelliset ympäristökeskukset	58,44	3,65	62,08	57,14	4,95
3550 Ympäristölupavirastot	4,74	0,57	5,31	4,36	0,95
3560 Suomen ympäristökeskus	22,43	3,29	25,72	22,42	3,30
3570 Valtion asuntorahasto	7,80	0,64	8,45	7,70	0,75
3599 Ympäristöministeriön hallinnonalan muut menot	26,92	9,21	36,13	22,43	10,90
Yhteensä	624,61	56,48	681,08	614,06	63,93

Maksullisen toiminnan tuotot ovat hieman kasvaneet, mutta ovat edelleen alle viisi prosenttia toiminnan kuluista.

Hallinnonalan taseen loppusumma on edellisvuoden tasoa. Taseen kansallisomaisuus koostuu ministeriön hallinnassa vuoden vaihteessa olevista luonnonsuojelualueista. Vuonna 2002 ennakkomaksuihin ja keskeneräisiin hankintoihin sisältyy 38,8 milj. euroa valtion kirjanpitolautakunnan uuden kannanoton perusteella purettuja, aiemmin metsähallitukseen suoraan tehtyjä suojelualueiden hallinnansiirtoja, jotka muutettiin kulkemaan maa- ja metsätalousministeriön kautta. Valtion pääoma palaa samasta syystä takaisin aiemmalle, vuoden 1998 alun tasolle. Pääosan taseen loppusummasta muodostavat maa- ja metsätalousministeriön rahoittamat valtion ylläpitovastuulle kuuluvat vesistö rakenteet.

Toiminnan keskeiset tulokset***Alueidenkäyttö ja luonnonsuojelu***

Keskeisiä tulostavoitteita olivat mm. maankäyttö- ja rakennuslain toimeenpano ja sen toimivuuden seuranta, kestävä alue- ja yhdyskuntarakenteen edistäminen, terveellisen, turvallisen ja viihtyisän elinympäristön turvaaminen, ympäristövaikutusten arvioinnin kehittäminen, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja seuranta sekä luonnonsuojeluohjelmien ja -verkostojen toteuttaminen ja hoito.

Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuden seurantatyöryhmän työn ja suoritettujen selvitysten pohjalta valmistui arvio maankäyttö- ja rakennuslain toimivuudesta. Arvion perusteella valmisteltiin eräitä tarkistuksia lakiin.

Kaavojen toteuttamisen kustannusvastuun uudistamista koskeva lainvalmistelu saatiin päätökseen ja asiaa koskeva lakiehdotus annettiin eduskunnalle. Eduskunta hyväksyi lain 30.1.2003 ja se tulee voimaan 1.7.2003.

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

Ympäristöministeriö ohjasi vuoden aikana 15 vireillä olevan maakuntakaavan laatimista. Ministeriö vahvisti Vuosaaren satamaa ja sen liikenneyhteyksiä koskevan seutukaavan, Mikkelin ja Pieksämäen seutujen seutukaavan sekä Itä-Uudenmaan, Läntisen Uudenmaan ja E 18 vaihemaakuntakaavat. Maakuntakaavoituksen sisältöä ja esitystapaa, oikeusvaikutuksia sekä vaikutusten arviointia koskevat kolme opasta julkaistiin. Maakuntakaava-, yleiskaava- ja asemakaavamääräyksiä ja -merkintöjä koskevien oppaiden käsikirjoitukset valmistuivat.

Ympäristölainsäädännön soveltamista tuulivoimarakentamisessa selkeyttävä työryhmän ehdotus valmistui. Tuulivoimaan soveltuvista Pohjanlahden rannikkoalueista laadittiin paikkatietopohjainen selvitys. Alueen maakuntien liittojen kanssa käynnistettiin selvitys Pohjanlahden meri- ja rannikkoalueiden potentiaalisista tuulivoima-alueista.

”Liikenne yhdyskuntasuunnittelussa” -oppaan luonnos valmistui. Yhteistyössä Kuntaliiton kanssa käynnistettiin *”Ikääntymisen huomioon ottaminen yhdyskuntien suunnittelussa ja rakentamisessa”* -hanke.

Ympäristöministeriö käynnisti valtakunnallisen *tiivis ja matala* -projektin. Sen puitteissa kannustetaan kehittämään tiivistä ja matalaa asuntorakentamista, sekä jaetaan tietoa vireillä olevista tiivis ja matala -hankkeista ja niiden suunnitteluperiaatteista.

Aluearkkitehtitoimintaa laajennettiin siten, että toiminta-alueita oli vuoden 2002 lopussa 25. Niihin kuului yhteensä 112 kuntaa.

Rannikkoalueiden yhdenmättyä käyttöä ja hoitoa koskevan EU:n suosituksen (ICZM) toimeenpanoon kuuluvan kansallisen strategian valmistelu aloitettiin vuoden lopussa. Rantojen yleiskaavoitusta maankäyttö- ja rakennuslain aikana koskeva selvitys valmistui.

Suomen ja Viron välinen YVA-sopimus tuli voimaan ja sopimuksen mukaisesti perustettiin YVA-komissio

Valtioneuvosto päätti Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lounais-Lapin metsien monimuotoisuuden säilyttämiseen tähtäävästä toimintaohjelmasta (METSO). Se turvaa tuntevan lisärahoituksen luonnonsuojelualueiden hoitoon ja ennallistamiseen, luontoa koskevien inventointitietojen keräämiseen, tutkimukseen ja seurantaan sekä tiettyjen vapaaehtoisuuteen perustuvien suojelukeinojen pilot-tihankkeisiin.

Lait Repoveden ja Leivonmäen kansallispuistoista hyväksyttiin vuoden aikana. Suomen kansallispuistoverkosto täydentyi siten 35 puistoon. Pallas-Ounastunturin kansallispuiston laajentamista Ylä-läksen alueelle ja Pyhätunturin kansallispuiston laajentamista Luoston alueelle valmisteltiin. Poriin ja Heinolaan perustettiin ympäristöministeriön päätöksellä kansalliset kaupunkipuistot.

Valtioneuvosto teki päätöksen Natura-verkostoesityksen täydentämisestä siltä osin kuin EU:n komissio oli sitä edellyttänyt. Viron EU-jäsenyyssuosteluun liittyvä Twinning-hanke käynnistettiin syksyllä 2002.

Suojeluohjelmia ja Natura 2000-verkostoa toteutettiin asetetun aikataulutavoitteen mukaisesti. Luonnonsuojeluohjelmiin kuuluvia yksityismaita toteutettiin v. 2002 yhteensä 25 580 ha, joista oli soiden-suojeluohjelman alueita noin 10 300 ha. Natura 2000-verkostoesityksen alueita toteutettiin noin 3 600 ha ja rantojensuojeluohjelmaa noin 5 700 ha. Toteutukseen käytettiin yhteensä noin 32,6 milj. euroa maanhankinta- ja korvausmäärärahaa sekä 6,3 milj. euron arvosta vaihtomaata. Ohjelmakaudella 1996–2002 on hankittu yhteensä 195 778 ha yhteensä 291,6 milj. eurolla.

105. Luonnonsuojeluohjelmien toteutus (ml. Metsähallituksen vaihtomaiden arvo ja maanmyyntitulot)

	2000	2001	2002	2000	2001	2002
		Hehtaaria			Miljoonaa euroa	
Valtiolle hankittu	20 067	18 408	17 501	41,5	24,7	23,6
Yksityiset suojelualueet	6 151	6 060	8 079	10,6	11,3	15,7
Yhteensä	26 218	24 468	25 580	52,1	36,0	39,3

Suojeluohjelmia toteutettiin edelleen pääasiassa neuvotteluteitse; vapaaehtoisia kiinteistökauppoja tehtiin lähes 1 000 ja maanvaihtoja 300 kappaletta. Valtiolle lunastettiin vuoden aikana 19 aluetta. Yksityisiä suojelualueita muodostettiin 364 tilan alueesta.

Alueelliset ympäristökeskukset tekivät 131 luontotyyppin rajauspäätöstä. Suojellut alueet olivat pääasiassa metsäisiä alueita. Uhanalaisten lajien esiintymisalueiden rajauspäätöksiä tehtiin neljästä alueesta.

Luonnon virkistyskäyttöä ja luontomatkailua koskeva kehittämisohjelma valmisteltiin aikaisemmin valmistuneen työryhmän ehdotuksen pohjalta. Ohjelmalla on tarkoitus lisätä virkistyskäytön ja luontomatkailun edellytyksiä ja mahdollisuuksia ja tätä kautta tukea erityisesti työllisyyttä.

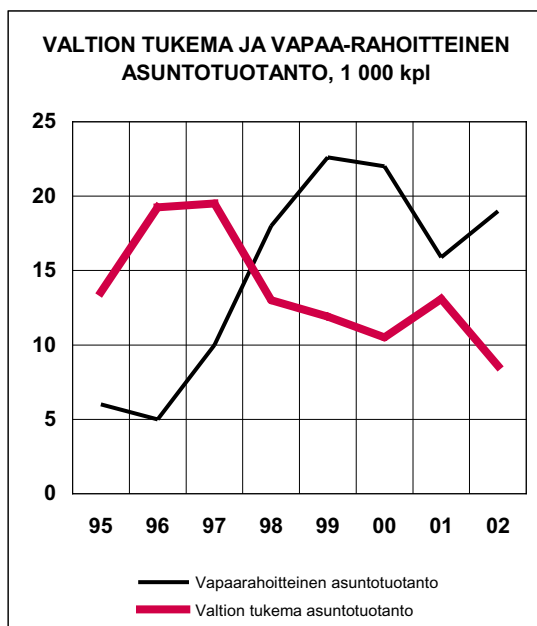
Biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen (biodiversiteettisopimus) toteutusta on seurattu kansallisessa seurantaryhmässä ja sen alaisissa asiantuntijaryhmissä. *Biodiversiteetin tutkimus, seuranta ja tietojärjestelmät*-asiantuntijatyöryhmän ehdotus yleisseurannoista valmistui.

Asumisen edistäminen

Keskeisiä tulostavoitteita olivat monipuolisen, sijainniltaan ja laadultaan sekä asunto- ja rakennustyyppiltään pitkäaikaista kysyntää ja tarvetta vastaavan asuntokannan kehittäminen, asuntomarkkinoiden vakauden ja alueellisen toimivuuden edistäminen sekä asumisen tuen kehittäminen sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävällä tavalla.

Vuonna 2002 aloitettiin 27 600 uuden asunnon rakentaminen. Arava- ja korkotukituotantoa (ARA-tuotantoa) aloitettiin yhteensä 8 620 asuntoa (31 % kaikista aloituksista). Vapaarahoitteista tuotantoa aloitettiin noin 19 000 asuntoa ja siitä 10 000 asuntoa oli omakotitaloja. Asuntotuotannon aloitukset pysyivät kokonaisuudessaan viime vuoden tasolla. Vapaarahoitteinen asuntotuotanto kasvoi 4 500 asunnolla ja ARA-tuotanto puolestaan pieneni vastaavalla määrällä. Viime vuosi oli vapaarahoitteisessa asuntotuotannossa sikäli poikkeuksellinen, että tuotanto kasvoi selvästi talouden heikosta yleiskehityksestä huolimatta. Uusien ja vanhojen asuntojen kauppaa piti yllä

Kuvio 27.

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

106. Arava- ja korkotukilainoitettu uustuotanto (asuntoja kpl)

	2001		2002	
Normaalit vuokra-asunnot	6 451	49%	4 566	53%
Erityisryhmien vuokra-asunnot	2 725	21%	1 361	16%
Asumisoikeusasunnot	2 638	20%	1 527	18%
Asunto-osakeyhtiöt (40 %)	567	4%	529	6%
Omakotitalojen rakentaminen	746	6%	637	7%
Yhteensä	13 127	100%	8 620	100%

107. Arava- ja korkotukilainoitettu uustuotanto alueittain

	1998	1999	2000	2001	2002
Pääkaupunkiseutu	4 474	4 313	3 089	4 458	3 048
Kehysalue	621	791	539	1 169	564
Turun seutu	610	642	888	1 069	351
Tampereen seutu	889	1 062	1 750	1 805	855
Jyväskylän seutu	398	837	631	843	777
Kuopion seutu	423	355	325	274	225
Oulun seutu	987	611	781	848	710
Kasvukeskukset yhteensä	8 402	8 611	8 003	10 466	6 530
Kasvukeskusten osuus, %	65,1	72,5	75,9	79,8	75,8
Helsingin seudun osuus, %	39,5	42,9	34,4	42,9	41,9
Muu maa	4 508	3 274	2 546	2 646	2 090
Muun maan osuus, %	34,9	27,5	24,1	20,2	24,2
Koko maa	12 910	11 885	10 549	13 127	8 620

poikkeuksellisen alhainen korkotaso, kotitalouksien keskimäärin hyvä taloustilanne ja alhainen velkaantumisaste sekä luottamus oman taloutensa suotuisaan kehitykseen.

Arava- ja korkotukilainoitettun tuotannon jääminen tavoiteltua pienemmäksi johtui aravalainaehtojen kilpailukyvyttömyydestä ja toisaalta pääkaupunkiseudun vaikeasta tonttitilanteesta. Tuotanto painottui vuokra-asuntoihin ja alueellisesti kasvukeskuseuduille. ARA-vuokra-asuntojen osuus koko asuntotuotannosta oli 22 %.

Vuokramarkkinoilla kasvukeskusten tilanne oli hieman edellisiä vuosia tasapainoisempi. Alhainen korkotaso lisäsi vuokralla asuvien kotitalouksien siirtymistä omistusasuntoihin. Lisäksi muuttoliikkeen hiipuminen pienensi vuokra-asuntojen kysyntää. Esimerkiksi Helsingin osalta viime vuoden muuttoliike oli negatiivinen, vaikka väestön määrä kasvoikin kokonaisuutena luonnollisen väestönkasvun johdosta. Viime vuonna valmistui muutamaa edellisvuotta enemmän uusia arava- ja korkotukilainoitettuja vuokra-asuntoja, joka osaltaan myös helpotti vuokra-asuntotilannetta. Arava-asuntojen kysyntä on tilanteen helpottumisesta huolimatta kuitenkin moninkertainen tarjontaan verrattuna kaikilla kasvuseuduilla. Pääkaupunkiseudulla vain joka viides hakija sai arava-asunnon.

Vuokra-asunnon hakijoista yhden henkilön talouksia on edelleen yli puolet, ja heille vuokra-asunnon saanti on kaikkein vaikeinta. Äärimmillään tämä näkyy asunnottomuutena, sillä Suomessa asunnottomuus on lähinnä yksinäisten ongelma. Erityisillä asunnottomuuden vähentämishjelmillä on kuitenkin onnistuttu jonkin verran vähentämään asunnottomuutta. Vuoden 2002 marraskuussa asunnottomana oli kuntien selvitysten mukaan noin 9 600 yksinäistä ja noin 800 perhettä. Yksinäisten asunnottomien määrä on vähentynyt edellisvuodesta noin 400:lla, perheiden määrä on pysynyt suunnilleen

ennallaan. Asunnottomista puolet on Helsingissä.

Asuntomarkkinoiden alueelliset erot ovat suuria. Tyhjien aravavuokra-asuntojen määrä on lisääntynyt muuttotappioalueilla. Kuntien ilmoitusten mukaan aravavuokra-asuntoja oli tyhjiällä vuoden 2002 marraskuussa noin 4 900 asuntoa, mikä on noin 700 asuntoa enemmän kuin v. 2001. Koko aravavuokra-asuntokannasta tyhjien osuus on 2,4 %. Aktiivisella omistajapolitiikalla voidaan parantaa asuntojen käyttöastetta ja löytää asunnoille uusia käyttötarkoituksia. Muutamalla paikkakunnalla tyhjiällä olevia vuokrataloja on kuitenkin purettu, ja noin parissakymmenessä kunnassa harkitaan purkutoimenpiteitä.

Köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisyn toimenpideohjelmaan liittyen parannettiin mahdollisuuksia hankkia vuokra-asuntoja asunnottomille, annettiin mm. säännökset omapääoma-avustuksista ja vuokratalojen hankintalainoista.

Aravalainojen ehtoja muutettiin eräiltä osin ja valmisteltiin eduskunnan edellyttämä esitys aravalainajärjestelmän laajemmasta kehittämisestä.

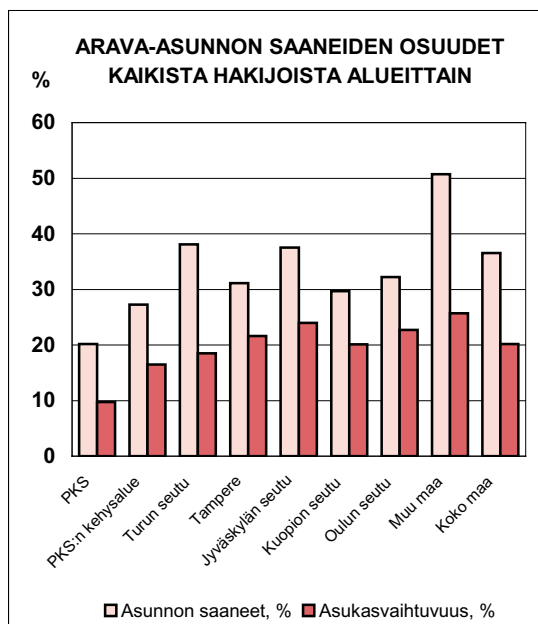
Kunnallistekniikan rakentamiseen voitiin myöntää avustuksia vuosille 2002–2005 pääkaupunkiseudulla ja kehyskunnissa. Tavoitteena on aikaistaa ja käynnistää uusien asuntoalueiden rakentamista.

Normaalien aravalainoituksen piiriin hyväksytyjen vuokra- ja asumisoikeustalokohteiden rakennuskustannukset nousivat pääkaupunkiseudulla 2,7 % ja muualla maassa 2,1 % verrattuna edellisvuoteen. Vastaavien korkotukihankkeiden rakennuskustannukset nousivat pääkaupunkiseudulla 2,9 % ja muualla maassa 4,1 %. Hyväksytty ARA-tuotannon hintataso oli vuoden 2002 lopussa pääkaupunkiseudulla keskimäärin 1 529 €/as. m² ja muualla maassa 1 356 €/as. m². Rakentamisen panoshinnat kohosivat rakennuskustannusindeksin mukaan vastaavana ajanjaksona 1,5 %. Kilpailutetun tuotannon osuus nousi uustuotannossa 76 prosenttiin, kun se edellisenä vuonna oli ollut 67 %. Perusparannuksessa kaikki kohteet toteutetaan kilpailun perusteella.

Valtion tuella perusparannetuissa rakennuksissa oli 5 300 asuntoa. Aravalainoilla peruskorjatuissa taloissa oli noin 4 700 asuntoa ja korkotukilainoilla peruskorjatuissa taloissa 600 asuntoa. Korjauskustannukset aravahankkeissa olivat keskimäärin 736 euroa ja korkotukihankkeissa 432 euroa asuineliötä kohden. Lainoituksessa kasvukeskusten ulkopuolisten alueiden osuus oli noin puolet.

Korjausavustuksia myönnettiin yhteensä vajaat 52 milj. euroa. Eri vuosina myönnettyjä avustuksia puolestaan maksettiin asuntorahastosta 31 milj. euroa. Maksetuista avustuksista 24 % kohdentui vanhusväestön asuinolojen parantamiseen ja 20 % hissien rakentamiseen. Uusien hissien rakentamiseen osoitettiin määrärahaa 168 hissille. Valtion asuntorahaston avustuksen rinnalla noin kymmenkunta kuntaa myöntää oman avustuksensa hissikustannuksiin.

Kuvio 28.

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

Kertomusvuonna myönnettiin opiskelija-asuntojen omapääomaosuuteen avustusta yhteensä 2,5 milj. euroa (2 103 asuntoa) sekä asunnottomille ja pakolaisille osoitettaviin asuntoihin 4,3 milj. euroa (445 asuntoa). Taloudellisissa vaikeuksissa olevien vuokratulojen tervehdyttämisavustuksiin käytettiin 1,8 milj. euroa. Lisäksi avustuksia pääkaupunkiseudun ja sen kehyskuntien uusien asuinalueiden kunnallistekniikan rakentamiseen myönnettiin 2 milj. euroa.

Valtiontakauksia myönnettiin yksityishenkilöiden asuntolainoihin v. 2002 ennätysmäärä, yhteensä 31 400 kappaletta. Valtion täytetakausta otettiin noin joka neljanteen uuteen asuntolainaan. Kaikkiaan valtiontakauksia oli voimassa vuoden 2002 lopussa 118 700 kappaletta ja takausluottokanta vuoden lopussa oli noin 1,3 mrd. euroa. Takauskorvauksia maksettiin pankeille viime vuonna viidestä luotosta.

Valtion asuntorahaston aravalainakannan keskiporkko v. 2002 oli 4,69 % (edellisenä vuonna 4,42 %). Varainhankintatarve oli 15.3.2002 erääntyneen 1 547 milj. euron suuruisen obligaatiolainan jälleerahoittamisen takia poikkeuksellisen suuri. Rahaston pitkäaikaisten lainojen keskiporkko oli 4,91 %. Fennica-arvopaperistamisohjelmalle v. 2002 oli välivuosi.

108. Valtion asuntorahaston tulot ja menot, milj. euroa

Tulot	2001	2002	Menot	2001	2002
Aravalainojen takaisinmaksut	353	712	Myönnetty asuntolainat	693	650
Aravalainojen korot	381	399	Korkomenot	235	218
Muut tulot	12	15	Korkotuet ja avustukset	149	137
Varainhankinta	900	1 616	Lainojen takaisinmaksut	130	1 599
Yhteensä	1 646	2 742	Yhteensä	1 207	2 604

Yleistä asumistukea maksettiin v. 2002 yhteensä 412,7 milj. euroa, mikä oli 13,3 milj. euroa enemmän kuin edellisenä vuonna. Asumistuen maksatus kasvoi lähinnä sen vuoksi, että asumistuessa hyväksyttäviä enimmäisasumismenoja korotettiin vuoden alussa. Tuensaajien määrä oli vuoden 2002 lopussa 159 617 tuensaajaruokakuntaa, mikä oli 1 153 tuensaajaruokakuntaa enemmän kuin edellisen vuoden lopussa. Keskimääräinen asumistuki oli vuoden 2002 lopussa 206,2 euroa, mikä oli 14,2 euroa enemmän kuin edellisenä vuonna.

Asumistuen määrätymisperusteissa uudistettiin hallituksen ns. köyhyyspaketin osana hyväksyttävien enimmäisasumismenojen rakennetta ja korotettiin enimmäisasumismenojen tasoa yhteensä vuositasoon kustannusvaikutukseltaan noin 30 milj. eurolla. Uudistuksen seurauksena niiden tapausten määrä,

109. Vuokra-asunnoissa asuviin yleisen asumistuensaajiin liittyviä tietoja

	2001	2002	Muutos 2001–2002
Tuensaajien määrä, kpl	147 919	149 890	+ 1 971 kpl
Tulot euroa / kk	703,73	748,57	6,40%
Vuokra euroa / kk	394,5	414,09	5,00%
Asumistuki euroa / kk	197,09	211,92	7,50%
Asumistuen osuus vuokrasta, %	50	51,2	+1,2 %-yksikköä
Asumismenojen osuus ruokakunnan bruttotuloista, %			
– ennen tukea	56,1	55,3	–0,8 %-yksikköä
– tuen jälkeen	28,1	27	–1,1 %-yksikköä

joissa todellinen vuokra ylitti asumistuessa hyväksyttävän neliövuokran, aleni arava-asunnoissa asuvista noin 15 prosenttiyksikköä ja vapaarahoitteisissa asunnoissa noin 10 prosenttiyksikköä. Vuoden 2002 lopussa neliövuokran ylityksiä oli edelleenkin aravavuokra-asunnoissa asuvista tuensaajista 33 prosentilla ja vapaarahoitteisissa asunnoissa asuvista 53 prosentilla. Keskimääräinen neliövuokra oli arava-asunnoissa asuvilla 7,29 euroa/kk ja vapaarahoitteisissa asunnoissa 7,53 euroa/kk.

Vuonna 2002 eläkkeensaajien asumista tuettiin eläkkeensaajien asumistukijärjestelmästä 258,4 milj. eurolla ja opiskelijoiden asumista opintotuen asumislisäjärjestelmästä 219,6 milj. eurolla. Eläkkeensaajien asumistukea sai vuoden 2002 lopussa 166 000 eläkkeensaajaa ja opiskelijoiden asumislisää 155 100 opiskelijaa.

Vuonna 2002 uusia ASP-luottoja myönnettiin 1 577 kappaletta, mikä on 993 luottoa vähemmän kuin edellisenä vuonna. ASP-luottojen osuus uusista kotitalouksille myönnetyistä asuntoluotoista oli v. 2002 hieman alle 1 %. Voimassa olevia ASP-korkotukilainoja oli vuoden lopussa 18 272 kappaletta ja lainakanta 548,4 milj. euroa. Korkotukea ASP-luotoille maksettiin 3 milj. euroa. ASP-tilejä avattiin 4 366 kpl, mikä on 1 934 tiliä vähemmän kuin edellisenä vuonna. ASP-järjestelmän suosion väheneminen johtuu lähinnä yleisen korkotason alhaisuudesta.

Asumisen kokonaistuet v. 2002 olivat 1 605 milj. euroa, ne alenivat edellisvuodesta 74 milj. euroa eli noin 4 %. Tämä johtui markkinakorkotason madaltumista seuranneesta tuotantotukien (pääosin erilaisia korkotukia) voimakkaasta alenemisestä.

110. Asumisen tukien jakautuminen

	2001		2002	
	Miljoonaa euroa	Osuus, %	Miljoonaa euroa	Osuus, %
Asumistuet	862	51	892	56
Tuotantotuet	386	23	270	17
Korkojen verovähennystuki	420	25	440	27
Muut tuet	11	1	3	0
Yhteensä	1 679	100	1 605	100

Rakennettu ympäristö ja rakentaminen

Keskeisiä tulostavoitteita olivat rakentamisen turvallisuuden, terveellisuuden ja laadun parantaminen, rakentamisen sisämarkkinoiden ja kansallisen ohjauksen edistäminen sekä ekologisesti kestävä kehityksen edistäminen rakentamisessa ja rakennuskannan käytössä.

Uusiin rakentamisen laatua parantaviin menettelyihin liittyen annettiin ministeriön asetus rakennuksen suunnittelijoista ja rakennussuunnitelmista sekä jatkettiin työnjohtajien kelpoisuutta koskevien rakentamismääräysten valmistelua. Lisäksi käynnistettiin selvitys kuntien rakennusjärjestyksistä yhdessä Kuntaliiton kanssa.

Ministeriön asetuksissa koskien rakennuksen lämmöneristystä sekä sisäilmastoa ja ilmanvaihtoa tiukennettiin energiansäästövaatimuksia siten, että uusien rakennusten energiankulutusta pyritään leikkaamaan 25–30 %. Vuosi 2002 oli ”Sisäilmavuosi”. Teemavuoden aktiviteetteja tuettiin ja ohjattiin muun muassa jakamalla kaikille sidosryhmille uusinta tutkimus- ja ohjaustietoa hyvän sisäilman merkityksestä rakennusten käyttäjien terveydelle, viihtyvyydelle ja työskentelyn tehokkuudelle.

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

Annettiin ministeriön asetus rakennusten paloturvallisuudesta, jossa rakentamismääräykset uudistettiin vastaamaan eurooppalaista harmonisoitua paloluokitusta, ja otettiin käyttöön rakennuksen riskilisiä käyttötapoja koskeva paloturvallisuusselvitys rakennussuunnittelussa.

Annettiin hallituksen esitys rakennustuotteiden hyväksyntää koskevaksi laiksi. Käynnistettiin rakennustuotteisiin kohdistuva markkinavalvonta ja jatkettiin hyväksyntään osallistuvien varmennuslaitosten nimeämistä. Kertomusvuonna annettiin 243 tyyppihyväksyntäpäätöstä ja vuoden lopussa oli voimassa 839 tyyppihyväksyntää.

Ympäristönsuojelu

Keskeisiä tulostavoitteita olivat valtakunnallisen jätepolitiikan täytäntöön paneminen, happamoitumisen ja rehevöitymisen vähentäminen ja muu ilmansuojelu, meluntorjunta, Itämeren ja sisävesiemme tilan parantaminen sekä lähialueyhteistyön ja EY:n vesipolitiikan toteuttaminen.

Valtioneuvosto päätti huhtikuussa 2002 Itämeren tilan parantamista ja meriluonnon suojelua koskevista toimista. Ohjelma toteutetaan 10–15 vuoden aikana 300–370 milj. euron kotimaisin investoinnein. Valtaosa rahasta investoidaan yhdyskuntien typenpoistoon, haja-asutuksen vesiensuojeluun, meriliikenteen turvallisuuteen ja öljyvahinkojen torjuntaan. Maatalouden ympäristötukea lisätään vuosittain eniten. Päätös korostaa Suomen lähialueiden ympäristöinvestointien merkitystä etenkin avomerialueiden tilan parantamiseksi. Pietarin kaupungin jätevesien puhdistuksen ja viemäriverkoston tehostaminen on tärkein tavoite. Itäisen Suomenlahden öljyntorjuntavalmiutta on parannettava pikaisesti. Monipuolisen öljyn- ja kemikaalitorjunta-aluksen varustaminen on jo aloitettu.

Valtioneuvosto tarkisti vuoteen 2005 ulottuvan valtakunnallisen jätesuunnitelman. Jäteveroa päätettiin korottaa kaksivaiheisesti, jotta sen ohjaavuus paranisi. Vero korotetaan vuoden 2003 alusta lukien 23 euroon ja vuoden 2005 alusta lukien 30 euroon kaatopaikalle sijoitettavalta jätetonnilta. Jätesuunnitelman tarkistuksessa hyväksyttiin tuottajanvastuun eli tuotteen valmistajan ja maahantuojaan jätahuoltovastuun laajentaminen koskemaan ajoneuvoja, sähkö- ja elektroniikkalaitteita sekä paristoja ja akkuja.

Valtioneuvosto hyväksyi syyskuussa *Ilmansuojeluohjelman 2010*, jolla pannaan toimeen ilman epäpuhtauksien kansallisista päästörajoista annettu päästökattodirektiivi.

Ympäristölupahakemusten lisääntynyt määrä työllisti entistä enemmän alueellisia ympäristökeskuksia ja ympäristölupavirastoja. Alueelliset ympäristökeskukset antoivat ympäristölupapäätöksiä v. 2002 yhteensä 455 kappaletta ja ympäristölupavirastot 153 kappaletta. Lupien käsittelyajalle asetetut tavoitteet ylittyivät jonkin verran muutamissa ympäristökeskuksissa, joissa ratkaistavien hakemusasioiden vaativuus ja lukumäärä oli erityisen suuri. Yli 60 prosentissa päätöksistä käsittelyaika oli kuitenkin alle 8 kk ja yli 80 prosentissa alle 12 kk.

Alueelliset ympäristökeskukset antoivat v. 2002 maatalouden ympäristötuen erityistukihakemuksista yhteensä yli 2 100 lausuntoa (v. 2001 yli 1 500). Sopimusten lukumäärä oli noin 18 500 kappaletta (15 000 kappaletta), ja ne kattoivat noin 338 000 ha (230 000 ha) ja 3 500 alkuperäisrotuista eläinlajia. Pelkästään luomutuotannossa tai siihen siirtymässä oleva peltoala oli v. 2002 noin 161 000 ha (149 000 ha).

Ympäristönsuojelun edistämistä tukeneiden määräraha v. 2002 oli noin 5,3 milj. euroa, josta noin 1,7 milj. euroa käytettiin yhdyskuntien vesiensuojelua edistävien investointien tukemiseen erityisesti

vesiensuojelun tavoiteohjelman vuoteen 2005 toteuttamiseksi ja Itämeren suojelemiseksi. Loput 3,6 milj. euroa käytettiin avustusten maksamiseen ympäristönsuojelua edistäviin kehittämis- ja kokeiluhankkeisiin sekä pilaantuneiden maa-alueiden kunnostushankkeisiin. Yhdyskuntien vesiensuojeluavustuksia on myönnetty viime vuosina keskimäärin 60–70 kohteeseen ja kehittämis- ja kokeiluavustuksia noin 150 kohteeseen vuosittain.

Vuonna 2002 valmistui yhteensä 88 ympäristöministeriön ja 88 maa- ja metsätalousministeriön toimialaan kuuluvaa vesirakentamishanketta. Vuoden lopussa oli lisäksi käynnissä yhteensä 145 hanketta. Ympäristöministeriön hallinnonalan hankkeista olivat merkittävimpiä kuntien vesiensuojeluyhteistyötä edistävät siirtoviemärihankkeet, pilaantuneiden maa-alueiden kunnostukset sekä vesistöjen kunnostushankkeet.

Rakentamistoiminnan taloudellisuuden kehittymistä on seurattu kolmen vuoden jaksoissa. Uusimman, vuosia 1998–2000 koskeneen selvityksen mukaan taloudellisuus parantui keskimäärin 3,1 % vuodessa. Laskentajaksolla 1988–2000 taloudellisuus on parantunut yhteensä noin 45 %. Alueellisten ympäristökeskusten rakentamistoiminnassa toteutettiin kaikissa ympäristökeskuksissa organisaatiojärjestelyt, joilla palvelujen tilaamis- ja tuottamistoiminnot eriytettiin toisistaan. Pohjois-Karjalan ja Kainuun ympäristökeskukset siirtyivät 1.7.2002 lukien tilaamaan rakennuttamispalvelunsa toiselta ympäristökeskukselta. Rakennuttamisaste nousi asetetun tavoitteen mukaisesti ja oli v. 2002 noin 75 % (70 % v. 2001).

Ympäristönsuojelun edistämiseksi Suomen lähialueilla Virossa, Latviassa, Liettuassa ja Venäjällä on v. 2002 tehty 16 investointitukipäätöstä yhteensä noin 3,5 milj. eurolla pääasiassa ulkoasiainministeriön myöntämin varoin. Ympäristöministeriön ja Pietarin vesilaitoksen kymmenvuotisen yhteistyön evaluointi- ja strategiaselvitys valmistui syyskuussa 2002. Yhteistyön avulla Pietarin vesilaitos on onnistunut tehostamaan toimintaansa, vähentämään kaupungin jätevesikuormitusta Suomenlahteen, säästämään energiaa ja parantamaan taloudellista tilaansa. Itämeren puhdistumisen kannalta tärkein hanke on Pietarin lounainen jätevedenpuhdistamo. Itämeren suojelua edistettiin kertomusvuonna myös toimittamalla öljyntorjuntalaitteita Pietariin ja Kaliningradiin. Vuonna 2002 ympäristöministeriön omin määrärahoihin on tehty noin 100 teknisen avun tukipäätöstä yhteensä 3,6 milj. eurolla.

Maksullinen toiminta

Hallinnonalan maksullisen toiminnan tuotot olivat 9,4 milj. euroa ja kasvoivat hieman edellisvuodesta. Tuotot on saatu pääosin aluehallinnon julkishallinnollisista suoritteista eli ympäristöluvista ja alueiden käytön poikkeamisluvista. Suomen ympäristökeskuksessa ja aluehallinnossa tuottoja saadaan myös asiantuntijatoiminnasta. Maksullinen toiminta on alijäämäistä, koska pääosa suoritteista on julkisoikeudellisia ja niiden maksut on ympäristönsuojelullisista tai oikeudellisista syistä määriteltä alle omakustannusarvon. Erityisesti ympäristölupavirastojen perimien maksujen kustannusvastaavuus on alhainen aiempien maksuperusteiden soveltamisen johdosta.

Henkilöstö

Vuoden 2002 lopussa ympäristöhallinnon palveluksessa oli noin 3 200 henkilöä eli viisi prosenttia edellisvuodesta enemmän. Ympäristöhallinnon henkilöstön keski-ikä nousi noin kuukaudella ja oli tasan 46 vuotta. Suomen ympäristökeskuksessa keski-ikä oli alin, 42,9 vuotta, ja Valtion asuntorahastossa korkein, 49,5 vuotta. Henkilöstön ikääntyminen lisäsi tarvetta huolehtia henkilöstön hyvinvoinnista ja tiivistä yhteistyötä työterveyshuollon kanssa.

3.13. Ympäristöministeriön hallinnonala

111. Ympäristöministeriön hallinnonalan tuotto- ja kululaskelma

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Muutos
Toiminnan tuotot	31,93	35,60	3,67
Toiminnan kulut	-213,65	-223,55	-9,90
JÄÄMÄ I	-181,72	-187,95	-6,23
Rahoitustuotot ja -kulut	-0,40	-0,42	-0,02
Satunnaiset tuotot ja kulut	0,38	2,00	1,62
JÄÄMÄ II	-181,74	-186,37	-4,63
Siirtotalouden tuotot ja kulut	-453,92	-461,79	-7,87
JÄÄMÄ III	-635,66	-648,16	-12,50
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista	-11,38	-11,63	-0,25
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-647,05	-659,79	-12,74

112. Ympäristöministeriön hallinnonalan tase

	Tilinpäätös 31.12.2001	Tilinpäätös 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Muutos
VASTAAVAA			
KANSALLISOMAISUUS	20,85	20,90	0,05
KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SJOITUKSET ..	230,96	229,74	-1,22
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS	45,77	51,04	5,27
VASTAAVAA YHTEENSÄ	297,58	301,68	4,10
VASTATTAVAA			
OMA PÄÄOMA	227,43	263,81	36,38
ARVOSTUSERÄT	-	-	-
VIERAS PÄÄOMA	70,16	37,88	-32,28
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	297,58	301,68	4,10

LIITE

ASUNTOTOIMEA KOSKEVIA KESKEISIÄ TUNNUSLUKUJA

	2000	2001	2002	Muutos 2002/2001
Asuntomarkkinat				
Aravavuokra-asuntojen hakijat, ruokakuntaa	214 900	212 200	216 800	2,2 %
Näistä asunnon saaneet	70 700	73 800	79 300	7,5 %
Hakijoita aravavuokra-asuntojonossa	117 700	112 200	110 900	-1,2 %
Tyhjät aravavuokra-asunnot (yli 2 kk), asuntoja	3 900	4 200	4 800	14,3 %
Arava- ja korkotukilainoitus				
Hankkeiden lukumäärä (osapäätöksen saaneet)	433	444	341	-23,2 %
Uustuotannon aloitukset (arava + korkotuki), asuntoja	10 542	13 127	8 620	-34,3 %
Perusparannuksen aloitukset, asuntoja	4 584	6 405	5 274	-17,7 %
Hyväksytyt rakennuskustannukset, €/as.m ²				
Arava	1 377	1 401	1 392	-0,6 %
Korkotuki	1 308	1 327	1 473	11,0 %
Alkuvuokrat (otos), €/m ² /kk				
Arava	7,61	8,01	8,09	1,0 %
Korkotuki	8,24	8,14	9,09	11,7 %
Peruskorjaushankkeiden korjausaste, (vuokra) %				
Arava	47,1	39,7	57,0	17,3 %-yks.
Korkotuki	45,0	33,9	39,3	5,4 %-yks.
Peruskorjaushankkeiden kustannukset, (vuokra) €/m ²				
Arava	526	462	736	59,4 %
Korkotuki	553	495	432	-12,7 %
Vanha lainakanta				
Rajoituksista vapauttamispäätökset, asuntoja	384	905	470	-48,1 %
10 vuoden jatkorajoituksista vapauttamispäätökset, asuntoja	817	885	1 193	34,8 %
Luovutuksensaajan nimeämiset, hakemuksia kpl	51	38	47	23,7 %
Takaustoiminta				
Omistusasuntojen valtiontakaukset, voimassa olevat kpl	79 300	99 200	118 700	19,7 %
Omistusasuntojen valtiontakaukset, uudet kpl	21 800	28 600	31 400	9,8 %
Valtion vastuut takausten perusteella, yhteensä €	20 200	5 000	7 800	56,0 %
, lainoja kpl	5	2	5	150,0 %
Valtion takausvastuun yhteismäärä, mrd. €			1,275	
Avustukset				
Myönnettyt omapääoma-avustukset				
opiskelija-asunnot: uustuotanto, asuntoja	1 370	745	842	13,0 %
opiskelija-asunnot: peruskorjaus	478	959	1 261	31,5 %
asunnottomien asunnot, ruokakuntia	424	466	330	-29,2 %
pakolaisten asunnot, ruokakuntia	110	62	115	85,5 %
Maksetut korjausavustushakemukset, maksuja kunnille kpl ...	3 590	3 430	3 208	-6,5 %
ARA:n myöntämiä avustumaksupäätöksiä, kpl	318	343	400	16,6 %

3.14. VALTIONTALouden TEHOKKUUS JA TUOTTAVUUS

Julkisia palveluja, sosiaaliturvaa ja muita tulonsiirtoja sekä julkisia investointeja rahoitetaan pääosin verorahoituksella. Tehokkuus ja tuloksellisuus ovat elintärkeitä myös julkisella sektorilla, koska kansainvälistyvässä maailmassa yritysten investointeja ja jopa sijaintia koskevat päätökset riippuvat tärkeältä osin maan kilpailukykyä, jota kireä verotus heikentää. Julkisten palvelujen laatu ja saatavuus toisaalta voivat parantaa kilpailukykyä ja siten myös työllisyyttä sekä julkisen sektorin rahoituspohjaa. Koko väestön ja julkisen henkilöstön ikääntyminen edellyttävät julkiselta sektorilta nykyistä suurempaa tehokkuutta.

Tehokkuuden ja tuottavuuden lisäämisen pitää estää julkisten palvelujen yksikkökustannusten liiallinen kohoaminen. Viime vuosikymmenen alun laman yhteydessä ja jälkeen yksikkökustannuksia leikattiin tiukkojen menokatkojen avulla, mutta muutaman viime vuoden aikana yksikkökustannusten nousu on jälleen nopeutunut. Yksikkökustannuksien laskenta on tosin paljolti viitteellistä, koska kustannuksia ei kyetä kaikilta osin jakamaan mielekkäästi eri palveluille. Oheisessa taulukossa ei myöskään ole otettu huomioon ao. palveluiden myynnistä asiakkailta saatuja maksuja, mikä esim. korkeakouluilla on muodostunut tärkeäksi rahoitusmuodoksi, mikä myös ohjaa palveluiden tuottamista. Taulukon perusteella on kuitenkin selvää, että kustannuserot toisiaan täydentävissä ja osittain korvaavissa palvelumuodoissa ovat suuria.

113. Yksikkökustannuksia opetuksen ja sosiaali- sekä terveysten palvelujen alueilla

	2000	2001
Yliopistojen kokonaisrahoitus/opiskelijamäärä, euroa	10 051	10 117
Ammattikorkeakoulujen yksikkökustannukset/oppilas, euroa	5 881	6 310
Ammatillisten oppilaitosten yksikkökustannukset / oppilas, euroa	6 843	7 214
Lukion yksikkökustannukset/oppilas, euroa	3 747	4 045
Peruskoulun yksikkökustannukset/oppilas, euroa	4 294	4 691
Julkiset koulutusmenot, kasvu %	4,5	6,3
ESH:n käyttökustannukset / hoitokäynnit + hoitojaksot, euroa	397	424
PTH:n käyttökustannukset / hoitokäynnit + hoitopäivät, euroa	55	62
ESH:n käyttökustannukset, kasvu %	3,6	8
ESH:n avohoitokäynnit, kasvu %	0	3
ESH:n päättäneet hoitojaksot, kasvu %	-0,8	-2,6
PTH:n käyttökustannukset, kasvu %	6,3	6,7
PTH:n avokäynnit, lääkäri, kasvu %	-1,3	-3,8
PTH:n avokäynnit, muu kuin lääkäri, kasvu %	1,9	1,8
Kunn. sairaaloiden hoitopäivät, kasvu %	1,8	-0,3
Lasten päivähuollon käyttökustannukset / lapsi, euroa	9 728	10 356
Vanhusten laitoshoidon käyttökustannukset / vanhainkodin asukasmäärä, euroa ...	31 546	33 691
Kotipalvelun käyttökustannukset / kotihoidon tukea saavat kotitaloudet, euroa	3 908	4 224
ESH = erikoissairaanhuolto		
PTH = perusterveydenhuolto		

Tulosohjaus on parantanut valtion voimavarojen kohdentamista ja tehokasta ja tarkoituksenmukaista käyttöä. Menolajibudjetoinnin vähentäminen on mahdollistanut eri tyyppisten resurssien ja vaihtoehtojen toimintatapojen (mm. oma tuotanto vs. hankinta) soveltamisen. Laajentunutta maksullista palvelutoimintaa ohjataan kustannusvastaavuus- ja kannattavuusseurannalla ja osa maksullisista palveluista on markkinaohjautuvaa. Tulosohjauksella parannetaan myös tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta, jotka kansainvälisten vertailujen mukaan ovatkin Suomessa enimmäkseen hyviä. Tätä kuvastaa se, että Suomi arvioitiin v. 2002 kv. kilpailukykyvertailuissa (IMD, WEF) kolmen kärkeen joukkoon. Lisäksi julkisten palvelujen asiakastyytyväisyyttä kuvaavat mittaukset osoittavat enimmäkseen hyviä tuloksia.

Tulosjohtamisessa tuottavuutta, tehokkuutta ja taloudellisuutta koskevia tavoitteita asetetaan silti puutteellisesti ja niitä käytetään johtamisessa edelleen liian vähän. Tuottavuuden, tehokkuuden ja taloudellisuuden seurannan perustana olevia laskenta- ja kustannuslaskentajärjestelmiä tulee edelleen kehittää. Tilinpäätöstietoa käytetään Valtiontalouden tarkastusviraston mukaan johtamisessa riittämättömästi.

Tuottavuuden lisäämiseen yllyttäviä kannusteita on valtiolla edelleen vähän eivätkä tuottavuuskehitys ja -hyödyt ole läpinäkyviä. Yksilön ja organisaation kannalta on epäselvää, millaisia hyötyjä tuottavuuskasvu tuo. Nykyinen ohjausjärjestelmä ja henkilöstöpolitiikka kannustaa jatkuvuuteen ja toimintaan suhteellisen pysyvillä voimavaroilla, toimintatavoilla ja rakenteilla. Muutosten johtamiselle ei ole luotu aitoja edellytyksiä, sillä muutosten on pysyttäydyttävä entisissä toimintapuitteissa sekä lainsäädännön ja poliittisten päätösten edellyttämässä rajoissa. Johtoa ja henkilöstöä ei ole kannustettu riittävästi toiminnallisiin ja rakenteellisiin muutoksiin, joskin uusi tulospalkkausjärjestelmä parantaa näitä kannustimia.

Valtionhallinnolle tulisi asettaa kattava tuottavuuden kehittämistavoite. Tuottavuustavoitteen asettaminen vahvistaisi kaikilla hallinnon tasoilla taloudellisten tavoitteiden asettamista tulosohjaamiseen, tavoitteiden seuranta ja tarvittavien välineiden (mm. kustannuslaskenta) kehittämistä ja käyttöä johtamisessa. Tavoitteen asettaminen tukisi sitä tulosjohtamiselle alun perin asetettua tavoitetta, että tuloksellisuus koostuu sekä toiminnallisesta että taloudellisesta tuloksesta. Kun tavoitteiden toteuttamisen seuranta kytketään kehys- ja budjettiohjaukseen, ministeriöiden rooli hallinnonalan johtajana vahvistuu.

Tuottavuuden kehittäminen siten, että tuottavuuden kehitys voidaan todeta, loisi edellytyksiä voimavarojen uudelleen kohdentamiseen. Tuottavuushyötyjä ja -säästöjä voitaisiin osoittaa myös palkkaus- ja rakenteiden kehittämiseen ja tulospalkkaukseen. Se lisäisi voimavarojen käytön ja johtamisen julkisuutta. Tuottavuuskehitystä voitaisiin näin tukea kannusteilla.

Tuottavuuden kasvutavoite voitaneen ensivaiheessa asettaa vain yleisenä ja ohjelmallisena esittämättä kattavaa numeerista ja mitattavaa tuottavuuden muutostavoitetta. Eräänä lähtökohtana voidaan pitää koko kansantalouden mitattua ja arvioitua tuottavuuskehitystä. Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana työn tuottavuus Suomessa on kohonnut keskimäärin runsaat 3 % vuodessa, mutta lähivuosina tuottavuuden kasvun arvioidaan olevan tätä selvästi hitaampaa. Täsmällisempää määrällistä tavoitteen asettelua varten valtionhallinnon tuottavuuspotentiaalia ja tuottavuuden mittaamista tulisi selvittää. Selvittämiseen tulisi kuulua hallinnonaloittainen arviointi, jossa kartoitettaisiin tuottavuutta lisäävien toiminnallisten ja rakenteellisten muutosten ja uudistusten mahdollisuudet ja toteuttamisaikataulu.

Julkisen sektorin ja valtionhallinnon tuottavuuden muutosta koskevat tiedot ovat toistaiseksi sisällöltään ja kattavuudeltaan puutteellisia. Tuottavuuden kehittämistavoitetta ei nykyisin voida perustaa historiatietoon. Päätelmät koko valtionhallinnon ja sen eri toimintojen tuottavuuspotentiaalista on

3.14. Valtiontalouden tehokkuus ja tuottavuus

tehtävä välillisen aineiston avulla. Tällaista välillistä tietoa julkishallinnon tuottavuuspotentiaalista on mm.

1. virastomuodosta liikelaitos- ja yhtiömuotoon siirrettyjen valtion tehtävien tuottavuuskehitys
2. tieto- ja viestintätekniikan soveltamiseen perustuvat hallinnon ja palvelutoiminnan eräät uudistukset ja niiden tuottavuusvaikutus
3. julkisia palveluja tuottavien yksiköiden väliset suuret tuottavuus- ja tehokkuuserot.

Yksityisen palvelusektorin tuottavuuden kohoamisen perusteella voidaan olettaa, että myös julkisessa sektorissa on suuria tuottavuuden kohottamisen mahdollisuuksia. Tuottavuuskehitys on yksityisissä palveluissakin eri aloilla kuitenkin kovin erilaista.

Tilastokeskuksen tuottavuustilastoinnin mukaan kuntayhteisöjen (kuntien ja kuntayhtymien) koulutus-, sosiaali- ja kirjastopalvelujen yhteenlaskettu kokonaistuottavuus on heikentynyt vuosittain vuodesta 1998 vuoteen 2001. Vuonna 2001 kaikkien edellä mainittujen toimintojen tuottavuus aleni. Näiden palvelujen kokonaispanos on kasvanut vuosittain vuoden 1998 jälkeen, mutta tuotoksen määrä on joko kasvanut vähemmän tai hieman laskenut. Tuottavuuden muutos on viime vuosina ollut miinuksella erityisesti koulutus- ja sosiaalipalveluissa. Vuonna 2001 koulutuspalveluista vain ammatillisen koulutuksen ja sosiaalipalveluista suojatyön ja kehitysvammatoiminnan tuottavuus koheni edellisestä vuodesta. Kuntien palvelujen tuottavuus on ollut viime vuodet laskussa ja v. 2001 myös kuntayhtymien tuottavuus kääntyi laskuun.

Valtion virastojen mitattujen yksiköiden kokonaistuottavuus on vuoroin parantunut ja vuoroin heikentynyt viime vuosina. Vuonna 2002 kokonaistuottavuus laski 1,8 % edellisestä vuodesta. Työn tuottavuus pysyi kahtena edellisenä vuonna likimäärin ennallaan. Viime vuosien valtion tuottavuuskehityksen heilahtelun pääsyynä ovat olleet julkisen hallinnon palvelujen tuottavuusmuutokset. Vuonna 2002 julkisen hallinnon työn tuottavuus parani, mutta kokonaistuottavuus aleni. Koulutuspalvelujen työn tuottavuus ja kokonaistuottavuus laskivat hiukan.

Tuottavuustilastoinnin tuottavuuden muutoksen mittauksessa on teknisesti kysymys tuotosten määrämuutoksen ja panosten määrämuutoksen osamäärän mittaamisesta. Jos tuotosten määrä kasvaa nopeammin kuin panosten määrä, tuottavuus paranee. Laskenta suoritetaan parivuositarkasteluna, jolloin sisällöltään samanlaisten palvelujen tuotosten ja panosten määriä vertaillaan edelliseen vuoteen. Näin

114. Valtion ja kuntayhteisöjen tuottavuuskehitys

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
	Muutos edellisestä vuodesta, %						
Valtio							
Kokonaistuottavuus	0,8	1,9	–	0,7	–0,7	2,8	–1,8
Työn tuottavuus	6,8	0,0	3,3	–1,5	–1,1	0,3	–0,2
Kuntayhteisöt **							
Kokonaistuottavuus	0,1	0,2	–2,2	–1,4	–1,8	–2,5	
– Kirjastopalvelut	2,4	–4,0	2,0	–0,3	–0,5	–0,5	
– Koulutuspalvelut	1,0	0,0	–3,3	–1,1	–1,3	–1,5	
– Sosiaalipalvelut	–1,0	0,6	–1,1	–1,9	–2,7	–4,5	

* Valtion 2002 luku on ennakkollinen. Mitattujen yksiköiden kattavuus valtiosta yhteensä vuonna 2002 on n. 67 %.

** Vuosina 2000 ja 2001 sosiaalipalveluista päivähoitopalvelut eivät ole mukana laskelmissa aineistomuutosten takia. Mitattujen palvelujen kattavuus n. 50 % kuntayhteisöistä yhteensä.

Lähde: Tilastokeskus

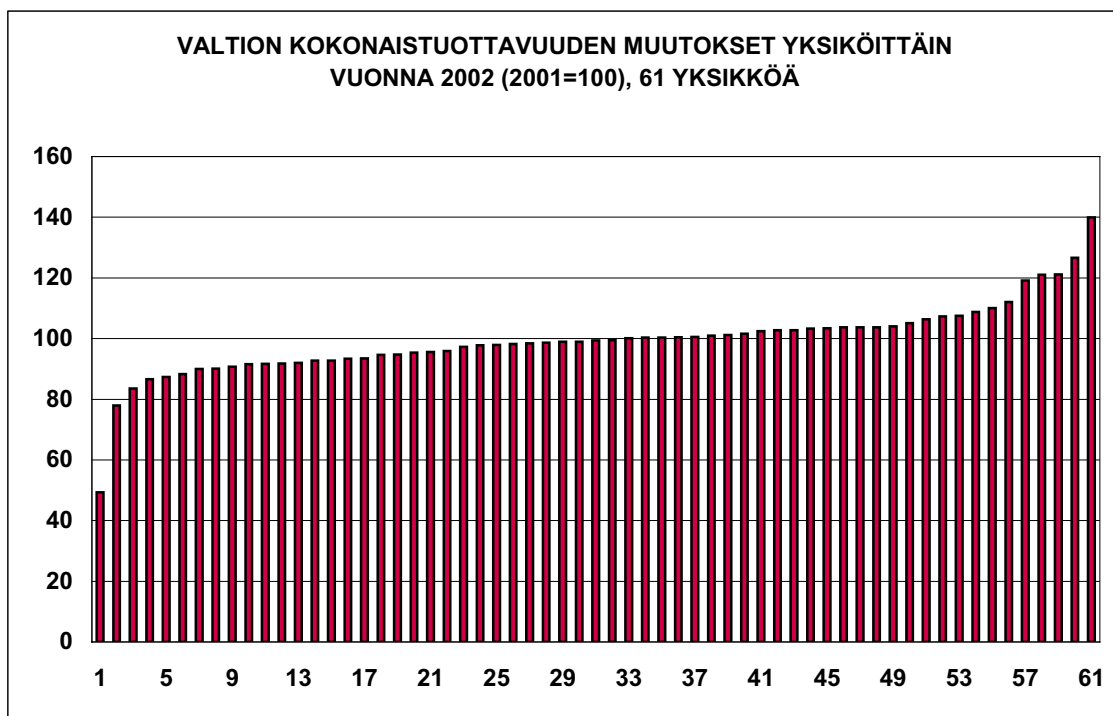
ollen mittauksessa mukana olevien valtion yksiköiden joukko vaihtelee vuodesta toiseen riippuen siitä kuinka monesta valtion yksiköstä on saatu vertailukelpoiset tiedot kahdelta peräkkäiseltä vuodelta.

Mittauksessa mukana olevien palvelujen kattavuus kuntayhteisöistä on n. 50 %. Valtion tilastoinnissa mukana olevien yksiköiden kattavuus on parantunut vähitellen vuoden 1995 vajaasta 40 prosentista vuoden 2002 ennakkollisten tietojen 67 prosenttiin.

Kuntayhteisöjen kirjastopalveluiden tuotosta mitataan kirjastokäyntien lukumäärällä, koulutuspalvelujen tuotosta koulutusalaista riippuen opetustuntien tai oppilaiden lukumäärällä ja sosiaalipalveluja palvelusta riippuen joko hoitopäivien tai asiakkaiden lukumäärällä. Mittauksessa mukana olevien valtion yksiköiden suoritteet on määritelty kullekin yksikölle erikseen. Kuntayhteisöjen ja valtion yksiköiden erilaisia palveluja painotetaan yhteen, jotta ne saataisiin vertailukelpoisiksi keskenään. Painotus tehdään kuntayhteisöt yhteensä ja valtio yhteensä tasolle ja painotuksessa käytetään kustannus-, työaika- ja palkkasummaosuuksia.

Vuonna 2001 kuntayhteisöjen eri palvelujen panoskäyttö kasvoi nopeammin kuin kirjastokäyntien määrä, koulutuspalveluissa oppilaiden tai opetustuntien lukumäärä ja sosiaalipalveluissa hoitopäivien tai asiakkaiden lukumäärä. Vuonna 2002 valtion mitatuissa yksiköissä tuotos, työpanos ja kokonaispanos kasvoivat. Työpanoksen kasvu oli likimäärin yhtä nopeaa kuin tuotoksen, mutta kokonaispanoksen käyttö lisääntyi tuotosta nopeammin. Valtion tuottavuuskehitys on vaihdellut enemmän vuodesta toiseen kuin kuntayhteisöjen tuottavuuskehitys.

Kuvio 29.

3.14. Valtiontalouden tehokkuus ja tuottavuus

Kuviosta havaitaan, että valtion yksiköiden tuottavuusmuutokset voivat joissakin yksiköissä olla suuria verrattuna edelliseen vuoteen. Suurtenkin muutosten taustalla on jokin looginen selitys kuten esimerkiksi se, että toiminnan tuotokset ja panokset eivät aina kohdistu samalle vuodelle. Kuitenkin noin puolella yksiköistä tuottavuusmuutos edellisestä vuodesta on korkeintaan viisi prosenttiyksikköä. Tuottavuustilastoinnin tuloksia tulkittaessa pitää muistaa tulosten tarkastelu pitkällä aikavälillä, sillä satunnaisia heilahteluja voi aiheutua esim. palvelujen kysyntään vaikuttavista tekijöistä. On myös huomattava, että palvelujen kaikkia laadun muutoksia ei kyetä huomioimaan tilastoinnissa.

Periaatteessa julkisten organisaatioiden tuottavuutta ja tehokkuutta voidaan lisätä samoin keinoin kuin muissakin organisaatioissa. Julkisten tehtävien ja niiden rahoituksen erityispiirteet rajoittavat keinojen käyttöä tai asettavat niille erityisiä ehtoja (esim. hallinnon lainalaisuus, vastuu, julkisen vallan käyttö, budjettijärjestelmän perusteet). Julkinen sektori ja valtionhallinto ovat työvoimavaltaisia, joten tuottavuuden kehittämistoimet kohdistuvat erityisesti työn tuottavuuteen ja koskevat laajasti henkilöstöä.

Viimeisten kymmenen vuoden aikana on toteutettu suuri määrä laajoja toiminnallisia ja rakenteellisia uudistuksia, joilla on ollut vaikutusta tuottavuuteen ja tehokkuuteen ja niiden toteuttamisedellytyksiin. Osalla jo toteutetuista uudistuksista on pitkän ajan vaikutuksia tuottavuuteen ja tehokkuuteen lähivuosinakin (mm. kiinteistöhallinnon uudistus, hankintatoimen kehittäminen).

Tulosohjaukseen, tulosbudjetointiin ja kehysmenettelyyn siirtyminen ja samaan uudistusvaiheeseen kuulunut toimivallan delegointi ovat lisänneet organisaatioiden sisäisen tehokkuuden ja erikoistumisen mahdollisuuksia ja voimavarojen organisaatiokohtaista tehokasta käyttöä. Sen sijaan valtioyhteisön laajuiset mittakaava-, erikoistumis- ja synergiahyödyt ovat jääneet vähemmälle huomiolle ja hyödyntämättä. Valtionhallinnon rakenteen kehittämisen linjaukset eivät ole riittävästi tukeneet tuottavuuteen ja tehokkuuteen tähtäviä rakenteellisia ja toiminnallisia uudistuksia.

Tuottavuutta ja tehokkuutta voidaan edelleen lisätä seuraavin toiminnallisin ja rakenteellisin uudistuksin:

- *Keskittyminen ydintehtäviin:* Hallinnonaloittain, virastoittain ja toiminnoittain tulisi tarkistaa, että toiminta suuntautuu ja keskittyy ydintehtäviin. Muut tehtävät ja toiminnot tulee lakkauttaa, ulkoistaa tai siirtää muulle sellaiselle organisaatiolle, jolle ne ydintoimintoina kuuluvat.
- *Toiminnan mittakaavan suurentaminen:* Valtaosa valtionhallinnon organisaatioista on toiminnan tehokkuuden kannalta pieniä. Muun muassa yleishallinnon tehtävien, erityisasiantuntemusta vaativien tehtävien, voimavarojen käytön, investointien ml. tieto- ja viestintätekniikan toteutuksen ja hankintatoimen järjestämisen kannalta organisaatioita tulisi yhdistää tai järjestää niin, että mittakaava- ja erikoistumishyötyjä voidaan saavuttaa. Alueellisia toimipiirirajoja voitaisiin laajentaa, väljentää ja poistaa voimavarojen käytön tehostamiseksi. Suuremmissa yksiköissä voidaan turvata paremmin henkilöstön osaamisen ja työuran kehitys ja parantaa työsuhteen jatkuvuuden turvaa.
- *Tilaa ja – tuottaja -mallit, kumppanuudet, tehtävien ulkoistaminen ja markkinamekanismit:* Tilaa ja –tuottaja -malleja soveltamalla voidaan vahvistaa ja selkiyttää tulosohjausta ja tehostaa tuotanto-organisaation toimintaa. Mallia voidaan tulosohjauksen tehostamiseksi ja eri toimijoiden tehtävien selkiyttämiseksi soveltaa sellaisissakin tapauksissa, joissa esim. tuotantotoiminnan liikelaitosmalli tai markkinoilla olevien tuottajien käyttö ei ole mahdollista. Tuottavuutta voidaan lisätä rakentamalla kumppanuussuhteita (pitkäaikaisia yhteistoiminta- ja hankintasopimuksia) muun viraston, ulkopuolisen palvelutuottajan tai muun organisaation kanssa. Kumppanuushankkeissa voidaan toteuttaa yksityisen rahoituksen (PFI) malleja.

- *Maksullisen toiminnan kehittäminen:* Virastojen ja laitosten maksullisen toiminnan tuottavuuden ja tehokkuuden lisäämiseen ei ole riittävästi kannusteita. Asiakkaille ei koidu julkisoikeudellisten suoritteiden tuottavuuskehityksestä johtuvia hyötyjä alempina palvelujen hintoina. Nettobudjetoidun toiminnan tuottavuuden edistämistä ja budjettirahoitteen perustoiminnan tuottavuuden kohottamista ei kannusteta riittävästi. Maksullisen toiminnan ja nettobudjetoidun toiminnan budjetit- ja tulosohejausta sekä kannusteita on kehitettävä niin, että organisaatio ja asiakkaat hyötyvät tuottavuuskehityksestä.

Valtionhallinnon vuosittaiset tietotekniikkamenot ovat n. 500 milj. euroa. Tieto- ja viestintätekniiikan käytöllä on alennettu hallinnon kustannuksia, nopeutettu toimintaa ja parannettu laatua. Samalla on vähennetty hallinnosta kansalaisille ja yrityksille aiheutuvia kustannuksia ja parannettu oleellisesti tietojen saatavuutta.

Tieto- ja viestintätekniiikan tuottavuus- ja tehokkuuspotentiaalia ja vaikutuksia palvelujen laatuun ei ole vielä realisoitu riittävästi. Tieto- ja viestintätekniiikan käytön ja kehittämisen tuottavuushyötyjä rajoittaa nykyisellään se, että toiminta ja sen kehittäminen tapahtuu pienestä virastokoosta johtuen pienessä mittakaavassa. Sähköisten asiakaspalvelujen ja hallinnon prosessien kehittäminen on tois- taiseksi ollut pääosin virastokohtaista. Virasto-, hallinnonala- ja sektorirajat ylitetään vain harvoin. Toisaalta jo toteutunut virastojen välinen sähköinen tiedonvaihto on huomattavasti vähentänyt asia- kastapahtumien määrää.

Hallinnon tehostaminen ja sähköiset palvelut vähentävät kansalaisille ja yrityksille aiheutuvia kus- tannuksia. Asiakashyötyyn tulee kiinnittää huomiota myös siksi, että ilman sitä palveluille ei synny riittävää kysyntää. Monien tietotekniikkainvestointien tuottavuus on huono nimenomaan vähäisen asiakkuuden takia.

3.15. VALTION HENKILÖSTÖN TILA

Valtion henkilöstön työvoimakustannuksia on tutkittu yli 30 vuoden ajan. Viime vuosina näkökulmana on ollut aikaisempaa selvemmin henkilöstövoimavarojen hallinta ja siihen liittyvä tietoperusteen johtaminen sekä osaamisen johtaminen, jolloin on lähestytty muodollista valtion henkilöstötilinpäätöstä. Kertomusvuodelta 2002 valtioneuvoston henkilöstötilinpäätös julkaistaan seitsemännen kerran. Myös valtaosa virastoista eli 80 % tekee omat henkilöstötilinpäätöksensä. Valtiovarainministeriö tarjoaa runsaasti henkilöstövoimavaroihin liittyviä vertailutietoja, joita virastot hyödyntävät analysoidessaan omaa henkilöstövoimavarojensa tilaa.

Henkilöstötilinpäätöksen tarkastelujaksona 1998–2002 budjettitalouden henkilöstö vähentyi 1,3 prosentilla. Vuonna 2002 valtiolla oli kirjoilla 123 260 henkilöä eli 2,3 % edellisvuotista enemmän. Vajaan 3 000 henkilön kasvu kohdistui lähes kaikkiin toimintoihin, mutta erityisesti yliopistoihin ja korkeakouluihin. Myös työllisyyden hoitovarojen palkattujen määrä hieman kasvoi. Henkilötyövuosina mitaten henkilöstömäärä oli 119 540. Henkilöstön osuus oli v. 2002 työllisestä työvoimasta 5,2 %, palkansaajista 6,0 % ja julkisesta sektorista 22,1 %. Henkilöstön tunnusluvut ilmenevät jäljempänä olevasta taulukosta ja liitteistä.

Osa-aikaisia oli v. 2002 8,8 % ja määräaikaisia 30,3 % (ks. liite 6). Ilman työllisyyden hoitovarojen palkattuja osa-aikaisina toimi 7,8 % henkilöstöstä. Määräaikaisten prosenttiosuudessa oli työllisyyden hoitovarojen palkattuja 1,9 prosenttiyksikköä. Jos yliopistot ja korkeakoulut, joissa määräaikaisten osuus oli 63 % jätetään tarkastelun ulkopuolelle, niin muissa virastoissa määräaikaisia oli 20 % henkilöstöstä.

Henkilöstön keski-ikä v. 2002 oli valtiolla 42,5 vuotta. Vuoteen 1998 verrattuna henkilöstö on ikäännytynyt 0,5 vuodella. Seniori-ikäisten eli vähintään 45 vuotiaiden osuus henkilöstä on kasvanut vuoden 1998 43,3 prosentista v. 2002 45,8 prosenttiin. Henkilöstön keski-ikä oli korkein muissa toiminnoissa (48 vuotta) ja liikennepalveluissa (47 vuotta) ja alhaisin yliopistokoulutuksessa (40 vuotta). Ikärakenteesta johtuen henkilöstön vanhuuseläköityminen ei ole ongelma esim. yliopistoissa ja korkeakouluissa kun taas liikennepalvelujen virastoissa pitää varautua rekrytoimaan lähivuosina suhteellisesti suuri määrä uutta henkilöstöä. Koko työllisen työvoiman keski-ikä oli v. 2002 kaksi vuotta alhaisempi kuin valtiolla eli 40,6 vuotta. Kuntasektorilla henkilöstö ikääntyy hieman nopeammin kuin valtiolla ja yksityisellä sektorilla hitaammin, mutta kokonaisuudessaan kehitys on eri sektoreiden välillä samansuuntainen. Tästä on seurauksena, että työvoimamarkkinoilla kilpailu osaavasta henkilöstöstä kiristyy lähivuosina. Jotta valtiolla myös jatkossa on sen tehtävien hoidon edellyttämä osaava henkilöstö, tulee huolehtia siitä, että valtion työpaikkojen työilmapiiri on hyvä ja palvelussuhteen ehdot ovat riittävän kilpailukykyisiä.

Koulutustaso on koulutustasoindeksillä mitaten tarkastelujaksolla noussut 16 prosentilla. Ammatillinen tutkinto on 92 prosentilla henkilöstöstä. Keskiasteen tutkinto on 29 prosentilla, alin korkea-asteen tutkinto 24 prosentilla ja korkeakoulututkinto 39 prosentilla henkilöstöstä. Valtion henkilöstön korkeaa koulutustaustaa kuvaa se, että muulla työllisellä työvoimalla ammatillinen koulutus oli 77 prosentilla henkilöstöstä ja korkeakoulututkinto 15 prosentilla.

Budjettivaltion henkilöstö on työpaikkauskollista, sillä 57 % henkilöstöstä on ollut valtion palveluksessa yli 10 vuotta. Valtio menettää muille sektoreille suuntautuvien työpaikan vaihdosten vuoksi lähinnä erityisasiantuntijoita, kun taas muissa ammattiryhmissä valtio saa enemmän työvoimaa kuin se menettää.

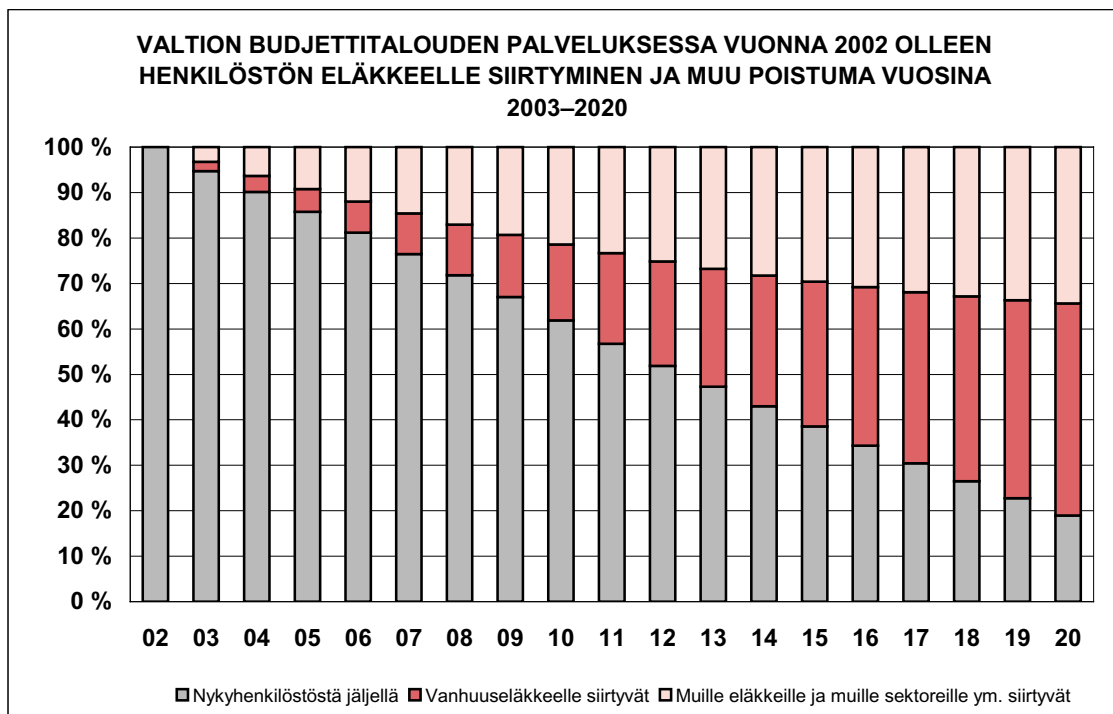
Tehdyn työajan osuus säännöllisestä vuosityöajasta v. 2002 oli 81,9 %. Säännöllisestä työajasta käytettiin koulutukseen 1,4 %, vuosilomiin 12,4 % ja sairauspoissaoloihin 3,4 %. Henkilötyövuotta kohti oltiin sairaana 8,8 työpäivää eli nousua vuodesta 2001 oli 0,7 työpäivää. Sairauspoissaolo kesti keskimäärin 4,9 työpäivää.

Valtion henkilöstön tyytyväisyysindeksi oli v. 2002 keskimäärin 3,4 (1=huono, 2=välttävä, 3=tyytyvä, 4=hyvä ja 5=erittäin hyvä). Tyytyväisimpiä oltiin työn sisältöön (3,7). Johtaminen sai alhaimman indeksiarvon eli 3,1 ja toiseksi alhaisin arvo oli henkilöstön kehittymisen tuella (3,2). Työtyytyväisyys on parina viime vuotena parantunut.

Työvoimakustannukset kasvoivat 1998–2002 nimellisesti 14,1 prosentilla ja reaalisesti 4,8 prosentilla. Vuonna 2002 valtion budjettitalouden henkilöstön palkkasumma oli 3,7 mrd. euroa ja kaikki työvoimakustannukset 4,7 mrd. euroa. Välillisten työvoimakustannusten osuus tehdyn työajan palkoista oli 60,6 %. Henkilötyövuosi maksoi valtiolla v. 2002 keskimäärin 39 035 euroa.

Normaalin vanhuuseläkeiän saavuttamisen kautta v. 2002 palveluksessa ollut budjettitalouden henkilöstö vähenee vuosina 2003–2012 lähes noin 28 000 hengellä (23 %) ja vuosina 2003–2020 noin

Kuvio 30.

3.15. Valtion henkilöstön tila

57 000 hengellä eli 47 prosentilla. Kun lisäksi otetaan huomioon muille eläkelajeille siirtyvät ja työpaikan vaihdoksen takia valtion ulkopuolelle siirtyvät, niin tämä ns. luonnollinen poistuma on arviolta vuosina 2003–2012 lähes 60 000 henkeä eli 48 % ja vuosina 2003–2020 lähes 100 000 henkeä eli 81 % vuoden 2002 henkilöstöstä. Valtion ylimmän johdon keski-ikä on 12 vuotta ja keski-johdon keski-ikä 8 vuotta korkeampi kuin valtion henkilöstöllä keskimäärin. Vanhuus- ja muun eläköitymisen sekä valtion ulkopuolelle suuntautuvien työpaikan vaihdosten vuoksi vuoteen 2012 mennessä v. 2002 valtiolla palveluksessa olleesta ylimmästä johdosta on arvioiden mukaan poistunut 86 %, keski-johdosta ja ylimmistä virkamiehistä 55 %, erityisasiantuntijoista 52 %, asiantuntijoista 45 % ja toimisto-palveluhenkilöstöstä 41 %. Valtion henkilöstön vanhuuseläkkeelle siirtyminen ja muu poistuma ilme-nee jäljempänä olevasta kuviosta.

Henkilöstön pätevyyden kehittämiseen investointiin v. 2002 koulutuspanoksina 74 milj. euroa sekä terveyden ja sairaudenhoitoon 20 milj. euroa.

Miesten kokonaisansiot olivat marraskuussa 2002 kuukaudessa 2 714 euroa ja naisten 2 145 euroa eli naisten ansiot olivat 21 % miesten ansioita alhaisemmat. Edellä mainittu ansioiden ero on pää-osin seurausta töiden erilaisista vaativuuksista ja muista perustelluista palkanmuodostustekijöistä. Vuosina 1998–2002 säännöllisen työajan keskimääräiset ansiot ovat nousseet runsaalla 18 prosen-tilla.

115. Valtion henkilöstön keskeiset tunnusluvut

	Muutokset edellisestä vuodesta, %				
	1999	2000	2001	2002	2002
Henkilöstöpanokset					
Henkilöstö, lukumäärä	0,4	–1,4	–2,6	2,3	123 258
Henkilötyövuodet, lukumäärä	1,3	–1,4	–3,7	2,1	119 541
Henkilöstön keski-ikä, vuotta	0,2	0,7	0,0	0,3	42,5
Koulutustaso, indeksi	7,0	5,3	2,4	0,7	5,1
Tehty työaika / vuosityöaika, %	0,2	0,0	0,1	0,2	81,9
Palkkasumma, milj. euroa	3,9	3,5	1,6	5,6	3 670
Tehdyn työajan palkat, milj. euroa	3,9	4,5	1,6	5,6	2 906
Välilliset työvoimakustannukset, milj. euroa	2,4	2,6	–0,9	6,0	1 760
Työvoimakustannukset yhteensä, milj. euroa	3,3	3,8	0,7	5,8	4 666
Välillisten työvoimakustannusten osuus tehdyn työajan palkoista, %	–1,4	–1,9	–2,5	0,4	60,56
Henkilöstön tila					
Työtyytyväisyysindeksi	0,4	–3,2	3,4	3,1	3,37
Lähtövaihtuvuus, % / henkilöstö	9,0	27,9	–5,7	0,0	2,3
Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen, % / henkilöstö	–4,0	–6,4	–18,9	0,0	0,22
Sairauspoissaolot, pv / henkilötyövuosi	–1,3	–1,4	0,7	8,2	8,8
Henkilöstöinvestoinnit					
Työtyytyväisyyden edistäminen, euroa / henkilötyövuosi	2,5	15,4	5,5	3,4	69
Työkunnan edistäminen, euroa / henkilötyövuosi	2,5	109,6	5,5	3,4	58
Koulutus ja kehittäminen, euroa / henkilötyövuosi	2,5	–5,4	5,5	3,4	619
Työterveyshuolto, euroa / henkilötyövuosi	2,5	18,9	5,5	3,4	164
Yhteensä, euroa / henkilötyövuosi	2,5	3,4	5,5	3,4	911
Henkilöstön arvo, mrd. euroa	3,2	5,1	3,5	6,0	48,5
Henkilötyövuoden hinta, euroa	2,0	5,2	4,5	3,6	39 035

Valtion henkilöstön arvo v. 2002 oli 48,5 mrd. euroa eli reaalisesti 9,2 % suurempi kuin v. 1998. Henkilön arvon laskennassa otetaan huomioon nykyhenkilöstön määrä, jäljellä oleva työssäoloaika ennen eläkkeelle siirtymistä, tehdyn työajan palkat ja henkilöstöinvestoinnit. Valtion taseen loppusumma v. 2002 oli 49,2 mrd. euroa. Jos siihen lisätään henkilöstön arvo, taseen loppusumma on 97,7 mrd. euroa. Näin lasketusta taseen loppusummasta henkilöstövoimavarojen arvon osuus oli 50 %.

4. TILIMUISTUTUSKERTOMUS

Hallituksen kertomus niistä toimenpiteistä, joihin Eduskunnan tekemät muistutukset valtiovarain hoidosta ja tilinpidosta v. 2001 ovat antaneet aihetta

Vankeinhoito

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta oikeusministeriö on todennut seuraavaa:

Vuonna 2002 käynnistettiin käytännön toimenpiteet Suomen vankiloissa rangaistustaan suorittavien virolaisten vankien siirtämiseksi kotimaahansa. Tuomitun siirtäminen kotimaahansa ilman tämän omaa suostumusta on mahdollista Euroopan neuvoston tuomittujen siirtämistä koskevaan yleissopimukseen liittyvän lisäpöytäkirjan nojalla. Siirtomenettelyn ja siihen liittyvien mahdollisten valitusten käsittelyn viemä aika huomioon ottaen siirtämiseen on tarkoituksenmukaista ryhtyä, jos rangaistuslaitoksessa suoritettavaa aikaa on jäljellä vähintään vuosi. Joulukuussa 2002 tehdyn selvityksen mukaan edellä mainitut siirtoedellytykset täytyivät noin 30 virolaisen vangin kohdalla.

Rikosseuraamusvirasto on maaliskuun loppuun 2003 mennessä tehnyt siirtoesityksen yhteensä 16 vangista. Oikeusministeriö on samaan ajankohtaan mennessä tehnyt 12 siirtopäätöstä.

Helsingin hallinto-oikeus on maaliskuussa 2003 hylännyt ensimmäisen siirtopäätöstä koskeneen valituksen. Hallinto-oikeuden päätös luo pohjaa siirtämistä koskevien säännösten soveltamiskäytännölle. Siirtomenettely saataneen vuoden 2003 kuluessa toimimaan suunnitellulla tavalla. Lisäksi siirtopäätösten valmistelua ja käsittelyä on tarkoitus nopeuttaa.

Vankeinhoitolaitoksen määrärahatilanteeseen on vaikuttanut ennen muuta vuodesta 2000 lähtien jatkunut vankimäärän kasvu. Vuonna 2002 vankeja oli keskimäärin 3 433, mikä on 9,5 % enemmän kuin edellisvuonna. Uusimpien arvioiden mukaan vankimäärän kasvu jatkuu suunnilleen yhtä nopeana myös v. 2003.

Kuntien toimintaedellytysten parantaminen

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta sisäasiainministeriö on todennut seuraavaa:

Valtiovarainvaliokunnan mietintö sisältää tiivistetysti olennaisimmat kuntien talouden ja palvelututannon nykytilan ongelmat sekä syyt, jotka ovat näiden ongelmien taustalla.

Vuoden 2002 tilinpäätösten ennakotiedot osoittavat kuntatalouden kehityserojen tasoittuneen selvästi siten, että noin 300 kunnassa vuosikate parani olennaisesti verrattuna vuoteen 2001. Tätä kuvaa myös se, että negatiivisen vuosikatteen kuntien lukumäärä puolittui ja oli vain 52 kun se v. 2001 oli 117. Voidaan arvioida, että vuoden 2002 alusta voimaantulleiden vakautustoimenpiteiden positiiviset vaikutukset jatkuvat myös vuosina 2003 ja 2004.

Toisaalta ne kunnat, joiden talous kiristyi näiden toimenpiteiden johdosta, saavat lisää liikkumavaraa

valtionosuuksien tasausjärjestelmän kautta jo vuodesta 2003 lähtien. Tämä koskee esimerkiksi Helsinkiä, jossa yhteisöveron aleneminen on ollut huomattava myös suhdannesyistä johtuen. Yhteenvedona voidaan todeta, että edellä mainitut tekijät ovat omalta osaltaan vähentäneet painetta tehdä valtion ja kuntien välisiin rahoitussuhteisiin uusia merkittäviä rakenteellisia muutoksia.

Kuten mietinnössä on todettu, maassamme on noin parikymmentä kuntaa, jotka ovat suurissa talousvaikeuksissa. Johtopäätöksenä mietinnössä on todettu, että nykyinen valtionosuusjärjestelmä ei kykene riittävästi ottamaan huomioon keskimääräistä korkeampia yksikkökustannuksia.

Korkeammat yksikkökustannukset voidaan ottaa huomioon lisäämällä valtionosuusjärjestelmään uusia määräytymisperusteita. Tämä olisi kuitenkin ristiriidassa mietinnössä esitetyn periaatteen kanssa, että järjestelmää tulisi yksinkertaistaa. On syytä korostaa myös sitä, että kuntien yhdistyminen tällaisissa tilanteissa voi olla varteenotettava keino palvelujen turvaamiseksi. Yhdistymisen eräs este on se, että mikäli kunnat ovat keskenään erimielisiä, valtioneuvostolla ei ole nykyisen lainsäädännön perusteella ratkaisuvaltaa tällaisessa tilanteessa.

Lakkautetut ja lakkautusuhan alaiset varuskunnat ja varikot

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta puolustusministeriö on todennut seuraavaa:

Puolustusvoimissa viime vuosina toteutetut organisaatiomuutokset ovat pääosaltaan pohjautuneet vuosina 1997 ja 2001 annettuihin valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisiin selontekoihin ja niiden suosituksiin. Selontekojen valmistelua johti hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittinen valiokunta. Valmistelutyöstä vastasi turvallisuus- ja puolustusasiainkomitea. Valmisteluun osallistuivat puolustusministeriön, ulkoasianministeriön ja sisäasiainministeriön lisäksi muut ministeriöt, pääesikunta ja keskeiset keskusvirastot. Eduskunta on käsittelyssään hyväksynyt selonteot. Selontekojen suositusten toteutusta, mukaan lukien organisaatiomuutokset, on kuvattu hallituksen vuosien 1997–2001 toimenpidekertomuksissa ja tilakertomuksissa.

Selonteissa määritettiin puolustusvoimien kehittämistavoitteet, tehtävä- ja organisaatiomuutokset sekä rahoitusresurssit. Selonteissa tuotiin varsin yksityiskohtaisesti esille tehtäviä ja organisaatiota koskeneet toimet, jotka olivat välttämättömiä puolustusvoimien kehittämiseksi ja samalla toimien sopeuttamiseksi viitoitettujen rahoitusresurssien puitteisiin. Organisaatiomuutosten osalta esitettiin yksityiskohtaisesti varuskuntien, joukko-osastojen ja sotilaslaitosten lakkauttamiset ja siirrot. Selonteissa esitetyt puolustusvoimien keskeiset kehittämistavoitteet ja niiden perustelut ovat edelleenkin kestäviä ja muuttumattomia.

Vuoden 1997 selonteon toimeenpanossa on kiinnitetty huomiota rakennemuutosten hallittuun toimeenpanoon ja samalla myös organisaatiomuutoksista johtuviin vaikutuksiin kyseisillä paikkakunnilla. Selonteossa esitettyjen organisaatiomuutosten alueellisia ja työllisyysvaikutuksia selvitti valtiosihteeri Rauno Saaren johtama työryhmä. Toimintojen siirroista paikkakunnille aiheutuneita ongelmia kyettiin tuolloin merkittävästi lieventämään ja käynnistämään tilalle korvaavia toimintoja.

Vuoden 2001 selonteon toimeenpanoa varten perustettiin keväällä 2002 puolustusministeriöön ja paikalliselle tasolle työryhmät, joiden tehtävänä on ollut rakennemuutoksesta hallinnonalan henkilöstölle ja paikkakunnille aiheutuvien haittavaikutusten minimointi. Paikallisissa työryhmissä on ollut esimerkiksi kuntien, maakuntaliittojen, työvoima- ja elinkeinokeskusten (TE-keskusten), Senaatti-kiinteistöjen, Metsähallituksen, työvoimatoimistojen ja puolustushallinnon sekä henkilöstöjärjestöjen edustajia. Puolustusministeriö on laatinut kustakin selonteon toimenpiteiden kohteena olleesta paikkakunnasta

4. Tilimuistutuskertomus

yksityiskohtaisen seurannaisvaikutusarvion veroäyriin ja työllisyyteen. Tämän lisäksi on useilta kunnilta vielä pyydetty erikseen näiden omat näkemykset ja toivomukset ongelmakysymysten ratkaisemiseksi. Henkilöstön työllistämisessä on useimmilla paikkakunnilla saatu varsin myönteisiä tuloksia. Puolustusvoimilta vapautuvien tilojen ottamista käyttöön on kyetty nopeuttamaan. Eräänä esimerkkinä on Oriveden varikko, missä Oriveden kaupungille myydyissä tiloissa jatkaa toimintaansa varikon henkilöstön perustama yritys, joka tuottaa muun muassa puolustusvoimille huoltopalveluja. Luovutettavilla alueilla on käynnistetty ympäristöselvityksiä.

Valtiontilintarkastajain vuoden 2001 kertomuksessa kritisoitiin rakennusinvestointeja, jotka oli tehty lakkautettavissa tai lakkautusuhan alaisissa varuskunnissa ja varikoilla. Näiden rakennusinvestointien määrä oli kuitenkin vain 3 milj. euroa. Tähän lukuun oli laskettu investoinnit vuodesta 1990 lähtien eli huomattavasti aiemmin kuin lakkautusaikeistakaan oli edes tietoa. Suoritetut investoinnit oli todettu aikanaan tarpeellisiksi tai välttämättömiksi toiminnan, rakennusten kunnon, työturvallisuuden ja muun rakennusten käyttöön liittyneen syyn vuoksi. Osa rakennusinvestoinneista oli perustunut terveystarpeiden tai työsuojelu- ja räjähdeturvallisuusmääräysten vaatimuksiin ja ovat siten olleet välttämättömiä. Selonteiden ja rakennemuutoksen valmistelutavasta johtuen ei lakkauttamisia ole voitu ennakoita keskeyttämällä investointeja. On myös otettava huomioon se, että tehdyt investoinnit ovat lisänneet niin rakennusten käyttö- kuin myös myyntiarvoa.

Puolustushallinnossa on muutaman vuoden ajan ollut käytössä erityinen varuskuntien rakenteellinen kehittämisohjelma, VARSU, jolla pyritään varuskuntien kokonaisvaltaiseen kehittämiseen. Ohjelmassa korostetaan sotilaallisen toiminnallisuuden, toiminnan taloudellisuuden, ympäristönsuojelun ja yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen huomioon ottamista. Vuoden 2002 lopussa perustettiin puolustusministeriön vetämä varuskuntien kehittämistä koordinoiva yhteistyöryhmä. Näin pyritään edelleen tehostamaan varuskuntien rakenteen järjestelmällistä kehittämistä ja samalla myös tukemaan tulevien selonteiden valmistelua ja toteuttamista.

Vuoden 2003 alusta puolustushallinto siirtyi valtion kiinteistöhallintoa koskevan strategian mukaiseen toimintamalliin, jonka tavoitteena on parantaa maanpuolustuksen alueellisia ja rakenteellisia toimintaedellytyksiä sekä samalla turvata yhteiskunnan kiinteistövarallisuuden kunto.

Nuorisotyö

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta opetusministeriö on todennut seuraavaa:

Opetusministeriö on käynnistänyt v. 2002 nuorisotyön tavoitteellisten peruspalvelujen määrittelyn. Työ on tarkoitus saada valmiiksi kesään 2003 mennessä.

Peruspalvelujen määrittelyn pohjalta laaditaan strategia palvelujen säilyttämiseksi ja rakentamiseksi tasa-arvoisesti kaikkien nuorten ulottuville koko maassa. Tämä edellyttää pienten kuntien ja haja-asutusalueiden osalta laajaa kuntien välistä ja seutukunnallista yhteistyötä.

Nuorisotyön tilastointia uudistetaan samalla peruspalvelujen määrittelyn pohjalta. Lääninhallitusten nuorisotoimi on parhaillaan kokoamassa tietoja osasta nuorisotyön peruspalveluja karttapohjaiseen muotoon. Vuoden 2003 aikana luodaan uusi seurantajärjestelmä nuorisotyön tavoitteellisten peruspalvelujen toteutumisen arvioimiseksi.

Nuorisotyön tilastoinnissa on viime vuosina keskitytty nuorten elinoloja kuvaavan indikaattorijärjestelmän kehittämiseen ja sen alueellistamiseen. Vuoden 2003 aikana tätä järjestelmää pelkistetään si-

ten, että nykyisten noin 160 indikaattorin sijasta seurataan jatkossa muutamaa kymmentä olennaista indikaattoritietoa sekä luodaan kyseinen järjestelmä myös englannin- ja ruotsinkieliseen muotoon.

Valiokunnan mietinnössä on korostettu nuorisotyön preventiivistä merkitystä päihde- ja huumetyössä sekä muussa syrjäytymisen ehkäisyssä. Opetusministeriö korostaa samoin omassa strategiassaan nuoren sukupolven merkitystä ja painottaa perusnuorisotyön merkitystä nuorten sosiaalisessa vahvistamisessa ja aktiivisiksi kansalaisiksi kasvamisessa. Tässä työssä on korostunut vuosi vuodelta yhä enemmän viranomaisten välinen yhteistyö, josta koordinaativastuu on nuorisotyölaissa osoitettu opetusministeriölle.

Valiokunnan mietinnössä esitettyihin tehtäviin on mahdollista osoittaa lähivuosina lisäresursseja sen johdosta, että raha-arpajaisten sekä veikkaus- ja vedonlyöntipelien tuoton käyttämisestä annettu laki otetaan käyttöön vuoden 2004 alusta, kuten pääministeri Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmassa on todettu.

Maaseutupolitiikka ja maaseudun yrityshankkeet

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta maa- ja metsätalousministeriö on todennut seuraavaa:

Kehittämisen- ja yritystukihankkeiden rahoitus maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla on sisällytetty lähes kokonaisuudessaan EU-ohjelmiin vuosille 2000–2006. Verrattuna edelliseen ohjelmakautteen suoran yritysrahoituksen tavoitteeksi on asetettu 40–50 % ohjelmien rahoituskehyydestä edellisen kauden kolmanneksen sijaan. Koska ohjelmakauden alkupuolelle on tyypillistä yleisiä toimintaedellytyksiä luovien kehittämishankkeiden suurempi osuus, edellä mainittua tavoitetta ei vielä ole saavutettu, mutta ohjelmakauden loppupuolella keskitytään nimenomaan yrityshankkeiden rahoittamiseen. Lisäksi vuoden 2002 alusta lähtien on ollut mahdollista niin sanotun yritysryhmän kehittämishankkeen rahoittaminen, jossa hankkeen sisältönä on suoraan yrittäjille räätälöityjen kehittämistoimenpiteiden toteuttaminen. Ohjelmien rahoitusraamit eivät ole tähän mennessä asettaneet esteitä kaikkien rahoitusehdot täyttävien hankkeiden rahoittamiselle. Tavoitteen saavuttamiseksi on kaikki mahdolliset yritystoiminnan aktivointikeinot kuitenkin oltava tehokkaassa käytössä.

Ministeriön maaseutu- ja tukipolitiikkayksikössä on alkanut kolmivuotinen projekti (2003–2005), jonka tarkoituksena on yritystoiminnan rahoituksen tehostaminen nykyisiä yritystukimuotoja kehittämällä sekä luomalla mahdollisesti tarvittavia uusia työkaluja. Työssä otetaan huomioon EU:n kilpailulainsäädännön vaatimukset ja valmistellaan paitsi nykyisen myös tulevan rahoituskauden yritystukijärjestelmää. Valmistelussa tehdään tiivistä yhteistyötä kauppa- ja teollisuusministeriön kanssa ja selvitetään hallinnonalojen maaseudun yritystoiminnan käytännön rahoitustoiminnassa mahdollisesti olevat katvealueet.

Valtiovarainvaliokunta mainitsee myönteisenä esimerkkinä kehittämishankkeiden ja yritysrahoituksen yhteensovittamisesta alueellisen maaseudun kehittämisohjelman (ALMA). Valiokunta tuo esille ohjelman maksatuskäytännöistä johtuvan uusien hankkeiden rahoituksen vähäisyyden vuosina 2005–2006 ja siitä aiheutuvan kansallisen rahoituksen tarpeen. Maa- ja metsätalousministeriö tulee vuosien 2005–2008 TTS-suunnitelmassa sekä budjettivalmisteluissa ottamaan tämän huomioon.

Ministeriö tulee edistämään aktiivisesti hankkeita, joilla edistetään nykyistä ajantasaisemman tiedon tuottamista maaseudun elinkeinotoiminnan osalta, sekä muun muassa tilastokeskuksen vuosittain tuottaman yritysrekisteritiedon hyväksikäyttöä. Ministeriö etsii ratkaisuja tilastointiongelmien, jotka koskevat sitä maatilalla tapahtuvaa muuta yritystoimintaa, jota verotetaan maatalousverotuksen yhteydessä.

4. Tilimuistutuskertomus

Samalla selvitetään, saavutetaanko nykyistä parempi kustannus-hyöty-suhde ja yritystukien suuntaamistehokkuus toistamalla nykyisin kolmen vuoden välein tapahtuva tiloille suunnattu otoskysely useammin. Tähän mennessä siihen ei ole nähty tarvetta vuosittaisen muutosten vähäisyyden takia. Edellä mainittujen yritysrahoitustyökalujen kehittämishankkeessa tullaan kiinnittämään huomiota siihen, kuinka tilastotiedon analysointia ja hyväksikäyttöä voitaisiin tehostaa rahoitustoiminnan suunnittelussa.

Porotalous ja porotalouspolitiikka

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta maa- ja metsätalousministeriö on todennut seuraavaa:

Ministeriö on jo pyrkinyt vaikuttamaan kertomuksessa esitettyyn porotalouden yritystoiminnan perustan viime aikaiseen heikentymiseen muun muassa jalostusasteen nostamiseen liittyvien toimenpiteiden sekä porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain mukaisten rahoituspäätösten avulla. Tämän lisäksi ministeriö on pyrkinyt eläinkohtaisella tuella kehittämään porotalouden rakennetta sekä vahvistamaan niiden poronmistajien asemaa, jotka saavat pääsiallisen toimeentulonsa porotaloudesta.

Vuonna 2002 aloitetulla kattavalla Porotalouden taloustutkimusohjelmalla pyritään poistamaan puutetta porotalouden taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta tutkimuksesta. Tutkimusohjelman puitteissa pyritään myös selvittämään valtiovarainvaliokunnan sekä valtiontilintarkastajien esille tuomaa puutetta porotalouden vuosittaisesta seurannasta. Tutkimusohjelman puitteissa on määrää kehittää porotalouden jatkuvaa tietohuoltoa päätöksenteon tueksi.

Ministeriö toteaa lisäksi, että Maatalouden tutkimuslaitoksen (MTT) taloustutkimuksen suorittama porotalouden kannattavuustutkimushanke laajenee vuodelle 2003, ja että samoin v. 2003 on määrää ottaa kattavasti käyttöön Paliskuntain yhdistyksen tukema porotalouden muistiinpanojärjestelmä.

Valtiontilintarkastajien käsityksen mukaan porovahinkojen korvausten tulee perustua nykyistä luotettavampaan tietoon ja tarkastustoimintaa tulee tehostaa petoeläinkantaan suhteutetulla petovahinkoseurannalla. Tästä valtiovarainvaliokunta totesi mietinnössään kuitenkin, että on ilmeistä, että porovahingot muodostavat aivan erityislaatuisten vahinkokokonaisuuden, jossa elinkeinon luonteesta ja poronhoitoalueen laajuudesta johtuen on taloudellisesti mahdotonta päästä samanlaiseen tarkkuuteen kuin muissa maasuorpetojen aiheuttamien vahinkojen korvauksissa.

Ministeriö on jo aloittanut nykyisen petoeläinten aiheuttamien porovahinkojen korvausjärjestelmän arvioinnin. Tarkoituksena on odottaa vielä kattavampia tuloksia Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen suorittamasta niin sanotusta vasahävikkitutkimuksesta ja käyttää kyseisen tutkimuksen tuloksia hyväksi mahdollisen uuden korvausjärjestelmän kehittämisessä. Tarkoitus on, että nykyisenkaltaisista vahinkojen tarkastamiseen liittyvistä ongelmista voitaisiin päästä eroon.

Rataverkon rahoitustarpeet

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta liikenne- ja viestintäministeriö on todennut seuraavaa:

Rataverkon ylläpitoon ja kehittämiseen on osoitettu määrärahoja vuosina 1997–2002 seuraavasti: perusradanpitoon 273,8–256,9 milj. euroa ja kehittämiseen 50,9–97,3 milj. euroa. Perusradanpidon rahoitusta on uudelleen kohdennettu. Määrärahojen käyttö on lisääntynyt Ratahallintokeskuksen hallinnossa sekä radan kunnossapidossa ja käytössä, ja vastaavasti käytettyjen määrärahojen määrä on vähentynyt korvausinvestoinneissa. Korvausinvestointien rahoitustarve on kuitenkin edelleen olemassa.

Kehittämiseen osoitetut määrärahat ovat lisääntyneet kehittämisinvestointien sekä yksittäisten suurten ratakankkeiden vuoksi.

Pohjolan kolmion hankkeisiin on saatu monivuotista TEN-tukea (MIP-tuki; Multimodal Indicative Programme) monivuotiseen (2001–2006) hankeohjelmaan. Tuen suuruus on 13,5 milj. euroa. MIP-ohjelman sisältöä tarkistetaan vuoden 2003 loppupuolella, jolloin on mahdollista esittää muutoksia vuosille 2004–2006. Samalla TEN-tukea voitaisiin hakea Kerava-Lahti-oikoradalle. Toisaalta hankkeesta on valitettu EU-komissiolle, joten näillä näkymin tuen saaminen ei liene mahdollista.

Julkisen sektorin rooli yritysrahoituksessa

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta kauppa- ja teollisuusministeriö on todennut seuraavaa:

Yrittäjyyspolitiikan rahoitus

Julkisen yritysrahoituksen kehittämisen tavoitteena on edistää uusien yritysten syntyä ja olemassa olevien yritysten kannattavaa kasvua aktivoimalla sekä rahoittamalla yritysten investointi-, kehittämis- ja toimintaympäristöhankkeita. Kehittämistuella voidaan lisäksi tukea yritysten tuotteiden kehittämiseen liittyviä hankkeita sekä pk-yritysten markkinointitaitojen parantamiseen tähtääviä hankkeita ja kansainvälistymishankkeita.

Eräs keskeinen julkisen yritysrahoituksen tarkoitus on rahoituksen niin sanottujen markkinapuutteiden vähentäminen. Tällä tarkoitetaan toteuttamiskelpoisten ja merkittävien kasvu- ja kehitysmahdollisuuksia sisältävien hankkeiden rahoittamista, jotka esimerkiksi hankkeen sisältämän yrityskohtaisen riskin tai reaaliavakuuksien vähäisyyden takia eivät tarkoituksenmukaisella tavalla voi saada markkinaehtoista rahoitusta. Tavoitteena on myös saada aikaan merkittäviä ulkoisvaikutuksia, jotka kehittävät toimintoja myös kohdeyrityksen ulkopuolisessa yrityskehittämisessä esimerkiksi verkottumisen tai teknologian siirron kautta. Lisäksi julkisen yritysrahoituksen tavoitteena on osaltaan edistää yritystoimintaa kehittävien hankkeiden toteuttamista kaikkialla maassa. Yritystoiminnan tukemisesta annetun lain (1068/2000) mukaisessa investointituessa on kehitysalueiden yritystoimintaa kehittävä elementti siten, että rahoituksen ohjeelliset ja enimmäistukitasot määräytyvät kehitysaluevyöhykkeen mukaan ja ovat kehitysalueella korkeammat.

Vuodesta 1995 alkaen yritystukien nimellinen kokonaismäärä ei ole oleellisesti laskenut. EU-osarahoitteinen yritystukirahoitus on osittain korvannut puhtaasti kansallisen yritystukirahoituksen laskua.

Yritysten kansainvälistymisen momentilta (32.50.40, nykyinen toimialakohtainen yritysten kansainvälistymistuki) siirrettiin v. 2000 kansallista rahoitusta viisi miljoonaa euroa yritysten investointi- ja kehittämishankemomentille. Siirretyn määrärahan EU-ohjelma- ja kansallinen rahoitus oli yhteensä noin 12 milj. euroa v. 2000, noin 13 milj. euroa v. 2001 ja noin 16 milj. euroa v. 2002.

116. Myönnetty investointi-, kehittämis- ja toimintaympäristötuet yrityksille (milj. euroa)

	EU-ohjelma- rahoitus (EAKR ja siihen liittyvä valtion rahoitus)	Puhtaasti kansallinen EU-ohjelmiin liittymätön rahoitus	Yhteensä
1995	51	50	101
1996	60	18	78
1997	77	7	84
1998	72	15	87
1999	93	8	101
2000 *	93	16	109
2001 *	102	19	121
2002 *	93	19	112

* Sisältää myös yrityskohtaisen kansainvälistymistuen, joka siirrettiin vuodesta 2000 alkaen osaksi yritysten investointi- ja kehittämishanketukea (momentti 32.30.45).

4. Tilimuistutuskertomus

Viimeisenä EU-jäsenyyttä edeltäneenä vuonna (1994) yritystukilain mukaista yritystukea myönnettiin 136 milj. euroa puhtaasti kansallisena tukena.

Yritystukiin eri maakunnissa käytettävissä oleva vuosittainen myöntämisvaltuus määräytyy merkittävältä osin EU-ohjelmien painotusten mukaisesti maakunnallisella tasolla eri hallinnonalojen ja toimijoiden välisten neuvottelujen tuloksena. Myöntämisvaltuus kirjataan maakunnan yhteistyöasiakirjaan, joka toimii EU-ohjelman toteutuksen perustana maakunnassa. Puhtaasti kansallinen yritystukivaltuus (v. 2001 myönnettiin 19 milj. euroa) allokoidaan TE-keskuksille kauppa- ja teollisuusministeriön päätöksellä TE-keskusten kanssa käytävien tulostavoiteneuvottelujen pohjalta.

TE-keskusten näkemysten mukaan toteuttamiskelpoisia hankkeita on kansalliseen rahoitukseen nähden noin kaksinkertainen määrä. Talousarvioon liittyvien esitysten valmistelussa otetaan huomioon kauppa- ja teollisuusministeriön painopisteet.

Uuden hallitusohjelman mukaan yritystukipolitiikassa on edelleen edistettävä tukien vastikkeellisuutta. Tukea tulisi ensisijaisesti antaa lainoina tai takauksina.

Yritystukirahoituksen vaikuttavuuden arviointi

Vuonna 2001 voimaan tulleen uudistetun yritystukilain (1068/2000) tarkoituksena on merkittävästi tehostaa rahoituksen vaikuttavuutta. Lain mukaan yritystukea suunnataan hankkeisiin, joissa rahoituksella arvioidaan olevan merkittävää vaikutusta hankkeen toteuttamisen kannalta joko siten, että hanketta ei toteutettaisi lainkaan ilman tukea tai siten, että tuen ansiosta hanke voidaan toteuttaa laajempaan, korkeatasoisempaan tai nopeammassa aikataulussa. Tukea ei myönnetä hankkeisiin, joissa sillä ei katsota olevan riittävää vaikuttavuutta. Rahoituksen vaikuttavuutta ja vaikuttavuusarvioinnin menetelmiä kehittämällä rajallisia yritystukiresursseja pystytään suuntaamaan tukiohjelmien tavoitteiden kannalta perustelluimpiin hankkeisiin. Vaikuttavuusarviointimenetelmiä kehitetään sekä kauppa- ja teollisuusministeriössä että TE-keskusministeriöiden yhteistyönä.

Jokaisen yritystukilain mukaisen yritystukipäätöksen kohdalla arvioidaan rahoitettavan hankkeen vaikutukset yrityksen liikevaihtoon, vientiin ja työpaikkojen määrään. Arviot kirjataan seurantarekisteriin ja toimitetaan tuen saajalle tukipäätöksen liitteenä. Lisäksi tehdyt arviot päivitetään tuen maksuvaiheessa sekä kahden vuoden kuluttua tuen viimeisestä maksuerästä. Jatkuva tukipäätösکوhtainen vaikuttavuuden arviointi ja seuranta tuottavat merkittävää uutta vaikuttavuustietoa yritystukipolitiikan kehittämiseksi sekä rahoituksen suuntaamiseksi.

Tarkoituksena on kehittää yritystukirahoituksen vaikuttavuusarviointia myös taloustieteellisin menetelmin. Keväällä 2003 julkaistiin kauppa- ja teollisuusministeriön teettämä selvitys yritystukimuotojen arvioinnista ja vertailusta, jossa kartoitettiin ekonometristen vaikuttavuustutkimusten tuloksia.

Finnvera Oyj:n verotuksellinen asema

Finnvera Oyj:stä perustettiin tietoisesti normaalisti veroja maksava osakeyhtiö v. 1998. Finnvera Oyj:n rahoitustoimintaan liittyvä valtion tuki tehtiin mahdollisimman läpinäkyväksi, jota yhtiön tuloverovapaus ja aikoinaan käytössä ollut niin sanottu peruskorkotuki olisivat hämärtäneet.

Kun Finnvera Oyj:stä ei lopulta tullut niin sanottua luottolaitosta, se joutui verotuksellisesti muita luottolaitoksia huonompaan asemaan. Tämä johtuu siitä, että se ei muiden luottolaitosten tapaan voi tehdä luottotappiovarauksia. Kauppa- ja teollisuusministeriössä asiaa selvittänyt työryhmä piti vara-

usmahdollisuutta perusteltuna. Valtiovarainministeriö on pitänyt luottotappiovarauksen tekemisen sallimista ongelmallisena muun muassa yhtiön saaman valtion suoran budjetituen sekä vientitakuutoiminnasta syntyvän voitollisen tuloksen kannalta ja rahoituslaitosten tasapuolisen lainsäädännöllisen kohtelun kannalta. Myös yhtiön tuloverovelvollisuuteen liittyviin ongelmiin on kiinnitetty huomiota yhtiön itsekannattavuustavoitteeseen nähden.

Tarkoituksena on jatkaa Finnvera Oyj:n verotuksellisten kysymysten selvittelyä kauppa- ja teollisuusministeriössä v. 2003.

Työvoima- ja elinkeinokeskusten kehittämistarpeista

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta kauppa- ja teollisuusministeriö on todennut seuraavaa:

TE-keskusten toiminnan ohjaus ja määrärahojen jakautuminen edelleen kolmen ministeriön kesken ovat omiaan ylläpitämään tehokkuutta haittaavia raja-aitoja käytännön työssä ja sektorikohtaista toimintastrategiaa alueellisen tarkastelun sijasta.

TE-keskusten perustamisen tavoitteena oli yritystoiminnan ja työllisyyden edistäminen. Tavoitteena oli myös tarjota aiempaa monipuolisempia palveluja maatalousyrittäjille. Tärkein lähtökohta TE-keskusten toiminnan kehittämisessä on asiakkaiden odotusten ja tarpeiden huomioon ottaminen. Asiakkaat odottavat keskuksilta aktiivista toimintaa ja asioinnin helpottamista.

Vuoden 2003 keskeisiä kehittämishankkeita ovat edelleen asiakas- ja toimintalähtöisen organisoinnin tehostaminen, jonka voidaan katsoa edellyttävän osastokohtaisten rajojen poistamista. Uuden hallituksen ohjelmaan on kirjattu, että osastorajojen poistamismahdollisuudet selvitetään. Käynnistetyt asiakkuuden kehittämishankkeen tarkoituksena on yli TE-keskusten osastojen saada yhdistäviä, eri palvelukanavia hyödyntäviä asiakaslähtöisiä toimintatapoja kaikkiin TE-keskuksiin.

Myös hallinnon ja talouden näkökulmasta samaan tavoitteeseen tähtäävän toiminnan ja käytettävissä olevien resurssien yhdistäminen sekä päällekkäisten toimintojen purkaminen edistäisi tehokkuutta ja antaisi mahdollisuuden jatkossa kohdentaa resursseja tarpeiden mukaan. Tulevaisuudessa sektoristrategioiden sijaan tulee nykyistä enemmän kiinnittää huomiota alueellisen kehittämistoiminnan ja strategian onnistumiseen.

TE-keskusten sisäiset osastorajat tulisi poistaa sekä siirtää määrärahojen painopistettä yritystoiminnan edistämiseen. Kyseiset toimenpiteet mahdollistavat alueiden voimavarojen tehokkaan käytön alueellisen yritystoiminnan edistämiseksi ja työllisyyden parantamiseksi.

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta maa- ja metsätalousministeriö on todennut seuraavaa:

TE-keskukset suorittavat yritystoiminnan edistämistehtävien ohella maataloushallinnon lakisääteisiä toimeenpanotehtäviä, joiden osalta toiminnan tulee vastata hyvin tarkasti EU-säädöksiä. Keskuksilla on siten luonteeltaan erilaisia tehtäviä, ja tämä tulee ottaa huomioon toimintaa kehitettäessä.

Maa- ja metsätalousministeriön ja TE-keskusten välillä tulee olla puolestaan selkeä ohjaussuhde, koska TE-keskukset suorittavat ministeriön vastuulla olevia EU-tehtäviä. Ohjaussuhteen seuranta ja jatkuva kehittäminen ovat edellytys sille, että ohjaus tyydyttää sekä ministeriötä että TE-keskuksia.

Hallitusohjelman mukaan osastorajojen poistoa selvitetään.

4. Tilimuistutuskertomus

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta työministeriö on todennut seuraavaa:

TE-keskusten osastojako ei ole este kehittää keskusten toimivuutta. Asiakkuuden kehittämishanke on käynnistetty yhteisymmärryksessä keskuksia ohjaavien ministeriöiden kanssa, mutta sillä ei tähdätä osastojaon poistamiseen vaan asiakaslähtöisyyden kehittämiseen olemassa olevalla rakenteella.

Määrärahojen painopistettä tulee suunnata entistä selvemmin välittömien työllisyysvaikutusten edistämiseen. Työministeriö pitää edelleen selvänä, että keskusten hallinnoimat määrärahat budjetoidaan jatkossakin ohjaavien ministeriöiden pääluokkiin.

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstötilanne

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta sosiaali- ja terveysministeriö on todennut seuraavaa:

Toimenpiteet henkilöstön riittävyyden ja osaamisen turvaamiseksi

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 6.3.2003 sosiaali- ja terveydenhuollon työvoiman ja koulutuksen ennakkoinnin yhteistyöryhmän, jonka tehtävänä on seurata ja arvioida työvoimassa tapahtuvia muutoksia sekä tehdä opetusministeriölle ehdotukset sosiaali- ja terveydenhuollon tulevista koulutustarpeista. Alueellisessa ennakkoinnissa käytetään hyväksi opetusministeriön alueellisen ennakkoinnin organisointia sekä molempien sektorien aluehallintoa lääninhallituksissa.

Valtioneuvoston 11.4.2002 tekemässä periaatepäätöksessä terveydenhuollon tulevaisuuden turvaamiseksi määritellään ne toimenpiteet, joiden tavoitteena on terveyspalveluiden saatavuuden ja toimivuuden parantaminen sekä henkilöstön riittävyyden ja osaamisen turvaaminen. Periaatepäätöksen mukaan terveydenhuoltohenkilöstön koulutusta lisätään sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimatarpeen ennakointitoimikunnan v. 2001 tekemien ehdotusten pohjalta. Opetusministeriö on sopinut ammattikorkeakoulujen kanssa, että v. 2003 terveysalalle siirretään 200 aloituspaikkaa muilta aloilta. Viime vuonna terveysalan ammattikorkeakoulutukseen siirrettiin 130 aloituspaikkaa. Sosiaali- ja terveysalan toisen asteen koulutusta lisätään v. 2003 lähes 400 aloituspaikalla. Viime vuonna koulutusta lisättiin noin 300 aloituspaikalla.

Kansallisessa terveyshankkeessa on tavoitteena turvata työvoiman riittävyyttä myös kehittämällä terveydenhuollon eri ammattiryhmien keskinäistä yhteistyötä ja työnjakoa sekä parantamalla henkilöstön toimintaedellytyksiä terveyskeskuksissa ja sairaaloissa. Kansallisen terveyshankkeen hankerahoitusta 5.3.2003 saaneesta 40 hankkeesta 12:ssa kehitetään eri ammattiryhmien yhteistyötä ja työnjakoa.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan henkilöstölle järjestetään vuosittain keskimäärin 3–10 päivää täydennyskoulutusta peruskoulutuksen pituudesta, työn vaativuudesta ja toimenkuvan muuttumisesta riippuen. Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan täydennyskoulutukseen liittyvät lainsäädännön muutokset ja valtionosuuksien lisäykset tulemaan voimaan vuoden 2004 alusta. Lisäksi ministeriö asetti 1.4.2003 työryhmän, jonka tehtävänä on laatia valtakunnalliset täydennyskoulutussuosituksset.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan lääketieteellistä ja terveystieteellistä opetusta antavat yliopistot käynnistävät terveydenhuollon moniammatillisen johtamiskoulutusohjelman viimeistään v. 2005. Opetusministeriö valmistelee koulutusta yhdessä yliopistojen, sosiaali- ja terveysministeriön sekä Suomen Kuntaliiton kanssa. Opetusministeriö lisää tänä vuonna myös terveystieteellistä yliopistokoulutusta, jonka tarkoituksena korvata hoitotyön johtajien eläkepoistumaa.

Lääkärit ja hammaslääkärit

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä 11.4.2002 terveydenhuollon tulevaisuuden turvaamiseksi todetaan, että ”lääkärikoulutuksen aloituspaikkoja lisätään vuodesta 2002 alkaen 550:stä 600:aan.

Muun terveydenhuoltohenkilöstön koulutusta lisätään sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimatarpeen ennakointitoimikunnan (STM Komiteanmietintö 2001:7) suuntaviivojen mukaisesti alueelliset erityistarpeet huomioon ottaen.

Opetusministeriö tarkistaa lääkärien perusterveydenhuollon lisäkoulutusta ja erikoistumiskoulutusta sekä vastaavia hammaslääkärien koulutusta koskevia asetuksia niin, että jokaisen lääkärin ja hammaslääkärin perustutkinnon jälkeiseen koulutukseen sisällytetään vähintään 9 kuukauden jakso terveyskeskuslääkärin tai -hammaslääkärin tehtävissä toimimisesta. Erikoistumiskoulutuksesta vähintään puolet suoritetaan muualla kuin yliopistosairaalassa. Vuosina 2003–2005 siirretään 8 milj. euroa erikoissairaanhoidon lain 47 ja 47 b pykälien mukaiseen tutkimustoimintaan tarkoitettua valtion korvauksesta lääkäri- ja hammaslääkärikoulutukseen tarkoitettuun valtion korvaukseen.”

Lääkärikoulutuksen aloituspaikat lisättiin 600:aan syksyllä 2002. Lääkärikoulutuksen aloituspaikkoja on vähitellen lisätty vuodesta 1998 alkaen 360:sta 600:aan. Lisäyksen vaikutukset alkavat näkyä työmarkkinoilla vuodesta 2005 alkaen. Sosiaali- ja terveysministeriö tekee uuden selvityksen lääkäri- ja hammaslääkäri työvoimatilanteesta lokakuussa 2003.

Lääkärien perusterveydenhuollon lisäkoulutusta ja erikoistumiskoulutusta sekä hammaslääkärien käytännön palvelua koskevia asetuksia on tarkistettu periaatepäätöksen mukaisesti, ja ne ovat astuneet voimaan 1.1.2003 alkaen. Hammaslääkärien erikoistumiskoulutusta koskeva asetusmuutos on opetusministeriössä valmisteilla ja tarkoitus on, että se tulisi voimaan kevään 2003 aikana.

Valtion vuoden 2003 talousarviossa terveystieteelliseen tutkimustoimintaan tarkoitettua valtionkorvauksesta on siirretty 8 milj. euroa lääkäri- ja hammaslääkärikoulutukseen tarkoitettuun valtionkorvaukseen. Tämän johdosta on korotettu lääkäri- ja hammaslääkäritutkintojen valtionkorvausta sekä yliopistojen hyväksymää perusterveydenhuollon lisäkoulutuksen ja hammaslääkärin käytännön palvelun kuukausikorvausta samoin kuin yliopistosairaalan ulkopuolella tapahtuvaa erikoistumiskoulutuksen kuukausikorvausta.

Vuonna 2002 säädöksiä muutettiin niin, että ETA-alueen ulkopuolella lääkäritutkinnon suorittaneiden lääkärin ammatinharjoittamisoikeuden saamiseksi terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen edellyttämä kuuden kuukauden harjoitteluaika tuli lääkärikoulutuksen valtionkorvauksen piiriin. Korvausta maksetaan kunnille ja kuntayhtymille, ja sen suuruus on vuoden 2003 alusta alkaen 1 298 euroa kuukautta ja harjoittelijaa kohti. Sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön ja työministeriön yhteisin toimenpitein on tuettu edellä mainittujen lääkärin mahdollisuutta perehtyä suomalaiseen terveyspalvelujärjestelmään ja saada lääkärin ammatinharjoittamisoikeudet. Edellä mainittujen lääkäreiden määrä on lisääntynyt.

Sosiaalihuollon henkilöstö

Sosiaalihuollon henkilöstön osalta tässä yhteydessä on syytä mainita kolme toimenpidekokonaisuutta, jotka ovat (1) kansallinen projekti sosiaalialan kehittämiseksi, (2) sosiaali- ja terveydenhuollon työvoiman ja koulutuksen yhteistyöryhmän asettaminen sekä (3) vuosina 2004–2007 sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma.

4. Tilimuistutuskertomus

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 3.10.2002 kansallisen projektin sosiaalialan kehittämiseksi. Projektin tehtävänä oli laatia pitkän aikavälin kehittämisohjelma, jolla turvattaisiin sosiaalialan tasapainoinen ja hallittu kehitys. Kehittämisprojektin raportti on luovutettu 25.3.2003. Raportissa on arvioitu erityisesti seuraavia neljää kokonaisuutta: (1) sosiaalipalvelujen saatavuutta ja laatua eri väestöryhmien näkökulmasta, (2) sosiaalialan henkilöstön osaamista, riittävyttä ja työkäytäntöjä, (3) palvelujen järjestämistä kunnassa ja yhteistyötä muiden hallintokuntien kanssa sekä (4) sosiaalialan rahoitusta ja ohjausta.

Alan henkilöstöön liittyvinä kehittämis ehdotuksina raportissa esitetään muun muassa henkilöstön osaamisen varmistamista lakisääteisellä täydennyskoulutuksella, sosiaalipalveluiden työkäytäntöjen kehittämistä erillisellä ”Hyvät käytännöt” -hankkeella, sosiaalialan alueellisten osaamiskeskusten toimintaedellytysten parantamista, jotta ne voisivat toimia nykyistä paremmin kuntien tukena, sekä tietoteknologian hyväksikäytön parantamista sosiaalialalla.

Kansalliseen sosiaalialan kehittämisohjelmaan liittyen sosiaalityön neuvottelukunta on 19.3.2003 valmistellut sosiaalityön vahvistamiseksi kiireelliset kehittämistoimenpide-ehdotukset, joita ovat muun muassa sosiaalityön saatavuuskriteerien laatiminen sekä sosiaalipäivystyksen järjestäminen koko maahan. Työntekijöiden osaamisen vahvistamiseksi esitetään sosiaalihuollon kelpoisuuslain ja sosiaalityöntekijöiden ammatinharjoittamislain toteuttamista, sosiaalityöntekijöiden ja sosionomien yhteistyön kehittämistä, sosiaalityöntekijöiden täydennyskoulutuksen ja työnohjauksen järjestämistä, alan tutkimus- ja kehittämisohjelman laatimista sekä tutkimuksen vahvistamista. Lisäksi esitetään sosiaalityöntekijäkoulutukseen otettavien opiskelijoiden määrän lisäämistä, peruskoulutuksen voimavarojen vahvistamista sosiaalityön painoalueella ja johtamisen vahvistamista kehittämällä koulutusta sekä asettamalla tarpeelliset kelpoisuus kriteerit.

Sosiaali- ja terveysministeriö on 6.3.2003 asettanut sosiaali- ja terveydenhuollon työvoiman ja koulutuksen ennakkoinnin yhteistyöryhmän toimikaudeksi 10.3.2003–31.12.2005 sekä nimennyt sihteeristön yhteistyöryhmän valmistelu elimeksi. Yhteistyöryhmä avustaa sosiaali- ja terveysministeriötä ja opetusministeriötä sosiaali- ja terveydenhuollon työvoima- ja koulutustarpeiden seurannassa ja ennakkoinnissa. Työvoima- ja koulutustarpeita koskevien ehdotusten valmistelu ja antaminen sovitaan myös yhteen opetusministeriön koulutuksen mitoitusta koskevan päätöksenteon kanssa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon työvoiman ja koulutuksen ennakkoinnin yhteistyöryhmän tehtävänä on:

1. seurata ja ennakoida väestön tarpeisiin sekä palvelujärjestelmän ja työelämän muutoksiin liittyviä sosiaali- ja terveysalan koulutuksen kehittämistarpeita;
2. ennakoida sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimatarpeita;
3. valmistella ehdotukset sosiaali- ja terveysalan nuorten ja aikuisten koulutustarpeiksi toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa, ammattikorkeakoulutuksessa ja yliopistollisessa koulutuksessa ottaen huomioon myös ruotsinkielisen koulutuksen tarve;
4. tehdä ehdotuksia seurannan ja ennakkoinnin kehittämiseksi sekä alan koulutuksen kehittämiseksi; sekä
5. luoda ja vakiinnuttaa käyttöön joustava yhteistyö- ja toimintamalli sosiaali- ja terveydenhuollon työvoima- ja koulutustarpeita koskevaa valtakunnallista ja alueellista seurantaa ja ennakkointia varten.

Sosiaali- ja terveydenhuollon vuosina 2004–2007 tavoite- ja toimintaohjelman virkamiesvalmistelu on käynnistynyt. Voimassa olevassa vuosien 2000–2003 tavoite- ja toimintaohjelmassa työvoimaan ja henkilöstöön liittyvät toimenpidesuositukset ovat jo vahvasti esillä ja uudessa tavoite- ja toimintaohjelmassa niiden painoarvon voidaan ennakoida kasvavan. Voidaan myös olettaa, että raporttinsa vasta antaneesta sosiaalialan kehittämisohjelmasta nousee sekä uuden hallitusohjelman kautta että suoraan tavoite- ja toimintaohjelman toimenpiteiksi muokkautuvia kokonaisuuksia.

Ammatinvalinnanohjaus

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta työministeriö on todennut seuraavaa:

Valtiovarainvaliokunnan mietinnössä katsotaan, että työvoimatoimistojen ammatinvalinnanohjaukseen myönteisestä kehityksestä huolimatta jonotusajat ovat vielä liian pitkiä. Psykologien työpanoksen käyttö muihin tehtäviin ei saisi johtaa kohtuuttomiin jonotusaikoihin.

Työministeriö on seurannut ammatinvalinnanohjauksen asiakasjonoja vuodesta 2001. Työvoimatoimistojen ajanvarauskäytännöt poikkeavat toisistaan. Jos toimistossa on järjestetty päivystäviä ohjauspalveluja, voi asiakas saada asiansa nopeastikin vireille. Kiireisissä tapauksissa voidaan asiakasta palvelulla ”jonon ohi”. Seurantajakson aikana ohjaukseen pääsyajat ovat keskimäärin lyhentyneet noin viikolla. Jonotusaika oli joulukuun 2002 lopussa pisimmillään 17 viikkoa. Oheisessa asetelmassa on yhteenveto ohjauksen jonotusaikojen pituudesta kahden viime vuoden ajalta. Vähintään 10 viikon jonotusaikoja oli 8 prosentissa toimistoista kun taas 19 prosentissa toimistoista ohjaukseen pääsi viikossa.

	2001				2002	
	huhtikuu	elokuu	joulukuu	huhtikuu	elokuu	joulukuu
Jonotusaika keskimäärin viikkoa	3,8	4,3	5,1	3,3	2,5	3,8

Pitkät jonot viestivät siitä, että asiakkaiden subjektiiviseen palvelutarpeeseen ei aina kyetä tyydyttävällä tavalla ja riittävän nopeasti vastaamaan. Tähän ovat vaikuttaneet kaventuneet henkilöresurssit, asiakaskunnan vaikeutumisen myötä pidentyneet ohjausprosessit ja psykologien työpanoksen suunnittaminen muihinkin tehtäviin kuin välittömään asiakaspalveluun.

Jonotilanteen tarkastelun yhteydessä on huomioitava käytössä olevat resurssit. Ohjauksen henkilöresurssit olivat 9 % pienemmät v. 2002 kuin edellisenä vuonna. Henkilöstön suuri vaihtuvuus, avoimien virkojen tai -sijaisuuksien täyttöön liittyvät rekrytointiongelmat tai säästösyistä täyttämättä jättäminen vähentävät osaltaan ohjauspalvelujen tarjontaa henkilötyövuosissa mitattuna. Ammatinvalintapsykologien virkojen (269,5 htv) täyttöaste v. 2002 oli toimistoilta saadun tiedon mukaan 89,5 % (235 htv).

Henkilöresurssien lisäksi toiminnan arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota resurssien tarkoituksenmukaiseen käyttöön. Työministeriön tammikuussa 2003 ammatinvalintapsykologeille tehdyn ajankäyttöarvioinnin mukaan asiakastyöhön käytetään noin 2/3 työajasta ja loput työajasta käytetään työnvälitysyhteistyöhön, verkostoyhteistyöhön, erilaisiin kehittämishankkeisiin sekä muihin tehtäviin. Virkailijakohtainen vaihtelu on suuri. Asiakastyöhön käytetty aika toimistoissa, joissa jonot ohjaukseen ovat yli 10 viikkoa, on arvioitu selvästi pienemmäksi (55 %) kuin keskimäärin (66 %). Suhteellisesti enemmän aikaa näissä toimistoissa käytetään asiakaspalvelun verkostoyhteistyöhön ja kehittämishankkeisiin. Psykologien toimenkuviissa heijastuu myös työvoimatoimistojen ammatillisten kuntoutuspalvelujen ja koulutus- ja ammattitietopalvelun resursointi. Näitä tehtäviä hoitavien neuvojien määrä on selvästi laskenut. Mikäli näitä palveluja ei ole saatavana, sisällytetään usein psykologien tehtäviin osittain myös edellä mainittujen asioiden hoitoa.

Työhallinnossa on kasvanutta tarvetta psykologiasiantuntemuksen käyttöön myös muualla kuin pelkästään perinteisessä ammatinvalinnanohjauksen asiakastyössä. Tästä ei kuitenkaan välttämättä seuraa ohjausjonojen pidentymistä, jos toimintaa tehostetaan.

Työministeriö on v. 2002 lisännyt ohjauskäyntejään TE-keskusten työvoimaosastoihin ja työvoimatoimistoihin. Käyntejä jatketaan ja laajennetaan v. 2003. Niiden tarkoituksena on käsitellä ohjauspal-

4. Tilimuistutuskertomus

velujen alueellista tilannetta ja tarvittavia toimenpiteitä asiakasjonojen lyhentämiseksi, palveluresurssien varmistamiseksi ja vaihtoehtoisten palvelujen tarjoamiseksi. Samalla on pohdittava, millaisia asiakasryhmiä ohjauksen kannattaa priorisoida ja millaista palvelua ohjaukseen hakeutuville järjestetään.

Työministeriö panostaa jatkossa ohjauspalvelujen kehittämistyöhön palvelujen tehokkuuden ja tulokellisuuden parantamiseksi. Työvoimatoimistojen ohjauspalveluiden henkilöresurssien lisääminen ei ole mahdollista nykyisten määrärahojen puitteissa.

Riittävien voimavarojen suuntaaminen nuorten urasuunnitteluun ja ohjaamiseen

Nuorten ammatinvalinnanohjauksen ja urasuunnittelun palvelujärjestelmää tarkasteltaessa on huomioitava sekä oppilaitosten opinto-ohjauksen että työvoimatoimistojen nuorten palvelujen tarjonta kokonaisuudessaan. Näiden palvelujärjestelmien välillä on kehittynyt työnjako ja yhteistyö, jonka sisältö ja laajuus vaihtelee paikallisesti. Vuoden 2003 alussa voimaan tulleessa asetuksessa julkisen työvoimapalvelun toimeenpanosta (1347/2002) opetus- ja työvoimaviranomaisten työnjaosta ja yhteistyöstä todetaan, että opiskelijoiden ammatinvalintaan ja työnhakuun liittyvistä palveluista on ensisijainen vastuu opetusviranomaisilla. Koulutuksesta valmistuvien työelämään siirtymisen tehostamiseksi on työhallinto panostanut verkostoyhteistyöhön oppilaitosten kanssa ohjaus-, työnhaku- ja informaatiopalvelujen tarjoamiseksi valmistumisvaiheessa oleville opiskelijoille. Keskushallinnon tasolla edistetään hallinnonalojen palveluyhteistyötä muun muassa opetusministeriön asettaman opinto-ohjauksen ja työvoimapalvelujen yhteistyöryhmän toimin.

Nuorten työnvälityspalvelun työnhakijan kanssa yhteistyössä laatiman työnhakusuunnitelman tavoitteena on rakentaa työnhakijalle yksilöllinen polku työelämään. Nuorten suunnitelmien seurantaväli ja työnhaun uusimisväli on lyhempi kuin aikuisten. Työnvälityspalvelujen tehostamiseksi on suurimmissa työvoimatoimistoissa ammattitaidottomien nuorten työnhakijoitten palveluun erikoistuneet neuvojat.

Työhallinnon, Kansaneläkelaitoksen ja kuntien yhteistyönä on v. 2002 aloitettu kaksivuotinen yhteispalvelukokeilu 25 palvelupisteessä. Kokeilussa järjestetään tehostettuja palveluja pääasiassa työmarkkinatuella oleville työttömille. Muutama yhteispalvelupiste on valinnut kohderyhmäksi alle 25-vuotiaat nuoret. Myös muilla alueilla nuoria on kyseisten palveluiden piirissä. Vuoden 2002 tietojen mukaan noin 10 % yhteispalvelun asiakkaista oli alle 25-vuotiaita nuoria.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta velvoittaa kunnan ja työvoimatoimiston toimimaan yhteistyössä alle 25-vuotiaan pitkäkhön aikaa työttömänä olleen työmarkkinoille ohjaamiseksi. Nuorten alle 25-vuotiaiden kanssa tehdyt aktivointisuunnitelmat ovat lisänneet aktiivisten työvoimapolitiittisten toimenpiteiden käyttöä, erityisesti työharjoittelun, ohjaavan työvoimakoulutuksen ja työelämävalmennuksen käyttöä.

Nuorten työpajatoiminta tarjoaa hyvän toimenpidevaihtoehdon nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja työllistymisen edistämiseksi. Työhallinto tekee yhteistyötä työpajojen kanssa myöntämällä työllistämistukia, ohjaamalla nuoria työharjoitteluun ja työelämävalmennukseen sekä hankkimalla valmentavaa työvoimapolitiittista aikuiskoulutusta pajojen tarpeisiin.

Euroopan sosiaalirahasto-ohjelmissa nuoriin kohdistuvat toimenpiteet ovat keskeisiä erityisesti tavoite 3-ohjelmassa sekä Equal-yhteisöaloiteohjelmassa.

Pääministeri Paavo Lipposen aloitteesta asetettiin nuorten osallisuutta edistävän yhteistyöhankkeen johtoryhmä keväällä 2002 työministeri Tarja Filatovin johdolla. Työryhmä jätti kesäkuussa 2002 eh-

dotuksensa toimenpiteiksi nuorten oppimisen ja työllistymisen edistämiseksi. Osallisuushankkeen aloitteesta käynnistyy muun muassa opetusministeriön johdolla v. 2003 viisivuotinen kuntakokeilu, jonka tarkoituksena on lisätä kunnissa yhteisvastuuta nuorista ja heille suunnatuista palveluista. Työvoimatoimistojen nuorten palveluista vastaavat osallistuvat normaalin palvelutarjontansa puitteissa kuntakokeilun yhteistyöhön.

Henkilöstöresurssien turvaamisen tärkeys

Valtiovarainvaliokunta korostaa työvoimatoimistojen henkilöstöresurssien turvaamisen tärkeyttä sekä työvoimatoimistojen henkilöstön palkkaustason kilpailukykyisyyttä. Henkilöstöresurssien turvaaminen, henkilöstörakenteen ja henkilöstön osaamisen kehittäminen sekä palkkaustason kilpailukykyisyys ovat tällä hetkellä merkittäviä haasteita työhallinnossa. Toimintarakenteiden ja palvelumallien toteutetut muutokset edellyttävät työvoimatoimistojen henkilöstöltä entistä suurempaa osaamista ja ammattitaitoa. Tämän johdosta työhallinnon henkilöstöpolitiikan painopistealueina ovat tällä hetkellä osaamisen kehittämiseen liittyvät toimenpiteet. Pelkästään tämä ei riitä, vaan henkilöstön motivaation ylläpitämiseksi ja parantamiseksi sekä pätevän henkilöstön pitämiseksi ja saamiseksi on palkkausrakennetta kehitettävä ja palkkaustasoa parannettava. Työhallinnossa valmistellaan tällä hetkellä uutta palkkausjärjestelmää, joka näillä näkymin tulee käyttöön vuoden 2004 aikana. Työvoimatoimistojen palkkaustaso on lukuisten eri selvitysten mukaan selvästi alempi kuin valtionhallinnossa ja yleisillä työmarkkinoilla vastaavilla vaativuustasoilla. Uuden palkkausjärjestelmän käyttöönoton resursointiin otetaan kantaa tulevissa valtion talousarvioissa.

Jätelainsäädännön täytäntöönpano

Tällä kohtaa olevien huomautusten johdosta ympäristöministeriö on todennut seuraavaa:

Aikaisemmin ympäristölupien ja ympäristövalvonnan yhtenäisyyteen pyrittiin antamalla kirjallisia ohjeita. Näin meneteltiin erityisesti juuri jätehuollossa, josta viitekirjeen liitteenä olevassa valtioneuvoston tarkastajain ja eduskunnan valtionvarainvaliokunnan kannanotoissa on kysymys. Jätehuollossa annettiin 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa yhteensä yli 30 laajaa ja yksityiskohtaista kirjallista täytäntöönpano- ja valvontaohjetta. Ohjeiden antamista kuitenkin vähennettiin 1990-luvun alkupuolelta lähtien sen jälkeen kun valtioneuvosto oli tehnyt yleispäätöksen valtionhallinnossa annettavien viranomaisohjeiden vähentämisestä. Kansallisesti annettavien ohjeiden tarvetta vähensi myös samanaikainen liittyminen Euroopan talousalueeseen ja Euroopan unioniin, minkä seurauksena jätehuollossa omakuttiin hyvin yksityiskohtainen EU-lainsäädäntö. Myös lainsäädännön oikeudellinen tulkinta siirtyi viimekädessä EU-tuomioistuimelle.

EU-lainsäädäntö on tuonut myös aikaisempaa yhtenäisemmän ympäristö- ja ympäristölupalainsäädännön, joka on pantu Suomessa täytäntöön ympäristönsuojelulilla (86/2000). Myös jätehuoltoon kuuluvat lupa- ja valvonta-asiat on liitetty osaksi yhtenäistä ympäristölupajärjestelmää ja -lainsäädäntöä. EU-yhteistyönä on myös kehitetty ja sovellettu käytäntöön ympäristölainsäädännön yhtenäiseen soveltamiseen ja ympäristölupien yhtenäiseen ratkaisemiseen tähtäävä niin sanottu BAT-ohjeisto. Tässä ohjeistossa määritellään hyvin yksityiskohtaisesti EU:n ympäristölainsäädännön edellyttämä parhaan käytettävissä olevan tekniikan taso eri toimialoilla. Ohjeistoa täydennetään ja ajantasaisetaan jatkuvasti.

Ympäristölupien toteutumista valvotaan säännönmukaisesti erityisten valvontasuunnitelmien perusteella. Suunnitelmien laatimisesta on tähän mennessä sovittu lupaviranomaisten kanssa tulosohtausmenettelyssä. Myöhemmin valvontasuunnitelmista tultaneen säätämään laissa. Lupavaatimukset tal-

4. Tilimuistutuskertomus

lennetaan ympäristöhallinnon ylläpitämään atk-pohjaiseen ympäristönsuojelun valvonta- ja tietojärjestelmään (VAHTI-järjestelmä). Lupavelvolliset toimittavat myös vähintään kerran vuodessa valvontaviranomaisille oman raporttinsa lupaehtojen toteuttamisesta. Myös raportit tallennetaan VAHTI-järjestelmään. Samoin sinne tallennetaan muut valvonnassa havaitut seikat ja niiden johdosta suoritettut toimet. Lainsäädännön yhtenäistä toimeenpanoa ja valvontaa kehitetään EU:n puitteissa myös jäsenmaiden lupa- ja valvontaviranomaisten yhteistyönä (niin sanottu IMPEL-yhteistyö). Tässä yhteistyössä kehitetään erityisesti yhtenäisiä käytännön toimintatapoja koko EU-alueelle. Ympäristölupien valvontaa pyritään parantamaan jatkossa myös kansallisella ohjeistuksella. Erityistä valvontaohjetta koskeva ehdotus valmistuu kuluvan vuoden lopulla. Samanaikaisesti myös lupavelvollisten suorittamaa oman toiminnan tarkkailua pyritään kehittämään. Tätä työtä valmistelemaan asetetun ympäristöministeriön työryhmän määräaika päättyy kuluvan vuoden lopussa.

Ympäristölupien käsittelyyn ja lupien noudattamisen valvontaan on pyritty saamaan riittävät voimavarat määrärahoja uudelleen kohdentamalla. Vuosina 2002–2003 on voitu palkata alueellisiin ympäristökeskuksiin määräaikaisesti vuositasolla yhteensä 14 henkilöä ympäristölupien käsittelyyn ja valvontaan. Myös ympäristölupavirastojen vakinaista henkilöstöä on voitu lisätä 4,5 henkilötyövuodella.

Valtioneuvoston v. 2002 hyväksymässä tarkistetussa valtakunnallisessa jätesuunnitelmassa hyväksyttiin, että valtion taloudellista osallistumista jätealan kehittämiseen vahvistetaan, ja että siihen tarvittavista varoista päätetään ensimmäisen kerran vuotta 2004 koskevien menokehysten ja talousarvion yhteydessä. Lisätty varainkäyttö tulee rahoitetuksi jo päätetyllä jäteveron kaksivaiheisella korottamisella. Vaikka suunnitelluista lisävaroista suurin osa on tarkoitettu muihin kuin ympäristöhallinnon tarkoituksiin, vahvistuisivat myös ympäristöhallinnon edellytykset hoitaa jätehuoltoon liittyviä lupa- ja valvontatehtäviä entistä paremmin. Erityisesti jätehuollon tutkimus- ja selvitysvarojen sekä ympäristönsuojelun edistämisvarojen lisääminen talousarviossa mahdollistaisi ministeriön aikaisempaa monipuolisemman ja laadukkaamman lupaviranomaisten ja lupavelvollisten ohjeistuksen, koulutuksen ja neuvonnan.

5. VEROJÄRJESTELMÄN KAUTTA ANNETTAVA TUKI

Verojärjestelmän kautta annettava tuki aiheutuu poikkeamasta verotuksen perusrakenteesta. Verotuen tarkoituksena on tukea verovelvollista tai välillisesti muuta talouden toimijaa. Tässä esitettyjen verotukilaskelmien perusteet on kuvattu valtiovarainministeriön julkaisussa ”Verotuet Suomessa” (1988). Laskelmat ilmestyivät vuosina 1989–1999 valtion talousarvioesityksen liitteenä. Vuodesta 2000 alkaen verotuet sisältyvät Hallituksen kertomukseen valtiovarain hoidosta ja tilasta.¹ Nyt julkaistavien laskelmien viimeisin kaikki veromuodot kattava tarkasteluvuosi on 2001.

Tukien kokonaismäärä pysyi v. 2001 lähes edellisen vuoden tasolla, noin 9 mrd. eurossa. Valtion tehtäväalueen mukaan tarkasteltuna eniten verotukia kohdistui sosiaaliturvaan, kaikkiaan runsaat 3 mrd. euroa. Suurimmat yksittäiset verotuet – kunnallinen eläketulovähennys, työntekijöiden lakisääteisen eläkevakuutusmaksun vähentäminen ja lapsilisien verovapaus – kattoivat alueen verotuista yli 70 %. Asuminen ja ympäristö saivat verotukea vajaat 3 mrd. euroa, mikä on noin 130 milj. euroa enemmän kuin v. 2000. Kasvu johtui suurimmaksi osaksi asunovelkojen korkovähennysten lisäyksestä. Maa- ja metsätalouden verotuki oli runsaat 500 milj. euroa. Liikenne sai verotukea lähes yksinomaan arvonnäisäverotuksen kautta. Yhteensä sen tuki oli 370 milj. euroa. Teollisuuden ja elinkeinon verotuki oli runsaat 800 milj. euroa. Suurin osa, noin 300 milj. euroa, saatiin yritysten poistosaännösten perusteella.

Taulukoissa 117–119 esitetään valtion tehtäväalueille kohdistuneet verotuet ja taulukossa 120 ne on eritelty verotukikohtaisesti.

Lukujen merkitystä arvioitaessa on otettava huomioon, että verotuen poistaminen ei välttämättä lisää verotuloja vastaavalla määrällä, koska tuet vaikuttavat hintoihin ja verovelvollisten käyttäytymiseen.

117. Taloudellisesti merkittävät verotuet veromuodoittain valtion tehtäväalueen mukaan, milj. euroa ¹⁾

	TVL ja siihen liittyvä verotus		EVL, MaatVL ja niihin liittyvä verotus		Välillinen verotus	
	2000	2001	2000	2001	2000	2001
Yleinen hallinto	16	16	–	–	–	–
Yleinen järjestys ja turvallisuus	–	–	–	–	–	–
Maanpuolustus	–	–	–	–	–	–
Opetus, tiede ja kulttuuri	168	166	–	–	–	–
Sosiaaliturva	3 007	3 022	–	–	7	6
Terveystieteiden tutkimus	–	–	–	–	86	92
Asuminen ja ympäristö	2 820	2 950	–	–	–	–
Työvoima	–	–	–	–	–	–
Maa- ja metsätalous	2	2	205	205	305	321
Liikenne	26	26	–	–	328	343
Teollisuus ja elinkeinot	374	372	400	308	144	153
Muut menot	35	0	–	–	–	–
Ei eriteltävissä tehtäväalueille	1 062	1 110	–	–	287	295

¹⁾ Verosanktiot on vähennetty verotuista.

¹ Luvut ovat myös nähtävissä Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen kotisivulla osoitteessa <http://www.vatt.fi/> (tutkimusalue II – Verotukiselvitys-sivuille).

5. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

118. Taloudellisesti merkittävät verotuet yhteensä valtion tehtäväalueen ja veronsaajan mukaan, milj. euroa¹⁾

	Valtio		Muut veronsaajat		Yhteensä	
	2000	2001	2000	2001	2000	2001
Yleinen hallinto	8	8	8	8	16	16
Yleinen järjestys ja turvallisuus	—	—	—	—	—	—
Maanpuolustus	—	—	—	—	—	—
Opetus, tiede ja kulttuuri	98	97	70	69	168	166
Sosiaaliturva	1 128	1 072	1 886	1 956	3 014	3 028
Terveystenhuolto	86	92	—	—	86	92
Asuminen ja ympäristö	1 417	1 485	1 403	1 465	2 820	2 950
Työvoima	—	—	—	—	—	—
Maa- ja metsätalous	406	422	106	106	512	528
Liikenne	339	354	15	15	354	369
Teollisuus ja elinkeinot	885	786	34	47	918	833
Muut menot	35	—	—	—	35	—
Ei eriteltävissä tehtäväalueille	570	581	779	824	1 349	1 405

¹⁾ Verosanktiot on vähennetty verotuista.

119. Taloudellisesti merkittävät verotuet valtion tehtäväalueen mukaan, milj. euroa¹⁾

	1998	1999	2000	2001
Yleinen hallinto	14	14	16	16
Yleinen järjestys ja turvallisuus	—	—	—	—
Maanpuolustus	—	—	—	—
Opetus, tiede ja kulttuuri	170	174	168	166
Sosiaaliturva	3 030	3 049	3 014	3 028
Terveystenhuolto	73	79	86	92
Asuminen ja ympäristö	2 440	2 580	2 820	2 950
Työvoima	—	—	—	—
Maa- ja metsätalous	517	512	512	528
Liikenne	330	341	354	369
Teollisuus ja elinkeinot	1 196	907	912	833
Muut menot	91	85	35	—
Ei eriteltävissä tehtäväalueille	939	1 249	1 349	1 405

¹⁾ Verosanktiot on vähennetty verotuista.

Euroon siirtymisen takia verotuet esitetään taulukossa 120 miljoonina euroina yhden desimaalin tarkkuudella, jotta myös pienemmistä, veronhuojennuslakeihin perustuvien verotukien kehityksestä saataisiin riittävä kuva. EVL:n ja ALVL:n sisältämät verotuet on laskettu kokonaisaineistojen perusteella, jolloin ne on voitu esittää tarkemmalla tasolla kuin esimerkiksi TVL:n sisältämät verotuet, jotka perustuvat otosaineistoon.

Lyhenteet:

L	laki
A	asetus
ALVL	arvonlisäverolaki 1501/93
EVL	laki elinkeinotulon verottamisesta
MVL	maatilatalouden tuloverolaki
TTL	laki tappiontasauksesta tuloverotuksessa
TVL	tuloverolaki 1535/92

120. Eritellyt tiedot taloudellisesti merkittävistä verotuista valtion talousarvion tehtäväalueen ja veromuodon mukaan

Verotuet tehtäväalueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa euroa						Huomautuksia
	1998	1999	2000	2001	2002*	2003**	
1. Yleinen hallinto							
TVL ja siihen liittyvä verotus							
1. Ulkomaan edustuksessa palvelevan ym. saamien eräiden korvausten verovapaus, TVL 76 § 1 k	14,0	14,0	16,0	16,0	16,0	16,0	Suuruusluokka-arvio.
2. Maanpuolustus							
3. Opetus, tiede ja kulttuuri							
TVL ja siihen liittyvä verotus							
1. Yleishyödyllisen yhteisön verovapaus (pl. ev. lut. ja ortod. kirkko), TVL 21 ja 23 §	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Stipendien ja vastaavien verovapaus, TVL 82 § 1 mom. 1 k	22,0	26,0	28,0	28,0	28,0	28,0	
3. Opintorahavähennys kunnallisverotuksessa, TVL 105 §	32,0	32,0	27,0	25,0	25,0	25,0	
4. Opintolainan korkojen vähentäminen TVL 131–134 §, 144 §	16,0	16,0	13,0	13,0	14,0	14,0	
4. Sosiaaliturva							
TVL ja siihen liittyvä verotus							
1. Kansaneläkkeen lisien ym. verovapaus, TVL 92 § 1, 2 ja 6 k	90,0	90,0	115,0	110,0	105,0	105,0	
2. Sotavammojen korvauksen verovapaus, TVL 80 § 3 k	62,0	60,0	68,0	64,0	60,0	60,0	
3. Toimeentulotuen verovapaus, TVL 92 § 22 k	120,0	115,0	115,0	120,0	125,0	125,0	
4. Elatustuen ja elatusavun verovapaus, TVL 90 § ja 92 § 7 k	100,0	105,0	115,0	105,0	105,0	105,0	
5. Lapsilisien verovapaus TVL 92 § 5 k	530,0	525,0	525,0	500,0	500,0	500,0	
6. Erorahan verovapaus, TVL 92 § 10 k	10,0	10,0	10,0	8,0	8,0	8,0	

5. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtäväalueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa euroa						Huomautuksia
	1998	1999	2000	2001	2002*	2003**	
7. Eläketulovähennys valtionverotuksessa, TVL 100 §	4,0	2,0	2,0	..	..	..	
8. Invalidivähennys kunnallisverotuksessa, TVL 104 §	26,0	24,0	21,0	21,0	20,0	20,0	
9. Kunnallisverotuksen eläketulovähennys, TVL 101 §	665,0	665,0	640,0	690,0	725,0	730,0	
10. Invalidivähennys valtionverosta, TVL 126 §	42,0	42,0	42,0	40,0	40,0	40,0	
11. Elatusvelvollisuusvähennys valtionverosta, TVL 127 §	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	
12. Työntekijöiden lakisääteisen eläkevakuutusmaksun vähentäminen, TVL 96 § 1 mom.	920,0	940,0	990,0	1000,0	1050,0	1110,0	Laskelmissa otettu huomioon ainoastaan vakuutusmaksun vähentämisestä saatu tuki.
13. Vapaaehtoisen eläkevakuutusmaksun vähentäminen, TVL 96 §	150,0	160,0	170,0	170,0	170,0	175,0	Laskelmissa otettu huomioon ainoastaan vakuutusmaksun vähentämisestä saatu tuki.
14. Työntekijöiden työttömyysvakuutus- ja työttömyyskassamaksun vähentäminen, TVL 96 § 1 mom. ja 95 § 1 mom. 2 k	300,0	300,0	190,0	190,0	110,0	65,0	
<i>Väliellinen verotus</i>							
1. Autoveron palautus invalideille, L 1482/94 50–51 §	6,9	7,1	7,1	6,5	6,0	..	
5. Terveystieteiden huolto							
<i>Väliellinen verotus</i>							
1. Lääkkeiden alennettu alv-kanta (12 %, vuodesta 1998 8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 6 k	73,3	79,1	85,6	92,0	93,0	..	
6. Asuminen ja ympäristö							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Omasta asunnosta saadun myyntivoiton verottomuus, TVL 48 § 1 mom. 1 k	670,0	700,0	790,0	800,0	800,0	..	Suuruusluokka-arvio. Laskelma perustuu asuntojen nimellishintaisiin kauppasummiin ja arvioihin asuntojen omistusajoista. Sovellettu pääomatulojen verokantaa.

5. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtäväalueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa euroa						Huomautuksia
	1998	1999	2000	2001	2002*	2003**	
2. Asumistukien verovapaus, TVL 92 § 15 k	190,0	210,0	250,0	240,0	245,0	255,0	
3. Velkojen korkojen sekä indeksi- ja kurssitappioiden vähentäminen (asuntovelat), L 953/74, TVL 131–134 §, 144 §	370,0	350,0	340,0	420,0	440,0	440,0	Tukeen sisältyy ylimääräinen korkovähennys.
4. Asuntotulon verovapaus, L 505/73 1 § 2 mom.	1210,0	1320,0	1440,0	1490,0	1510,0	..	Suuruusluokka-arvio. Laskelma perustuu Tilastokeskuksen arvioon netto-asuntotulosta.
7. Maa- ja metsätalous							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Luonnonvaraisten marjojen, sienien yms. myyntitulon verovapaus, TVL 89 §	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Maatalouden sopeutumisvähennys, TVL 149 a §	24,0	14,0	–	–	–	–	Vähennys on myönnetty vuosina 1995–1999.
<i>Maatilatalouden tuloverotus</i>							
1. Maataloustuotteiden yksityiskäytön verovapaus, MVL 4 §	42,0	42,0	42,0	42,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Koneiden, kaluston ja laitteiden poistot, MVL 8 § 4 mom.	–	–	–	..	..	..	
3. Rakennusten hankintamenon poisto, MVL 9 § 2 mom.	10,0	10,0	10,0	10,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.
4. Hankintatyön arvon verovapaus, MVL 12 § ja 12 a §	40,0	40,0	40,0	40,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.
5. Metsänhoitomaksun vähentäminen, MVL 13 § 1 mom.	8,0	8,0	8,0	8,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.
6. Metsätuhoalueen verovapaus, MVL 14 §	7,0	7,0	7,0	7,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.
7. Metsätalouden puhtaan tulon arvostuskäytäntöön liittyvä verotuki, MVL 11 §	84,0	84,0	84,0	84,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.

5. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtäväalueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa euroa						Huomautuksia
	1998	1999	2000	2001	2002*	2003*	
8. Metsätalouden avustusten verovapaus, MVL 11 §	13,0	13,0	13,0	13,0	..	..	Suuruusluokka-arvio.
9. Tasausvaraus, MVL 10 a-c §	..	..	..	..	..	..	
1.–9. Verotuet yhteensä	205,0	205,0	205,0	205,0	..	..	
<i>Väliäinen verotus</i>							
1. Elintarvikkeiden ja rehujen alennettu alv-kanta (17 %)	286,8	292,5	305,1	321,1	324,8	..	
8. Liikenne							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Merityötulovähennys, TVL 97 §	26,0	26,0	26,0	26,0	26,0	26,0	
<i>Väliäinen verotus</i>							
1. Henkilökuljetusten alennettu alv-kanta (6 %, vuodesta 1998 8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 1 k	112,4	116,1	122,4	129,3	131,0	..	
2. TV-lupien alennettu alv-kanta (6 %, vuodesta 1998 8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 5 k	34,7	35,8	38,4	37,7	38,4	..	Kohdistuu Oy Yleisradio Ab:n valtion radorahastosta saamaan korvaukseen.
3. Tilattujen sanoma- ja aikakauslehtien alv:n nollaverokanta, ALVL 55 §	134,4	140,3	144,3	154,4	152,9	..	
4. Taksien autoverohuojennus, L 482/67 7 § ja 13 a §, L 1482/94 28 §	22,7	22,6	22,5	21,8	23,9	..	Sisältää myös arvioidun arvonnäisäverohuojennuksen.
9. Teollisuus ja muut elinkeinot							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Kera Oy:n, Teollisen yhteistyön rahasto Oy:n, Suomen Vientiluotto Oy:n ja Ekokem Oy Ab:n verovapaus, TVL 20 § 1 mom. 1 k	6,0	8,0	4,0	2,0	0,0	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Rajoitetusti verovelvollisen tuloverovapaus obligaatioiden ym. tuottamasta korkotulosta, TVL 9 § 2 mom.	330,0	330,0	330,0	330,0	330,0	..	Suuruusluokka-arvio.
3. Ulkomailta ansaitun palkkatulon verovapaus, TVL 77 §	30,0	30,0	40,0	40,0	40,0	40,0	

5. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtäväalueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa euroa						Huomautuksia
	1998	1999	2000	2001	2002*	2003**	
4. Yhtiömiesvähennys, TVL 148 §	2,0	–	–	–	–	–	Vähennys poistettu 1999.
<i>Elinkeinotulon verotus</i>							
1. Kehitysalueiden ylimääräinen investointivähennys, L 290/82	0,3	–	–	–	–	–	Vähennys koskee viimeistään 1989 tehtyä investointia.
2. Jäämaksuluokkavähennys, L 433/81 6 §	1,2	1,7	1,3	0,8	..	..	
3. Toimintavaraus, EVL 46 a §	0,0	10,1	–23,5	6,2	..	..	
4. Koneiden ja kaluston poistaminen, EVL 30 § 3 mom. ja 31 §	689,6	386,8	420,5	298,8	..	..	
5. Kehitysalueiden vapaat tai korotetut poistot, L 290/82 2 §, L 1262/93	6,7	5,0	1,7	2,7	..	..	
1.–5. Verotuet yhteensä	697,8	403,6	400,0	308,5	..	..	
<i>Välillinen verotus</i>							
1. Viihdeilaisuuksien pääsymaksujen (yms.) alennettu alv-kanta (6 %, vuodesta 1998 8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 4 k	42,6	44,9	48,1	50,0	50,3	..	
2. Liikuntapalvelujen ja elokuvanäytösten pääsymaksujen alennettu alv-kanta (12 %, vuodesta 1998 8 %), ALVL 85 § a 1 mom. 3 ja 4 k	22,4	23,6	25,2	26,2	26,6	..	
3. Kirjojen alennettu alv-kanta (12 %, vuodesta 1998 8 %), ALVL 85 § 1 mom. 6 k	30,1	31,3	32,3	34,7	34,8	..	
4. Majoituspalvelujen alennettu alv-kanta (6 %, vuodesta 1998 8 %), ALVL 85 a § 1 mom. 2 k	34,7	35,7	38,9	41,9	42,7	..	
10. Muut menot							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Obligaatioiden koron verovapaus, L 878/85, L 412/69, L 785/81, L 952/85, L 726/88, L 1341/90, TVL 33 §	6,0	–	–	–	–	–	Verotuki korkotulon verovapauden osalta. Tuki on laskettu korkotulon lähdevero-prosentin mukaan.

5. Verojärjestelmän kautta annettava tuki

Verotuet tehtäväalueittain Nimike / säännös	Arvioitu verotuki miljoonaa euroa						Huomautuksia
	1998	1999	2000	2001	2002*	2003**	
2. Talletusten koron verovapaus, L 1000/85 1 §, L 726/88, L 1341/90, TVL 33 §	85,0	85,0	35,0	-	-	-	Verotuki korkotulon verovapauden osalta. Tuki on laskettu korkotulon lähdeveroprosentin mukaan. Tuki on poistettu 1.6.2000.
11. Ei eriteltävissä							
<i>TVL ja siihen liittyvä verotus</i>							
1. Ns. henkilökuntaetuuskien verovapaudet, TVL 69 §	220,0	230,0	240,0	250,0	255,0	..	Suuruusluokka-arvio.
2. Työmarkkinajärjestöjen jäsenmaksujen vähentäminen, TVL 95 § 1 mom. 2 k	180,0	180,0	170,0	170,0	170,0	170,0	
3. Ansiotulovähennys kunnallisverotuksessa, TVL 145 §	280,0	475,0	535,0	570,0	715,0	810,0	
4. Kotitalousvähennys, TVL 127a–127c, L 728/97	8,0	8,0	15,0	15,0	15,0	15,0	
5. Luontoisetujen osittainen verovapaus, TVL 64 §	67,0	67,0	75,0	77,0	79,0	82,0	
6. Erityisalojen matkustamiskustannusten korvauksen verovapaus, TVL 71 §, 73 §	12,0	12,0	15,0	15,0	15,0	15,0	
7. Päivärahojen osittainen verovapaus, TVL 71 §, 73 §	13,0	12,0	12,0	13,0	13,0	..	
<i>Välillinen verotus</i>							
1. Julkisen toiminnan välituotepanosten alempi keskimääräinen alv-kanta	51,5	139,8	146,0	153,1	162,8	..	
2. Muun toiminnan välituotepanosten alempi keskimääräinen alv-kanta	39,2	42,4	44,4	47,3	50,5	..	
3. Muuttotavarana tuotujen autojen veroton maahantuonti, TulliveroL 14 § 1 mom. 3 k ja 2 mom., ETY 918/83, L 1482/94 25 §, L 413/97 25 §	68,5	82,6	96,5	94,8	81,9	..	Sisältää auto- ja moottoripyöräveron ja alv:n menetykset.

Liitteet

LIITE 1

YHDISTELMÄT VALTION TALOUSARVIOISTA JA TILINPÄÄTÖKSISTÄ VUOSILTA 2001 JA 2002

	Talousarvio		Tilinpäätös	
	2001	2002	2001	2002
	Miljoonaa euroa			
Tulot	36 628	36 261	35 426	36 353
Menot	36 628	36 261	36 072	35 511
Ylijäämä				842
Alijäämä			647	
Kumulatiivinen ylijäämä edeltäviltä varainhoitovuosilta			1 302	656
Kumulatiivinen ylijäämä			656	1 498
Tulot				
11 Os. Verot ja veronluonteiset tulot	29 578	29 856	29 365	30 158
12 Os. Sekalaiset tulot	4 733	5 145	4 491	4 972
13 Os. Korkotulot ja voiton tuloutukset	1 338	1 127	1 372	1 065
15 Os. Lainat	189	134	198	158
15 Os. Ylijäämän käyttö	790	–	–	–
Tulot yhteensä	36 628	36 261	35 426	35 353
Menot				
21 Pl. Tasavallan presidentti	6	6	5	6
22 Pl. Eduskunta	80	88	77	84
23 Pl. Valtioneuvosto	39	37	39	37
24 Pl. Ulkoasiainministeriö	676	715	663	698
25 Pl. Oikeusministeriö	542	572	543	570
26 Pl. Sisäasiainministeriö	1 324	1 337	1 284	1 302
27 Pl. Puolustusministeriö	1 672	1 722	1 653	1 712
28 Pl. Valtiovarainministeriö	5 220	5 637	5 194	5 455
29 Pl. Opetusministeriö	5 179	5 518	5 152	5 437
30 Pl. Maa- ja metsätalousministeriö	2 408	2 496	2 395	2 448
31 Pl. Liikenne- ja viestintäministeriö	1 770	1 406	1 763	1 397
32 Pl. Kauppa- ja teollisuusministeriö	968	1 053	918	1 027
33 Pl. Sosiaali- ja terveysministeriö	7 710	8 207	7 606	8 098
34 Pl. Työministeriö	1 964	2 158	1 779	1 984
35 Pl. Ympäristöministeriö	618	625	601	622
36 Pl. Valtionvelan korot	4 124	3 670	4 092	3 624
37 Pl. Valtionvelan vähentäminen	2 327	1 012	2 308	1 010
Menot yhteensä	36 628	36 261	36 072	35 511

LIITE 2
TALOUSARVION TOTEUTUMINEN VUONNA 2002

	Miljoonaa euroa		Miljoonaa euroa
Talousarviot		Talousarviotalouden kassalaskelma	
Varsinainen tuloarvio	35 326	Tilinpäätöksen tulot	36 353
Lisätuloarviot	935	Tulorästien ja muiden korjauserien vaikutus	-39
Tuloarviot yhteensä	36 261	Talousarviotalouden kassatulot ¹⁾	36 314
Varsinainen menoarvio	35 326	Tilinpäätöksen menot	35 511
Lisämenoarviot	935	Menorästien vaikutus	-30
Menoarviot yhteensä	36 261	Siirrettyjen määrärahojen vaikutus	-61
Talousarvion ylijäämä	0	Valtionvelan nettokuoletukset	-660
		Muiden korjauserien vaikutus	-135
		Talousarviotalouden kassamenot ²⁾ ..	34 625
		Talousarviotalouden kassajäämä	1 689
Tilinpäätös		Valtiontalouden kassalaskelma	
Tulot tuloarvioita suuremmat	92	Talousarviotalouden kassatulot ¹⁾	36 314
Tilinpäätöksen tulot	36 353	Talousarvion ulkopuolisten rahastojen tulot, netto ³⁾	2 764
Menot menoarvioita pienemmät		Valtiontalouden kassatulot ¹⁾	39 077
– säästyneet menot	-795	Talousarviotalouden kassamenot ²⁾ ..	34 625
– arviomäärärahojen ylitykset	45	Talousarvion ulkopuolisten rahastojen menot, netto ³⁾	2 265
Tilinpäätöksen menot	35 511	Valtiontalouden kassamenot ²⁾	36 890
Tilinpäätöksen ylijäämä (+)	842	Valtionvelan nettokuoletukset	286
		Valtiontalouden kassajäämä	1 901

¹⁾ Ilman nettolainanottoa.

²⁾ Ilman valtionvelan nettokuoletuksia.

³⁾ Ilman siirtoja talousarviosta ja talousarvioon.

LIITE 3

ARVIOMÄÄRÄRAHOJEN YLITYKSET VUONNA 2002 PERUSTELUINEEN

Tili	Tilin nimi	Määrä- raha ¹⁾ 1 000 €	Määrära- han ylitys 1 000 €	Määrä- rahan ylitys, %	Ylitys- lupa ²⁾ 1 000 €
24.99.23.	Erityisasiantuntijoista aiheutuvat menot	6 325	146	2	146
24.99.25.	Siviilihenkilöstön osallistuminen kriisinhallintaan ...	7 482	444	6	444
25.01.29	Erityismenot	2 439	388	16	400
25.01.51.1.	Rikosvahinkokorvaukset sekä syyttömästi vangituille ja tuomituille maksettavat korvaukset ...	6 617	700	11	700
25.70.21.	Vaalimenot	673	91	14	95
26.97.35.	Valtion korvaus edunvalvontapalvelujen tuottamisesta	3 074	0	0	0
28.81.95	Lakiin tai asetukseen perustuvat menot, joita varten talousarvioon ei ole erikseen merkitty määrärahaa	17	168	987	168
29.69.56.1.	– Valtionosuus käyttökustannuksiin	3 138	55	2	56
29.70.55.1.	– Korkeakouluopiskelijoiden opintorahat	315 400	8 320	3	6 448
29.70.55.3.	– Asumisliisä	205 700	13 924	7	13 924
29.70.57.1.	Ateriakohtainen tuki	14 067	1 444	10	1 445
29.90.34.2.	– Vuosien 1993–2001 rahoituspäätösten edellyttämät valtionosuudet	5 849	79	1	79
29.90.52.32.	– Muuhun taiteen edistämiseen	3 944	7	0	1 815
30.13.42.	Luopumiskorvaukset	66 700	19	0	320
30.15.44.	Hevostalouden edistäminen vedonlyönnistä hevoskilpailuissa kertyvillä varoilla	5 466	529	10	600
30.41.41.	Hirvieläinten aiheuttamien vahinkojen korvaaminen	4 354	888	20	890
30.41.52.	Tenojoen kalastuslupamaksut ja viehekalastus- maksut	1 968	265	13	280
30.51.30.	Vesihuoltolaitteiden rakentamisen korkotuki	2 489	578	23	661
31.32.50.	Lästimaksuista suoritettavat avustukset	673	86	13	86
32.20.40.	Avustukset teknologiseen tutkimukseen ja kehitykseen	135 317	2 781	2	2 781
32.30.42.	Finnvera Oyj:n korkotuet	23 452	481	2	482
32.30.43.	Finnvera Oyj:n tappiokorvaukset	10 428	5 177	50	5 178
32.30.44.1.	Alueellinen kuljetustuki	3 351	317	10	500
32.60.40.	Energiatuki	16 626	1 176	7	1 200
33.06.26.	Mielentilatutkimustoiminnan menot	1 900	6	0	6
33.08.26.	Rokotteiden hankinta	6 184	1 255	20	1 441
33.19.50.	Valtion osuus merimieseläkekassan menoista	31 000	213	1	213
33.20.53.	Valtion osuus maatalousyrittäjien tapaturma- vakuutuksen kustannuksista	12 500	900	7	900
33.22.50.	Sotilasvammakorvaukset	260 400	307	0	3 600
34.06.02.1.	– Palkkaukset	43 317	5 683	13	7 000
34.07.21.2.	– Valtion vastaanotokeskusten toimintamenot	3 969	419	11	343
34.99.23.	Siviilipalvelus	3 574	140	4	140
34.99.51.1.	– Valtion osuus merimiespalvelutoimiston menoista	505	23	5	23
34.99.51.2.	– Valtion osuus työnantajille eräisiin merimiesten matkakustannuksiin	252	218	86	220
36.09.21.	Palkkiot ja muut menot valtionvelasta	21 000	771	4	772

Perustelut:

- 24.99.23. Arvioitua suurempi toiminnan volyymi ja henkilöstön vaihdokset.
- 24.99.25. Ennakoitua enemmän projekteja ja ennalta arvaamattomat määrärahatarpeet, joita ei osattu mitoittaa toiminnan luonteesta johtuen.

- 25.01.29. Onnettomuustutkinnasta aiheutuvien menojen arvioitua suurempi kasvu sekä ruuhkan purkamisesta joh-
tuva rikosvahinkokorvauksia ja syyttömästi tuomituille ja vangituille maksettavia korvauksia koskevien
hakemusten käsittelymenojen kasvu.
- 25.01.51.1. Päätöksiä saatiin maksettua ennakoitua enemmän.
- 25.70.21. Vuoden 2003 eduskuntavaalien toimittamisesta aiheutunut menoja ennakoitua enemmän jo vuoden 2002
puolella.
- 26.97.35. Edunvalvontojen lukumäärän ennakoitua suurempi kasvu.
- 28.81.95. Helsingin hovioikeuden päätöksen mukaisesti maksetut korvaukset ja oikeudenkäyntikulut.
- 29.69.56.1. Kesäyliopistojen tuntimäärien painottuminen keskimääräistä kalliimpien yksikköhintojen asutusrakenne-
ryhmiin.
- 29.70.55.1 Asumislisän ja opintorahan ennakoitua suurempi käyttö.
- 29.70.55.3. Asumislisän ja opintorahan ennakoitua suurempi käyttö.
- 29.70.57.1. Tuettujen aterioiden ennakoitua suurempi käyttö.
- 29.90.34.2. Vuosina 1993–2001 tehtyjen rahoituspäätösten tarkistaminen lopulliseen tasoon korkojen ja hintojen osalta
ja niiden aiheuttama määräraharakenteen kasvu vuodelle 2002.
- 29.90.52.32. Veikkauksen aikaisempien vuosien säästövarausuuden käyttäminen Suomen Kansallisteatterin perus-
korjauslainan korkoihin.
- 30.13.42. Varattu määräraha on Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen laskelmissa arvioitu 0,03 % liian pieneksi.
- 30.15.44. Raviratojen ulkopuolisten totopelitoiminnan laajenemisen ja tehokkaan markkinoinnin ansiosta totopelin
kokonaisvaihto on kehittynyt viime vuoden aikana suotuisasti. Vastaavasti valtion vedonlyöntiosuus on
kasvanut arvioitua enemmän
- 30.41.41. Ylitystarve aiheutui hirvieläinten aiheuttamien vahinkojen ennakoitua suuremmasta määrästä sekä eräiden
vahingonkorvausten maksatuksen siirtymisestä vuodelta 2001 vuodelle 2002.
- 30.41.52. Ylitystarve aiheutuu Tenojoen kalastuslupatulojen ja läänikohtaisten viehekalastusmaksutulojen arvioitua
tuntuvasti suuremmista kertymistä vuonna 2001 sekä viehekalastusmaksujen kannosta vuonna 2002
aiheutuneiden kulujen arvioitua suuremmasta tarpeesta.
- 30.51.30. Vuosien 1993 ja 1994 lainoja oli merkitty virheellisesti tietokantaan nostopäivän sijasta myöntöpäivän
mukaan.
- 31.32.50. Lästimaksuista jaettavat varat jaetaan kokonaisuudessaan edellisen vuoden kerättyjen lästimaksujen to-
teuman perusteella. Vuonna 2001 kerättiin varoja 758 781 euroa. Varat on tulotettu momentille 11.19.02
(Lästimaksut).
- 32.20.40. 87% maksuista kohdistui vanhoihin, ennen v. 2002 tehtyihin päätöksiin. Ylityslupaa tarvittiin, ettei maksa-
tuspäätöksiä jouduttu jäädyttämään jo joulukuun alussa, vaan vasta puolivälissä.
- 32.30.42. EAKR-osarahoitteisen toiminnan käynnistymisen viivästymisen vuoksi liian suuresta korkotukimääräraha-
han siirrosta koontimomentille (32.30.62) sekä osin myös korkotuettujen lainojen arvioitua hitaammasta
poismaksamisesta.
- 32.30.43. EAKR-osarahoitteisen toiminnan käynnistymisen viivästyminen, sekä liian pieneksi arvioitu valtion korva-
usosuus luotto- ja takaustappioissa.
- 32.30.44.1. Kuljetusmäärien lisääntyminen.
- 32.60.40. Energiatukien arvioitua suuremmat maksatukset.
- 33.06.26. Mielentilatutkimuspäivien määrän lisääntyminen.
- 33.08.26. Rokotetoimitusten ja laskujen siirtyminen vuodelle 2002.
- 33.19.50. Eläkemenon kasvu.
- 33.20.53. Kokonaiskustannusten kasvu.
- 33.22.50. Arvioitua suuremmat kunnallisten avopalvelujen, invalidikorvausten ja hautausavustusten menot.
- 34.06.02.1. Talousarviossa mainittu ristiinkäyttöoikeus momenttien 34.06.30, 34.06.63 ja 34.06.02 välillä.
- 34.07.21.2. Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu vuoden 2002 talousarviossa olevaan arviointiin sekä vastaanotto-
keskusten kapasiteetin lisäys edellä mainitun johdosta.
- 34.99.23. Ylitystarve johtuu suuremmista matkakustannuksista, palveluspaikatta jääneistä sekä siviilipalvelukses-
sa koulutetuista siviilipalvelusmiehistä aiheutuneista arvioitua suuremmista kustannuksista.
- 34.99.51. Lakisääteinen meno. Valtio korvaa puoliiksi työnantajan kanssa eräistä merimiesten vuosilomiin liittyvistä
matkoista aiheutuvat kustannukset. Valtion osuus merimiespalvelutoimiston menoista on kaksi tuhannes-
osaa merimiesten aluksella saamasta tulosta.
- 36.09.21. Swappien vastapuoliriskien vähentämiseksi tehtyjen CSA-sopimusten arvioitua suuremmat korot käteis-
vakuuksille.

¹⁾ Talousarviossa ja lisätalousarvioissa myönnetty määräraha yhteensä.

²⁾ Voimassa olevan ylitysluvan määrä tilinpäätöshetkellä (= se määrä, jota ei ole katettu lisätalousarvioilla).

LIITE 4

VALTION VEROPERUSTEIDEN MUUTOKSET VUONNA 2002

Vero, tuotto ja osuus
verotuloista v. 2002

Tärkeimmät veroperusteiden muutokset

Tulo- ja varallisuusvero
12 519 milj. euroa
41,5 %

Tulosta ja varallisuudesta suoritetaan valtiolle veroa tuloverolain (L 1535/1992) ja varallisuusverolain (L 1537/1992) mukaan, elinkeinoverotus toimitetaan elinkeinoverolain (L 360/1968) ja maataloustulolähteen verotus maatilatalouden tuloverolain (L 543/1967) sekä niihin myöhemmin tehtyjen muutosten mukaan. Verotuksessa luonnollisten henkilöiden tulot jaetaan ansio- ja pääomatuloihin. Ansiotulojen verotusta koskeva tuloveroasteikko on porrastettu tulotason mukaan. Pääomatuloihin kohdistuu suhteellinen 29 prosentin pääomatuloverokanta, joka on yhtä suuri kuin yhteisöverokanta.

Ansiotulosta valtiolle suoritettavan tuloveron progressiivinen veroasteikko (L 1243 /2001) oli seuraava:

Verotettava ansiotulo, euroa	Vero alarajan kohdalla, euroa	Vero alarajan ylit- tävästä tulosta, %
11 500 – 14 300	8	13
14 300 – 19 700	372	17
19 700 – 30 900	1 290	23
30 900 – 54 700	3 866	29
54 700 –	10 768	36

Valtion tuloveroasteikkoon tehdyt muutokset alensivat valtion tuloveron tuottoa n. 465 milj. eurolla.

Lailla arvonlisäveron palautusten takaisinperinnästä kunnilta annetun lain kumoamisesta (L 1456/2001) sekä arvonlisäverolain (L 1457/2001), verontilityslain (L 1458/2001) ja tuloverolain muuttamisesta (L 1459/2001) yhteisöveron jako-osuuksia muutettiin siten, että valtion jako-osuus oli 74,21 %, kuntien jako-osuus 24,09 % ja seurakuntien jako-osuus 1,70 % yhteisöverosta. Muutokset liittyivät pääosin kuntien arvonlisäveron palautusten takaisinperintäjärjestelmän uudistamiseen siten, että kunnan asukasmäärään perustuvasta takaisinperinnästä luovuttiin ja suurin osa takaisinperittävästä määrästä vähennettiin kuntien yhteisövero-osuudesta. Tämän johdosta kuntien yhteisöveron jako-osuutta alennettiin 12,03 prosenttiyksiköllä ja valtion osuutta korotettiin vastaavasti. Uudistus pyrittiin toteuttamaan valtion ja kuntien välisten rahoitussuhteiden kannalta kustannusneutraalisti, jolloin tämä lainmuutos lisää valtion yhteisöveron tuottoa noin 500 milj. eurolla, mutta saamatta jääneet arvonlisäveron palautukset vähentävät valtion tuloja suunnilleen vastaavalla määrällä.

Liitteet

Vero, tuotto ja osuus verotuloista v. 2002	Tärkeimmät veroperusteiden muutokset
Korkotulojen lähdevero 268 milj. euroa 0,9 %	Veroperustetta ei muutettu.
Perintö- ja lahjavero 452 milj. euroa 1,5 %	Ei merkittäviä veroperustemuutoksia.
Arvonlisävero 9 756 milj. euroa 32,4 %	Kansaneläkelaitoksen rahoituksen turvaamiseksi Kansaneläkelaitokselle tilitettiin v. 2002 arvonlisäveron tuotosta 700 milj. euroa (laki Kansaneläkelaitoksen rahoituksen väliaikaisesta muuttamisesta v. 2002 (L 1057/2001), mikä on noin 300 milj. euroa enemmän kuin vuosina 1995–2001 tilitetty määrä. Lisärahoitustarve aiheutui sosiaaliturvamaksujen alennuksista johtuvasta tulojen alentumisesta. Kuntien hankintoihin sisältyvän arvonlisäveron palautus- ja takaisinperintäjärjestelmää uudistettiin laeilla arvonlisäveron palautusten takaisinperinnästä kunnilta annetun lain kumoamisesta (L 1456/2001) sekä arvonlisäverolain (L 1457/2001), verontilityslain (L 1458/2001) ja tuloverolain muuttamisesta (L 1459/2001). Palautusten erillisestä takaisinperintäjärjestelmästä luovuttiin ja palautusjärjestelmää täydennettiin laskennallisen veron palautuksella verottomista terveyden- ja sosiaalihuollon hankinnoista. Uudistus pyrittiin toteuttamaan valtion ja kuntien välisten rahoitussuhteiden kannalta kustannusneutraalisti. Suurin osa takaisinperittävistä määrät vähennettiin kuntien yhteisövero-osuudesta. Uudistus liittyy muihin samassa yhteydessä toteutettuihin muutoksiin, joiden tarkoituksena on vakauttaa kuntataloutta.
Eräistä vakuutusmaksuista suoritettava vero 374 milj. euroa 1,2 %	Veroperustetta ei muutettu.
Apteekkimaksut 103 milj. euroa 0,3 %	Veroperustetta ei muutettu.
Tupakkavero 600 milj. euroa 2,0 %	Veroperustetta ei muutettu.
Alkoholijuomavero 1 338 milj. euroa 4,4 %	Veroperusteita ei muutettu.
Virvoitusjuomavero 35 milj. euroa 0,1 %	Veroperusteita ei muutettu.
Energiaverot 2 756 milj. euroa 9,1 %	Ei merkittäviä veroperustemuutoksia.
Leimavero 1 milj. euroa 0,0 %	Leimaverolaki kumottiin 21.12.2001 (L 1388/2001).

Vero, tuotto ja osuus verotuloista v. 2002	Tärkeimmät veroperusteiden muutokset
Autovero 1 023 milj. euroa 3,4 %	Veroperusteita ei muutettu.
Moottoriajoneuvovero 218 milj. euroa 0,7 %	Veroperusteita ei muutettu.
Varainsiirtovero 338 milj. euroa 1,1 %	Ei merkittäviä veroperustemuutoksia.
Arpajaisvero 107 milj. euroa 0,4 %	Arpajaisverolakia muutettiin siten, että raha-automaattien ja kasinopelien pitämisestä suoritettava arpajaisvero nousee 5 prosentista 7 prosenttiin (L 1367/2001).
Ajoneuvovero 233 milj. euroa 0,8 %	Veroperusteita ei muutettu.
Jätevero 32 milj. euroa 0,1 %	Veroperusteita ei muutettu.

LIITE 5

VALTION TALOUSARVIOTALOUDEN HENKILÖSTÖN MÄÄRÄ

	1998	1999	2000	2001	2002
Virkasuhteiset	96 516	97 720	97 591	100 322	102 815
Kuukausipalkkaiset	96 418	97 590	97 424	100 125	102 655
– kokoaikaiset	90 040	91 267	91 009	93 113	94 852
– osa-aikaiset	6 476	6 453	6 415	7 012	7 803
Tuntipalkkaiset	98	130	167	197	160
Työsuhteiset	28 427	27 761	26 130	20 219	20 443
Kuukausipalkkaiset	26 320	26 320	24 820	19 106	19 340
– kokoaikaiset	23 833	23 767	22 182	17 028	17 012
– osa-aikaiset	4 594	3 994	3 638	2 078	2 328
Tuntipalkkaiset	2 107	1 441	1 310	1 113	1 103
Yhteensä	124 943	125 481	123 721	120 541	123 258

LIITE 6

VALTION TALOUSARVIOTALOUDEN HENKILÖSTÖÄ KUVAAVIA TUNNUSLUKUJA

Tunnusluku	1998	1999	2000	2001	2002
Henkilöstömäärä	124 943	125 481	123 721	120 541	123 258
– muutos edellisestä vuodesta, %	1,4	0,4	–1,4	–2,6	2,3
Miehiä, %	54,2	53,9	53,6	52,2	51,8
Naisia, %	45,8	46,1	46,4	47,8	48,2
Osa-aikaisia, %	8,9	8,3	7,9	8,1	8,8
Määräaikaisia, ¹⁾ %	28,1	29,4	28,9	29,8	30,3
Henkilöstön keski-ikä, v	42,0	42,1	42,4	42,4	42,5
Seniори-ikäisiä, väh. 45 v. %	43,3	43,7	45,1	45,3	45,8
Koulutustasoindeksi ²⁾	4,4	4,7	4,9	5,0	5,1
Henkilöstön käyttöaste, ³⁾ %	81,5	81,7	81,6	81,8	81,9
Keskim. kokonaisansiot euroa/kk	2 076	2 148	2 234	2 349	2 447
Palkkojen sivukulut, ⁴⁾ %	64,0	63,1	61,9	60,3	60,6
Henkilöstön luonnollinen poistuma, ⁵⁾ %	3,7	3,9	4,3	4,3	4,1
Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet, ⁵⁾ %	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2
Sairauspoissaolojen osuus säännöllisestä työajasta,%	3,2	3,2	3,4	3,4	3,4

¹⁾ Sisältää myös määräaikaiset, joilla on taustavirka sekä työllisyyden hoitovaroin palkatut ja harjoittelijat.

²⁾ Koulutustasoindeksi lasketaan painottamalla koulutustasoluokittaiset indeksiluvut kunkin koulutustason henkilömäärillä.

Koulutustasoindeksit:

Alempi perusaste = 1

Ylempi perusaste = 2

Keskiaste = 3,5

Alin korkea-aste = 5

Alempi korkeakouluaste = 6

Ylempi korkeakouluaste = 7

Tutkijakoulutusaste (lisensiaatti tai tohtori) = 8

³⁾ Tehdyn työajan osuus säännöllisestä työajasta.

⁴⁾ Välillisten työvoimakustannusten osuus tehdyn työajan palkoista.

⁵⁾ Osuus henkilöstöstä edellisen vuoden lopussa.

LIITE 7

VALTION TALOUSARVIO TALOUDEN PALKKAUSMENOT¹⁾

	1998	1999	2000	2001	2002
	Miljoonaa euroa				
Valtion palkkaukset					
Virkasuhteiset	2 528	2 642	2 763	2 938	3 112
Työsuhteiset	652	661	657	538	559
Yhteensä	3 180	3 303	3 419	3 475	3 670
Muutos edellisestä vuodesta, %	5,6	3,9	3,5	1,6	5,6

¹⁾ Eivät sisällä työnantajan sosiaaliturvamaksuja

LIITE 8

VALTION MAKSAMIEN ELÄKKEIDEN LUKUMÄÄRÄ JA ELÄKEMENOT¹⁾

	1998	1999	2000	2001	2002
Valtion palvelukseen perustuvat eläkkeet	214 659	220 851	226 188	230 957	236 303
Omat eläkkeet	162 869	168 786	174 232	179 683	185 985
Perhe-eläkkeet	51 790	52 065	51 956	51 274	50 318
Kunnan, yksityisen ym. palvelukseen perustuvat eläkkeet	45 059	47 348	49 925	52 109	53 923
Omat eläkkeet	40 197	42 323	44 211	46 331	48 132
Perhe-eläkkeet	4 862	5 025	5 714	5 778	5 791
Muut eläkkeet	3 490	2 906	2 245	2 202	2 152
Omat eläkkeet	2 336	1 846	1 806	1 788	1 767
Perhe-eläkkeet	1 154	1 060	439	414	385
Eläkkeet yhteensä	263 208	271 105	278 358	285 268	292 378
Muutos edellisestä vuodesta, %	2,3	3,0	2,7	2,5	2,5
Eläkemenot, miljoonaa euroa	2 219	2 304	2 386	2 531	2 663
Muutos edellisestä vuodesta, %	3,5	3,8	3,6	6,1	5,2

¹⁾ Vuoden 2002 tiedot ovat eläkkeiden lukumääräjakautuman osalta ennakkotietoja

LIITE 9

VALTION TALOUSARVIOTALOUDEN VIRKASUHTEINEN HENKILÖSTÖ SÄÄNNÖLLISEN TYÖAJAN ANSIOIDEN JA SUKUPUOLEN MUKAAN MARRASKUUSSA 2002

Säännöllisen työajan kuukausiansio, euroa/henkilö	Yhteensä	Miehiä	Naisia	Naisten osuus, %
– 1 200	160	92	68	43
1 201– 1 500	5 905	1 928	3 977	67
1 501– 2 000	35 727	12 029	23 698	66
2 001– 2 500	19 849	13 048	6 801	34
2 501– 3 000	12 224	8 346	3 878	32
3 001– 3 500	6 824	4 682	2 142	31
3 501– 4 000	3 153	2 264	889	28
4 001–	5 491	4 452	1 039	19
Yhteensä	89 333	46 841	42 492	48

LIITE 10

VALTION LAINANANTO

10.1. Valtion lainananto ¹⁾

	Laina- pääoma 31.12.2001	Lisäys 2002	Vähennys 2002	Laina- pääoma 31.12.2002	Korot 2002	Pääoma- muutos 2002/01 %
	Miljoonaa euroa					
Ulkoasiainministeriön hallinnonala	60	–	1	59	0,1	–1
Kehitysluotot	60	–	1	59	0,1	–1
Valtiovarainministeriön hallinnonala	1 002	9	87	924	45,1	–8
Osuuskunta Tradeka-yhtymän vakuuslaina	68	–	12	56	0,1	–18
Eläkekassa Tuen takauskorvauslaina	18	3	–	21	–	15
Anuukar Oy osakaslaina	4	–	–	4	–	0
Laina Medivire Työterveyspalvelut Oy:lle	1	–	0	0	0,0	–40
Kauppahintasaatava Senaatti-kiinteistöltä	912	6	74	843	44,9	–8
Opetusministeriön hallinnonala	11	–	4	7	0,6	–36
Rakennuslainat peruskouluille	5	–	2	1	0,3	–85
Lainat yksityisoppikoulujen muuttamiseksi kunnallisiksi kouluiksi	1	–	0	1	0,0	–27
Rakennuslainat kirjastoille	1	–	0	1	0,1	–41
Veikkausvoittovaroista myönnettyt lainat	5	–	2	3	0,2	–38
Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala	122	3	29	96	3,6	–22
Siirtokustannuslainat	1	–	0	1	0,0	–13
Maanparannuslainat	7	0	1	7	0,2	–8
Muut lainat asutustoiminnan edistämiseen	8	–	8	–	0,0	.
Metsänparannuslainat	75	1	16	60	2,9	–19
Kauppahintasaatava Metsähallitukselta	8	–	4	4	0,3	–50
Uusjako- ja vesitilujärjestelylainat	23	1	1	24	0,1	3
Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala ...	47	–	0	47	0,9	0
Kauppahintasaatava TAP-Yhtiöt Oy:ltä	1	–	0	1	0,0	–5
Kauppahintasaatava Tieliikelaitokselta	41	–	–	41	0,6	0
Lainat valtionrautateiden asuinrakennusten perus- korjaukseen	4	–	–	4	0,3	0
Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala ..	324	76	61	339	3,1	4
Lainat Finnvera Oy:lle	12	–	7	5	0,2	–62
Muut lainat teollisuuden edistämiseen	6	4	–	10	–	77
Patria Industries Oy:n vaihtovelkakirjalaina	1	–	–	1	0,0	0
Partek Oy:n debentuurilaina	16	–	16	–	–	0
Vienninedistämislainat	1	–	0	1	0,0	–9
Tuotekehityslainat	289	72	38	323	2,9	12

Liitteet

	Laina- pääoma 31.12.2001	Lisäys 2002	Vähennys 2002	Laina- pääoma 31.12.2002	Korot 2002	Pääoma- muutos 2002/01 %
	Miljoonaa euroa					
Valtion asuntorahasto	8 383	652	676	8 359	393,6	0
Vuokralolainat/rakentaminen	4 485	359	393	4 451	204,7	-1
Vuokralolainat/perusparannus	1 345	106	132	1 319	67,3	-2
Vuokralolainat/hankinta	267	14	13	268	13,9	0
Asumisoikeuslainat/rakentaminen	1 760	172	6	1 926	85,6	9
Henkilökohtaiset lainat	526	1	131	395	22,0	-25
Maatilatalouden kehittämisrahasto	723	145	107	761	20,6	5
Maaseutuelinkeinolainat 96-	141	6	16	131	2,2	-7
Rakennepoliittikalain mukaiset lainat	60	0	7	54	1,2	-11
Maaseutuelinkeinolainat 91-95	125	0	19	106	5,7	-15
Maatilalainat	239	-	47	192	9,6	-20
Maaseudun pienimuotoisen elinkeinotoiminnan lainat	4	-	1	2	0,1	-37
Kolttilainat -97	1	0	0	1	0,0	7
Maaseutuelinkeinojen rahoituslainat 2000	111	125	4	231	0,1	.
Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoitus- lainat 2000	1	1	0	2	0,0	.
Maankäyttölainat	1	-	0	1	0,1	-28
Velaksi myytyjen tilojen kauppahinnat	39	5	12	33	1,6	-17
Muut lainat asutustoiminnan edistämiseen	-	8	-	8	0,0	.
Yhteensä	10 673	884	966²⁾	10 591	467,5	-1

¹⁾ Taulukko ei sisällä valtion ydinjätehuoltorahaston, valtion eläkerahaston ja valtion vakuusrahaston lainanantoa eikä valtion asunto-
rahaston Fennica-lainoja.

²⁾ Luku sisältää 156 milj. euroa arvopaperistettuja lainasaamisia ja 22 milj. euroa tileistä poistoja.

Erääntyneiden, maksamattomien lyhennysten määrä 31.12.2002 on 41 milj. euroa ja erääntyneiden, maksamattomien korkojen
määrä 8 milj. euroa.

10.2. Valtion lainananto lainansaajasektoreittain ¹⁾

Sektori	Laina- pääoma 31.12.2001	Laina- pääoma 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Korot 2002	Pääoma- muutos 2002/01 %
Yritykset ja asuntoyhteisöt	8 651	8 625	398,4	0
<i>Yritykset</i>	<i>2 671</i>	<i>2 718</i>	<i>110,4</i>	<i>2</i>
– Julkiset yritykset	1 755	1 687	79,2	–4
– Yksityiset yritykset	916	1 031	31,2	13
Asuntoyhteisöt	5 980	5 907	288,0	–1
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	13	6	0,4	–57
Muut rahoituslaitokset	12	5	0,3	–61
Vakuutuslaitokset	1	1	0,1	–11
Julkisyhteisöt	192	156	7,9	–10
Paikallishallinto	174	156	7,9	–10
Sosiaaliturvarahastot	18	21	–	16
Kotitaloudet	1 354	1 236	39,6	–9
<i>Työnantaja- ja muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet</i>	<i>704</i>	<i>715</i>	<i>18,4</i>	<i>2</i>
– Maatilatalouden harjoittajien kotitaloudet	702	711	18,3	1
– Muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet	2	4	0,1	83
Palkansaajakotitaloudet	636	504	20,2	–21
Muut kotitaloudet	14	17	1,0	20
Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	403	488	21,1	21
Valtionkirkot	1	1	0,1	–1
Muut voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	402	487	21,0	21
Ulkomaat	60	59	0,1	–1
Yhteensä	10 673	10 591	467,5	–1

¹⁾ Taulukko ei sisällä valtion ydinjätehuoltorahaston, valtion eläkerahaston ja valtion vakuusrahaston lainanantoa eikä valtion asuntorahaston Fennica-lainoja.

10.3. Valtion lainananto toimialoittain lainansaajasektoreille ”Yritykset ja asuntoyhteisöt” ja ”Työnantaja- ja muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet”

Toimiala	Laina- pääoma 31.12.2001	Laina- pääoma 31.12.2002 Miljoonaa euroa	Korot 2002	Pääoma- muutos 2002/01 %
Erittelemätön elinkeinotoiminta	8	15	1,9	94
Maatalous, riistatalous ja metsätalous	711	715	19,4	1
Mineraalien kaivu	2	1	0,0	1
Energiamineraalien kaivu	1	0	0,0	-15
Malmien ja mineraalien kaivu pois lukien energiamineraalit	1	1	0,0	12
Teollisuus	176	164	1,7	-7
Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus	3	2	0,0	-34
Tekstiilien ja vaatteiden valmistus	2	2	0,0	7
Puutavaran ja puutuotteiden valmistus	7	7	0,1	1
Massan, paperin ja paperituotteiden valmistus; kustantaminen ja painaminen	8	5	0,1	-38
Koksin, öljytuotteiden ja ydinpolttoaineen valmistus	2	2	0,0	-1
Kemikaalien, kemiallisten tuotteiden ja tekokuitujen valmistus	20	20	0,2	1
Kumi- ja muovituotteiden valmistus	6	10	0,1	65
Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus	19	3	0,0	-84
Metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus	14	15	0,1	7
Koneiden ja laitteiden valmistus	40	38	0,4	-4
Sähköteknisten tuotteiden ja optisten laitteiden valmistus	48	50	0,6	4
Kulkuneuvojen valmistus	3	6	0,0	62
Muu valmistus	4	4	0,1	1
Rakentaminen	53	52	0,7	-1
Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen sekä henkilökohtaisten esineiden ja kotitalousesineiden korjaus	82	71	0,2	-13
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	7	7	0,3	-1
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	2	2	0,0	-1
Kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalvelut; liike-elämän palvelut .	8 310	8 303	392,5	0
Koulutus	-	4	0,1	.
Terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut	3	3	0,1	4
Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut	1	1	0,0	-13
Yhteensä	9 355	9 340	416,8	0

LIITE 11

VALTION KORKOTUKILAINAT

11.1. Valtion korkotukilainat

	Rahoituslaitosten osuus					Valtion osuus
	Laina- pääoma 31.12. 2000	Laina- pääoma 31.12. 2001	Lisäys 2002	Vähennys 2002	Laina- pääoma 31.12. 2002	Valtion maksamat korkotukiki- menot 2002 Milj. €
	Miljoonaa euroa					
Ulkoasiainministeriön hallinnonala	264	216	18	97¹⁾	136	6,6
Kehitysmaiden taloudellista kehitystä varten myönnettävät korkotukiluotot	264	216	18	97 ¹⁾	136	6,6
Sisäasiainministeriön hallinnonala	29	21	6	1	25	1,1
Kunnan talouden vakauttamisesta ja kuntaselvityksestä annetun lain (658/94) mukaiset korkotukilainat	29	21	6	1	25	1,1
Opetusministeriön hallinnonala	81	49	–	20	28	0,8
Opintolainojen korkotuki	81	49	–	20	28	0,8
Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala	802	844	182	142	884	30,1
Maaseutuelinkeinotoiminnan korkotukilainat	699	750	178	124	804	27,0
Puutarhatalouden korkotukilainat	21	9	–	9	–	–
Kalatalouden korkotukilainat	1	0	–	0	0	0
Vesihuoltolaitteiden rakentamisen korkotukilainat	80	84	4	8	81	3,1
Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala	49	32	–	9	23	0,9
Kauppa- ja teollisuussatamien rakentamisen korkotukilainat	1	–	–	–	–	–
Lastialusten hankintojen tukemisen korkotukilainat	49	32	–	9	23	0,9
Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonala	1 436	1 751	150	747	1 154	15,4
Finnvera Oyj:n korkotukilainat	947	1 160	–	517 ²⁾	643	23,9
Euroopan aluekehitysrahaston osarahoitteiset korkotukilainat	–	69	89 ²⁾	–	158	0,9
Pk-yritysten investointien korkotukilainat	17	4	–	2	2	0,0
Energiainvestointien korkotukilainat	6	3	–	1	2	0,0
Suomen Vientiluotto Oy:n luotonoton korkotukilainat:						
Alushankinta	89	74	–	74	–	1,2
Antolainaus, muu	2	–	–	–	–	–
Julkisesti tuettu OECD-ehdotin vientiluottojen korontasaus	375	440	61	152 ³⁾	349	–10,7

Liitteet

	Rahoituslaitosten osuus					Valtion osuus
	Laina- pääoma 31.12. 2000	Laina- pääoma 31.12. 2001	Lisäys 2002	Vähennys 2002	Laina- pääoma 31.12. 2002	Valtion maksamat korkotuki- menot 2002 Milj. €
	Miljoonaa euroa					
Ympäristöministeriön hallinnonala	34	13	–	3	11	0,3
Yhdyskuntien vesiensuojeluinvestointien korkotukilainat .	14	11	–	3	8	0,3
Ilmansuojelun ja jätehuollon investointien korkotukilainat	20	2	–	0	2	0,0
Valtion asuntorahasto	4 270	4 440	352	276	4 516	99,2
ASP-järjestelmään liittyvät korkotukilainat	651	635	82	168	548	3,0
Asuntolainojen korkotukilainat	3 615	3 803	270	106	3 967	96,1
Lämmityslaitoshankkeiden korkotukilainat	3	3	–	2	1	0,0
Huoltovarmuusrahasto	15	15	–	4	11	0,5
Turvavarastojen perustamisen ja ylläpitämisen korkotukilainat	15	15	–	4	11	0,5
Yhteensä	6 980	7 380	708	1 299	6 788	154,9

¹⁾ Luku sisältää valuuttakurssimuutosten aiheuttamaa vähennystä 26 milj. euroa.

²⁾ Muutos on esitetty nettomääräisenä.

³⁾ Luku sisältää valuuttakurssimuutosten aiheuttamaa vähennystä 38 milj. euroa.

11.2. Valtion korkotukilainat lainansaajasektoreittain

Sektori	Laina- pääoma 31.12.2001	Laina- pääoma 31.12.2002	Valtion maksamat korkotuki- menot 2002	Pääoma- muutos 2002/01
	Miljoonaa euroa			%
Yritykset ja asuntoyhteisöt	4 399	4 111	114,5	-7
<i>Yritykset</i>	<i>1 251</i>	<i>820</i>	<i>25,8</i>	<i>-34</i>
– Julkiset yritykset	16	11	0,3	-31
– Yksityiset yritykset	1 234	809	25,5	-34
Asuntoyhteisöt	3 148	3 290	88,7	5
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	5	3	0,1	-37
Vakuutuslaitokset	5	3	0,1	-37
Julkisyhteisöt	107	99	3,8	-7
Paikallishallinto	107	99	3,8	-7
Kotitaloudet	2 047	1 972	38,2	-4
<i>Työnantaja- ja muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet</i>	<i>835</i>	<i>861</i>	<i>28,6</i>	<i>3</i>
– Maatilataloudenharjoittajien kotitaloudet	750	805	27,0	7
– Muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet	85	56	1,6	-34
Palkansaajakotitaloudet	1 139	1 007	8,4	-12
Muut kotitaloudet	72	104	1,2	43
Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	91	118	1,3	28
Valtionkirkot	3	3	0,1	0
Muut voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	88	114	1,2	30
Ulkomaat	730	485	-2,9	-34
Yhteensä	7 380	6 788	154,9	-8

11.3. Valtion korkotukilainat toimialoittain lainansaajasektoreille "Yritykset ja asuntoyhteisöt" ja "Työnantaja- ja muut elinkeinonharjoittajien kotitaloudet"

Toimiala	Laina- pääoma 31.12.2001	Laina- pääoma 31.12.2002	Valtion maksamat korkotuki- menot 2002	Pääoma- muutos 2002/01
	Miljoonaa euroa			%
Maatalous, riistatalous ja metsätalous	769	811	27,1	5
Mineraalien kaivu	5	5	0,1	1
Energiamineraalien kaivu	5	5	0,1	1
Teollisuus	822	495	15,5	-40
Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus	1	0	0,0	-88
Tekstiilien ja vaatteiden valmistus	2	2	0,1	-5
Puutavaran ja puutuotteiden valmistus	1	0	0,0	-55
Massan, paperin ja paperituotteiden valmistus; kustantaminen ja painaminen	2	2	0,0	-19
Kumi- ja muovituotteiden valmistus	2	2	0,1	-11
Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus	2	1	0,0	-41
Metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus	7	5	0,2	-29
Sähköteknisten tuotteiden ja optisten laitteiden valmistus	3	2	0,1	-21
Erittelemätön	803	482	15,0	-40
Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	27	25	1,0	-7
Rakentaminen	2	1	0,0	-21
Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen sekä henkilökohtaisten esineiden ja kotitalousesineiden korjaus	154	110	3,4	-29
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	75	46	1,4	-39
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	31	23	0,9	-28
Kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalvelut; liike-elämän palvelut	202	3 448	93,5	.
Rahoitustoiminta	1	1	0,0	2
Erittelemätön elinkeinotoiminta	3 145¹⁾	6	0,1	.
Yhteensä	5 234	4 972	143,1	-5

¹⁾ Valtion asuntorahaston sektorille "Asuntoyhteisöt" kohdistuvat korkotukilainat ovat pääosin erittelemättä toimialoittain.

LIITE 12

VALTION TAKAUKSET

	31.12.2001	31.12.2002	Muutos 2002/2001
	Miljoonaa euroa		%
Talousarviotalous			
Yritykset ja asuntoyhteisöt	1 135	–	.
Suomalaiset lentoyhtiöt (sotariskitakuu)	1 135	–	.
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	810	999	23
Arsenal-SSP Oy	50	50	0
Finnvera Oyj	748	942	26
Sampo Pankki Oyj	11	6	–48
Julkisyhteisöt	35	17	–51
Eläkekassa Tuki	5	3	–52
Taidenäyttelyiden valtiontakuusta annetun lain (411/1986) mukaiset takaukset:			
Eduskunnan kirjasto	1	1	0
Museovirasto/Kansallismuseo	–	2	.
Helsingin kaupungin taidemuseo	8	2	–80
Hyvinkään taidemuseo	2	–	.
Joensuun taidemuseo	8	–	.
Nykytaiteen museo Kiasma	6	–	.
Turun maakuntamuseo	3	–	.
Valtion taidemuseo/Ateneum	1	11	.
Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	43	39	–11
Taidenäyttelyiden valtiontakuusta annetun lain (411/1986) mukaiset takaukset:			
Didrichsenin taidesäätiö	1	1	27
Suomen valokuvataiteen museo	–	1	.
Tiedekeskus Heureka	5	–	.
Suomen Kansallisteatterin Osakeyhtiö (peruskorjaus)	37	37	0
Ulkomaat	510	450	–12
Pohjoismaiden Investointipankki	414	369	–11
Suomen Vientiluotto Oyj	96	81	–16
Talousarviotalous yhteensä	2 533	1 504	–41
Maatilatalouden kehittämisrahasto	4	3	–27
Maaseutuelinkeinolain (1295/90) 33–35 §:n ja maaseutuelinkeinoasetuksen (248/91) 31 ja 32 §:n mukaiset valtiontakaukset	4	3	–27
Valtion asuntorahasto	1 974	2 223	13
Asuntotuotantolain 13 a §:ssä tarkoitetut valtiontakaukset	505	475	–6
Vuokra-asuntolainojen korkotuesta annetun lain (867/80) 9 §:ssä ja vuokra-asuntolainojen ja asumisoikeustalolainojen korkotuesta annetun lain (604/2001) 28 ja 29 §:ssä tarkoitetut valtion täytetäkaukset	401	427	7
Asumisoikeustalolainojen korkotuesta annetun lain (1205/93) 10 §:ssä ja vuokra-asuntolainojen ja asumisoikeustalolainojen korkotuesta annetun lain (604/2001) 28 ja 29 §:ssä tarkoitetut valtion täytetäkaukset	44	46	5
Omistusasuntolainojen valtiontakauksista annetun lain (204/96) mukaiset valtion osatakaukset	1 025	1 275	24

Liitteet

	31.12.2001	31.12.2002	Muutos 2002/2001 %
	Miljoonaa euroa		
Valtiontakuurahasto	1 385	829	-40
Vientitakuiden voimassa oleva vastuu	1 201	723	-40
Valtiontakausten voimassa oleva vastuu	183	106	-42
Muiden takuiden voimassa oleva vastuu	1	0	-39
Liikelaitokset	85	87	2
Valtion liikelaitoksista annetun lain 12 §:n 3 momentin nojalla valtion liikelaitosten antamat vakuudet liikelaitoskonserniin kuuluvan tytäryhtiön lainasta			
<i>Ilmailulaitos</i>	<i>79</i>	<i>81</i>	<i>2</i>
– Kiinteistö Oy Lentäjätie 1	33	33	-2
– Kiinteistö Oy Lentäjätie 3	12	11	-6
– Kiinteistö Oy Turun Lentorahti	1	1	-5
– Lentoasemakiinteistöt Oyj	32	35	10
<i>Metsähallitus</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>2</i>
– Forelia Oy	4	4	2
<i>Senaatti-kiinteistöt</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>0</i>
– Kiinteistö Oy Kanavakatu 5–7	1	1	0
– Kiinteistö Oy Kuriirinportti	1	1	0
Muut	3 870	3 292	-15
<i>Kelan opintotukikeskus</i>			
Valtion takaamat opintotukilain (28/72) mukaiset opintolainat sekä valtion takaamat markkinakorkoiset opintolainat (111/92 ja 65/94)	1 475	1 378	-7
<i>Finnvera Oyj</i>	<i>2 395</i>	<i>1 914</i>	<i>-20</i>
Vientitakuiden voimassa oleva vastuu	2 248	1 822	-19
Valtiontakausten voimassa oleva vastuu	5	3	-39
Muiden takuiden voimassa oleva vastuu	142	90	-37
Yhteensä	9 851	7 938	-19

Valtion takaukset valuutoittain

Valuutta	Käytetyt valuuttakurssit 31.12.2001	Käytetyt valuuttakurssit 31.12.2002	Vasta-arvo 31.12.2001	Vasta-arvo 31.12.2002	Muutos 2002/2001 %
			Miljoonaa euroa		
EUR, FIM	.	.	5 787	5 343	-8
AUD	–	1,8515	–	2	.
CHF	1,48290	1,4524	5	6	7
DEM	1,95583	1,9558	42	25	-42
DKK	–	7,4288	–	1	.
GBP	0,60850	0,6505	3	2	-25
JPY	–	124,3900	–	6	.
NLG	2,20371	2,2037	1	1	-16
NOK	–	7,2756	–	192	.
SAR	3,30520	3,7228	0	0	8
SEK	9,30120	9,1558	20	11	-43
USD	0,88130	1,0487	3 992	2 349	-41
Yhteensä	.	.	9 851	7 938	-19

LIITE 13

VALTIONVELKA

13.1. Kotimainen valtionvelka

	Jakau- tuma	Pääoma 31.12.2001	Otetut lainat	Maksetut kueletukset	Kurssi- erot	Pääoma 31.12.2002	Jakau- tuma	Netto- korot 2002
	%		Miljoonaa euroa				%	
Pitkäaikainen velka	88	48 517	10 210	10 778	-1	47 948	87	3 074
Yleisöobligaatiolainat	82	45 450	10 130	10 285	-1	45 294	82	2 906
– talousarviotalouden yleisöobli- gaatiolainat	79	43 902	8 513	8 737	-1	43 677	79	2 714
– valtion asuntorahaston yleisö- obligaatiolainat	3	1 548	1 617	1 548		1 617	3	192
Lainat vakuutusyhtiöiltä, työeläke- laitoksilta ja eläkesäätiöiltä	1	262	–	14		248	0	22
Lainat valtion eläkerahastolta	1	790	–	353		437	1	26
Lainat muilta	4	2 015	80	126		1 969	4	120
Lyhytaikainen velka	12	6 806	25 785	25 429		7 162	13	193
Talousarviotalouden velkasitou- mukset ja velkakirjat	12	6 773	12 537	12 183		7 127	13	190
Maatalouden Interventiorahasto ..	0	33	224	222		35	0	1
Lyhytaikainen luotto	–	–	13 024	13 024		–	–	2
Yhteensä	100	55 323	35 995	36 207	-1	55 110	100	3 267

13.2. Ulkomainen valtionvelka

	Velka 31.12.2001		Velan vä- hennys 2002 euroina Lainojen kueletus	Kurs- sierot euroina	Velka 31.12.2002			Netto- korot euroina
	Ulko- maanra- han mää- räisenä	Vasta- arvo euroina			Ulkomaan rahan määräisenä	Vasta- arvo euroina	Jakautu- ma va- luuttojen mukaan	
	Miljoonaa rahayksikköä						%	
Pitkäaikainen velka	.	9 082	428	-857	.	7 797	100	552
Dollarilainat (USD)	2 999	3 403	75	-535	2 929	2 793	36	188
Puntalainat (GBP)	1 489	2 446	–	-158	1 489	2 288	29	207
Tanskankruunulainat (DKK)	57	8	–	0	57	8	0	1
Sveitsinfrangilainat (CHF)	1 034	697	217	11	713	491	6	27
Jenilainat (JPY)	291 510	2 528	136	-175	275 700	2 217	29	129
Lyhytaikainen velka	–	–	–	–	–	–	–	–
Yhteensä	.	9 082	428	-857	.	7 797	100	552

LIITE 14

VALTION TALOUSARVIOTALouden KÄYTTÖOMAISUUSARVOPAPERIT

	Hall. ala	Markkina- arvo 31.12.2001	Kirjanpito- arvo 31.12.2001	Omistus- osuus ¹⁾ 31.12.2002	Myyntioike- uksien alaraja 31.12.2002	Markkina- arvo 31.12.2002	Kirjanpito- arvo 31.12.2002	Vuonna 2002 maksetut osingot
		Miljoonaa euroa		%	%	Miljoonaa euroa		
Muut osakkeet		14 532,0		.	.	.	13 206,6	688,8
<i>Julkisesti noteeratut osakkeet ...</i>		<i>11 999,0</i>	<i>12 353,6</i>	.	.	<i>10 806,9</i>	<i>11 346,7</i>	<i>478,9</i>
Elisa Communications Oyj, sarja A	VM	13,5	3,7			5,7	3,7	
Sampo Oyj	VM	1 967,8	1 379,8	40,2	0,0	1 621,2	1 379,9	167,7
Sponda Oyj	VM	181,1	133,6	47,2	0,0	210,9	133,6	11,6
Yomi Oyj, ²⁾ sarja A	VM	0,9	0,4			0,4	0,4	0,0
Finnair Oyj	LVM	178,2	366,4	58,4	50,1	185,7	366,4	3,5
Sonera Oyj	LVM	3 315,4	3 315,4	—			—	
TeliaSonera AB	LVM	—	—	19,4	0,0	3 174,8	3 174,8	
Fortum Oyj	KTM	2 811,0	4 269,3	60,7	50,1	3 212,1	3 665,1	155,5
Kemira Oyj	KTM	455,1	584,0	56,2	15,0	450,3	584,0	20,6
Kone Oyj, sarja B	KTM	—	—	4,7		85,8	106,0	
Metso Oyj	KTM	180,5	198,2	11,6	0,0	157,1	198,2	9,4
Outokumpu Oyj, sarja A	KTM	580,4	540,0	39,6	10,0	561,2	658,9	30,4
Partek Oyj Abp	KTM	128,8	205,8	—			—	7,4
Rautaruukki Oyj, sarja K	KTM	226,0	393,2	40,1	20,0	190,3	393,2	11,1
Stora Enso Oyj, sarja A ja R	KTM	1 960,1	963,7	10,8	0,0	951,4	682,5	61,7
Muut ³⁾		0,2	0,1			0,0	0,0	0,0
<i>Julkisesti noteeraamattomat osakkeet</i>		.	<i>2 178,4</i>	.	.	.	<i>1 859,9</i>	<i>209,9</i>
Teollisen yhteistyön rahasto Oy (Finnfund)	UM		34,4	79,9			34,4	
VPU Pukutehdas Oy	PLM		6,1	100,0			6,1	
Arsenal Oy	VM		145,9	79,0			13,3	
Edita Oyj	VM		5,0	100,0			5,0	
Haus Kehittämiskeskus Oy	VM		—	60,0	34,0		0,1	
Hex Oy	VM		2,4	4,5			2,4	0,6
Kapiteeli Oy	VM		546,5	100,0			384,0	27,4
Kauppatalo Hansel Oy	VM		12,1	100,0			12,1	
Oulun Puhelin Oyj	VM		0,2				0,2	0,0
PHP Holding	VM		0,1				0,2	0,0
Rahakontti Oy (selvitystilassa) ..	VM		0,8				0,8	
Rahapaja Oy	VM		2,7	100,0	51,0		2,7	5,4
Satakunnan Puhelin Oy	VM		0,2				0,2	0,0
Silta Oy	VM		1,6	10,2	0,0		1,6	
Solidium Oy	VM		26,9	100,0			26,9	67,3
Suomen Vientiluotto Oyj	VM		33,8	100,0			33,8	
CSC-Tieteellinen laskenta Oy ...	OPM		0,3	100,0			0,3	
FTP International Oy	OPM		0,9	100,0			1,2	
Helsingin Tiedepuisto Oy	OPM		0,3	33,3			0,3	
Nordunet AS	OPM		0,3	17,9			0,3	
Suomen Ilmailuopisto Oy	OPM		—	49,5			8,3	

	Hall. ala	Markkina- arvo 31.12.2001	Kirjanpito- arvo 31.12.2001	Omistus- osuus ¹⁾ 31.12.2002	Myyntioike- uksien alaraja 31.12.2002	Markkina- arvo 31.12.2002	Kirjanpito- arvo 31.12.2002	Vuonna 2002 maksetut osingot
		Miljoonaa euroa		%	%	Miljoonaa euroa		
Suomenlinnan Liikenne Oy	OPM		0,3	50,0			0,3	
Tamlink Oy	OPM		0,1	18,8			0,1	
Oy Veikkaus Ab	OPM		0,2	100,0			0,2	
Avena Oy	MMM		16,8	–			–	
Boreal Kasvinjalostus Oy	MMM		1,8	65,0	50,1		1,8	
Jokioisten vedenhankinta Oy	MMM		0,2				0,2	
Suomen siemenperunakeskus Oy	MMM		–	22,0			0,2	
Suomen Siilot Holding Oy	MMM		–	100,0			2,9	
Raskone Oy	LVM		0,9	86,0	82,0		0,9	0,5
Suomen Autokatsastus Oy	LVM		12,3	100,0	0,0		12,3	10,2
Suomen Erillisverkot Oy	LVM		13,1	60,0			13,1	1,1
Suomen Posti Oyj	LVM		67,3	100,0			67,3	8,0
VR-yhtymä Oy	LVM		370,0	100,0			370,0	16,8
Yleisradio Oy	LVM		7,9	100,0	70,0		7,9	
Altia Oyj	KTM		60,5	100,0	50,1		60,5	25,0
Boneca Oy	KTM		–	50,0			0,2	
Fingrid Oyj, sarja A	KTM		13,8	12,3			13,8	0,9
Finnvera Oyj	KTM		224,0	100,0			224,0	
Gasum Oy, sarja A	KTM		71,8	24,0			71,8	2,8
Inspecta Oy	KTM		1,0	–			–	
Kemijoki Oy, sarja B	KTM		27,5	67,0	51,0		27,5	0,2
Licentia Oy	KTM		0,6	37,5			0,6	
Motiva Oy	KTM		0,7	100,0			0,7	0,0
NC-Hoito Oy	KTM		0,2	–			–	
Patria Industries Oyj, sarja K1 ja B1	KTM		110,3	73,2	50,1		110,3	0,0
Santapark Oy	KTM		1,8	26,7			1,8	
Suomen Luottovakuutus Oy	KTM		1,7	–			–	
Suomen Teollisuussijoitus Oy ...	KTM		227,8	100,0			227,8	1,4
Vapo Oy	KTM		50,5	66,7	50,1		33,6	6,7
Vuotekno Oy	KTM		0,3	15,4			0,3	0,1
Alko Oy	STM		16,8	100,0			16,8	35,0
Ekokem Oy Ab	YM		15,2	33,3			15,2	
Kymen ympäristölaboratorio Oy.	YM		0,1	33,3			0,1	
Savolab Oy	YM		0,1	26,0			0,1	
Muut ⁴⁾			42,2	.			43,5	0,4
Kiinteistöosakkeet			5,9	.			5,7	
Osuudet			1,5	.			5,1	0,0
Yhteensä			14 539,4	.			13 217,4	688,9

¹⁾ Omistusosuus (valtion suora omistus) kaikista arvopapereista, mikäli omistusosuus ylittää 10 %.

²⁾ Entinen nimi KSP yhtiöt Oyj.

³⁾ Taulukossa on erittely julkisesti noteeratuista osakkeista, joiden kirjanpitoarvo 31.12.2001 ja/tai 31.12.2002 on vähintään 100 000 euroa.

Kirjanpitoarvoltaan tätä pienemmät osakkeet on esitetty yhteissummuna kohdassa "Muut".

⁴⁾ Taulukossa on erittely julkisesti noteeraamattomista osakkeista, joiden kirjanpitoarvo 31.12.2001 ja/tai 31.12.2002 on vähintään 100 000 euroa.

Kirjanpitoarvoltaan tätä pienemmät osakkeet sisältyvät yhteissummuna kohtaan "Muut". Kaikki puhelin- ja huoneisto-osakkeet niiden kirjanpitoarvosta riippumatta sisältyvät kohtaan "Muut".

LIITE 15
VALTION LIIKETOIMINTA
15.1. Valtion yhtiömuotoinen liiketoiminta vuonna 2002

Valtionyhtiö (konsernitiedot) – toimiala	Liike- vaihto	Liike- vaihdon muutos	Liike- voitto/ tappio	Voitto/ tappio ennen veroja	Tili- kauden tulos	Sijoitetun pääoman tuotto	Oma- varaisuus- aste	Osingot valtiolle tilikaudelta 2002	Taseen loppu- summa	Henki- löstön keskim. lkm.
	Milj. €	%	Milj. €	Milj. €	Milj. €	%	%	Milj. €	Milj. €	
Alko Oy – alkoholijuom. vähittäis- kauppa	1 092	6,0	–1	1	0	1,2	20,0	20	233	2 508
Altia Oyj – juomateollisuus	248	9,2	102	102	71	20,0	60,8	66	307	699
Arsenal Oyj – omaisuudenhoito	7 ¹⁾	–35,7	12	12	12	12,9 ²⁾	31,9	–	185	58
Boreal Kasvinjalostus Oy ³⁾ – kasvinjalostustoiminta	9	34,0	1	1	1	16,0	71,6	–	6	63
CSC-Tieteellinen laskenta Oy – tietojenkäsittely	13	6,1	–0	0	0	23,0	21,6	–	10	126
Edita Oyj – painaminen ja kustantam.	160	–10,3	–2	–4	–3	n/a	38,3	–	114	1 352
Finnair Oyj – ilmailiikenne	1 640	0,5	60	54	37	7,6	44,3	7	1 480	10 476
Fortum Oyj – energia	11 148	7,1	1 289	1 008	666	11,1	41,0	159	17 960	14 053
FTP International Oy – konsultointi	5	12,7	0	0	0	7,6	42,7	–	4	42
Kapiteeli Oy – kiinteistösijoitus	334	12,8	59	35	35	4,6	53,2	10	1 343	151
Kauppatalo Hansel Oy ⁴⁾ – valtion yhteishankinta	114	–	2	2	2	6,3	60,5	6	55	82
Kemijoki Oy – energia	48	–8,2	–8	–17	–12	–2,3	36,9	–	433	356
Kemira Oyj – kemia	2 612	6,4	46	16	8	3,0	43,0	21	2 491	10 377
Motiva Oy – energiankäyttö	3	–	0	0	0	16,0	62,0	0	2	24
Patria Industries Oyj – puolustusväline	233	6,3	7	10	3	5,7	68,5	–	334	2 117
Rahapaja Oy – kolikoiden ja mitalien val- mistus	97	11,0	24	25	13	31,5	84,7	4	70	118
Raskone Oy – moottoriajoneuvojen huolto	32	5,0	2	2	2	31,0	52,4	1	12	350

Valtionyhtiö (konsernitiedot) – toimiala	Liike- vaihto	Liike- vaihdon muutos	Liike- voitto/ tappio	Voitto/ tappio ennen veroja	Tili- kauden tulos	Sijoitetun pääoman tuotto	Oma- varaisuus- aste	Osingot valtiolle tilikaudelta 2002	Taseen loppu- summa	Henki- löstön keskim. lkm.
	Milj. €	%	Milj. €	Milj. €	Milj. €	%	%	Milj. €	Milj. €	
Solidium Oy – sijoitustoiminta	45	54,0	8	9	6	8,7	99,9	–	72	1
Suomen Autokatsastus Oy – tekninen testaus	62	8,5	5	5	3	16,8	68,5	3	37	1 063
Suomen Erillisverkot Oy – teleliikenne	21	6,7	3	3	2	76,6	60,7	1	7	39
Suomen Posti Oyj – posti- ja kuriiritoiminta	1 112	6,3	56	58	37	10,5	62,3	15	853	23 077
Suomen Teollisuussijoitus Oy – pääomasijoitustoiminta ...	–	–	1	–3	–6	–1,3	99,0	–	266	7
Suomen Siilot Holding Oy ⁵⁾ – viljan varastointi ja käsittely	3	–	7	7	7	128,0	50,0	–	37	108
Suomen Vientiluotto Oyj – rahoituksen välitys	13 ¹⁾	107	1	1	1	1,8 ²⁾	7,2	–	492	4
Suomenlinnan Liikenne Oy – vesiliikenne	2	–1,7	0	–0	–0	0,0	18,9	–	3	21
Tietokarhu Oy – atk-alan palvelut	26	15,1	3	3	2	99,9	41,5	1	7	241
Vapo Oy – turve- ja puuteollisuus	434	5,4	38	34	23	9,5	53,0	8	525	1 311
Oy Veikkaus Ab – rahapelit	1 090	2,2	348	357	357	92,0	83,2	357	440	347
VPU Pukutehdas Oy – tekstiiliiteollisuus	8	–6,0	–0	–0	–0	–9,0	53,0	–	8	128
VR-Yhtymä Oy – rautatieliikenne	1 140	–1,0	27	37	22	3,2	82,9	30	1 450	14 401
Yleisradio Oy – radio- ja televisiotoiminta	375	–2,0	–62	–71	–76	n/a	43,4	–	445	3 770

¹⁾ Korkotuotot²⁾ Oman pääoman tuotto³⁾ Tilikausi 1.1.2001 – 30.6.2002⁴⁾ Tilikausi 1.4.2002 – 31.12.2002⁵⁾ Tilikausi 1.11.2002 – 31.12.2002

Liitteet

Rahoituslaitokset	Liike- vaihto Milj.€	Liike- vaihdon muutos %	Rahoitus- kate Milj. €	Liike- voitto/ tappio Milj. €	Tili- kauden tulos Milj. €	Sijoitetun pääoman tuotto %	Oma- varaisuus- aste %	Osingot valtiolle Milj. €	Taseen loppu- summa Milj. €	Osinko/ osake €	P/E- luku	Henki- löstön keskim. lkm.
Finnvera Oyj	153	-2,6	44	25	16	4,8 ¹⁾	22,4	–	1 534	–	–	397
Teollisen yhteistyön .. rahasto Oy (Finnfund)	6	-32,0	3	-3	0	0,7	74,0	–	133	–	–	26

¹⁾ Oman pääoman tuotto

15.2. Valtion liikelaitosten liiketoiminta

Valtion liikelaitos/ liikelaitoskonserni	2000	2001	2002
Hallinnon kehittämiskeskus			
Tilikausi	1.1. – 31.12.2000	1.1. – 31.12.2001	1.1. – 31.8.2002
Liikevaihto, milj. €	6	6	4
Liikevaihdon muutos, %	7,7	9,3	-28,3
Käyttökate-%	1,9	4,9	3,1
Liikevoitto/tappio, milj.€	-0	0	-0
Tilikauden tulos, milj.€	-0	0	-0
Tuloutus valtion talousarvioon, milj. € ...	-	-	-
Sijoitetun pääoman tuotto-%	n/a	4,4	n/a
Investoinnit liikevaihdosta, %	3,9	2,0	2,7
Omavaraisuusaste, %	38,5	40,7	32,6
Taseen loppusumma, milj. €	2	2	2
Henkilöstön keskim. lkm	57	59	64
Ilmailulaitos konserni			
Tilikausi	1.1. – 31.12.2000	1.1. – 31.12.2001	1.1. – 31.12.2002
Liikevaihto, milj. €	197	210	207
Liikevaihdon muutos, %	5,9	6,6	-1,5
Käyttökate-%	29,6	31,1	29,3
Liikevoitto/tappio, milj.€	16	18	13
Tilikauden tulos, milj.€	12	12	7
Tuloutus valtion talousarvioon, milj. € ...	4	3	1
Sijoitetun pääoman tuotto-%	3,3	2,8	2,6
Investoinnit liikevaihdosta, %	41,5	41,3	28,5
Omavaraisuusaste, %	66,6	66,1	65,3
Taseen loppusumma, milj. €	697	716	727
Henkilöstön keskim. lkm	1 794	1 921	1 950
Ilmailulaitos			
Tilikausi	1.1. – 31.12.2000	1.1. – 31.12.2001	1.1. – 31.12.2002
Liikevaihto, milj. €	196	207	202
Liikevaihdon muutos, %	6,0	5,6	-2,1
Käyttökate-%	28,4	25,7	29,4
Liikevoitto/tappio, milj.€	15	16	8
Tilikauden tulos, milj.€	14	12	4
Sijoitetun pääoman tuotto-%	2,5	3,2	1,6
Investoinnit liikevaihdosta, %	35,5	30,2	25,3
Omavaraisuusaste, %	73,6	73,9	74,9
Taseen loppusumma, milj. €	639	641	648
Henkilöstön keskim. lkm	1 794	1 826	1 816
Metsähallitus konserni			
Tilikausi	1.1. – 31.12.2000	1.1. – 31.12.2001	1.1. – 31.12.2002
Liikevaihto, milj. €	227	235	244
Liikevaihdon muutos, %	5,4	3,4	3,7
Käyttökate-%	28,6	28,2	28,1
Liikevoitto/tappio, milj.€	72	73	76
Tilikauden tulos, milj.€	66	67	70
Tuloutus valtion talousarvioon, milj. € ...	45	44	47
Sijoitetun pääoman tuotto-%	8,7	9,1	8,97
Investoinnit liikevaihdosta, %	12,3	13,4	15,3
Omavaraisuusaste, %	97,6	97,9	98,0
Taseen loppusumma, milj. €	1 903	1 938	2 034
Henkilöstön keskim. lkm	2 167	2 084	2 131

Valtion liikelaitos/ liikelaitoskonserni	2000	2001	2002
Metsähallitus			
Tilikausi	1.1. – 31.12.2000	1.1. – 31.12.2001	1.1. – 31.12.2002
Liikevaihto, milj. €	220	224	233
Liikevaihdon muutos, %	3,6	2,1	3,6
Käyttökate-%	29,5	29,7	29,5
Liikevoitto/tappio, milj.€	71	73	75
Tilikauden tulos, milj.€	65	67	70
Sijoitetun pääoman tuotto-%	8,8	9,1	8,9
Investoinnit liikevaihdosta, %	12,2	13,0	14,9
Omavaraisuusaste, %	97,6	97,6	98,3
Taseen loppusumma, milj. €	1 830	1 934	2 028
Henkilöstön keskim. lkm	1 996	1 921	1 989
Senaatti-kiinteistöt konserni			
Tilikausi	1.1. – 31.12.2000	1.1. – 31.12.2001	1.1. – 31.12.2002
Liikevaihto, milj. €	347	385	409
Liikevaihdon muutos, %	10,2	11	6,2
Vuokraustoiminnan kate-%	69,7	71,3	71,1
Nettotuotto-%	6,9	7,1	7,2
Liikevoitto/tappio, milj.€	171	173	177
Tilikauden tulos, milj.€	131	127	131
Tuloutus valtion talousarvioon, milj. € ...	12	15	31
Sijoitetun pääoman tuotto-%	4,6	4,6	4,5
Investoinnit liikevaihdosta, %	63,0	74,0	74,0
Omavaraisuusaste, %	80,5	77,6	76,8
Taseen loppusumma, milj. €	3 622	3 920	4 114
Henkilöstön keskim. lkm	197	201	212
Senaatti-kiinteistöt			
Tilikausi	1.1. – 31.12.2000	1.1. – 31.12.2001	1.1. – 31.12.2002
Liikevaihto, milj. €	344	381	405
Liikevaihdon muutos, %	10,4	11,0	6,2
Vuokraustoiminnan kate-%	69,3	70,0	69,4
Nettotuotto-%	7,1	7,2	7,3
Liikevoitto/tappio, milj.€	176	180	184
Tilikauden tulos, milj.€	136	133	137
Sijoitetun pääoman tuotto-%	4,6	4,6	4,7
Investoinnit liikevaihdosta, %	63,0	73,5	73,9
Omavaraisuusaste, %	77,9	75,2	74,5
Taseen loppusumma, milj. €	3 590	3 898	4 097
Henkilöstön keskim. lkm	197	201	212
Tieliikelaitos			
Tilikausi	1.1. – 31.12.2000	1.1. – 31.12.2001	1.1. – 31.12.2002
Liikevaihto, milj. €		552	552
Liikevaihdon muutos, %		–	–0,1
Käyttökate-%		7,5	5,2
Liikevoitto/tappio, milj.€		23	11
Tilikauden tulos, milj.€		24	12
Tuloutus valtion talousarvioon, milj. € ...		17	7
Sijoitetun pääoman tuotto-%		17,5	9,0
Investoinnit liikevaihdosta, %		1,1	1,6
Omavaraisuusaste, %		40,4	36,7
Taseen loppusumma, milj. €		225	234
Henkilöstön keskim. lkm		4 156	3 803

LIITE 16

VALTION TALOUSARVION ULKOPUOLELLA OLEVAT VALTION RAHASTOT¹⁾

Rahasto	Tilikauden tuotto-/kulu- jäämä 2001	Taseen loppu- summa 2001	Talous- arvio- siirrot ²⁾ 2001	Tilikauden tuotto-/kulu- jäämä 2002	Taseen loppu- summa 2002	Talous- arvio- siirrot ²⁾ 2002
			Miljoonaa euroa			
Huoltovarmuusrahasto	74,7	1 027,3	0,0	53,3	1 023,9	-60,0
Maatalouden interventiorahasto	-0,9	36,4	1,3	-0,9	39,3	2,2
Maatilatalouden kehittämisrahasto	-45,1	1 134,5	-	-48,7	1 082,9	-
Palosuojelurahasto	-0,2	8,6	-	1,3	9,9	-
Valtion asuntorahasto	74,8	9 248,6	-	172,4	9 337,4	-
Valtion eläkerahasto	1 506,7	4 514,0	-829,2	1 558,6	5 197,5	-881,4
Valtion televisio- ja radiorahasto	2,6	58,8	-	-9,5	49,4	-
Valtion vakuusrahasto	26,4	232,2	64,7	-119,9	109,5	-
Valtion ydinjätehuoltorahasto	47,4	1 193,1	-	48,0	1 260,3	-
Valtiontakuurahasto	131,8	643,3	6,7	-14,6	622,1	16,4
Öljysuojarahasto	-0,6	4,9	0,4	-0,4	4,4	-0,6
Yhteensä	1 817,6	18 101,7	- 756,1	1 639,6	18 736,6	-923,4

¹⁾ Taulukossa ei ole eliminoitu rahastojen välisiä liiketapahtumia eikä talousarviotalouden ja rahastojen välisiä liiketapahtumia.

²⁾ + = siirto talousarviosta, - = siirto talousarvioon

LIITE 17

NETTOTULOT OSAKEMYNNISTÄ (12.39.50) VUONNA 2002 ¹⁾

	Miljoonaa euroa
Valtiovarainministeriö	
Haus kehittämiskeskus Oy	
Bruttotulo = Nettotulo	1
Maa- ja metsätalousministeriö	
Avena Oy	
Bruttotulo = Nettotulo	38
Suomen siemenperunakeskus Oy	
Bruttotulo = Nettotulo	1
Kauppa- ja teollisuusministeriö	
AvestaPolarit Oyj Abp	
Bruttotulo = Nettotulo	28
Fortum Oyj	
Bruttotulo	463
./. Muut ulkopuoliset palvelut ja kulut	19
Nettotulo	444
Inspecta Oy	
Bruttotulo = Nettotulo	8
Partek Oyj Abp	
Bruttotulo	119
./. Asiantuntija- ja tutkimuspalvelut	1
Nettotulo	118
Stora Enso Oyj	
Bruttotulo	575
./. Asiantuntija- ja tutkimuspalvelut	5
Nettotulo	570
Suomen Luottovakuutus Oy	
Bruttotulo = Nettotulo	2
Vapo Oy	
Bruttotulo = Nettotulo	89
Muiden tilivirastojen tulot yhteensä	1
Nettotulot osakemyynneistä (12.39.50) yhteensä	1 230

¹⁾ Eduskunta on edellyttänyt, että osakkeiden myyntitulojen nettobudjetointiin siirtymisestä huolimatta eduskunnalle edelleen annetaan tiedot osakkeiden myynneistä saatavista tuloista sekä myynteihin liittyvistä myyntipalkkioista ja muista kustannuksista.

LIITE 18

VALTION OSUUDET KANSAINVÄLISISSÄ RAHOITUSLAITOKSISSA

	Merkitty 31.12.2002 al- kuperäisessä valuutassa ¹⁾		Osuudet alku- peräisessä va- luutassa 31.12.2002	Maksettu			
				Osuuksien eurovasta-arvot 31.12.2002 valuuttakurs- sien mukaan	Maksupäivien valuutta- kurssien mukaan 31.12.2001	31.12.2002	
		Miljoonaa yksikköä					
Kansainvälinen Jälleenrakennuspankki	SDR	1033	USD	62	56	46	46
Kansainvälinen Rahoitusyhtiö	USD	16	USD	16	15	12	12
Kansainvälinen Kehittämisyhtiö	USD	319	USD	319	554	430	430
– Afrikka-rahasto	SDR	194	SDR	194			
– Afrikka-rahasto	USD	12	USD	12	12	13	13
Aasian Kehityspankki	USD	14	USD	6	10	8	8
– Aasian Kehityspankki	SDR	109	SDR	4			
Aasian Kehityspankki	USD	107	USD	107	102	77	84
Latinalaisen Amerikan Kehityspankki	USD	161	USD	7	7	7	7
– pankin erityisrahasto	USD	19	USD	19	17	18	18
Afrikan Kehityspankki	UA	66	UA	8	10	7	7
Afrikan Kehityspankki	FUA	163	FUA	163	211	151	151
Efta-maiden Portugalin Teollistamis- rahasto ³⁾	SDR	2	SDR	2		0	0
Kansainvälinen Maatalouden Kehittämisyhtiö	FIM	113	FIM	113	19	19	19
Länsipohjan Kehittämisyhtiö	USD	3	USD	3	3	2	2
Pohjoismaiden Investointipankki	ECU	766	ECU	50	50	42	42
Kansainvälinen Investointitakuuslaitos	SDR	11	SDR	2	2	2	2
Perushyödykkeiden yhteisrahasto	SDR	2	FRF	8	1	1	1
Pohjoismaiden Ympäristörahoitusyhtiö	ECU	16	ECU	16	16	13	15
Maailmanlaajuinen Ympäristörahoitus	FIM	209	FIM	209	35	35	35
Euroopan Jälleenrakennus- ja kehitys- pankki	ECU	45	ECU	45	45	44	44
Baltiaohjelmarahtot	ECU	7	ECU	7	7	7	7
Euroopan Investointipankki	ECU	871	ECU	65	60	60	60
– rahasto	ECU	153	ECU	153	158	148	148
Yhteensä				1 390	1 142	1 151	

¹⁾ Sisältää merkityt vuosiosuudet 31.12.2002 saakka ja sekä maksettavan että takuupääoman.

²⁾ Aasian Kehityspankki on Aasian Kehityspankin rahasto.

³⁾ Rahasto on purkautunut ja palauttanut pääoman v. 1998–2002.

LIITE 19

VALTION TUOTTO- JA KULULASKELMA SEKÄ VALTION TASE

19.1. Valtion tuotto- ja kululaskelma

	1.1.– 31.12.2002		1.1.– 31.12.2001		Muutos
	Miljoonaa euroa				
Toiminnan tuotot:					
Maksullisen toiminnan tuotot	900		872		28
Vuokrat ja käyttökorvaukset	48		54		–6
Muut toiminnan tuotot	1 036	1 984	474	1 400	562
Toiminnan kulut:					
Aineet, tarvikkeet ja tavarat:					
Ostot tilikauden aikana	530		515		15
Varastojen lisäys (–) tai vähennys (+)	–108		66		174
Henkilöstökulut	4 747		4 506		241
Vuokrat	613		567		45
Palvelujen ostot	2 237		2 149		88
Muut kulut	1 064		630		434
Valmisteverastojen lisäys (–) tai vähennys (+)	2		–1		–2
Valmistus omaan käyttöön (–)	–553		–377		177
Poistot	1 107		1 216		–109
Sisäisten kulujen oikaisu	–241	–9 397	–251	– 9 021	–10
JÄÄMÄ I	–7 413		–7 621		–208
Rahoitustuotot ja -kulut:					
Rahoitustuotot	1 107		1 401		–294
Rahoituskulut	–3 011	–1 904	–4 571	–3 170	–1 560
Satunnaiset tuotot ja kulut:					
Satunnaiset tuotot	1 176		66		1 110
Satunnaiset kulut	–13	1 163	–2 465	–2 399	–2 451
JÄÄMÄ II	–8 154		–13 190		–5 035

	1.1.– 31.12.2002		1.1.– 31.12.2001		Muutos
	Miljoonaa euroa				
Siirtotalouden tuotot ja kulut:					
Siirtotalouden tuotot:					
Kunnilta	109		101		8
Kuntayhtymiltä	0		0		0
Sosiaaliturvarahastoilta	29		27		2
Elinkeinoelämältä	3		3		0
Rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	0		0		0
Voittoa tavoittelemattomilta yhteisöiltä	17		16		1
Kotitalouksilta	2		2		-1
Euroopan unionilta	900		1 173		-272
Muut siirtotalouden tuotot ulkomailta	11		4		7
Siirrot talousarvion ulkopuolella olevista valtion rahastoista	942		830		112
Muut siirtotalouden tuotot	6	2 020	12	2 168	-5
Siirtotalouden kulut:					
Kunnille	4 544		4 322		222
Kuntayhtymille	1 230		1 145		85
Sosiaaliturvarahastoille	6 975		6 553		422
Elinkeinoelämälle	2 437		2 430		7
Rahoitus- ja vakuutuslaitoksille	64		75		-11
Voittoa tavoittelemattomille yhteisöille	1 527		1 429		98
Kotitalouksille	3 345		3 033		313
Euroopan unionille	1 123		1 113		10
Muut siirtotalouden kulut ulkomaille	437		420		17
Siirrot talousarvion ulkopuolella oleville valtion rahastoille	19		74		-56
Muut siirtotalouden kulut	39		46		-7
Siirtotalouden kulujen palautukset	-260	-21 480	-188	-20 451	72
JÄÄMÄ III		-27 615		-31 472	-3 857
Tuotot veroista ja pakollisista maksuista:					
Verot ja veronluonteiset maksut	30 250		30 225		25
Muut pakolliset maksut	127	30 378	120	30 345	7
TILIKAUDEN TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ		2 763		-1 127	3 890

19.2. Valtion tase

	31.12.2002		31.12.2001		Muutos
				Miljoonaa euroa	

VASTAAVAA

KANSALLISOMAISUUS

Maa- ja vesialueet	22		22		0
Rakennusmaa- ja vesialueet	17		17		0
Rakennukset	160		161		0
Muu kansallisomaisuus	18		10		8
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	6	223	6	216	-1

KÄYTTÖOMAISUUS JA MUUT PITKÄAIKAISET SIOITUKSET

Aineettomat hyödykkeet

Perustamis- ja järjestelymenot	0		0		0
Tutkimus- ja kehittämismenot	10		12		-2
Aineettomat oikeudet	63		55		7
Muut pitkävaikutteiset menot	67		76		-9
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	66	205	40	183	25

Aineelliset hyödykkeet

Maa- ja vesialueet	70		120		-50
Rakennusmaa- ja vesialueet	790		770		20
Rakennukset	1 542		1 556		-13
Rakennelmat	39		40		-1
Rakenteet	16 848		16 895		-48
Koneet ja laitteet	1 039		1 005		35
Kalusteet	52		49		3
Muut aineelliset hyödykkeet	7		6		1
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	738	21 125	634	21 074	105

Käyttöomaisuusarvopaperit ja muut pitkäaikaiset sijoitukset

Käyttöomaisuusarvopaperit	13 217		14 539		-1 322
Peruspääomat	4 766		3 613		1 153
Annetut euromääräiset velkakirjalainat	9		11		-2
Euromääräisten joukkovelkakirjalainojen ostot .	9		15		-6
Muut pitkäaikaiset euromääräiset sijoitukset	41	18 043	61	18 239	-20

Käyttöomaisuus ja muut pitkäaikaiset

sijoitukset yhteensä		39 373		39 497	-124
----------------------------	--	--------	--	--------	------

	31.12.2002		31.12.2001		Muutos
	Miljoonaa euroa				
VAIHTO- JA RAHOITUSOMAISUUS					
Vaihto-omaisuus					
Aineet ja tarvikkeet	213		114		100
Keskeneräinen tuotanto	20		18		2
Valmiit tuotteet/Tavarat	43		41		2
Ennakkomaksut	0	277	0	173	0
Pitkäaikaiset saamiset					
Pitkäaikaiset saamiset		1 552		1 512	40
Lyhytaikaiset saamiset					
Myyntisaamiset	311		244		67
Euromääräiset lainasaamiset	0		0		0
Siirtosaamiset	808		909		-101
Muut lyhytaikaiset saamiset	174		168		6
Ennakkomaksut	598	1 892	416	1 737	182
Rahoitusomaisuusarvopaperit ja muut lyhytaikaiset sijoitukset					
Muut euromääräiset sijoitukset		5 646		4 703	943
Rahat, pankkisaamiset ja muut rahoitusvarat					
Kassatilit	2		3		-1
Tulo- ja menotilit	0		0		0
Muut pankkitilit	13		16		-3
Muut rahoitusvarat	259	275	243	261	16
Vaihto- ja rahoitusomaisuus yhteensä		9 642		8 386	1 256
VASTAAVAA YHTEENSÄ		49 238		48 098	

	31.12.2002		31.12.2001		Muutos
				Miljoonaa euroa	
VASTATTAVAA					
OMA PÄÄOMA					
Valtion pääoma					
Valtion pääoma 1.1.1998	-30 048		-30 087		39
Edellisten tilikausien pääoman muutos	6 116		7 244		-1 127
Tilikauden tuotto-/kulujäämä	2 763	-21 169	-1 127	-23 971	3 890
Rahastojen pääomat					
Muut valtion rahastot ja lahjoitetut varat		57		59	-2
ARVOSTUSERÄT					
Arvonkorotukset		2 480		2 620	-141
VIERAS PÄÄOMA					
Pitkäaikainen					
Otetut euromääräiset lainat	39 924		42 774		-2 850
Otetut valuuttamääräiset lainat	5 329		8 649		-3 320
Lainat talousarvion ulkopuolella olevilta valtion rahastoilta	683		683		0
Muut pitkäaikaiset velat	76	46 012	24	52 130	52
Lyhytaikainen					
Talousarvion ulkopuolella olevien valtion rahastojen yhdystilit	1 412		1 312		100
Seuraavana tilikautena maksettavat lyhennykset	7 982		3 678		4 303
Lyhytaikaiset euromääräiset lainat	7 127		6 773		354
Lyhytaikaiset valuuttamääräiset lainat	0		0		0
Valtion hoitoon jätetyt vieraat varat	476		531		-56
Saadut ennakot	439		424		15
Ostovelat	552		433		120
Tilivirastojen väliset tilitykset	171		161		10
Edelleen tilitettävät erät	596		843		-247
Siirtovelat	2 634		2 811		-177
Muut lyhytaikaiset velat	469	21 857	294	17 260	175
Vieras pääoma yhteensä	67 870		69 390		-1 520
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	49 238		48 098		

